

Ortadoğu

Etütleri

Cilt / Vol. 16 • Sayı / No. 2 • Aralık 2024

Sahibi / Owner: Ortadoğu Araştırmaları Derneği adına İbrahim Aydın
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor: Dr. Öğr. Üyesi Kadir Temiz
Editör/Editor: Dr. Bilal Yıldırım
Editör Yardımcısı/Assistant Editor: Begüm Akcaoglu

Alan Editörleri/Section Editors:

Körfez Çalışmaları/Gulf Studies: Gökhan Erel, ORSAM - **Irak Çalışmaları/Iraq Studies:** Tuna Aygün, ORSAM - **Levant Çalışmaları/Levant Studies:** Dr. Oytun Orhan, ORSAM - **Kuzey Afrika Çalışmaları/North Africa Studies:** Dr. Kaan Devocioğlu, ORSAM - **Güvenlik Çalışmaları/Security Studies:** Gökhan Batu, ORSAM - **Türkmen Çalışmaları/Turkmen Studies:** Selçuk Bacalan, ORSAM
Tercüme ve Redaksiyon İşlemleri/Translation&Editing: Türkçe Redaksiyon/Turkish Proofreading: Begüm Akcaoglu, ORSAM - **İngilizce Tercüme ve Redaksiyon/English Proofreading:** Ayşe Betül Bal, ORSAM - **Arapça Tercüme ve Redaksiyon/ Arabic Translation and Proofreading:** Nasır Hacıoğlu

Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi / Journal of Politics and International Relations
Uluslararası Hakemli Dergi / International Peer-Reviewed Journal
Yılda iki kez yayımlanır / Published twice a year
Yayın dili / Publishing Languages: Türkçe, İngilizce, Arapça / Turkish, English, Arabic
Yayın Türü ve Şekli: Yerel Süreli Yayın
Baskı Tarihi: Temmuz, 2025

Makale Yükleme / Article Submitting: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ortetut>
İletişim / Contact: ortadoguututleri@orsam.org.tr

Ortadoğu Etütleri'ndeki makalelerde yer alan fikirler yalnızca yazarlarını bağlamaktadır.
The views expressed in Ortadoğu Etütleri (Middle Eastern Studies) bind exclusively their authors.

İndeksler / indexed by / مصنفة من: EBSCO, SOBIAD

Tasarım: Sadullah Hatam

Baskı / Priting: Sultan Köse - Poyraz Ofset İvedik OSB 1534. Cad. No:9 Yenimahalle/Ankara
Telefon: 0312 384 19 42 Sertifika No.: 49893

Yayın İdare Merkezi / Head Office

ORSAM Ortadoğu Araştırmaları Merkezi - Center for Middle Eastern Studies
Mustafa Kemal Mahallesi 2128. Sok. No: 3 Çankaya / Ankara Türkiye / Turkey
info@orsam.org.tr | T: +90 850 888 15 20

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD / الهيئة الإستشارية

Prof. Aristotle Kallis, Keele University, UK - **Prof. Stephane A. Dudoignon**, PSL Universite/ EHESS/CETOBAC, FR - **Prof. Emma Murphy**, Durham University, UK - **Prof. F. George Gause**, Vermont University, ABD - **Prof. Burhanettin Duran**, İbn Haldun Üniversitesi, TR - **Prof. Özden Zeynep Oktav**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, TR - **Prof. Berdal Aral**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, TR - **Prof. Mahir Nakip**, Çankaya Üniversitesi, TR - **Prof. Mehmet Şahin**, Gazi Üniversitesi, TR - **Prof. Özlem Tür**, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, TR - **Prof. Peter Mandaville**, George Mason University, ABD - **Prof. Dr. Birol Akgün**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, TR - **Prof. Dr. Mehmet Akif Kireççi**, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, TR - **Prof. Dr. Kemal İnat**, Sakarya Üniversitesi, TR - **Prof. Dr. Cengiz Tomar**, Ahmet Yesevi Üniversitesi, KZ - **Prof. Dr. Bahgat Korany**, American University of Cairo, EG - **Prof. Dr. Fawaz Gerges**, London School of Economics, UK - **Prof. Dr. Tayyar Arı**, Uludağ Üniversitesi, TR - **Prof. Raymond Hinnebusch**, St. Andrews University, UK - **Prof. Tim Jacoby**, Manchester University, UK - **Prof. Dr. Muhittin Ataman**, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, TR - **Prof. Dr. Mesut Özcan**, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, TR - **Prof. Tuncay Kardaş**, Sakarya Üniversitesi, TR - **Prof. Dr. Alev Erkilet**, İbn Haldun Üniversitesi, TR - **Prof. Dr. Erdem Özlük**, Selçuk Üniversitesi, TR - **Prof. Dr. Jamal Al Shalabi**, Hashemite University, JO - **Assoc. Prof. Katerina Dalacura**, London School of Economics, UK - **Doç. Dr. İbrahim Efe**, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, TR - **Doç. Dr. Gökhan Bozbaş**, Necmettin Erbakan Üniversitesi, TR - **Dr. Ali Bakir**, Qatar University, Qatar - **Dr. İsmail Sarı**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TR - **Dr. Muhammed Hüseyin Mercan**, Marmara Üniversitesi, TR

SAYI HAKEMLERİ / REFEREE BOARD / هيئة التحكيم

Prof. Dr. Berdal Aral, İstanbul Medeniyet Üniversitesi - **Doç. Dr. Selin M. Bölme**, Marmara Üniversitesi - **Doç. Dr. Tuğçe Ersoy Ceylan**, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi - **Doç. Dr. Umut Uzer**, İstanbul Teknik Üniversitesi - **Dr. Hamdullah Baycar**, Karadeniz Teknik Üniversitesi - **Dr. Yusuf Bahadır Keskin**, Amasya Üniversitesi - **Dr. Ensar Muslu**, Sakarya Üniversitesi - **Dr. Ömer B. Özdemir**, İbni Haldun Üniversitesi - **Dr. Furkan Polat**, Bursa Teknik Üniversitesi - **Dr. Ahmet Üçağaç**, Sakarya Üniversitesi - **Dr. Ertuğrul Zengin**, Marmara Üniversitesi

İçindekiler / Contents / المحتويات

Cilt / Vol. 16 • Sayı / No. 2 • Aralık 2024

115 Editörden / Foreword / من المحرر

MAKALELER / ARTICLES / المقالات

- 123 **Barış Düşüncesinin ve Barış Yaklaşımlarının Tarihsel Düzlemde Değerlendirilmesi**
Evaluation of the Idea of Peace and Peace Approaches on the Historical Plane
تقييم فكر السلام ومقاربات السلام على المستوى التاريخي
Hakan Çalışır • Oya Dağlar Macar
- 157 **Kızıldeniz Jeopolitiğinde Husi Yayılmacılığı**
Houthi Expansion and Its Impact on Red Sea Geopolitics
التوسع الحوثي في جيوسياسة البحر الأحمر
Enver Kasimoğlu • Mehmet Rakipoğlu
- 183 **Bayes Realizmi Perspektifinden Türk-Amerikan İlişkilerinin Suriye Sınavı**
The Syria Test of Turkish-American Relations from a Bayesian Realist Perspective
الاختبار السوري للعلاقات التركية الأمريكية من منظور الواقعية البايزية
Filiz Çoban Oran • Ahmet Karagüzel
- 211 **Kürdistan Bölgesel Yönetiminde Bir Cihatçı Hareketin Anatomisi: Ensar el-İslam**
The Anatomy of a Jihadist Movement in the Kurdistan Regional Government: Ansar al-Islam
بنية حركة جهادية في الإقليم الكردي بالعراق: أنصار الإسلام
Ferhat Gökdağ

231

Christian Zionism and Its Influence on Trump's Israel Policy

Hristiyan Siyonizmi ve Trump'ın İsrail Politikası Üzerindeki Etkisi

الصهيونية المسيحية وتأثير ترامب على السياسة الإسرائيلية

Yasin Mandacı

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ / BOOK REVIEWS / مراجعات الكتب

267

The Politics of Algeria: Domestic Issues and International Relations

Cezayir Siyaseti: İç Dinamikler ve Uluslararası İlişkiler

السياسة الجزائرية: الديناميات الداخلية والعلاقات الدولية

Salih Kaya

273

The Foreign Policy of Smaller Gulf States: Size, Power, and Regime Stability in the Middle East

Körfez'in Küçük Devletlerinin Dış Politikası:

Ortadoğu'da Büyüklük, Güç ve Rejim İstikrarı

السياسة الخارجية لدول الخليج الصغيرة: الحجم والقوة
واستقرار الأنظمة في الشرق الأوسط

Ali Utaybi

279

Yazım Kuralları / Writing Rules / قواعد الكتابة

Editörden

Ortadoğu Etütleri'nin Değerli Okuyucuları,

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) tarafından 2009 yılından bu yana yayımlanan Ortadoğu Etütleri dergisinin on altı yıllık yayın serüveninde yeni bir sayıyı daha sizlerle buluşturmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Elinizdeki Cilt 16, Sayı 2 ile birlikte bölgede ve dünyada yaşanan önemli siyasal, toplumsal ve güvenlik temelli gelişmeleri konu alan beş nitelikli araştırma makalesine yer veriyoruz. Disiplinlerarası yaklaşımlar ve teorik çeşitlilikle zenginleşen bu sayı, Ortadoğu çalışmaları literatürüne anlamlı katkılar sunmayı hedeflemektedir.

Bu sayının ilk makalesi, Hakan Çalışır ve Oya Dağlar Macar tarafından kaleme alınan “Barış Düşüncesinin ve Barış Yaklaşımlarının Tarihsel Düzlemde Değerlendirilmesi” başlığını taşımaktadır. Yazarlar, savaşın tarih boyunca siyasal düşüncenin merkezine yerleşmiş olmasını sorgulayarak, barış kavramının felsefi ve tarihsel temellerine yönelik özgün bir değerlendirme sunmaktadır. Barış mücadelesinin kuramsal ve tarihsel gelişim süreci, düşünürler ekseninde ele alınarak realpolitik yaklaşımlara karşı alternatif bir kavramsallaştırma önerilmektedir.

İkinci makale, Enver Kasimoğlu ve Mehmet Rakipoğlu imzasıyla yayımlanan “Kızıldeniz Jeopolitiğinde Husi Yayılmacılığı” başlığını taşımaktadır. Bu çalışmada, Yemen'deki Husi hareketinin Kızıldeniz'in batı kıyısındaki ülkelerdeki etkinliği kapsamlı bir biçimde analiz edilmekte; silah kaçakçılığı, ideolojik nüfuz, insani ağlar ve yerel rejimlerle stratejik iş birlikleri gibi araçlar üzerinden bölgesel güvenlik dengeleri üzerindeki etkisi irdelenmektedir. Çalışma, İran'ın desteğiyle güçlenen bu yayılmanın deniz taşımacılığı ve uluslararası ticaret açısından oluşturduğu risklere dikkat çekmektedir.

Bu sayının üçüncü makalesi, Filiz Çoban Oran ve Ahmet Karagüzel tarafından kaleme alınan “Bayes Realizmi Perspektifinden Türk-Amerikan İlişkilerinin Suriye Sınavı” başlıklı çalışmadır. Makalede, Arap ayaklanmaları sonrasında şekillenen Türk-Amerikan ilişkileri, Suriye krizi bağlamında derinleşen stratejik ayrışma üzerinden analiz edilmektedir. Yazarlar, Thomas Bayes'in olasılık kuramına dayanan Bayes realizmini kullanarak, aktörlerin güven ve güvensizlik temelli karar alma süreçlerini çözümlemekte; böylece literatüre kuramsal bir katkı sunmaktadır.

Dördüncü makale, Ferhat Gökdağ tarafından yazılan “Kürdistan Bölgesel Yönetiminde Bir Cihatçı Hareketin Anatomisi: Ensar el-İslam” başlığını taşımaktadır. Bu çalışma, Ensar el-İslam örgütünün tarihsel gelişimini, ideolojik yapısını ve bölgesel etkilerini incelemektedir. El-Kaide ve DEAŞ gibi küresel yapılarla ilişkisi çerçevesinde örgütün dönüşümü, özellikle Irak ve Suriye bağlamında değerlendirilmektedir. Örgütün evrimi üzerinden Selefi-Cihatçı hareketin bölgesel dinamiklere uyum sağlama kapasitesi ve gelecek potansiyeli tartışılmaktadır.

Bu sayının beşinci ve son makalesi, Yasin Mandacı tarafından İngilizce olarak kaleme alınan “Hristiyan Siyonizmi ve Trump’ın İsrail Politikası Üzerindeki Etkisi” başlığını taşımaktadır. Yazar, Evangelikal hareketin alt kümesi olan Hristiyan Siyonistlerin Trump dönemindeki İsrail politikaları üzerindeki etkisini analiz etmekte, bu grubun bir baskı grubu olarak rolünü sorgulamaktadır. Araştırma, kavramsal ayrımların netleştirilmesini amaçlayarak söz konusu grubun dış politikadaki etkisinin sınırlarını tartışmaktadır.

Bu sayıdaki makaleler, Ortadoğu’nun siyasal yapıları, güvenlik sorunları, dinî hareketleri ve uluslararası ilişkiler bağlamında önemli meseleleri ele alarak farklı bakış açıları sunmaktadır. Önümüzdeki sayılarda da nitelikli çalışmaları siz değerli okuyucularımızla buluşturma gayretimizi sürdürceğimizi belirtir, bu sayının Ortadoğu çalışmalarına katkı sunmasını temenni ederiz.

Bu sayı ayrıca iki kitap incelemesi içermektedir. İlk incelemede Salih Kaya, Yahia H. Zoubir editörlüğündeki “The Politics of Algeria: Domestic Issues and International Relations” adlı eseri ele almaktadır. İkinci incelemede ise Ali Utaybi, Máté Szalai tarafından kaleme alınan “The Foreign Policy of Smaller Gulf States: Size, Power, and Regime Stability in the Middle East” adlı kitabı değerlendirmektedir.

İyi okumalar dileriz.

Ortadoğu Etütleri Editörü
Dr. Bilal Yıldırım

Foreword

Dear Readers of the Journal of Middle Eastern Studies,

We are delighted to present the second issue of Volume 16 of the Journal of Middle Eastern Studies, published by the Center for Middle Eastern Studies (ORSAM) since 2009. This issue features five meticulously researched articles that explore key political, social, and security developments in the Middle East and beyond. Through interdisciplinary approaches and a wide range of theoretical perspectives, this volume seeks to make a meaningful contribution to the expanding field of Middle Eastern studies.

The first article in this issue, authored by Hakan Çalışır and Oya Dağlar Macar, is titled “Evaluation of the Idea of Peace and Peace Approaches on the Historical Plane.” The authors conduct a critical examination of how war has frequently been prioritized over peace throughout history, aiming to reconceptualize the notion of peace through both philosophical and historical frameworks. By exploring the ideas of prominent thinkers and the foundational principles of peace advocacy, the article offers a distinctive perspective on placing peace at the core of political thought.

The second article, titled “Houthi Expansionism in the Geopolitics of the Red Sea,” is co-authored by Enver Kasimoğlu and Mehmet Rakipoğlu. This scholarly study investigates the growing influence of the Houthi movement across Sudan, Eritrea, Djibouti, and Somalia. The authors argue that the Houthis have effectively established their presence through a combination of arms smuggling, ideological dissemination, humanitarian networks, and strategic alliances with local regimes. Furthermore, the article underscores the significant regional and international security risks posed by Iran’s support for the Houthi movement, particularly in relation to maritime security and the stability of international trade in the Red Sea.

The third article, authored by Filiz Çoban Oran and Ahmet Karagüznel, is titled “The Syria Test of Turkish-American Relations from a Bayesian Realist Perspective.” The study explores the trajectory of Turkish-American relations in the context of the Arab uprisings, with a particular focus on the strategic rupture caused by the Syrian crisis. While much of the existing literature relies on neoclassical realism, this article offers an innovative application of Bayesian realism – a theoretical approach grounded in Thomas Bayes’ probability logic. By analyzing the dynamics of trust and distrust that

influence decision-making processes, this study contributes a novel theoretical lens through which to analyze bilateral relations, thereby enriching the literature on international relations and foreign policy analysis theories.

The fourth article, titled “The Anatomy of a Jihadist Movement in the Kurdistan Regional Government: Ansar al-Islam,” is authored by Ferhat Gökdağ. This comprehensive study offers a critical examination of the historical evolution, ideological underpinnings, and regional ramifications of Ansar al-Islam, a Salafi-jihadist group founded in Iraqi Kurdistan in 2001. The article explores the group’s affiliations with al-Qaeda and DAESH, its strategic adaptations over time, and its role in various regional conflicts. By doing so, it positions Ansar al-Islam not only as a significant militant actor but also as a vital case study for understanding the broader trajectory of Salafi-jihadist movements in the Middle East.

The fifth and final article, authored in English by Yasin Mandacı, is titled “Christian Zionism and Its Influence on Trump’s Israel Policy.” This study provides a comprehensive analysis of the role of Christian Zionists – an influential subset within Evangelical communities – during the presidency of Donald Trump. While Evangelicals are often credited with shaping U.S. policy toward Israel, this article argues that Christian Zionists operated more as a pressure group than as a predominant force. Through rigorous conceptual clarification and analytical framing, the article seeks to elucidate their actual influence in the formulation of U.S. foreign policy.

The articles in this issue address key themes in Middle Eastern political structures, security dynamics, religious movements, and international relations, providing valuable insights and scholarly depth. As always, we remain committed to presenting high-quality research in future issues and hope that this volume makes a meaningful contribution to the field of Middle Eastern studies.

This issue also includes two book reviews. In the first, Salih Kaya reviews *The Politics of Algeria: Domestic Issues and International Relations*, edited by Yahia H. Zoubir. In the second, Ali Utaybi examines *The Foreign Policy of Smaller Gulf States: Size, Power, and Regime Stability in the Middle East*, authored by Máté Szalai.

We hope you find this issue both engaging and insightful.

Editor of the Journal of Middle Eastern Studies
Dr. Bilal Yıldırım

من المحرر

أعزّاءنا قراء مجلة دراسات الشرق الأوسط،

يسرّنا أن نقدم لكم العدد الثاني من المجلد السادس عشر من مجلة دراسات الشرق الأوسط، التي تصدر عن مركز دراسات الشرق الأوسط (ORSAM) منذ عام 2009. يضم هذا العدد خمس مقالات بحثية معمقة تتناول تطورات سياسية واجتماعية وأمنية هامة في الشرق الأوسط وخارجه. ومن خلال مناهج متعددة التخصصات وتنوع غني في المنظورات النظرية، يسعى هذا العدد إلى الإسهام بفاعلية في الحقل المتنامي لدراسات الشرق الأوسط.

تحمل المقالة الأولى في هذا العدد عنوان "تقييم فكر السلام ومقاربات السلام على المستوى التاريخي"، وقد كتبها هاكان تشاليشير وأويا داغلار ماجار. يتناول الكاتبان بشكل نقدي أولوية الحرب على السلام عبر التاريخ، ويسعيان إلى إعادة تصور مفهوم السلام من خلال عدسة فلسفية وتاريخية. ومن خلال تحليل أفكار مفكرين بارزين ومبادئ الدعوة إلى السلام، تقدم المقالة منظوراً مميّزاً يدعو إلى وضع السلام في مركز الفكر السياسي.

أما المقالة الثانية، التي جاءت بعنوان "التوسع الحوثي في جيوسياسية البحر الأحمر"، فقد شارك في تأليفها أنور قاسيم أوغلو و محمد رقيب أوغلو. تبحث هذه الدراسة الأكاديمية في النفوذ المتزايد لحركة الحوثيين في كل من السودان وإريتريا وجيبوتي والصومال. ويؤكد الكاتبان أن الحوثيين رسّخوا وجودهم من خلال تهريب الأسلحة، والنفوذ الأيديولوجي، وشبكات إنسانية، وتعاون استراتيجي مع الأنظمة المحلية. كما تسلط المقالة الضوء على المخاطر الأمنية الإقليمية والدولية المرتبطة بدعم إيران للحركة الحوثية، لا سيما في ما يتعلق بأمن الملاحة البحرية وسلامة التجارة الدولية في البحر الأحمر.

والمقالة الثالثة، التي كتبها فيليز تشوبان أوران و أحمد قره غوزال، جاءت بعنوان "الاختبار السوري للعلاقات التركية الأمريكية من منظور الواقعية البازية". تتناول هذه الدراسة مسار العلاقات التركية-الأمريكية في سياق الانتفاضات العربية، مع التركيز على التصدع الاستراتيجي الذي سببته الأزمة السورية. وعلى الرغم من أن الأدبيات الحالية غالباً ما تعتمد الواقعية النيوكلاسيكية كإطار تحليلي، تقدم هذه المقالة تطبيقاً مبتكراً للواقعية البازية، وهي مقاربة نظرية تستند إلى منطق الاحتمالات لدى توماس بايز. ومن خلال تحليل ديناميات الثقة والريبة المؤثرة في صنع القرار، تسهم هذه الدراسة في تقديم عدسة نظرية جديدة لفهم العلاقات الثنائية وتعزيز أدبيات العلاقات الدولية وتحليل السياسات الخارجية.

تحمل المقالة الرابعة عنوان "بنية حركة جهادية في الإقليم الكردي بالعراق: أنصار الإسلام"، وهي من تأليف فرحات غوكداغ. تبحث هذه الدراسة الشاملة في تطور جماعة أنصار الإسلام، وأسسها الأيديولوجية، وتأثيراتها الإقليمية، باعتبارها حركة سلفية جهادية تأسست في كردستان العراق عام 2001. وتتناول المقالة علاقات الجماعة بتنظيم القاعدة وداعش، وتطور استراتيجياتها، ودورها في النزاعات الإقليمية. كما تُبرز الجماعة بوصفها فاعلاً جهادياً مهماً، ونموذجاً تحليلياً لفهم تطور الحركات السلفية الجهادية في سياق الشرق الأوسط.

أما المقالة الخامسة والأخيرة، والتي كُتبت باللغة الإنجليزية بقلم ياسين منداجي، فهي بعنوان "الصهيونية المسيحية وتأثير ترامب على السياسة الإسرائيلية". تقدم هذه الدراسة تحليلاً شاملاً لدور الصهاينة المسيحيين — وهم فئة مؤثرة ضمن المجتمعات الإنجيلية — خلال فترة رئاسة دونالد ترامب. وبينما تُعزى سياسات الولايات المتحدة تجاه إسرائيل غالباً إلى تأثير الإنجيليين، ترى المقالة أن الصهاينة المسيحيين عملوا كمجموعة ضغط أكثر منهم كقوة مهيمنة. ومن خلال توضيح مفاهيمي وتحليل دقيق، تسعى المقالة إلى تحديد التأثير الحقيقي لهذه الجماعة في صياغة السياسة الخارجية الأمريكية.

تتناول مقالات هذا العدد موضوعات مهمة تتعلق بالبنى السياسية في الشرق الأوسط، والديناميات الأمنية، والحركات الدينية، والعلاقات الدولية، وتوفر رؤى علمية عميقة. وكما هو الحال دائماً، نؤكد التزامنا بنشر أبحاث ذات جودة عالية في الأعداد القادمة، ونأمل أن يُسهم هذا العدد في تعزيز الدراسات الأكاديمية حول الشرق الأوسط.

يضمّ هذا العدد أيضاً مراجعتين لكتابين. في المراجعة الأولى، يقيم صالح كايا كتاب "السياسة الجزائرية: الديناميات الداخلية والعلاقات الدولية" الذي حرّره يحيى هـ. زوبير. أما في المراجعة الثانية، فيقدّم علي العتيبي تقييماً لكتاب السياسة الخارجية لدول الخليج الصغيرة: الحجم والقوة واستقرار الأنظمة في الشرق الأوسط "من تأليف ماتييه سالاي.

نرجو أن تجدوا في هذا العدد قراءة ممتعة ومثيرة.

رئيس تحرير مجلة دراسات الشرق الأوسط
الدكتور بلال يلدرم

MAKALELER
ARTICLES
المقالات

**Barış Düşüncesinin ve Barış
Yaklaşımlarının Tarihsel
Düzlemde Değerlendirilmesi**
Hakan Çalışır, Oya Dağlar Macar

**Kızıldeniz Jeopolitiğinde Husi
Yayılmacılığı**
Enver Kasimoğlu, Mehmet Rakipoğlu

**Bayes Realizmi Perspektifinden
Türk-Amerikan İlişkilerinin
Suriye Sınavı**
Filiz Çoban Oran, Ahmet Karagüzel

**Kürdistan Bölgesel Yönetiminde
Bir Cihatçı Hareketin Anatomisi:
Ensar el-İslam**
Ferhat Gökdağ

**Christian Zionism and Its
Influence on Trump's Israel
Policy**
Yasin Mandacı

Bariş Düşüncesinin ve Bariş Yaklaşımlarının Tarihsel Düzlemde Değerlendirilmesi*

Hakan Çalışır**

Oya Dağlar Macar***

Özet

Barişin değil savaşın öncelenmesi ve yalnızca savaşın durdurulmasına yönelik çabaların öne çıkması, bu yaklaşımı benimseyen aktörün devlet olarak tanınması, iki dünya savaşına kadar büyük ölçekli organize şiddetin ortaya çıkışını ancak geciktirebilmiştir. Barişçil olmanın kenarda tutularak realpolitik gereği savaşın bahse konu olması, “yeri geldiğinde” engellenmeye çalışılması, güçler dengesinden “barış” olarak bahsedilmesi şiddetin sadece şeklini değiştirmiş görünmekteydi. Bu makale içerisinde bariş kavramı ve kapsamı sorgulanmış, felsefi düzeyde anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Barişin özgün bir biçimde merkeze alınmasına yönelik bir çaba olarak değerlendirilebilecek bu çalışmada, bariş mücadelesinin teorik ve tarihsel gelişim süreci aydınlatılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında, geçmişten günümüze uzanan düşünsel birikimin temel yapı taşları ortaya konmuş; bu doğrultuda öne çıkan düşünürler üzerinden eleştirel değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bariş, Savaş, Çatışma, Şiddet, Müzakere.

Geliş Tarihi: 18.09.2024 | Kabul Tarihi: 16.04.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1550467

* Bu makale birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

** Doktora Adayı, İstanbul Ticaret Üniversitesi-TR, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, E-mail: hakancalisir@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8533-1508

*** Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi-TR, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, E-mail: oyadr@ticaret.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8163-8721

Evaluation of the Idea of Peace and Peace Approaches on the Historical Plane*

Hakan Çalışır**

Oya Dağlar Macar***

Abstract

The prioritization of war over peace, along with the focus on efforts merely to stop war and the recognition of the actor adopting this approach as a state, only delayed the emergence of large-scale organized violence until the two World Wars. Sidelineing peacefulness and discussing war as a realpolitik necessity, attempting to prevent it “when needed,” and referring to “peace” in terms of the balance of power, appeared to have only changed the form of violence. In this article, the concept and scope of peace are questioned, and attempts are made to interpret them at a philosophical level. This study, which can be considered an effort to place peace at the center in a distinctive way, seeks to shed a light on the theoretical and historical development of the peace struggle. The study outlines the foundational elements of intellectual accumulation from the past to the present and offers critical evaluations based on prominent thinkers in this context.

Keywords: Peace, War, Conflict, Violence, Negotiation.

Received: 18.09.2024 | Accepted: 16.04.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1550467

* This article is derived from the first author's doctoral dissertation.

** PhD Candidate, Istanbul Ticaret University-TR, Department of Political Science and International Relations, E-mail: hakancalisir@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8533-1508

*** Professor, Istanbul Ticaret University-TR, Department of Political Science and International Relations, E-mail: oyadr@ticaret.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8163-8721

تقييم فكر السلام ومقاربات السلام على المستوى التاريخي*

هاكان تشالشير**
أويا داغلار ماجار***

ملخص

إعطاء الأولوية للحرب على السلام والتركيز فقط على المساعي الرامية إلى وقف الحرب، والاعتراف بالجهة الفاعلة التي تتبنى هذا النهج بأنها دولة، لم ينجح فقط إلا في تأخير ظهور العنف المنظم على نطاق واسع حتى الحربين العالميتين. إن تهميش السلام ووضعه جانبا ومناقشة الحرب على أنها مسألة واقعية سياسية، ومحاولة منعها "عندما يكون ذلك مناسباً"، وتقييم توازن القوى على أنه "سلام" هي في الحقيقة أمور لم تتغير إلا شكل العنف فقط. هذا المقال يناقش مفهوم السلام ومحتواه، ساعياً منح السلام معنى فلسفياً. هذه الدراسة التي يمكن اعتبارها جهداً لوضع مفهوم السلام في المركز بطريقة فريدة، تحاول تسليط الضوء على عملية التطور النظري والتاريخي للنضال من أجل السلام. كما تكشف هذه الدراسة عن اللبنة الأساسية للتراكم الفكري من الماضي إلى الحاضر. وفي هذا السياق، تحتوي الدراسة على تقييمات نقدية من خلال مفكرين بارزين.

الكلمات المفتاحية: السلام، الحرب، الصراع، العنف، المفاوضات

تاريخ الاستلام: 18.09.2024 | تاريخ القبول: 16.04.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1550467

* هذا المقال مأخوذ من أطروحة الدكتوراه للكاتب الأول

** مرشح درجة الدكتوراه، جامعة إسطنبول التجارية - تركيا، العلوم السياسية والعلاقات الدولية
E-mail: hakancalisir@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8533-1508

*** أستاذ د.، جامعة إسطنبول التجارية - تركيا، العلوم السياسية والعلاقات الدولية
E-mail: oyadr@ticaret.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8163-8721

Giriş

Johan Galtung'a göre barış, basit ifadesiyle her türlü şiddetin yokluğu veya azaltılması olarak tanımlanır. Çatışmaların yaratıcı şekilde dönüşümü ve şiddetsizlik hâline evrilmesi olarak da nitelendirilir. Barış, çatışmaların şiddet içermeyecek şekilde dönüşümü sonrasında ortaya çıkan bağlam üzerine inşa edilir.¹ Barış hakkında bilme ve yorum yapmanın ancak çatışma hakkında da bilmeye dayalı olduğu belirtilmekte, çatışmaların nasıl şiddetsiz ve yaratıcı şekilde dönüştürülebileceği² bu açıdan *Barış Çalışmaları* disiplininde yer almaktadır.

Barışın gerçek anlamı yalnız savaşa dair olarak görülmediğinde, salt savaş karşıtlığına indirgenmediğinde ve sadece savaşı ortadan kaldırmaya yönelik bir çaba ile tanımlanmadığında tesis edilir. Bu yönüyle barış, uluslararası sistemin ihtiyaç duyduğu bir süreç modeli olarak tanımlanabilir. Böylesine bir anlayışın şiddeti azaltmak ve sosyal adaleti artırmak şeklinde formüle edilmesine teorik olarak günümüz dünyasında fazlasıyla ihtiyaç duyulmaktadır.

Söz konusu anlayış sadece uluslararası kuruluşların faaliyetleriyle hayata geçirilerek uygulanabilecek bir şey değildir. Bu anlayış tüm toplumsal ve dinamik unsurların, bilhassa siyasi birimlerin sosyo-ekonomik olarak davranışlarını ülke içerisinde ve dışarısında şiddeti azaltmaya yönelik yapılanmış olmalarıyla sağlanabilir. Bu şekliyle sosyal adalet kamusal hayata ve toplumun tabanına yayılmış olacak ve pozitif barıştan bahsedilebilecektir.

Ernst Otto Czempiel'e göre uluslararası hukukun doğasında barışı bir emir olarak görme eğilimi³ bulunur. Bu durum, siyasi bakımdan doğru görünmekle birlikte, zorlayıcı bir eğilim ortaya koyduğundan olumsuz bir atmosferin oluşmasına neden olabilmektedir. Böylece sosyal adaleti sağlayıcı rolden sapma riski meydana gelir. Bu bağlamda altı çizilen husus, uluslararası hukuk ve yükümlülüklerle ilgilidir. Durumun hukuki olarak belirtildiği ve adaleti tesis edici barışın sağlanmasında gerçekte yeterli olup olamayacağı sorusunun sorulması bu doğrultuda özellikle önem arz eder.⁴ Esasında hukuk ve adaletin ayrılmaz olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir.⁵ Fakat kalıcı barışın tesisinde bu iki olgunun yanında -formel ve resmî beklentilerin dışında- toplumun

1 Johan Galtung, *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization* (SAGE Publications, 1996), 9.

2 Galtung, *Peace by Peaceful Means*, 9.

3 Barışı bir emir olarak görme eğilimi, hukuki yükümlülükler, cezalandırma ve zorlayıcı tedbirler gibi olumsuz bir algıya neden olabilmekte bu yönüyle sosyal adalet ve kalıcı barışın öncelenmesinin ihmal edilebileceği kastedilmektedir.

4 Ernst Otto Czempiel, "Recht und Friede: Ein Beitrag zur Diskussion zwischen Völkerrecht und Friedensforschung" *Die Friedens-Warte* 58, no. 1/2, (1975): 58.

5 Czempiel, *Recht und Friede*, 64.

geneline yayılması gereken hakkaniyet dinamikleri ve adalet beklentisinin önemi de ayrıca hatırlanması gereken bir husus görünümündedir.

Barış, çatışma sonrası toplumun iyileştirilmesi ve adalet arayışlarının sağlanması olarak düşünülebilir. Fakat sosyal hayatın içindeki çeşitli kişi ve kurumların tamamlayıcı çabaları olmadan kamusal hayattaki muhtemel paydaşları sürece dâhil etmeden barış elde edilemez. Mümkün olan tüm tarafların sürece dâhil edilmesiyle çatışmalar negatif barıştan⁶ daha da öteye götürülebilecek adaleti sağlama noktasında önemli katkılar elde edilecektir. Bu amaca yönelik öncelikle söz konusu çatışmaların ve şiddet vakalarının kaynağı ve nedeninin belirlenmesi elzemdir. Bağımsız değişkenlerin doğru tespitiyle birlikte çözüm odaklı öneriler ortaya çıkacaktır. Bu yönüyle çatışma bölgelerindeki sosyo-tarihsel bağlamın anlaşılması ayrıca önem arz eder. Sonraki aşamalarda ise kalıcı barışı, iyileşmeyi ve adaleti sağlayacak şekilde taraflar arasında diyalog önemli hâle gelecek ve çatışmayı çözme aşamasına geçilerek⁷ barıştan bahsedilebilecektir.

Çatışma çözümü, özünde çatışmadaki anlaşmayı arayan sürecin adıdır. Aynı şekilde çatışmalı ortamda çatışmaya bir şekilde girişmiş olan taraflar arasındaki ilişkileri onarma amacı güdülür. Bu süreç “yargılayıcı” olmayacak şekilde tarif edilir. İlgi ve saygının taraflara eşit şekilde gösterilmesi önem arz eder. Ortak problemleri çözme aşamasında bir tarafın diğer tarafa üstünlük sağlamasından ziyade herkesin ihtiyaçlarının karşılandığı sonuçlara ulaşma hedeflenmektedir. Kazananın ve kaybedenin olmadığı -en azından teorik olarak- bir süreçten bahsedilir. Sonuç olarak bir tarafın diğer tarafı domine etmesinden ziyade iş birliğinin değeri burada öne çıkar.⁸ Bu doğrultuda hassas şekilde yönetilebilen barış sürecinde, çatışmanın taraflarından herhangi birinin üstünlük arayışına gerek duymadan adalet ve barış uyumu daha geniş zeminde karşılık bulabilir, kalıcı barış imkânı elde edilebilir.

Varlığı ile huzur ve sükûneti getireceği şüphe götürmez olduğu hâlde barış, asırlardır savaşın gölgesinde kalmış görünmektedir. Geçmiş, savaşlar aracılığıyla öğrenilmekte, şiddetli çatışmalar bilinçaltında kabullenilip içselleştirilerek yeni nesillere öğretilmektedir. Bu makale, söz konusu tespitlerin

6 Negatif barış ile yaşanan şiddet sonrasında fiili ateşkesin sağlandığı ve buna ekseriyetle uyulduğu, ilk aşamada çatışmasızlığın başladığı bir dönem anlatılmaktadır. Henüz çatışmanın tüm taraflarının tam bir mutabakat sağladığı kalıcı barış aşamasına geçilmediği, sadece silahların sustuğu bir evreden bahsedilir.

7 Fidelis Peter Thomas Duri, Ngonidzashe Marongwe ve Munyaradzi Mawere, “The Prospects of Reconciliation, Healing, Justice and Peace in 21st Century Africa: Concluding Remarks,” *Violence, Peace and Everyday Modes of Kustice and Healing in Post-Colonial Africa* içinde, ed. Fidelis Peter Thomas Duri, Ngonidzashe Marongwe ve Munyaradzi Mawere, (Langaa RPCIG, 2019), 345.

8 Diana Francis, *From Pacification to Peacebuilding: A Call to Global Transformation* (Pluto Press, 2010), 11.

sebeplerine odaklanmakla birlikte “özgün” barış anlayışının ve ihtiyacının gereğini ortaya koymaya çalışmakta ve geçmişten bugüne kalıcı barış uğruna verilen -ya da verilemeyen- çaba ve mücadeleyi tartışmaktadır.

Bu çalışma, barış arayışlarının salt savaşların durdurulmasına yönelik bir çaba ve mücadele alanından ibaret olduğunda istenilen sonucun alınamayacağını tarihsel referans ve kronolojiden de destek alarak göstermeyi hedeflemektedir. Hem devletlerin hem de ülkelerin vatandaşları düzeyinde barışçıl davranışlar bağımsız düzeyde teşvik edilerek geliştirilmeden, bu yönde ulusal ve uluslararası kurumlar ihdas edilmeden şiddetli çatışmalar azalmayacaktır. Bu bağlamda uluslararası hukuk dahi devletler arası ilişkilere odaklandığından mutlak surette barış ihtiyacı ortaya konulamamaktadır.

Bu makalede, şiddetli çatışmaların sonrasında ateşkes elde edilse bile bunun kalıcı barışı getirmeye yeterli olamayacağı, toplumların iç dinamiklerinin çatışmasızlığı içselleştirip sahiplenmeleri sayesinde kalıcı barışın sağlanabileceği gösterilmeye çalışılacaktır. Bunun için barış çalışmalarına yakın tarihte öncülük eden Galtung’un barış açımları temel referans noktası olarak alınacaktır. İlaveten çatışma süreçlerinin ateşkesle sonuçlanabilmesi için zamanlamanın önemini vurgulayan Zartman’ın yaklaşımları ve Kelman’ın barış müzakereleri üzerine yaptığı açımlarından faydalanılacaktır.

Tarihsel Periyotlar Işığında Barış Anlayışı

Tarih boyunca gerçekleşmiş savaşların farklı sebepleri olmuştur. Bu nedenlerden birisi en temel ihtiyaçlardan olan güvenlik temini ile ilgilidir. Geçmişten bugüne durmaksızın toplumlar savaşlara yönelik büyük enerji harcamışlar; silah, teçhizat vb. icatlar ortaya çıkarmışlar ve hatta bu sayede büyük inkişaflara, yeni gelişmelere neden olmuşlardır. Bu şiddetli yıkımlar kısmen olumlu sınıai gelişmeler meydana getirirse de kontrolsüz çatışmalar aralıksız sürdürülmüş, toplumlar nesillerini kaybetmiş, mezkûr negatif tecrübeyi meşrulaştırarak içselleştirir hâle gelmişlerdir.

Antik Yunan, kayıtlara geçen şekliyle barış ve savaşı anlamak adına doğru bir başlangıç dönemidir. Perslere karşı birlikte savaşmış iki şehir devletinden birisi olan Atina’nın güçlenmesine ve dolayısıyla diğer şehir devletleri için güvenlik kaygısını oluşturmalarına karşın onların da kendi içlerinde diplomatik görüşmeler vb. faaliyetleri hayata geçirmesi sonucunda yaşanmış Peloponnesos Savaşları, savaşların nedenlerini anlamlandırmak, şiddetli çatışmaların arka planını irdelemek ve barış ihtiyacını ortaya koymak açısından temel bir kaynak niteliği taşımaktadır. Otuz Yıl Barışı’nın bozulmasının temel nedeni olarak “Atinalıların aşırı derecede güçlenmeleri ve Spartalıların da onlardan

çekinmeleri”⁹ gösterilmektedir. Kadim zamandaki “anarşik” ortamda aktörler arasında bulunan mevcut dengedeki asimetrik değişimin güvenlik kaygılarını doğurduğu ve sonuç itibarıyla savaşların meydana geldiği görülmüştür.

Güvenlik ihtiyacının yanında kültürel unsurlar da geçmişten bugüne çatışmanın veya barışın ortaya çıkmasına etki etmiş ve belirleyici olmuştur. Dinlerin kendi öğretilerinde de bu minvalde birçok fikir ve tavsiyeler mevcuttur. Barış ve savaş hakkında filozofların görüşleri de ayrıca belirleyici rol oynamıştır. Antik Yunan’da Aristo gibi Platon da anayasaların barışa göre ayarlanması gerektiğini anlatmaktadır. Xenophon, Sparta’daki bir elçiye atfen şu görüşü kaydetmiştir: “Eğer gerçekten tanrılar, insanoğluna savaşı bir kader olarak yazmışlarsa bunun başlamasını olabildiğince geciktirmek ve patlak verdiğinde de mümkün olduğunca çabuk sona erdirmek bize bağlı”.

7. yüzyılda yazılmış savaşı tavsiye eden birkaç şiir dışında Yunan edebiyatının savaşı övmediği görülmektedir. Peloponnesos Savaşları esnasında yazılan Aristofanes’in komedilerinde de barış övülmüştür. Eski Yunan için doğal düzenin barış olduğu, savaşın ise anormal bir hâli yansıttığı aktarılmaktadır.¹⁰ Filozofların bu tarihi dönemlerdeki barış ve savaş hakkındaki görüşleri, yaşanan tüm savaşlara rağmen şiddetin sonuçlarının bilinmesi ve gösterilmesi mahiyetinde bir karşı duruş olarak önem arz etmektedir.

Platon’un Peloponnesos Savaşlarını yaşaması ve dolayısıyla savaşın yıkıcılığına tanıklık etmesi onun felsefi gelişimine, savaş ve barış hakkındaki görüşlerinin şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Aristoteles de “hangi akıllı başında kişi durup dururken savaş çıkarmak ister”¹¹ sözleriyle esas olanın yaşam hakkını sunan ve savunan barış olduğu anlatısını konu edinmiştir.

Herodot’un “barış zamanı çocuklar babalarını gömerler, savaş zamanı ise babalar çocuklarını” sözleri savaşa olumsuz bakılması açısından döneme dair önemli referanslardandır. Yine Herodot’un savaşların sebep ve sonucuna dair “ufak bir parça iyi toprak ve daracık sınırlar” sözleri savaşın gerçekte istenmediği ve Yunanlıların da savaştan maddi kazançlarının az oluşunun vurgulanması açısından dikkate değer olmaktadır.¹²

Roma İmparatoru Jül Sezar (Julius Caesar), güç elde etmenin iki aracı olduğunu -asker ve para- ve bunlardan birinin varlığının diğerinkine bağlı

9 Thukydides, *Peloponnesos Savaşları*, çev. Furkan Akderin (Belge Yayınları, 2020), 17.

10 Hans Van Wees, “Eski Yunan’da Savaş ve Barış,” *Tarih Boyunca Avrupa’da Savaş ve Barış* içinde, ed. Betrice Heuser ve Anja V. Hartmann, çev. Onur Atalay (Etkileşim Yayınları, 2006), 74-75.

11 Özgüç Güven, “Savaş Felsefeye Ne Sağlar,” *Felsefe Açısından Savaş ve Toplum* içinde, ed. M. Ertan Kardeş ve Özgüç Güven (Hiper Yayın, 2018), 69.

12 Van Wees, “Eski Yunan’da Savaş ve Barış,” 76.

olduğunu söylemiştir: “Ordu kurmak için para, para kazanabilmek için de ordu gereklidir; bunlardan biri olmazsa diğeri de olmaz.”¹³ Roma, tarihin gördüğü en büyük ordulardan birine sahip olmakla övünmenin yanında “hegemonik” anlayışla *Pax Romana* sayesinde kendi anlayışınca barış anlayışı da geliştirmişti. Pax, barış anlamına gelmekte¹⁴ dönemin en güçlü devletinin bir nevi dünyaya dayattığı barış olarak yorumlanabilmektedir. Barış yalnızca Roma’nın denetimi altında var olabilmekte ve ancak Roma sınırları içerisinde sürdürülebilmekteydi.

Roma dönemindeki barış anlayışını ve kurgulanan çerçeveyi farklı bir bakış açısıyla anlamlandırmaya yönelik Cox’un fikirleri aydınlatıcı olacaktır. Cox, “Teori her zaman birisi ve bir amaç içindir. Bir teori kendini böyle sunarsa onu bir ideoloji olarak incelemek ve saklı perspektifini bütün çıplaklığı ile ortaya çıkarmak daha da önemlidir” görüşünü aktarmıştır. Bilinen anlamda teori olmasa da kurgulanan perspektifle temin edildiği iddia edilen *Pax Romana*, bir amaca hizmet ederek “belirli şartlar” dâhilinde barış imkânı sunmakta, o şartlar ise hegemon tarafından belirlenmekteydi. Gramsci’nin hegemonya kavramını geliştiren Cox, hegemonyanın hâkim olduğu bir toplumu insan başlı bir ata benzetir; yarı insan yarı canavar. Bu, hegemonyanın hem zor hem de rıza içerdiğini ifade etmektedir.¹⁵ Böylelikle sadece *Pax Romana* altında insanlara barış imkânı tanınmakta ve halkın buna gönüllü ya da gönülsüz olmasına bakılmaksızın yönetim anlayışı sadece Roma tarafından dikte edilerek gerçekleştirilmekteydi. Aksi takdirde rıza göstermeyen aktör açısından vuku bulması muhtemel bir şiddet ya da savaşın içerisinde karşı karşıya kalınabilirdi.

Tarihsel referanslar ışığında fiiliyatta Ortaçağ boyunca savaşların kural, barışın ise bir istisna olduğu görülmektedir. Bu savaşların pek çoğu Hristiyanların kendi aralarında yaşanmıştır. Bununla birlikte dini, savaşlar için bir meşruiyet aracı olarak görmek isteyenler de olmuş ve Tanrı’nın yanlarında olduğunu iddia etmişlerdir. Ortaçağ insanının zihninde her şey daima Tanrı ve onun hükmüyle ilişkilendirilmiştir.¹⁶ Arka planda din ve ona bağlı ideolojilerin bulunduğu savaşlar, Otuz Yıl Savaşları’nın belirmesiyle beraber yerlerini yeni çatışma şekillerine bırakmıştır. Yöneticilerin zaferi için verilen bu mücadele artık rasyonel argümanlar (devlet çıkarı veya hukuki savlar gibi) ile meşrulaştı-

13 Christon I. Archer vd., *Dünya Savaş Tarihi*, çev. Cem Demirkan (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 73.

14 Cambridge Dictionary, “Pax” sözcüğü.

15 Faruk Yalvaç, “Eleştirel Teori,” *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde, ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı (Küre Yayınları, 2018), 230-231.

16 Julian Chrysostomides ve Beatrice Heuser, “Ortaçağ’da Savaş, Barış ve İnanç: Giriş,” *Tarih Boyunca Avrupa’da Savaş ve Barış* içinde, ed. Betrice Heuser ve Anja V. Hartmann, çev. Onur Atalay (Etkileşim Yayınları, 2006), 150.

rılmaya başlanmıştı.¹⁷ Mesela Aydınlanmanın pek çok entelektüeli, Avrupa'da uzun süreli bir barışın tesisinin ancak bütün devletlerin cumhuriyet ile idare edilmesiyle mümkün olacağını iddia etmekteydiler.¹⁸

Avrupa'da Aydınlanma bir nevi din hegemonyasından toplumların kurtulması olarak okunmuş, devletlerin dinden feragat ederek egemenliklerine kavuştukları bir Vestfalya Barışı ile de taçlandırılmıştı. Ulusal çıkarı önceleyen egemen devletler bu doğrultuda savaşlar yapmaya devam ederken Napolyon dönemi ile birlikte artık krallar tarafından da savaşların maliyeti kaldırılamaz hâle gelmişti. Çünkü savaş algısı değişmeye başlamış, cephelerle sınırlandırılmış savaş tarzı halkın yaşadığı şehirlere kadar yayılan savaşlara yerini bırakmıştı.

“Vatanseverlik” ve “yurttaşlık” ile savaşın etkileri şehir ve banliyölere taşınırken Jean-Jacques Rousseau, amaç olan genel iradenin korunması için yönetim gücünün sınırlandırılması gerektiğini yazmıştı. Rousseau, dışarıdan gelecek tehditlere karşı ülke içi unsurların birlikteliği sağlanabilirken bu dış tehlike ortadan kalktığında ise tekrardan genel iradenin tehlikeye girebileceğini eklemişti. Öyle ki Rousseau, ülkeyi savunacak motivasyonu olmayan paralı askerliği istemezken vatanseverlik motivasyonlarının yayılmacılık ile savaşa neden olabileceği ihtimaline karşı da yurttaşlara eğitim verilmesinin gerekliliğini yazmıştı.¹⁹ Böylece yurttaşlar bilinçli şekilde barışçıl olmayı tercih edebilecekti. Aksi takdirde toplumsallaşan ve bir ulusa ünsiyeti olan insan, şiddet ve savaşa temayül gösterecekti. Tam da bu açıdan düşüncelerini destekler nitelikte “Toplumsal Sözleşmesi”nde “insan özgür doğar ve her yerde zincire vurulmuştur.”²⁰ sözleriyle görüşlerini aktarmıştı.

Rousseau, doğa durumunu insanlık tarihinin daha mutlu bir evresi olarak tanımlar. Mülkiyetin bulunmadığı bir düzende haksızlıkların da ortaya çıkamayacağını savunur. Doğa hâlindeki insanın, diğer bireylere en az zarar veren bir konumda olduğunu ve bu nedenle barışa en elverişli toplumsal durumun da doğa hâliyle örtüştüğünü ifade eder. Rousseau savaş durumunu, insanın ilk günahının sonucu olarak görmez. Tanrı'nın arzusu veyahut Hobbes'un yazdığı gibi insanın doğası kötü olduğu için bunun olduğunu da düşünmez. Rousseau aksine, topluma dâhil olarak sosyal hâle gelen ve böylece doğa hâlinde ayrılan insanın bozulmasının sonucu olarak savaş hâlinin ortaya çıktığını

17 Heinz Duchhardt, “Erken Modern Dönem Avrupa'sında Devletlerarası Savaş ve Barış,” *Tarih Boyunca Avrupa'da Savaş ve Barış* içinde, ed. Betrice Heuser ve Anja V. Hartmann, çev. Onur Atalay (Etkileşim Yayınları, 2006), 289.

18 Duchhardt, “Erken Modern Dönem,” 291.

19 Michael Bloch, “Möglichkeit und Unmöglichkeit internationaler Politik, Rousseaus Auffassung des Krieges,” *DZPhil* 58, no. 2 (2010): 301.

20 Christie McDonald, “Fail better: Rousseau's creative deliré,” *Rousseau and Freedom* içinde, ed. Christie McDonald ve Stanley Hoffmann (Cambridge University Press, 2010), 274.

düşünmektedir. Doğa durumundan ayrılan insan bir şeylere sahip olma isteği içerisine girer böylelikle özel mülkiyet anlayışı gelişir, eşitsizlik ortaya çıkar ve böylece savaş hâline geçilir. Öyle ki kurgulanan *Toplumsal Sözleşmesi* de “savaşları ortadan kaldırmış” gözükse de toplumdaki eşitsizliği yasallaştırmış, insanın doğa hâlinde sahip olduğu barışçı doğasını bozmuş, fakir ve zengin ayrımının meşrulaştığı güvensiz bir atmosfer meydana getirmiştir.²¹

Savaşların da devletler sayesinde, devletler eliyle meydana geldiği Rousseau tarafından aktarılır. Daha sonra “insan ancak yurttaş olduktan sonra asker olur” cümlesiyle görüşlerini güçlendirir. Ona göre devletlerin oluşumuyla savaş hâli birbirini tetiklemekte, devletin bir devlete karşı kurduğu iletişim biçimi savaşları doğurmaktadır. Rousseau, askerlerin de insan ya da birey olmaktan öte savaşmak amacıyla mücadele verdiklerini²² vurgulamaktadır.

Rousseau'ya göre *Toplumsal Sözleşme* ile devlet ortaya çıkmış, özel savaşlar yerini ulusal düzeyde savaşlara bırakmıştır. “Bir grup insanla birleşerek gerçekte bütün insan ırkının düşmanı hâline geldik” cümlesiyle mevcut durumda insanlığa çok daha büyük bir kötülüğe neden olan bir aşamaya gelindiğini yazmaktadır. Onun karamsarlığı ise “adil ve ahlaklı bir devlet” kurulabilse bile bunun savaşları önleme imkânının olmaması düşüncesinde yatmaktadır. Linklater'ın yazdığı gibi “insan olma yükümlülükleri ile vatandaş olma yükümlülükleri ahlaki olarak bir ikileme” sebebiyet vermektedir.²³ “İnsan olma sorumluluğu” ile “vatandaş olma sorumluluğu” çelişkisi ile vatandaşların ne için asker olduğu, askerlerin “kimin savaşı” için öldüğü ve öldürdüğü ikircikliği benzeri saiklerden beslenmektedir.

Vestfalya Barışı'ndan bu yana barışçıl bir dünya düzeni kurmak ve barışı korumak için çeşitli antlaşmalar imzalanmıştır. Fakat savaş ve çatışmaların genel düzeyde çözülmesi sağlanamamış ve en somut örnekler ise yaşanan iki dünya savaşı olmuştur. Yeni tip çatışmaların ve savaş görünümünün ortaya çıkmasının da etkisiyle barış çerçevesinde kalıcı ve olumlu sonuçlar alınamamıştır. Dolayısıyla sürekliliği devam eden çatışmalar için yeni stratejiler ve çatışma yönetimi formlarının ortaya çıkarılması ihtiyacı belirgin şekilde hissedilmeye başlanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar yapılmış olan savaşlarda milyonlarca insan çatışmaların sonuçlarından etkilenmiyordu. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte

21 Faruk Yalvaç, “Jean-Jacques Rousseau,” *Barış Çalışmaları* içinde, ed. Erhan Büyükkakıncı (Adres Yayınları, 2018), 20-22.

22 Faruk Yalvaç, “Rousseau'nun Savaş ve Barış Kuramı: Adalet Olarak Barış,” *Uluslararası İlişkiler* 4, no. 14 (2007): 139.

23 Yalvaç, “Jean-Jacques Rousseau,” 27.

geleneksel savaşların dışında alışılmadık bir felaket ile karşılaşıldığından barışçıl dünya düzenini sürdürmek için yeni tedbirlerin alınması çok daha gerekli hâle gelmişti.

ABD Başkanı Wilson 8 Ocak 1918’de Kongre’ye hitaben yaptığı konuşmasında “Dünya barışı programı”nı 14 ilke şeklinde açıklamıştı. “Hiçbir devlet şiddet uygulayarak başka bir devletin anayasasına ve yönetimine müdahale ederek karışmamalıdır”²⁴sözlerini sarf ederek Kant’ın fikirlerini anımsatan Wilson, “...tüm halklar ve uluslar için adalet; ister güçlü ister zayıf olsunlar, birbirleriyle eşit özgürlük ve güvenlik şartları içinde yaşama hakları prensibi” ilkelerini ifade etmişti.²⁵ Bu aşamadan sonra barış için Versay Antlaşması, Milletler Cemiyeti, Trianon Antlaşması ve Briand-Kellog Paktı gibi dünya çapında muazzam akademik, diplomatik ve kurumsal çabalara yönelik gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştı.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Wilson’un düşünceleri arzuladığı ölçüde kendi ülkesinde sahiplenilmese de Kant’ın görüşlerini tekrardan hatırlatmıştır. Kant’ın ve ilham verdiği Wilson’un fikirleri, Milletler Cemiyeti’ne, Birleşmiş Milletlere (BM) ve ayrıca diğer uluslararası örgütlere, insan hakları örgütlerinden serbest ticaret antlaşmalarına, çatışma çözümü formüllerinden silahlı silanma konferanslarına kadar liberal ulusal düzenin birçok bileşenine ilham kaynağı olmuştur.²⁶ Gerçi sonraki zamanlarda liberal paradigma öngörülerinin aksine fiiliyatta globalleşme sürecinin de etkisiyle uluslararası düzenin, güvenlik ve barış anlayışlarının temelden değiştiği görülmüş, bunun sonucu olarak çelişkilerin, kırılma noktalarının ve çatışmaların üretildiği²⁷ bir döneme girilmiştir. Liberal düzen dünyada baskın ve etkin hâle gelse de teorik düzeyde vadedilen barışın gerçekleşemediği gün yüzüne çıkmıştır.

Birinci Dünya Savaşı, dünyaya savaşın gerçek maliyetini göstermiş olmalı ki savaş sonrasında barışa yönelik çabaların sürdürüldüğüne şahit olunmaktadır. Özellikle ABD ve Fransa Dışişleri Bakanlarının ismiyle de anılan Briand-Kellog Paktı, 1928’de “savaşın siyasetin bir aracı olarak kullanılmasını” engellemeye yönelik bir gayret olarak ortaya çıkmıştır. Bu inisiyatif, devletlerin savaşmasını önemli ölçüde sınırlandırmaya yönelik bir çaba olarak görülmüş olsa da İkinci Dünya Savaşı’nın çıkışı engellenememiştir.

24 Immanuel Kant, *Zum ewigen Frieden* (Verlag von Felix Meiner, 1919), 7-8.

25 Füsün Türkmen, “Woodrow Wilson,” *Barış Çalışmaları* içinde, ed. Erhan Büyükkancı (Adres Yayınları, 2018), 69-70.

26 Türkmen, “Woodrow Wilson,” 82.

27 Michael Brzoska vd., “Editorial: Friedenspolitik heute: das Ende des liberalen Paradigmas? Bruchstellen der Globalisierung als Herausforderung liberaler Friedenstheorie,” *Sicherheit und Frieden (S+F) / Security and Peace* 37, no. 2 (2019).

Gelinen aşamada kurumsal birçok düzenlemeye rağmen şiddeti engellemeye yönelik yaptırım olanakları barışçıl düzeyde geliştirilememiş, devletler çatışmalarına kendilerini tekrardan dâhil ederek İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına ve tüm insanlığı şok edecek nükleer bombanın da kullanılmasına neden olmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyemeyen Milletler Cemiyeti ise daha sonra işlevini yitirerek dağılmıştır. Bu kurumların dönem içerisindeki işlevsizliği, özellikle büyük güçler olarak nitelendirilebileceğimiz devletlerin çıkarlarının karşı karşıya gelmesi sonucu ortaya çıkan çatışmalar bağlamında düşünülmelidir.

1945'de İkinci Dünya Savaşı sona ermek üzereyken büyük bir yıkım ile yüzleşmiş olan uluslar harabeye dönmüşlerdi. Savaşların bedeli daha iyi anlaşılmış, devletler barış arayışlarına yönelmişlerdi. Bu amaçla 50 ülkenin temsilcisi bir araya gelerek Birleşmiş Milletlerin kuruluşunu hazırladılar. İşlevselliği farklı platform ve perspektifler ışığında tartışılabilir olsa da BM, 75 yılı aşkın süredir amacının uluslararası barış ve güvenliği korumak olduğunu, ihtiyacı olanlara insani yardımı sağladığını, insan haklarını korumak ve uluslararası hukuku desteklemek için çaba sarf ettiğini aktarmaktadır.²⁸

Her şeye rağmen İkinci Dünya Savaşı'na kadar akademik düzeyde Barış Çalışmaları tutarlı bir disiplin olarak ortaya çıkamadı. Savaş sonrasında yaşananlar güçlü tarafları ve iktidardakileri bile barış stratejilerini düşünmeye zorlar hâle getirdi.²⁹ Tarihi parametrelerde de görüldüğü üzere bu döneme kadar aktör düzeyinde salt devlet odaklı alınan inisiyatifler savaşlar ve yaşanan şiddetli çatışmalar karşılığında mücadele etmeye yönelik mutabık şekilde birleşmişlerdi. Genel olarak devletle beraber vatandaşlar, muhtemel kurumlar ve benzerleri açısından sosyal, siyasal ve kültürel düzeylerde barışçıl davranışların geliştirilmesine önceliği vermekten ziyade, vuku bulan savaflara siyaseten ve tepkisellikle ateşkes arayışı içerisinde olunmuştu. Şiddet eğilimi veya örgütlü şiddetin boyutları özgün düzeyde barışçıl olmaya, bir tema olarak barış ile ilgilenmeye engel teşkil etmişti. Dolayısıyla, sosyal bilimler alanında disipliner düzeyde barış çalışmalarının kurumsallaşması uzun bir süre mümkün olmamıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında, barışa yönelik çabalar disipliner düzeyde belirgin bir artış göstermeye başlamıştır.

Bugünün koşullarında Barış Çalışmaları ile Uluslararası İlişkiler disiplininin birbirinden ayrı düşünülemeyeceği ve paralel şekilde gelişim gösterdikleri –göstermeleri gerektiği- anlaşılmaktadır.³⁰ Wallenstein tarafından Barış

28 "History of the United Nations," United Nations, erişim 13 Eylül 2024, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un>.

29 Shaheen Showkat, "Disciplinary Evolution of Peace and Conflict Studies: An Overview," *International Journal on World Peace* 34, no.1, (2017): 74.

30 Michael Brzoska, "Friedensforschung und Internationale Beziehungen-Lob der Verschieden-

Çalışmaları, “20. yüzyıl boyunca insanlığın karşı karşıya kaldığı “tarihsel travmalara entelektüel meydan okuma” olarak bir eleştirel düşünme” şeklinde yorumlanmaktadır.³¹ Disiplinel olarak “Barış Çalışmaları”nda geri kalmışlığa vurgu anlaşılmakla birlikte ihtiyaç olan olgunun farkındalığına da işaret etmek gerekmektedir.

Düşünce Akımlarının Barış Sorunsalı

Savaş ve barışı anlamaya yönelik felsefi çabalardan söz ederken şiddet temayülünün özünde hangi amaca hizmet ettiğini belirtmek elzemdir. Birinci Dünya Savaşı’na “kazanani olmayan” savaş denebilse de bu doğrultuda savaşın, politikanın farklı bir aracı ve devamı olduğu, dolayısıyla bir amaç uğruna yapıldığı³² anlatıları tekrardan hatırlanmakta şiddetin politik saikleri gereği ve ihtiyaç hâlinde bilinçli bir tercih olduğu vurgulanmaktadır. Bu açıdan uluslararası toplumun savaşları gereksiz kılacak kurumlar inşa etmesi, bu müesseselere işlerlikler kazandırması, aksi durumlarda gerekli müeyyidelerin uygulanabilmesi gibi kriterlerin hayata geçirilmesi ayrıca önemli hâle gelmektedir.

Dünya tarihi içerisinde takip edilebilen dönemlere bakıldığında savaşların hep var olduğu görülmekle birlikte bu savaşların sebeplerini araştıran, barış yolları arayan düşünürler de hep olagelmıştır. Uluslararası İlişkiler disiplinin ortaya çıkışının önemli bir amacının da savaşların nedenlerini anlamak ve çözüm yolları geliştirmek olduğundan hareketle birçok teoremin bu amaca matuf geliştirildiği görülmektedir.

Liberal ve realist düşünce akımlarının ayrımlarının temellerinin atıldığı dönemlerde Montesquieu, Adam Smith ve Kant gibi düşünürler insan doğası, insanın rasyonelliği ve doğasının iyiliği hakkında fiktisel tartışmalar yapmışlardır. Bu düşünürler, doğadaki insanlar ve devletler için uyum ve barışı değil düşmanlığı ve savaşı doğal durum olarak görmüşlerdir.³³ Bu açıdan Kant, savaş sorunun çözümünü gönüllü bir örgütlenmede görmekteydi. Devletlerin hâlihazırda yasal bir anayasası olduğundan hareketle bir devletin diğer bir devletin hükümlerine altına koyulmaması gerektiğini düşünmekteydi.

Hiçbir devlet Kant’a göre diğer devletin iç işlerine karışabilecek hakkı kendinde göremez. Kant, savaşları ortadan kaldırmak amacıyla bir dünya devleti kurulduğunda, böyle bir oluşum meydana getirildiğinde çok daha büyük bir

heit,” *Zeitschrift für Internationale Beziehungen* (2012): 128.

31 Mustafa Aydın, *Barış Çalışmaları ve Çatışmaların Çözümü* (Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2001), 9.

32 Carl von Clausewitz, *On War Vol. III*. (E. P. Dutton and Co., 1918), 121.

33 Kenneth N. Waltz, “Kant, Liberalism, and War,” *The American Political Science Review* 56, no. 2 (1962), 331.

kötülük olacağından endişe etmektedir. Çünkü böylelikle çok daha kolay şekilde bu devlet despotizme dönüşebilir, özgürlüğü bastırabilir, inisiyatifi yok edebilir ve sonunda anarşiye dönüşebilir.³⁴ Kant'a göre, bir dünya devleti düşüncesi pratikte de mümkün değildir. İstenilen bir çözüm de değildir. Çünkü böyle bir devlet oluşturulduğunda sonuçta monarşi, despotizm ve anarşi kaçınılmaz olacaktır.³⁵ Buna karşın Kant, federasyon fikrine olumlu bakış açısı ortaya koymuştur. Kant'a göre uluslararası barış, ulusal düzeyde cumhuriyetçi anayasalara sahip devletlerin uluslararası düzeyde dünya barışı için örgütlenmiş bir uluslar ittifakıyla ya da federasyon ile ortaya çıkacaktır.³⁶ Yine Kant'a göre küçük ya da büyük olmasına bakılmaksızın kendi başına var olan hiçbir devlet miras yoluyla takas olarak satın almayla veyahut hediye yöntemi ile bir başka devlet tarafından elde edilmemelidir.³⁷

Kant, barış arayışında farklı pencereler açarak güç elde etmek için yapılan savaflara atıfta bulunacaktır. Savaş hazırlığında temin edilen orduların oluşturduğu görünümün başka devletler tarafından tehdit olarak algılanacağını yazacaktır.³⁸ Kant tarafından bunlar barış durumunu engelleyecek unsurlar olarak görülür. Kant, kozmopolit normların uygulanmasından ya da daha yüksek bir ahlak standardının elde edilmesinden ziyade ticaretin ve ticari alışverişin ekonomik rasyonelliğinde barışçıl ilişkilere yönelik dinamiği öne çıkarmayı yeğlemiş görünmektedir. Liberal gelenek, barışın bu "ekonomik" yönüne uygun olarak kapitalist piyasa ekonomilerinin evrimini uluslararası ilişkilerde askerî güce başvurma eğiliminin üstesinden gelmeye yönelik bir gelişme olarak kaydetmiştir.³⁹

Kant'a göre savaş yapmaya savaştan zarar görecekt olanların karar vermesi durumunda savaflar bitecektir. Ayrıca cumhuriyetlerin ve dolayısıyla demokrasilerin savaşıma isteklerinin olmayacağı da Kant'ın fikirlerinden çıkarılmaktadır. Başta öncüller açısından anlaşılır gözükse de savunma amaçlı yapılan ya da yapılması muhtemel bir savaş için bu görüşün pek anlaşılır olamayacağı da iddia edilmektedir. Bu açıdan Demokratik Barışın antinomisi (çatışkı) bağlamında teori içi çelişki burada öne çıkmaktadır.⁴⁰ Demokratik

34 Waltz, "Kant, Liberalism," 337.

35 Faruk Yalvaç, "Immanuel Kant," *Barış Çalışmaları* içinde, ed. Erhan Büyükkakıncı (Adres Yayınları, 2018), 50.

36 Yalvaç, "Immanuel Kant," 53.

37 Kant, *Zum ewigen Frieden*, 5.

38 Kant, *Zum ewigen Frieden*, 5-6.

39 Dietrich Jung, "A political economy of intra-state war," *Shadow Globalization, Ethnic Conflicts and New Wars: A Political Economy of Intra-state War* içinde, ed. Dietrich Jung (Routledge, 2003), 9.

40 Harald Müller, "Antinomien des demokratischen Friedens," *Politische Vierteljahresschrift* 43, no. 1, (2017): 50.

bir ülkenin vatandaşları rasyonel düşüneneğinden kararlarını dış politikada barışçıl taraftan yana koyacak olmalarına rağmen dünyada demokratik olmayan aktörlerin varlığı da düşünüldüğünden savunma amaçlı silahlanma yoluna da muhakkak gidilecektir. Bu durum “demokratik barış anlayışı” ile çelişkili gözükmemektedir. Diğer taraftan olası savaşlardaki kayıpların asgari düzeyde tutulabilmesi için silahlanma yatırımlarının artırılması da öngörülmektedir.⁴¹ Rasyonel şekilde muhtemel savaşlar için yapılan silahlanma barışçıl bir etki oluşturmayacak demokratik barış tasavvuru bu açıdan gerçekleştiremeyecektir.

Machiavelli, Montesquieu ve Rousseau gibi düşünürler daha önceden demokrasi ve barış ilişkisi üzerine değerlendirmelerde bulunmuş olsalar da Kant’ın demokrasi ve barış arasındaki ilişkiyi dış politikada şiddetten kaçınma ve demokrasi bağlamında tartışan ve sebeplerini analiz eden ilk filozof olduğu düşünülmektedir. Bu düşünce daha sonradan Woodrow Wilson’da tekrardan kendisini açığa çıkarmış, modern dönemde ise Sovyetler Birliği ile Batı Avrupa Demokrasileri arasındaki çatışma formatında devam etmiş şekliyle örneklendirilmiştir.⁴²

Liberalizm ve Marksizm kuramlarına göre bazı siyasi sistemlerin savaşlara neden olduğu savunulmaktadır. Liberaller savaşı otoriter/otokratik rejimlerle ilişkilendirirken Marksistler onu kapitalist sistemin bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda, liberaller savaşı ortadan kaldırmanın yolunu liberal rejimlerin yaygınlaştırılmasında görürken Marksistler ise savaşın ancak sosyalist hükümetlerin kurulmasıyla sona erebileceğini ileri sürmektedir.⁴³

Liberal anlayış, devletler arası çatışmaların sadece gereksiz ticari önlemlerden ve halkın genel çıkarlarıyla çelişen bir dış politikadan kaynaklandığını anlatmaya çalışmaktadır. Merkantilist-Leninist görüş ise savaşı ekonomik rekabetin başka yollarla devam etmesi olarak sunmaktadır. Özellikle gelir seviyesi düşük ülkelerdeki iç savaşların bile genellikle petrol ve elmas gibi doğal kaynakları kontrol etme girişimleri tarafından yönlendirildiği vurgulanmaktadır.⁴⁴ Merkantilistler kesinlikle çatışmayı kaçınılmaz görmekte, barışı savaşlar arasındaki boşluk olarak değerlendirmektedirler. Realistler, savaşa siyasetin uzantısı olarak Clausewitz benzeri bir bakış açısı getirmektedir. Marksistler, kapitalizmin çatışmalarla dolu bir gelişim süreci olduğunu

41 Müller, “Antinomien des demokratischen Friedens,” 57.

42 Ernst-Otto Czempiel, “Kants Theorem. Oder: Warum sind die Demokratien (noch immer) nicht friedlich?,” *Zeitschrift für Internationale Beziehungen* 3, no. 1, (1996): 80-81.

43 Jacques Fontanel ve Manas Chatterji, “Introduction: The Controversial Economic Question of Peace and War,” *War, Peace, and Security* içinde, ed. Jacques Fontanel ve Manas Chatterji (Emerald Group Publishing Limited, 2008), 22.

44 Fontanel ve Chatterji, “Introduction,” 22.

iletirken, bir kısmı ise emperyalizmi de bu çerçeveye dâhil etmektedir. Liberal ve Neoklasik bakış açıları, barışı birikim için en iyi durum olarak görecektir ve bu amaçla ekonomik teşvikleri belirlemeye çalışacaklardır.⁴⁵

Marks, toplumların sınıflara bölündüğünü, bölünmüşlüğü'nün sebebinin ise ekonomik koşullar olduğunu aktarır. Ona göre toplumsal ilişkileri anlamamanın yolu en can alıcı nokta olan ekonomik koşullardan geçmektedir. Hangi sınıftan olacağına ise özel mülkiyete göre karar verildiğini anlatır. Bazı insanlar öncelikli mülk sahibi olarak yaşarken, bazıları başkalarının yararına emeğini vererek var olmaktadır. Geçmiş çağlardaki tarımsal dönemlerde toprak, sosyal sınıfları anlamamanın anahtarıydı. Bazılarının arazileri vardı, bazılarının ise onlar için çalışması gerekiyordu. Marks'a göre farklı ekonomik sınıflardan olanların farklı çıkarları bulunacaktı.⁴⁶ Dolayısıyla ekonomik gerekçelerle meydana gelmiş farklı sınıflar çatışma tohumlarını beslemekteydi. Yani Marks'a göre ekonomik farklılıkların nedenlerine bakmak, sınıf toplumunu engellemeye yönelik atılması gereken adımları gerçekleştirmek barışı ortaya çıkaracaktı. Daha yakın tarihe bakıldığında ise Morgenthau, Batı medeniyetinin seküler olarak mükemmeliyetçi etiğin tuzaklarından kaçınmasının önemine değinmekle birlikte barışçıl davranışlar çerçevesinde siyasi eylem ile etik standartları ayırmaya vurgu yapmaktadır. Bu tutumun devlet aklı olduğunu belirtirken Machiavelli ve Hobbes'un düşüncelerinden beslenmektedir. Bireyin ahlakiliği olabileceken politikacının ahlakı olamayacağını ve sonuç alınabileceksen şayet siyasi eylemin etik sınırlamalardan muaf olduğu bilinciyle hareket edilmesi gerektiğini yazmaktadır.⁴⁷ Ahlakı sadece bireylere indirgeme anlayışına karşılık modern barış bilimi rasyonel olmaktan, çıkarların uyumundan, serbest ticaret yasalardan söz etmekte, ekonomi yasalarının bilimsel zeminde temin edilmesi ile barışın sağlanabileceğinin altını çizmektedir. Morgenthau ise bunun rasyonel bir ütopya olduğunu iddia eder.⁴⁸

Waltz, savaşa neyin neden olduğuna ilişkin insan doğası, siyasi sistemlerin yapısı ve uluslararası sistemin doğası olarak üç analiz düzeyinden bahsetmektedir. Siyasetin anarşik doğasından ve güç-güvenlik adına yapılan kaçınılmaz bir mücadeleden bahsederek temel mesele için bir sistem analizine ihtiyacın olduğunu konu edinir.⁴⁹ Waltz'a göre aralarında bağlayıcı hiçbir kanun sis-

45 Fontanel ve Chatterji, "Introduction," 29.

46 James A. Schellenberg, *Conflict Resolution: Theory, Research, and Practice* (State University of New York Press, 1996), 81.

47 Hans J. Morgenthau, "The Evil of Politics and the Ethics of Evil," *Ethics* 56, no. 1, (1945): 4-5.

48 Hans J. Morgenthau, "Science of Peace: A Rationalist Utopia," *Social Research* 42, no. 1, (1975): 20.

49 Scott Burchill ve Andrew Linklater, "Giriş: Analiz Nesnesi ve İncelemenin Kapsamı," *Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde, ed. Scott Burchill, Andrew Linklater ve Richard Devetak, çev. Muhammed Ağcan ve Ali Aslan (Küre Yayınları, 2019), 37-38.

teminin uygulanmadığı pek çok egemen devlette her devletin şikâyetlerini ve isteklerini kendi mantığının ve arzusunun emirlerine göre yargıladığı bir ortamda zaman zaman savaşa yol açan çatışmaların meydana gelmesi kaçınılmazdır. Her devlet kendi davasının yargıcı olmasından dolayı politikalarını uygulayabilmek için herhangi bir zamanda güç kullanabilir. Uluslararası sistemin anarşik bir yapıda olduğunu bu cümlelerle anlatan Waltz, Cicero'dan iktibasla “güce karşı güç olmadan ne yapılabilir ki?”⁵⁰ sorusu ile de güç dengesini barışın bir koşulu olarak gördüğünün işaretlerini verir. Ona göre uluslararası toplumda çatışmasızlığı getirecek güç dengesi bozulduğunda, geri kalanların rekabette önceki konumuna gelebilmesi için teşvik edilmelidir.⁵¹ Bu sayede çatışmasızlığı ve barışı getirebilecek güç dengesi ortaya çıkar.

İngiliz Okulu güç dengesinin önemini göz ardı etmezken uluslararası toplumun önemi ve meşruluğunu öne çıkarmakta Batı sömürgeciliğinin sona ermesiyle “üçüncü dünya” ülkelerinden yükselen adalet arayışlarını dikkate almaya çalışmak gibi uluslararası düzeni mümkün kılan olgulara da gereken önemin verilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.⁵²

Demokratik ülkelerin kendi içlerinde savaşmadığı, demokratik olmayan ülkelerle savaştıkları anlatısı üzerinden Demokratik Barış Teorisi gibi tezler aktarılırken aslında “demokratik olmayan ülkeler”den ziyade küçük ölçekteki ülkelerle demokratik ülkelerin savaşmak durumunda kaldıkları da ayrıca gözlenmektedir.⁵³ Çünkü küçük devletler daha rahat şekilde pasifize edilerek kontrol altına alınacağından büyük “demokratik” devletler tarafından demokratik olmayan davranışlar sergileme pahasına savaşa çekilebilmektedir.

Wendt, savaşların temelde sebebi olarak nitelendirilen anarşik yapı vurgusunu yeni bir hermenötik açılım sürecine taşıyabilmiştir. “Anarşi devletlerin ondan ne anladığıdır” iddiası ile özetlenen anlayışa, uygulamaların önceden var olan yapılarca yönetildiğini ve önceden var olan öznelerin girişimleriyle başlatıldıkları iletiliyle açıklık kazandırılmıştır. Bu tespit, anarşinin değişmez olarak ele alındığı Neorealist anlayışa bir eleştiri olarak okunabilir. Bu açıdan Neorealizm, kültürün göz ardı edildiği, toplumların şekillenmesinde etkisinin ihmal edildiği yüzeysel bir tanımlama olarak görülür.⁵⁴ Kimlikleri ve çıkarları sadece bir girdi olarak göstermek yerine onların ne şekilde etkileşimde bulunduğunu, bunların sonuçlarının olduğunu ve her zaman sürecin

50 Kenneth N. Waltz, *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis* (Columbia University Press, 1959), 159-160.

51 Kenneth N. Waltz, “The Politics of Peace,” *International Studies Quarterly* 11, no. 3, (1967): 211.

52 Burchill ve Linklater, “Giriş,” 39.

53 Czempiel, “Kants Theorem,” 79.

54 Alexander Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, çev. Helin Sarı Ertem ve Suna Gülfer İhlamur Öner (Küre Yayınları, 2016), 383-384.

içinde yer aldıklarını göstermenin gerekli olduğu aktarılmaktadır.⁵⁵ Ayrıca yerel kültüre ve toplumun iç dinamiklerine hak edilen değeri vermiş olmak, bununla birlikte savaşın gerekçelerini analiz etmek barışçıl bir toplum inşasına katkı sunmak açısından daha rasyonel bir çaba olacaktır.

Düşünce akımları savaşların sebeplerine odaklanmış, devletler arasındaki şiddetli çatışmalarda bağımsız değişkenleri belirlemeye çalışmışlardır. Bir tarafta uluslararası sistemdeki anarşik yapının temel bir sorun olduğu belirtilirken güçler dengesi öne çıkarılmış diğer taraftan ekonomik çıkar ve ilişkilerin, özel mülkiyetle gelen sınıfsal farklılıkların çatışmaları doğurduğu iddia edilmiştir. Başka bir görüşe göre ise çatışmaları doğuran unsurun otokrasiler olduğu aktarılmış, barış imkânının ise ekonomi ve ticaretin ülkeler arasında geliştirilmesi ile elde edileceği ifade edilmiştir.

İnsan doğası üzerine dünden bugüne sürdürülen fikri tartışmalar doktrin düzeyinde önemli bir temerküze neden olmuştur. Temel argüman olarak fiili şiddet veyahut savaşların kontrol altına alınması üzerine çıkarımlar elde edilmeye çalışılmıştır. En temel ihtiyaç olan insan hayatını temin etmek üzere güvenlik kaygısını gidermek için fikirler geliştirilmeye çalışılmıştır. Fakat barış çalışmalarının bir disiplin olarak belirmeye başladığı 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar barış özgün şekilde bir tema olarak ele alınmaya başlanmamıştı. Bu açıdan yakın dönemdeki çatışma yönetimi ve barış çalışmaları üzerine yapılan çalışmalar barışçıl davranışları geliştirmeye yönelik önemli bir çaba görünümündedir.

Barış Yaklaşımlarının Gelişimi

Barış atmosferinin sağlanması sadece uluslararası ilişkilere odaklanılarak ve aktör olarak mutlak surette devleti tanımlayarak değil bununla birlikte dünya toplumlarının barışçıl davranışlarını sosyal, siyasal ve kültürel düzeylerde önemseyip gerekliliği üzerinde durarak gerçekleştirilebilir. Ancak barışın doğru anlamıyla ilgilenildiğinde adalet ile ilişkisi kurulabilir. Bu amaca yönelik yakın tarih barış yaklaşımlarını tanımak, teorik ve pratik düzeyde değerlendirmek önemlidir. Bu çabaların sistematik düzeyde ihtiyacı ne ölçüde karşıladığı ne şekilde gelişim gösterdiği henüz yeni olan disiplinin geleceği hakkında da bizlere aydınlatıcı bilgiler verecektir.

Asırlar boyunca barış ve çatışma üzerine pek çok düşünür fikirler geliştirmiştir. Bunların etkili ve önemli olanlarını şimdiye kadar değerlendirmeye çalıştık. Geçmiş yüzyıllardan gelen bu katkıların önemini ihmal etmeden

⁵⁵ Wendt, *Uluslararası*, 387.

barış çalışmaları ve çatışma yönetiminin sistematik olarak incelenmesinin ve kendi başına bir alan haline gelmesinin ancak yirminci yüzyılda gerçekleştiğini kabul etmek gerekmektedir.

Bugün bile barış çalışmalarının ayrı bir disiplin olup olmadığı hakkında tartışmalar sürmektedir. Burada yapılan çalışmaların hâlâ çoğunun tarih, siyaset bilimi ve sosyoloji gibi daha yerleşik disiplinlerden gelmesi etkili olabilmektedir. Bireyler, gruplar ve uluslar arasındaki çatışmaların⁵⁶ normalde şiddet yaşanmadan kontrol edilmesini sağlayan ana mekanizmalar nelerdir? Hangi bireysel davranış kalıpları çatışmadan kaçınmaya, onu başarıyla sürdürmeye ya da şiddetli hırs ve tutkular uyandığında onu çözmeye en çok yardımcı olur? Hangi grup yapısı kalıplarının taraflar arası düşmanlıklara veya aksine başarılı çatışma yönetimine yol açması muhtemeldir? gibi sorular barış yaklaşımlarının temel soruları içerisinde görülebilir. Çatışma çalışmaları genel olarak bireysel tepkilerden ziyade odak noktası olarak sosyal çatışmalarla ilgilenmektedir.⁵⁷

Barış yaklaşımları veyahut çatışma çözümüne yönelik temelde ortaya çıkan düşünceler son yıllarda geniş yelpazede yayın hayatında yer almıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası barış çalışmalarının akademik düzeyde ağırlık kazandığı aktarılsa da daha önceden de belirtildiği üzere fiili olarak insanın tarihi ile aynı olabilecek bir dinamizm barış çalışmalarının alanına girmektedir.

Yakın tarih barış çalışmalarından Burton ile başlayan problem çözme çalışmaları birçok farklı yaklaşımı da besleyen tohumlar niteliğindeydi. Daha sonra 1950'lerde Kenneth Boulding'in öncülük ettiği Çatışma Çözümü Dergisi (The Journal of Conflict Resolution) ve 1960'larda Johan Galtung'un kurduğu Barış Araştırmaları Dergisi (Journal of Peace Research) barış yaklaşımlarının gelişimine ve bir disiplin olarak ortaya çıkmasına katkı sundular.⁵⁸

Burton, çatışma çözümünde daha uzlaşmacı bir yaklaşımın gerekliliğine inanıyordu. Bu yaklaşım çatışmanın taraflarının "tavırlarını ve algılarını değiştirmeye" dayanmaktadır. Bu sayede taraflar "bu azaltılmış düşmanlık ve gerilim temelinde ciddi ve verimli müzakereler gerçekleştirmek üzere bir araya gelebilirler" düşüncesi ortaya çıktı. Genel olarak Realizmdeki gibi dünyayı olduğu gibi açıklamaya çalışmak ve mevcut durumu kabullenerek hareket etmek yerine müdahaleci anlayışla Burton'da olduğu gibi adaletsizliği

56 Şiddet içeren ve şiddet içermeyen çatışmalar şeklindeki ayrıma istinaden bu yorum tercih edilmiştir.

57 Schellenberg, *Conflict Resolution*, 7-8.

58 Havva Kök Arslan ve Fırat Çapan, "Çatışma Çözümüne Temel Yaklaşımlar", *Barışı Konuşmak-Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi* içinde, ed. Nezir Akyeşilmen (ODTÜ Yayıncılık, 2014), 46.

ve eşitsizliği azaltacak özgürleştirici bir işlevi olan daha fazla bilgi üretmeye, strateji geliştirmeye odaklanılarak⁵⁹ barışçıl ortamların geliştirilebileceği belirtilmektedir.

Çatışma analizlerinde Burton'un İhtiyaçlar Teorisi önemli bir referans noktası olmaktadır. Burton, çatışma sebeplerini "ihtiyaçlar", "değerler" ve "çıkarlar" olarak üçe ayırmıştır.⁶⁰ Burton'a göre "tüm toplumsal düzeylerde kimlik ve tanınmaya ilişkin ontolojik ihtiyaçların, bununla ilişkili insani gelişme ihtiyaçlarının engellenmesiyle ortaya çıkan çatışmaların" olduğunu anlamak gerekiyordu. Ona göre çatışmalar, "sınırlandırılmaz, kontrol altına alınamaz ve bastırılmaz"; sadece tarafların ihtiyaçlarının karşılanmasıyla çözülebilir ve önlenir.⁶¹ Bu şekliyle yaşanan uyuşmazlık veyahut şiddet içermeyen çatışma, kontrollü bir şekilde sürdürülebilir.

Peter Wallensteen, çatışmaların çözümü için üç farklı yaklaşım üzerinden argümanları incelemektedir. Çatışmanın statik bir olgu olmaktan öte döngüsel ve her an değişebilir bir yapısı olduğunu ortaya koyan Dinamik Yaklaşım bunlardan biridir. Çatışmayı dinamik bir olgu olarak gören Galtung'da çatışmayı tanımlamak için uyuşmazlık, algı ve davranış üçlüsünün kesinlikle birbirini etkilediğinden ve tanıma dâhil edilmesi gerektiğinden bahsetmektedir. İkinci bir yaklaşım ise Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı olmakta, "şiddet insanların ihtiyaçları karşılanmadığı ve/veya bu yolda herhangi bir anlayış göremedikleri zaman ortaya çıkmaktadır" vurgusu yapılmaktadır. Bu doğrultuda Rosenberg, şiddetin karşılanmamış ihtiyaçların trajik bir ifadesi olduğunu belirtir. Burton ayrıca eğitim ve kültürün karşı tarafın ihtiyacının algılanması konusunda etkili olduğunu ekler. Diğer bir yaklaşım ise Rasyonel Yaklaşım olmaktadır. Bu üç yaklaşım birbirini zorunlu olarak dışlamamakta ve bazı ortak yönlerle de sahip olmaktadır.⁶²

Kenneth E. Boulding, "Rekabet ne kadar mükemmel hâle gelirse" işte o zaman "ekonomik çatışma da o kadar az olur" söylemini geliştirmiştir.⁶³ Ona göre piyasanın bozulduğu durumları fark ederiz fakat piyasalar başarılı şekilde çalıştığında durumu fark edemeyiz. Boulding'in kendisi de bir ekonomist olduğundan ekonomiden belirli fikirleri daha genel sosyal çatışma süreçlerine uygulamaktadır.⁶⁴ Gelişmiş bir ülke içerisinde ekonomik gerekçelerle

59 Tim Murithi, *The Ethics of Peacebuilding* (Edinburgh University Press, 2009), 30-31.

60 Richard J. McGuigan ve Nancy Popp, *Integral Conflict: The New Science of Conflict*, (State University of New York Press, 2016), 107.

61 McGuigan ve Popp, *Integral Conflict*, 107.

62 Kök Arslan ve Çapan, "Çatışma," 49-52.

63 Schellenberg, *Conflict Resolution*, 75.

64 Schellenberg, *Conflict Resolution*, 75.

çıkan bir uyuşmazlık zaman içerisinde toplumda da şiddetli bir çatışmaya dönüşebilecektir.

Çatışma dönüşümü alanında çalışmalarıyla tanınan Lederach, barış çalışmalarında dinsel inançların yerini tartışmaya açmış ve bu doğrultuda pasifist bakış açıları geliştirmiştir. Lederach'a göre, uzlaşma çabası kişinin kendi dini inancını pekiştirmesinin de bir yolu olarak görülmelidir. Dolayısıyla uzlaşma olgusu ona göre sadece insanın kendisiyle ya da çatışan tarafların birbiriyle belirli bir uzlaşmaya varması değil her şeyden önce insanın Tanrı'yla uzlaşması ve günahkâr olduğunu itiraf ederek bağışlanmayı talep etmesi anlamına gelmektedir.⁶⁵ Bu durumun barış kapılarını da aralayabileceği aktarılır.

Lederach'a göre insanlarda nefretin nasıl ve hangi süreçlerden geçerek oluştuğunu tespit etmeden onlarla bir uzlaştırma çalışması yürütmek mümkün olmayacaktır. Bu durum şiddetin kaynağını bilmeden şiddetsizlik ortaya çıkarılamaz görüşünü de hatırlatır. Lederach bunu, "düşmanın ilahiyatı" (theology of the enemy) olarak adlandırmaktadır; "düşman her zaman bizim içimizdedir çünkü onu yüreğimiz ve aklımızla (hislerimiz ve mantığımızla) düşman olarak tanımlayan biziz" demektedir. Burada gerçekten düşman yaratmanın ne kadar kolay olduğu da ortaya çıkar. İnsanlar etkileşim hâlinde oldukları diğer insanları kolaylıkla bizler ve ötekiler olarak sınıflandırmakta, ötekiler diye tanımladıkları kişiler ya da gruplar hakkındaki negatif algılara yine kolaylıkla teslim olmaktadır. İnsanları kategorize etmek, dışlamak ve belirli bir çerçeveye de hapsedmek anlamına geldiğinden barışçıl bir davranış olarak görülemez. Bununla eş zamanlı olarak bizlerin ne kadar farklı ve hatta ne kadar üstün ve haklı olduğumuza dair bir inanç da bilinçaltımızda yer etmekte⁶⁶ olup söz konusu düşmanlıklar için alan açılmaktadır.

Barış Çalışmalarına Katkı Veren Bazı Düşünürler: Galtung, Zartman, Kelman

Barış çalışmalarına özellikle yakın tarihte katkı yapmış önemli bazı düşünürlerin görüşlerini daha detaylı incelemek henüz yeni sayılabilecek Çatışma Yönetimi ve Barış Çalışmaları disiplinde geline nokta ve yönü belirlemek açısından faydalı olacaktır. Üç düşünürün özellikle tercih edilmesi, barışın özgün şekilde ele alınmasına katkı yapacak fikirlerinin sunduğu faydalardan ötürüdür.

65 Tolga Bilener ve Erhan Büyükkakıncı, "John Paul Lederach," *Barış Çalışmaları* içinde, ed. Erhan Büyükkakıncı (Adres Yayınları, 2018), 510.

66 Bilener ve Büyükkakıncı, "John Paul Lederach," 511.

Johan Galtung ve Barış Çalışmalarına Katkısı

Galtung, barış çalışmalarında yeni bir anlayış ortaya koyarken Batı'nın geleneksel barış yaklaşımlarını "negatif barış" olarak kategorize etmiş ve eleştirmiş, daha etkin ve kapsamlı bir barış kavramı olan "pozitif barış" kavramını geliştirmiştir. Negatif barış bu çerçevede savaşların geçici bir süre durdurulmasından düşman tarafların kalıcı bir uzlaşıya varmasına kadar geniş bir yelpazedeki durumları anlatır. Özetle Galtung'a göre negatif barıştan sadece şiddetin yokluğu⁶⁷ veya her türlü şiddetin yokluğu anlamı çıkartılabilmektedir.⁶⁸ Bu anlamda ulus devletlerin gücü sınırlandırılabilirse negatif barışın ortaya çıkabileceği vurgulanır.⁶⁹

Pozitif barış ise toplumdaki olumsuz sosyal ilişkileri olumlu yöne doğru dönüştürmeyi, farklı insanlar arasında uyumlu bir birliktelik inşa etmeyi, çatışan tarafları uzlaşıya teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Pozitif barış aleni şiddetin ya da daha temelde yatan yapısal şiddetin var olmadığı sosyal bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁰ Negatif barış varsayımı barışı, savaşın ve şiddetin olmadığı bir durum olarak ele alırken pozitif barış savunucuları barışı, tüm insanların sosyal uyum, iç huzur ve karşılıklı mutluluk ve üst düzey bir barış hâli olarak ele almaktadırlar.⁷¹

Galtung'a göre barış araştırmaları 1950'lerin sonunda kurumsallaştığı hâliyle kısmen Soğuk Savaş'ın bir ürünüydü.⁷² Ona göre o dönemde barış araştırmalarının dünyaya sunabileceği en büyük hizmet muhtemelen çatışmaları daha iyi anlamaktan çok politikacılara çatışma durumlarında uygulanabilecek şiddet içermeyen muazzam bir eylem repertuarı sağlamaktan ibarettir.⁷³ Galtung, barış tanımlamasını her türlü şiddetin yokluğu veya azaltılması olarak anlatırken buradaki tanımlamanın şiddet odaklı olduğunun altını çizmektedir. Barış, şiddet içermez ve yaratıcı şekilde çatışmanın dönüşümü ile gerçekleşir tanımında ise çatışma odaklı bir açıklama tercih edilmiştir.⁷⁴ Şiddetsizliğin barış çalışmalarının önemli bir parçasının olmasının yanı sıra daha az şiddet içeren ortak söylemin siyaset biliminin de bir parçası olması gerektiği aktarılır. Her ikisi de teorik ve pratik olarak diğer tüm insani çabalarda olduğu gibi geliştirilebilir.⁷⁵

67 Alpaslan Özerdem, *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması* (Nobel Yayıncılık, 2013), 6.

68 Galtung, *Peace by Peaceful Means*, 31.

69 Johan Galtung, "Visionen einer friedlichen Welt," *Leviathan* 16, no. 3 (1988): 333.

70 Özerdem, *Barış İnşası*, 8.

71 Özerdem, *Barış İnşası*, 10.

72 Galtung, *Peace by Peaceful Means*, 268.

73 Johan Galtung, "On the Meaning of Nonviolence," *Journal of Peace Research* 2, no. 3 (1965): 251.

74 Galtung, *Peace by Peaceful Means*, 9.

75 Johan Galtung, "Nonviolence and Deep Culture: Some Hidden Obstacles," *Peace Research* 27, no. 3 (1995): 34.

Galtung şiddeti üç ana başlık olan doğrudan şiddet, yapısal şiddet ve kültürel şiddet olarak tasnif ettikten sonra şiddetin bu türleri arasında belirgin farkların bulunduğunu aktarmaktadır. Ona göre doğrudan şiddet sonuç; yapısal şiddet artma ve düşme ihtimali bulunan bir süreç; kültürel şiddet ise sabit ve sürekli olmaktadır. Çok uzun dönemde kültürel şiddette ana unsurlar değişmeden kalır, kültürün temel unsurlarındaki dönüşümler çok yavaş olur. Üç şiddet türü arasındaki farkları daha anlaşılır kılmak için deprem örneği verilmektedir. Deprem bir sonuçtur, süreç ise tektonik levhaların hareketidir, fay hattı ise daha çok değişmez bir şarttır.⁷⁶ Galtung, kültürel şiddetin yapısal şiddeti meşrulaştırdığını düşünür, yapısal şiddetin altında yatan gerekçenin kültürel şiddet olduğuna inanmaktadır. Bunların “sessiz bir süreç” olarak birlikte çalıştıklarının altını çizmektedir. Altta yatan bu faktörlerin etkisi yer yer korkunç sarsıntılarla bütünleşerek şiddetin ve bazen de soykırım müdahalesinin nedenini teşkil edebilmektedir. Bu koşullar altında toplumların genellikle etnik, klan, dini ve politik fay hatları bağlamında bölündüğünü de eklemektedir.⁷⁷ Bu ayrım kriterleri şiddetin niteliğini ve seviyesini de belirlemektedir. Galtung’un sistematize ettiği şiddet türleri şiddetin sebeplerini anlamada yardımcı olur. Ona göre doğrudan (direkt) şiddet tekrardan motive meydana getirmekte, öç alma ve rövanş maksadıyla tekrardan kültürel ve yapısal şiddeti üretir hâle gelmektedir.⁷⁸ Böylelikle bir döngü şeklinde şiddet eğilimi aralıksız sürdürülmektedir.

Şiddet eğilimi ile barış arasındaki ilişki bağlamında özellikle topluma karşı işlenen şiddet formları toplumların, ırkların, nesillerin doğasına aykırı olması yönüyle sağlık ile hastalık arasındaki zıtlık ile örneklendirilmektedir. Savaşma niyetinin hastalıklı bir hâl olduğu, yaşamı mümkün kılan barışın ise sağlıklı olma halini gösterdiği ve olağan olduğu anlayışından hareketle ulus ve devlet ayrımının ise bu minvalde ayrıca değerlendirmeyi hak ettiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda Galtung tarafından Vestfalya Barışı’nın da bir savaş sistemi olduğu, bu yapıda ulusları mağdur etme pahasına “devlet”lere savaş yapma hakkı tanındığına bilhassa atıflar yapılmaktadır. Şartlar gerektirdiğinde devletlerden ziyade bu karar ve sorumluluğu ulusların üzerine inşa etmenin daha doğru olacağı iletilmektedir. Çünkü devletler, ulusların isteklerini gerçekleştirmek için kurulmuşlardır.⁷⁹ Gerçekten 1648 Vestfalya Barış Antlaşması devletlere resmen savaş ilan etmeleri koşuluyla savaş açma

76 Johan Galtung, “Cultural Violence,” *Journal of Peace Research* 27, no. 3 (1990): 294.

77 Peter Reddy, *Peace Operations and Restorative Justice: Groundwork for Post-conflict Regeneration* (Routledge, 2012), 34.

78 Naakow Grant-Hayford ve Victoria Scheyer, “Strukturelle Gewalt verstehen, Eine Anleitung zur Operationalisierung,” *Galtung-Institut für Friedenstheorie und Friedenspraxis* (2016): 2.

79 Johan Galtung, “Eine Philosophie für Frieden und Entwicklung,” *Sicherheit und Frieden (S+F)/ Security and Peace* 20, no. 4 (2002): 195.

hakkı tanımıştır. Bu açıdan devletlerin dünyaya barış değil savaş getirdiği Galtung tarafından vurgulanır.⁸⁰ Barış bir nevi tekrardan savaş üzerinden tasarlanmış görünmektedir. Şiddetin olmayışı barış olarak kurgulanmış, negatif barış yeterli sayılmış ve temel alınmıştır.

Çatışma Galtung'a göre bir toplumsal sistem içerisinde bulunan aktörlerin değer yargıları ya da gerçekleştirmek istedikleri hedefleri arasındaki uyumsuzluktur. Uyumsuzluk aynı zamanda herhangi bir bireyin gerçekleştirmek istediği şeyi başka bir aktörün kısmen ya da tamamen istememesi, gerçekleşmesine karşı çıkması anlamına gelir. En az iki hedefin aynı anda gerçekleşmeyecek olması, birinin diğerine engel olması⁸¹ çatışmayı meydana getirir. Çatışmalara bakıldığında çoğu kez statükoya bir meydan okuma görülür. Tarih bu meydan okuma mücadelelerinin örnekleriyle doludur. Sonunda karşı çıkarak meydan okuyanlar kazanırlar, fakat ne zaman ki kendileri de statükonun bir parçası haline gelirler, o zaman onlar da kaybedenlerin safına geçerler. Kendi başarı ve zaferlerinin kurbanı olurlar.⁸² Bu döngüler yaşanan çatışmalarla gerçekleşir, tarih yazımı da bu sayede elde edilir.

Toplumların kolektif bilinçaltı veyahut Galtung'un ifadesiyle "derin kültür" bir toplumdaki tüm değişkenleri etkileyebileceği gibi çatışma kültürünü de doğrudan etkilemektedir. Kültür yapısı içerisinde bir toplumda 'birini kazanan, ötekini kaybeden' olarak görme eğilimi baskın şekilde yer etmişse çatışmadan geri çekilmek pek söz konusu olmayacaktır. Hatta asgarilerde buluşup uzlaşabilmek ve çözüm yolları bulmakta pek olası görünmemektedir. Toplumun iç dinamikleri sathında şiddete prim verildiği bu yöntem Galtung tarafından Kastilya İspanyası ile örnekendirildiği gibi Avrupa'nın büyük bir bölümünde de egemen bir anlayış olarak gösterilmektedir. Bu düşünce yapısındaki sosyolojik perspektifte ve toplumsal yapılarda "kazan kazan" (win win) anlayışı yerine "sıfır toplam" (zero sum) tarzı bakış açısı içselleştirilmiş gözükmektedir. Kuşatıcı olmak dışlayıcı olmaya evrilmiş veyahut ötekileştirme tercih edilmiştir.

Çatışmayı doğuran unsurlar bazı toplumlarda çok derin bir kültürden, Tanrı veya adaletin böyle seslendiğine ilişkin güçlü bir inançtan beslenebilir. Bu dini motifler Galtung'a göre asgarilerde uzlaşmanın solukluğunda, geri çekilmenin korkaklığında kendisini gösterebilir veya "aşmacı çözüm"⁸³ ulaş-

80 Johan Galtung, *Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek, Çatışma Çözümüne Giriş*, çev. Havva Kök (Usak Yayınları, 2009), 100.

81 Johan Galtung, *Strukturelle Gewalt, Beiträge zur Friedens- und Konfliktforschung*, çev. Hedda Wagner (Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, 1975), 110.

82 Galtung, *Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek*, 152.

83 Galtung'un çatışmaları aşarak dönüştürmek şeklinde detaylandığı bir tanımlama.

bilen insanın yaratıcılığında yok olmaya mahkûm olabilir.⁸⁴ Galtung burada dolaysız şekilde insanın çözüme ulaşabilecek kabiliyetinin olduğunu da altını çizmektedir. Bu muhtemel alternatiflerden yapılacak olası tercihe göre de ulusların geleceği tasarlanabilecek, çatışmacı ya da barışçıl bir ufuk inşa edilebilecektir. Eğer dinamik barış bir süreç olarak yok edici ve yıpratıcı çatışmayı şiddetsiz ve yaratıcı bir şekilde dönüştürebiliyorsa o zaman yapı ve kültür devreye girmelidir. En önemlisi derin yapılar ve kültürlerdir, çünkü bunlar dile getirilmez, hatta bilinmez. İnsanın kollektif şekilde bilinçaltında yer alır, bunlar herkesin etrafında toplanabileceği en küçük ortak paydalardandır.⁸⁵

Galtung’a göre insanın doğası gereği saldırgan olduğunu varsayamayız ve bu nedenle barış çalışmalarının insanların nasıl kontrol edilmesi ve dengelenmesi gerektiğine dair bir çalışmaya dönüşmesine izin veremeyiz. Varsayım biz insanların en iyiden en kötüye en egoist ve en fedakâr davranışlara en yıkıcı ve en yapıcı davranışlara nefret ve sevgiye, barışa ve şiddete hatta savaşa, çatışmaya ve iş birliğine muktedir olduğumuz yönünde olmalıdır. Soru ise hangi kültürel ve yapısal koşullar altında iynin kötüye üstün geldiğini görmekle ilgilidir. Her şeyin bağlı olduğu tek bir faktörün var olduğunu varsayamayız; sınıf mücadelesinde, güç sistemleri dengesinde, dünya kurumlarında ya da “insan doğası saldırgandır” tezlerinde olduğu gibi. Hangi koşullar altında sorusu da düşünülebilir. “İnsan doğası saldırgandır” savunucuları buna bile sahip değil onların tek faktör varsayımı, içinde hiçbir farklılık ve çeşitlilik bulunmayan tek bir noktadır.⁸⁶ Barış çalışmalarının görevi tüm çatışmalara doğru çözümü dikte etmek değil aktörleri, kültürleri ve yapıları, çatışma oluşumlarını anlamak, tahminlerde bulunmak ve çözüm önerileri geliştirmektir. Barış çalışmaları makul düzeyde kabul edilebilirlik ve sürdürülebilirlik ile çatışma çözümüne ve aktörlerin de belirlenmesi de dâhil olmak üzere bu hedeflere ulaşmaya yönelik olmalıdır.⁸⁷ Bu sayede barışçıl davranışlar toplumların genelinde yaygınlaşmış olacak, şiddet davranışı olağan olmaktan çıkacaktır. Savaşlar, siyasetin farklı bir yöntemi veya stratejisi olarak görülmeyecek, toplumların iç dinamikleri ve kültürleri barış atmosferine katkı sunacaktır.

William Zartman, Uygun Zaman ve Katlanılmaz Maliyet Yaklaşımları

Zartman’a göre barış inşası ister yerel ister uluslararası olsun çatışmalı bir toplumu daha fazla çatışmanın meydana gelmesini önleyecek şekilde yeniden

84 Galtung, *Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek*, 202-203.

85 Galtung, *Peace by Peaceful Means*, 265.

86 Johan Galtung ve S. P. Udayakumar, *More Than a Curriculum: Education for Peace and Development*, (Information Age Publishing, 2013), 151-152.

87 Galtung ve Udayakumar, *More Than a Curriculum*, 153.

inşa etme sürecidir. Çatışma önleyici bir yönetim şekli veya sistem oluşturan normların ve standartların inşasıdır.⁸⁸ Zartman çatışmanın, adaletin öncelikli (veya diğer) ilkelerine dayanan çıkar temelli pozisyonların diğer tarafların sahip olduğu benzer şekilde temele dayanan pozisyonlarla uyumsuz olması durumunda ortaya çıktığını aktarmaktadır.⁸⁹ Bu uyumsuzluk adalet zemininde ortak noktada buluşturulduğunda barıştan bahsedilmeye başlanabilir. Bu sayede şiddetli çatışmalar ortaya çıkmadan önlem alınmış olacak, barış atmosferi sağlanmış olacaktır.

Zartman'a göre bir çatışmanın tarafları ancak barışçıl çözüme hazır olduklarında, bunu yapmaya kendilerini hazır hissettiklerinde sorunu çözerler. Artık alternatiflerin tükendiğinde, tatmin edici bir sonuca ulaşmanın tek taraflı yolları engellendiğinde ve taraflar kendilerini rahatsız ve maliyetli bir durumda hissettiklerinde barış aşamasına geçilir. O "olgun an"da genellikle uzun süredir havada olan ancak şimdi çekici görünen tekliflere tutunurlar. Olgunluk anı, geçmiş ya da yakın zamanda önlenmiş olan bir felaketle en iyi şekilde ilişkilendirilen *Karşılıklı Zarar Veren Çıkmaz* (MHS, Mutually Hurting Stalemate) algısına odaklanır. Bu kavram tarafların kendilerini zafere ulaşamayacakları bir çatışmanın içinde kilitli bulduklarında ve bu çıkmazın her ikisi için de acı verici olduğu (her ne kadar eşit derecede veya aynı nedenlerle olmasa da) fikrine dayanmaktadır. Bu aşamada taraflar alternatif bir politika ya da bir çıkış yolu ararlar. Bu felaket eğer bir şeyler yapılmazsa acının keskin şekilde artabileceğini gösteren bir son tarih veya ders niteliği görünümündedir. Bu bağlamda farklı benzetmeler kullanılır, söz konusu çıkmaza düz ve sonu olmayan *Plato*, felakete ise işlerin aniden ve tahmin edilebileceği gibi daha da kötüye gittiği nokta olan *Uçurum* adı verilmiştir.⁹⁰

17. yüzyılda bile "her iki düşmanda eşit durumda bulunuyorsa, her ikisi de kendi gücünü aynı iyimserlikle tartacağından Caesar'ın dediği gibi, barıştan söz etmenin de tam sırasıdır"⁹¹ şeklinde paralel tespitler yer alır. Zaten bir çatışmada şiddetin sonlandırılarak barış aşamasına geçilebileceğinin en önemli işaretlerinden birisi asimetrik durumunun ortadan kalkması ile "güç dengesi" bareminin meydana çıkmasıdır. Bu durum, çatışmaların belirli bir evresinde sürdürülmekte olan şiddetin maliyetinin tüm taraflar açısından katlanılmazlık aşamasına geçildiğini de işaret eder.

88 I. William Zartman, "Conflict Resolution in Africa: can it succeed?," *Great Decisions* (2001): 93.

89 I. William Zartman, "Conflict and Order: Justice in Negotiation," *International Political Science Review* 18, no. 2 (1997): 135.

90 I. William Zartman, "The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments," *The Global Review of Ethnopolitics* 1, no. 1 (2001): 8.

91 Hugo Grotius, *Savaş ve Barış Hukuku*, çev. Seha L. Meray (Say Yayınları, 2011), 377.

Zartman aynı süreci maliyetli ve sonuçsuz çatışmaların yol açtığı ülke içi elit davranışları konusunda da tespit etmiştir: Çatışma ortamında tam olarak hiçbir taraftan açık bir kazanan olamadığı durumda ve tüm tarafların neredeyse kaybetmeye yüz tutmalarından dolayı toplumun elitleri de uzlaşmaya eğilimli hâle gelmektedirler. Karşılıklı zarar veren çıkmaz, tutarlı maliyet-fayda analizine dayanmaktadır. Bir tarafın tercihi olan alternatifi seçmesiyle mevcut çatışmalı gidişatla bağlantılı artan acının değişimine yol açıldığı varsayılmaktadır.⁹²

Herbert Kelman ve Barış Müzakereleri

Kelman, barış müzakerelerinde karşılıklı güvencenin merkezi önemine atıf yapmaktadır. Özellikle varoluşsal bir çatışmada taraflar, statüko giderek daha acı verici hâle geldiğinde ve müzakere edilmiş bir anlaşmanın kendi çıkarlarına olduğunun farkında olsalar bile müzakere masasına geçmekten ve masada taviz vermekten korkarlar. Müzakerelerin sonuçta güvenliklerini, ulusal kimliklerini ve varlıklarını tehlikeye atacak bir dizi daha maliyetli tavizlere yol açmasından endişe edebilirler. Bu koşullar altında müzakere sürecini ilerletmek için tarafların acılarını artırmaktan ziyade korkularını azaltmak daha önemlidir. Kelman'a göre "Sorun Çözme Atölyeleri" tarafların alıcı için anlamlı ancak veren için uygun maliyetli olan teşekkür, sembolik jestler ve güven artırıcı önlemler yoluyla karşılıklı güvence sağlamanın yollarını keşfedebilecekleri bir alan sağlamaktadır.

Kelman'ın düşüncesine göre müzakerelerde bir metafor olarak etkileşimli *problem çözme* (interactive problem solving) teriminin kullanılması çatışan tarafların ortak bir sorunu olduğunu, esasen ilişkilerinde bir sorun olduğunu ve etkileşimli bir süreçte çatışmanın altında yatan nedenleri ve dinamikleri ele alarak çözülmesi gerektiğini ima etmektedir. Terim genellikle sorun çözme çalıştaylarında doğrudan iletişim için çatışma hâlindeki iki tarafın siyasi açıdan etkili temsilcilerini bir araya getiren çatışma çözümüne yönelik resmî olmayan bir üçüncü taraf yaklaşımını tanımlamak için kullanılmıştır. Bu çerçevede müzakerelerin nihai amacını taraflar arasındaki ilişkinin dönüştürülmesi olarak tanımlamaktadır. Bu karşılıklılık temelinde her iki tarafın temel ihtiyaçlarını ve korkularını gideren bir anlaşmayı gerektirir.⁹³ John Burton'un yaklaşımlarından türetilen ve sosyal-psikolojik prensiplere dayanan interaktif problem çözme, resmî olmayan ve üçüncü taraftan bir yaklaşım olarak ama aynı zamanda akademik temelli olarak da tasarlanmıştır.⁹⁴

92 Zartman, "The Timing of Peace Initiatives," 8.

93 Herbert C. Kelman, "Negotiation as Interactive Problem Solving," *International Negotiation*, no. 1 (1996): 99.

94 Herbert C. Kelman, "Interactive Problem Solving: An Approach to Conflict Resolution and Its Application in the Middle East," *PS: Political Science and Politics* 31, no. 2 (1998): 190.

Müzakerelerde özellikle resmî müdahaleler taraflarca tasvip edilmeyebilir, muhtelif anlaşmazlıklara neden olabilir. Taraflara daha içten ve samimi gelen resmî olmayan teşebbüsler yapıcı ilişkiler geliştirmekte daha mahir sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Tam da bu açıdan Kelman'ın öngördüğü çatışma çözümündeki yaklaşımı resmî olmayan bir bağlamda çatışma hâlindeki toplulukların siyasi açıdan etkili üyeleri arasında doğrudan iletişime dayanmaktadır.⁹⁵ Bu bağlamda devlet yöneticilerini de etkileme düzeyine sahip olmakla birlikte resmî olmayan bir girişimin önemi ortaya konulmaktadır.

Etkileşimli problem çözme yaklaşımının önemli bir anlamı ise etkili olma olasılığı en yüksek olumlu teşvik türlerinin seçilmesi için bir temel inşa etmesidir. Bu anlamda beklenen duyarlılıkla tarafların toplumları içinde birbirlerinin yapmasını istediği eylemleri gerçekleştirme kapasitelerini sınırlayabilecek kısıtlamaların üstesinden gelmelerine yardımcı olabilecek yolların araştırılmasına yardımcı olunur. Kelman'a göre karşılıklılık ile karakterize edilen bir etkileme stratejisi, uzun vadeli bir bakış açısıyla önemli avantajlara sahiptir. Sadece karşı taraftan belirli istenilen davranışları ortaya çıkarmakla kalmaz aynı zamanda taraflar arasında işleyen güvenin ve değerli bir ilişkinin geliştirilmesine de katkıda bulunur. Etkileşimli problem çözme yaklaşımının başka önemli bir anlamı ise Kelman'ın üç süreçli şemasına göre içselleştirme düzeyinde değişim potansiyeli sağlamasıdır; yani tarafların kendi değerleriyle uyumlu, nispeten istikrarlı ve kalıcı davranış ve inanç değişiklikleri kastedilmektedir. Analitik, problem çözücü ve etkileşimli bir yaklaşımla karakterize edilen müzakereler tarafların temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelir. Doğası gereği tatmin eden, sahiplenme ve bağlılık duygusu yarattığı için de kalıcı olan anlaşmalara olanak sağlar.

Kelman'a göre özellikle köklü çatışmalarda müzakerelere başlamak ve anlaşmaya varmaya yönelik olarak gerekli tavizleri vermek için siyasi liderlerin kendi halkları arasında geniş bir desteğe sahip olması gerekir.⁹⁶ Aksi takdirde ihtiyaç hâlinde taviz vermekten imtina edilebilir, bu inisiyatif ilgili hükûmetlerce alınmayabilir. Bu da ya sürecin hiç başlamamasına veya başlanan barış müzakere süreçlerinin hızlı bir şekilde tıkanmasına neden olabilir.

Özellikle Soğuk Savaş sonrasında şiddetli çatışmaların çoğu etnik ve diğer kimlik grupları arasında ve ayrıca ulus devletler arasındaki köklü çatışmalardan meydana geldi. Bu çatışmalarda sivillere yönelik şiddet, acımasız baskı, etnik temizlik, sistematik toplu katliamlar ve soykırım politikaları

95 Herbert C. Kelman, "The Role of an International Facilitating Service for Conflict Resolution," *International Negotiation*, no. 11 (2006): 209.

96 Kelman, "Negotiation as Interactive Problem Solving," 113-114.

defalarca uygulandı. Kelman'a göre dünya toplumunun önünde bir zorluk olarak bekleyen husus, istikrarlı barış için bu tür çatışmaları müzakerelerle önleme ve çözmeye yönelik karşılıklı iş birliğini geliştirmeye yardımcı olacak yeni ilişkiler kurmanın yollarını aramaktır.⁹⁷

Sonuç

Canlılar içerisinde insanlarda yaşam barış sayesinde ortaya çıkabilmekte ve bu sayede hayatta kalma imkânı doğmaktadır. Disiplinler açısından iletmek gerekirse barış insanoğlunun varoluşundan itibaren meşgul olunması gereken zorunlu bir olgu olarak görünmektedir. Çünkü temel ihtiyaçlar içerisinde öncelikler belirlendiğinde en önlerde barış ihtiyacı gelir. Fakat buna rağmen eksikliği hem bilimsel bir uğraş alanı olarak hem de fiiliyatta tarih boyunca daima hissedilmekte; insanlık, en temel ihtiyacından mahrum bırakılmaktadır.

Son on yıllar içerisinde şiddetin niteliği ve muhteviyatı belirgin düzeyde değişmiştir. Önceleri devletler arası savaşlar ağırlıklı olarak yaşanmışken şimdi ise ekseriyetle ülke içi çatışmalar yerküremizde şiddetin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca çağımızda insanlığı tehdit eden iklim krizi, göç, sosyal adaletsizlik vb. kavram ve olguların da uluslararası güvenlik sorunsalını genişlettiği görülmekte, bu minvalde yeni ve çok daha etkin barış tartışmaları bakış açısının geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Galtung'un şiddetin durması veya ateşkesin sağlanması ile yetinmeksizin yapısal şiddetin ortadan kaldırılması için barışçıl davranışların bağımsız şekilde geliştirilmesi, bunun pozitif barışı getireceği öngörüsü önemlidir. Tepkisel düzeyde salt savaş karşıtlığına indirgemeksizin barışçıl toplum ortaya çıkarma arzusu barış çalışmalarının ilham kaynağı görünümündedir. Bununla birlikte şiddetli çatışmaların çıkmasını engellemek için bunun sebeplerini anlamaya çalışan Zartman, çözüm yolları üreterek şiddetsiz bir toplum olma yönünde önemli katkılar sunmuştur. Şiddet içeren çatışma gerçekleşiyse dahi bunun ne şekilde ve ne zaman barışa evrileceği hususunda yapmış olduğu çıkarımları çatışma yönetimi ve barış çalışmalarında majör perspektifler inşa etmiştir. Bununla birlikte Kelman, insanların öncelikle ihtiyaçlarının doğru şekilde belirlenmesine atıf yapar. Burada yaşanacak uyumsuzluğun çatışmaları besleyeceğini, meydana gelecek çatışmaların ise doğrudan iletişim ve karşılıklı güvence ile ilişkilerin dönüştürülmesi sayesinde barış aşamasına geçileceğinin altını çizmektedir.

97 Herbert C. Kelman, "The Role of the Scholar-Practitioner in International Conflict Resolution," *International Studies Perspectives*, no. 1 (2000): 273.

Şiddetli çatışmaların ve savaşların sonuçları 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra barış algısını ve yaklaşımını radikal şekilde dönüştürdü. Bu açıdan yakın tarihte barış çalışmaları alanında etkin ve önemli yaklaşımlar geliştirildi. Bu fikri temerküz, barış çalışmaları disiplininin potansiyel olarak gelişim alanı ile ilgili önemli yapı taşları içermektedir. Barış düşüncesine, barışçıl davranışlara ve barış atmosferine “savaş ve şiddetli çatışma karşıtlığından öte” özgün mahiyette ihtiyacın olduğu bilincinden hareketle barış yaklaşımlarının teorik düzeyde geliştirilmesinin sağlanması ve pratik hayatta bunun karşılığının gerçekleştirilmesine katkı yapmak bu çalışmanın amaçlarındandır. Çünkü günümüzdeki esas problemlerden birisi, barış çalışmalarındaki disiplinel çalışmaların gelişimine paralel düzeyde fiiliyatta şiddeti azaltacak olumlu ve etkin gelişmelerin dünyada ortaya çıkamamış olmasıdır. Bunun sebebi olarak da barışa bakış açısının sorunlu olduğu, savaş üzerinden çıkarımların öncelendiği ve negatif barış odaklı bakış açılarının ekseriyetle literatürü kaplaması görülmektedir.

Barış çalışmalarının bir disiplin olarak bu doğrultuda vereceği sınav, gelecekteki performansı ile ilişkilidir. Teorik ve felsefi düzeyde bir disiplin olarak barış literatürünün geliştirilmesi, dolayısıyla barış atmosferinin oluşturulması ve bunun dünya toplumları tarafından içselleştirilmesi uygulama açısından da kalıcı barışa katkı yapacaktır.

Atıf/ Citation/ الاقتباس

Çalışır, Hakan, ve Oya Dağlar Macar, “Barış Düşüncesinin ve Barış Yaklaşımlarının Tarihsel Düzlemde Değerlendirilmesi.” *Ortadoğu Etütleri* 16, no. 2 (2025): 123-156.

<https://doi.org/10.47932/ortetut.1550467>

Kaynakça

- Archer, Christon I., John R. Ferris, Holger H. Herwig, Timothy E. Travers. *Dünya Savaş Tarihi*. Çeviren Cem Demirkan. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
- Aydın, Mustafa. *Bariş Çalışmaları ve Çatışmaların Çözümü*. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2001.
- Bilener, Tolga ve Erhan Büyükkakıncı. "John Paul Lederach." *Bariş Çalışmaları* içinde, editör Erhan Büyükkakıncı. Adres Yayınları, 2018.
- Bloch, Michael. "Möglichkeit und Unmöglichkeit internationaler Politik, Rousseaus Auffassung des Krieges", *DZPhil, Akademie Verlag* 58, no. 2 (2010): 288-306.
- Brzoska, Michael. "Friedensforschung und Internationale Beziehungen-Lob der Verschiedenheit", *Zeitschrift für Internationale Beziehungen* (2012): 127-141.
- Brzoska, Michael, Regina Heller, Martin Kahl, Anna Kreikemeyer. "Editorial: Friedenspolitik heute: das Ende des liberalen Paradigmas? Bruchstellen der Globalisierung als Herausforderung liberaler Friedenstheorie", *Sicherheit und Frieden (S+F) / Security and Peace* 37, no. 2 (2019).
- Cambridge Dictionary. Cambridge University Press, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/pax>, erişim 3 Eylül 2024.
- Chrysostomides, Julian ve Beatrice Heuser. "Ortaçağ'da Savaş, Bariş ve İnanc: Giriş." *Tarih Boyunca Avrupa'da Savaş ve Bariş* içinde, editör Betrice Heuser ve Anja V. Hartmann. Çeviren Onur Atalay. Etkileşim Yayınları, 2006.
- Czempiel, Ernst-Otto. "Kants Theorem. Oder: Warum sind die Demokratien (noch immer) nicht friedlich?." *Zeitschrift für Internationale Beziehungen* 3, no. 1 (1996): 79-101.
- Czempiel, Ernst-Otto. "Recht und Friede: Ein Beitrag zur Diskussion zwischen Völkerrecht und Friedensforschung." *Die Friedens-Warte* 58, no. 1/2 (1975): 55-69.
- Duchhardt, Heinz. "Erken Modern Dönem Avrupa'sında Devletler arası Savaş ve Bariş." *Tarih Boyunca Avrupa'da Savaş ve Bariş* içinde, editör Betrice Heuser ve Anja V. Hartmann. Çeviren Onur Atalay. Etkileşim Yayınları, 2006.
- Duri, Fidelis Peter Thomas, Ngonidzashe Marongwe ve Munyaradzi Mawere. "The Prospects of Reconciliation, Healing, Justice and Peace in 21st Century Africa: Concluding Remarks." *Violence, Peace and Everyday Modes of Kustice and Healing in Post-Colonial Africa* içinde, editör Fidelis Peter Thomas Duri, Ngonidzashe Marongwe ve Munyaradzi Mawere, Langaa RPCIG, 2019.
- Fontanel, Jacques ve Manas Chatterji. "Introduction: The Controversial Economic Question of Peace and War." *War, Peace, and Security*, editör Jacques Fontanel ve Manas Chatterji. Emerald Group Publishing Limited, 2008.
- Francis, Diana. *From Pacification to Peacebuilding: A Call to Global Transformation*. Pluto Press, 2010.
- Galtung, Johan. "Cultural Violence." *Journal of Peace Research* 27, no. 3 (1990): 291-305.

- Galtung, Johan. *Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek, Çatışma Çözümüne Giriş*. Çeviren Havva Kök. Usak Yayınları, 2009.
- Galtung, Johan. "Eine Philosophie für Frieden und Entwicklung." *Sicherheit und Frieden (S+F)/ Security and Peace* 20, no. 4, (2002): 195-197.
- Galtung, Johan. "Nonviolence and Deep Culture: Some Hidden Obstacles." *Peace Research* 27, no. 3, (1995): 21-37.
- Galtung, Johan. "On the Meaning of Nonviolence." *Journal of Peace Research* 2, no. 3, (1965): 228-257.
- Galtung, Johan. *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. SAGE Publications, 1996.
- Galtung, Johan. *Strukturelle Gewalt, Beiträge zur Friedens- und Konfliktforschung*. Çeviren Hedda Wagner. Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, 1975.
- Galtung, Johan ve S. P. Udayakumar. *More Than a Curriculum: Education for Peace and Development*. Information Age Publishing, 2013.
- Galtung, Johan. "Visionen einer friedlichen Welt." *Leviathan* 16, no. 3, (1988): 331-354.
- Grant-Hayford, Naakow ve Victoria Scheyer. "Strukturelle Gewalt verstehen, Eine Anleitung zur Operationalisierung." *Galtung-Institut für Friedentheorie und Friedenspraxis*, (2016): 1-9.
- Grotius, Hugo. *Savaş ve Barış Hukuku*. Çeviren Seha L. Meray. Say Yayınları, 2011.
- Güven, Özgüç. "Savaş Felsefeye Ne Sağlar." *Felsefe Açısından Savaş ve Toplum içinde*, editör M. Ertan Kardeş ve Özgüç Güven. Hiperyayın, 2018.
- Jung, Dietrich. "A political economy of intra-state war." *Shadow Globalization, Ethnic Conflicts and New Wars: A Political Economy of Intra-state War içinde*, editör Dietrich Jung, Routledge, 2003.
- Kant, Immanuel. *Zum ewigen Frieden*. Verlag von Felix Meiner, 1919.
- Kelman, Herbert C. "Interactive Problem Solving: An Approach to Conflict Resolution and Its Application in the Middle East." *PS: Political Science and Politics* 31, no. 2, (1998): 190-198.
- Kelman, Herbert C. "Negotiation as Interactive Problem Solving." *International Negotiation*, no. 1, (1996): 99-123.
- Kelman, Herbert C. "The Role of an International Facilitating Service for Conflict Resolution." *International Negotiation*, no. 11, (2006): 209-223.
- Kelman, Herbert C. "The Role of the Scholar-Practitioner in International Conflict Resolution." *International Studies Perspectives*, no. 1, (2000): 273-288.
- Kök Arslan, Havva ve Fırat Çapan. "Çatışma Çözümüne Temel Yaklaşımlar." *Barışı Konuşmak-Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi içinde*, editör Nezir Akyeşilmen. ODTÜ Yayıncılık, 2014.

- McDonald, Christie. "Fail better: Rousseau's creative deliré." *Rousseau and Freedom* içinde, editör Christie McDonald ve Stanley Hoffmann. Cambridge University Press, 2010.
- McGuigan, Richard J. ve Nancy Popp. *Integral Conflict: The New Science of Conflict*. State University of New York Press, 2016.
- Morgenthau, Hans J. "Science of Peace: A Rationalist Utopia." *Social Research* 42, no. 1 (1975): 20-34.
- Morgenthau, Hans J. "The Evil of Politics and the Ethics of Evil." *Ethics* 56, no. 1 (1945): 1-18.
- Murithi, Tim. *The Ethics of Peacebuilding*. Edinburgh University Press, 2009.
- Müller, Harald. "Antinomien des demokratischen Friedens." *Politische Vierteljahresschrift* 43, no. 1, (2017): 46-81.
- Özerdem, Alpaslan. *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması*. Nobel Yayıncılık, 2013.
- Reddy, Peter. *Peace Operations and Restorative Justice: Groundwork for Post-conflict Regeneration*. Routledge, 2012.
- Schellenberg, James A. *Conflict Resolution: Theory, Research, and Practice*. State University of New York Press, 1996.
- Scott Burchill ve Andrew Linklater. "Giriş: Analiz Nesnesi ve İncelemenin Kapsamı." *Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde, editör Scott Burchill, Andrew Linklater ve Richard Devetak. Çeviren Muhammed Ağcan ve Ali Aslan. Küre Yayınları, 2019.
- Showkat, Shaheen. "Disciplinary Evolution of Peace and Conflict Studies: An Overview." *International Journal on World Peace* 34, no.1 (2017).
- Thukydides. *Peloponnesos Savaşları*. Çeviren Furkan Akderin. Belge Yayınları, 2020.
- Türkmen, Fusun. "Woodrow Wilson." *Barış Çalışmaları* içinde, editör Erhan Büyükkıncı, Adres Yayınları, 2018.
- United Nations. "History of the United Nations." Erişim 13 Eylül 2024, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un>.
- Van Wees, Hans. "Eski Yunan'da Savaş ve Barış." *Tarih Boyunca Avrupa'da Savaş ve Barış* içinde, editör Betrice Heuser ve Anja V. Hartmann. Çeviren Onur Atalay. Etkileşim Yayınları, 2006.
- Von Clausewitz, Carl. *On War Vol. III..* E. P. Dutton and Co., 1918.
- Waltz, Kenneth N. "Kant, Liberalism, and War." *The American Political Science Review* 56, no. 2 (1962): 331-340.
- Waltz, Kenneth N. *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. Columbia University Press, 1959.
- Waltz, Kenneth N. "The Politics of Peace." *International Studies Quarterly* 11, no. 3, (1967): 199-211.
- Wendt, Alexander. *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*. Çeviren Helin Sarı Ertem ve Suna Gülfer İhlamur Öner. Küre Yayınları, 2016.

- Yalvaç, Faruk. "Eleştirel Teori." *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde, editör Şaban Kardaş ve Ali Balcı. Küre Yayınları, 2018.
- Yalvaç, Faruk. "Jean-Jacques Rousseau." *Barış Çalışmaları* içinde, editör Erhan Büyükkakıncı. Adres Yayınları, 2018.
- Yalvaç, Faruk. "Immanuel Kant." *Barış Çalışmaları* içinde, editör Erhan Büyükkakıncı. Adres Yayınları, 2018.
- Yalvaç, Faruk. "Rousseau'nun Savaş ve Barış Kuramı: Adalet Olarak Barış." *Uluslararası İlişkiler* 4, no. 14 (2007): 121-160.
- Zartman, I. William. "Conflict and Order: Justice in Negotiation." *International Political Science Review* 18, no. 2 (1997): 121-138.
- Zartman, I. William. "Conflict Resolution in Africa: can it succeed?." *Great Decisions*, (2001): 87-96.
- Zartman, I. William. "The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments." *The Global Review of Ethnopolitics* 1, no.1, (2001): 8-18.

Kızıldeniz Jeopolitiğinde Husi Yayılmacılığı

Enver Kasimoğlu*
Mehmet Rakipoğlu**

Özet

Bu makale; Yemen'deki Husi hareketinin, Kızıldeniz'in batı kıyısında yer alan Sudan, Eritre, Cibuti ve Somali'deki etkinliğini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel araştırma sorusu, "Husiler Kızıldeniz'in batı kıyısındaki ülkelerde hangi yöntemlerle yayılmış ve bu yayılım bölgesel güvenlik dengelerini nasıl etkilemiştir?" şeklinde kurgulanmıştır. Bu kapsamda nitel bir araştırma yaklaşımı benimsenerek açık kaynak verileri, uluslararası güvenlik raporları ve bölge uzmanlarının görüşlerinden yararlanılmıştır. Makale; Husilerin bu ülkelerdeki varlığını silah kaçakçılığı, ideolojik nüfuz, insani ağlar ve yerel rejimlerle kurulan stratejik iş birlikleri aracılığıyla inşa ettiğini savunmaktadır. Sudan'da öğrenci bursları ve yatırımcı ağları, Eritre'de askerî eğitim kampları ve silah depoları, Cibuti'de liman rüşvet ağları ve Çin-İran etkileşimi, Somali'de ise el-Şebab ve korsan gruplarla kurulan iş birlikleri Husilerin yayılmacı stratejisinin başlıca araçlarıdır. İran'ın bu yayılmayı destekleyici şekilde Husilere sağladığı finansal, lojistik ve askerî yardım, bölgedeki deniz taşımacılığı güvenliğini ve uluslararası ticareti tehdit eder niteliktedir. Makale, Kızıldeniz'in batı yakasındaki Husi etkisinin uluslararası toplum tarafından yeterince analiz edilmediğini, bu nedenle Kızıldeniz güvenliğine yönelik bütüncül, bölgesel ve çok aktörlü stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Husiler, Kızıldeniz, Afrika, İran, Yemen.

Geliş Tarihi: 05.05.2025 | Kabul Tarihi: 17.06.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1692303

* Mokha Stratejik Araştırmalar Merkezi-TR E-mail: alkhudhari@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2981-7466

** Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi-TR, E-mail: mehmet.r@outlook.com, ORCID: 0000-0002-6287-6943

Houthi Expansion and Its Impact on Red Sea Geopolitics

Enver Kasimoğlu*

Mehmet Rakipoğlu**

Abstract

This article aims to provide an in-depth analysis of the activities of the Houthi movement in Yemen, Sudan, Eritrea, Djibouti, and Somalia – countries located along the western shores of the Red Sea. The main research question of the study is: “By what methods have the Houthis expanded into the countries on the western shore of the Red Sea, and how has this expansion affected regional security balances?” Adopting a qualitative research approach, the study draws on open-source data, international security reports, and insights from regional experts. The article argues that the Houthis have built their presence in these countries through arms smuggling, ideological influence, humanitarian networks, and strategic alliances with local regimes. Student scholarships and investor networks in Sudan, military training camps and arms depots in Eritrea, port bribery networks and Sino-Iranian interaction in Djibouti, and cooperation with al-Shabaab and pirate groups in Somalia are the main instruments of the Houthis’ expansionist strategy. Iran’s financial, logistical, and military support for the Houthis reinforces this expansion and poses a threat to maritime transportation security and international trade in the region. The article argues that the Houthi influence on the western side of the Red Sea has not been adequately analyzed by the international community, and therefore, holistic, regional, and multi-actor strategies for Red Sea security should be developed.

Keywords: Houthi, Red Sea, Africa, Iran, Yemen.

Received: 05.05.2025 | Accepted: 17.06.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1692303

* Mokha Center for Strategic Studies, TR, E-mail: alkhudhari@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2981-7466

** Assistant Professor, Mardin Artuklu University, TR, E-mail: mehmet.r@outlook.com, ORCID: 0000-0002-6287-6943

التوسع الحوثي في جيوسياسة البحر الأحمر

أنور قاسم أوغلو*

محمد رقيب أوغلو**

ملخص

يهدف هذا المقال إلى تحليل شامل لأنشطة حركة الحوثيين اليمنية في المناطق الواقعة على الساحل الغربي للبحر الأحمر مثل السودان وإريتريا وجيبوتي والصومال. والسؤال البحثي الرئيسي لهذه الدراسة يدور حول: "ما هي الأساليب التي انتشر من خلالها الحوثيون في دول الساحل الغربي للبحر الأحمر، وما هي تداعيات هذا الانتشار على التوازنات الأمنية الإقليمية؟". واعتمدت الدراسة في هذا السياق على منهج بحث نوعي، وتم الاستفادة من بيانات مفتوحة المصدر، وتقارير أمنية دولية، وآراء خبراء إقليميين. ويتبنى المقال فكرة أن الحوثيين نجحوا في بناء وجود لهم في تلك الدول من خلال تهريب الأسلحة، والنفوذ الأيديولوجي، وشبكة العلاقات الإنسانية، والتعاون الاستراتيجي مع الأنظمة المحلية. وتعد المنح الدراسية للطلاب وشبكات الاستثمار في السودان، ومعسكرات التدريب العسكري ومستودعات الأسلحة في إريتريا، وشبكات رشوى الموانئ والتفاعل الصيني الإيراني في جيبوتي، والتعاون المقام مع حركة الشباب وجماعات القراصنة في الصومال، من أهم الأدوات الرئيسية لاستراتيجية الحوثيين التوسعية. إن المساعدات المالية واللوجستية والعسكرية التي تقدمها إيران للحوثيين دعماً لهذا التوسع والانتشار تهدد أمن النقل البحري والتجارة الدولية في المنطقة. ويشير المقال إلى أن نفوذ الحوثيين على الجانب الغربي من البحر الأحمر لم يتم تحليله بشكل كافٍ من قبل المجتمع الدولي، لذلك يجب تطوير استراتيجيات شاملة وإقليمية ومتعددة الأطراف لأمن البحر الأحمر.

الكلمات المفتاحية: الحوثيون، البحر الأحمر، إفريقيا، إيران، اليمن

تاريخ الاستلام: 05.05.2025 | تاريخ القبول: 17.06.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1692303

* مركز المخا للدراسات الاستراتيجية - تركيا،

E-mail: alkhudhari@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2981-7466

** دكتور، عضو هيئة تدريس، جامعة ماردين أرطوكلو - تركيا،

E-mail: mehmet.r@outlook.com, ORCID: 0000-0002-6287-6943

Giriş

7 Ekim 2023'te başlatılan Aksa Tufanı operasyonu sadece Gazze ve Filistin yerelini değil aynı zamanda bölgesel siyasetleri de etkileyen bir gelişmeye dönüşmüştür. Bu anlamda 2010 sonrası başlayan Arap isyanları ile dönüşümler ve kırılmalar yaşayan Yemen'deki meşru yönetime darbe yaparak iktidarı ele geçiren Husilerin¹ gemilere yönelik saldırıları, Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ndeki uluslararası deniz taşımacılığını, bölge ülkelerinin güvenliğini ve ekonomik çıkarlarını tehdit eden bir unsur hâline gelmiştir. Ayrıca 7 Ekim Aksa Tufanı'ndan çok kısa bir süre sonra, 19 Kasım 2023'te² Husilerin başlattığı saldırılar bölgesel ve küresel dengelere yeni bir boyut eklemiştir.³ Bu anlamda Kızıldeniz'e kıyısı olan birçok ülkede yaşanan gerilimlerin gölgesinde Husi tehdidi genellikle Arap yarımadasının doğu kıyıları ve Kızıldeniz'in doğu kıyısına odaklanmış olsa da hareketin Kızıldeniz'in Batı kıyısında da varlık gösterdiği gözlenmektedir. Bu durum, potansiyel bir tehdit unsuru olarak herhangi bir anda harekete geçebilecek bir risk oluşturmaktadır. Zira Husi hareketi, Kızıldeniz'in karşı yakasında da bir mevcudiyet ve ilişkiler ağına sahiptir. Nitekim Yemen Başkanlık Konseyi Başkanı Reşad Muhammed el-Alimi, NATO'nun düzenlendiği Münih Uluslararası Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşmada İran'ın, Suriye'de Esed rejiminin düşüşü ve Lübnan'da Hizbullah komuta kademesi ve savaşçı kayıplarının ardından Husi hareketine yaptığı yatırımları artırdığını ve örgütün askerî kapasitesini geliştirdiğini vurgulamıştır. Alimi'ye göre İran, bu strateji ile Arap kaynaklarını ve çıkarlarını yıpratmayı, Ortadoğu boğazlarındaki nüfuzunu pekiştirmeyi ve Babülmendep Boğazı ile Süveyş Kanalı'na erişim sağlamayı hedeflemektedir. Nisan 2022'de kurulan 8 üyeli Başkanlık Konseyinin başkanı Alimi,⁴ Husilerin bölgedeki faaliyetlerinin Afrika Boynuzu'nun güvenliği üzerindeki etkilerine de değinmiş, 2023 yılı sonlarından itibaren hareketin korsanlık faaliyetlerinin artış göstermesinin bu tehdidin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Husilerin bölgedeki

1 İsmi kökeni hakkında bkz. Emirhan Tambağ ve Belal Mansoor Ali Al-Fakih, "Husiler: Grup Kimliği, Teşkilatları ve Sosyo-Kültürel Tutumları," *İslam Medeniyeti Dergisi* 8, no. 49 (2022): 39-54, <https://doi.org/10.55918/islammedeniyetidergisi.1069137>. Husilerin tarihi ve siyasi arka planı için bkz. Mehmet Ali Büyükkara, "Sosyal, Siyasî ve Dinî Yönleriyle Yemen Hûsi Hareketi," *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 16, no. 30 (2011): 115-52.

2 Kaan Devocioğlu, "Husi saldırıları ve Babu'l Mendeb'de küresel rekabet," *Anadolu Ajansı*, 29 Aralık 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-husi-saldirilari-ve-babul-mendebde-kuresel-rekabet/3095342>.

3 Muhammed Hüseyin Mercan, "7 Ekim Sonrası Yemen ve Ortadoğu Siyasetinde Husiler," *Kriter*, Eylül 2024, <https://kriterdergi.com/dis-politika/7-ekim-sonrasi-yemen-ve-ortadogu-siyasetinde-husiler>. Hürşit Dingil, "Aksa Tufanı Sonrası 2024 Yılı: İran'ın Direniş Eksenli Bilançosu," *Filistin Yılı 2024* içinde, ed. Mehmet Rakipoğlu ve Hamdullah Baycar (Kritik Yayınları, 2025), 128-145.

4 Mehmet Rakipoglu, "Husi karşıtı blokun güçlenmesi Yemen'deki savaşı bitirir mi?," *Anadolu Ajansı*, 22 Nisan 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/husi-karsiti-blokun-guclenmesi-yemendeki-savasi-bitirir-mi/2570189>.

şiddet yanlısı gruplarla olan ilişkisine, Afrika Boynuzu'na silah sevkiyatına, insan kaçakçılığı faaliyetlerine ve göçmenlerin savaşçı olarak işe alınmasına dikkat çekmiştir. Uluslararası toplumun Yemen ve Afrika Boynuzu ülkeleri arasındaki bağlantıyı yeterince dikkate almamasından duyduğu endişeyi dile getiren Alimi, Kızıldeniz bölgesinde güvenliğin sağlanmasının güney kıyılarından başlaması gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda Babülmendep'in her iki yakasında da kapsamlı güvenlik düzenlemelerinin yapılmasının önemine işaret etmiş ve Kızıldeniz ile Babülmendep bölgesindeki "zayıflık ve güç boşluğu" durumuna son verecek bölgesel ve uluslararası bir güvenlik sisteminin inşa edilmesi çağrısında bulunmuştur.⁵ Bu çalışma, Kızıldeniz'in batısında yer alan Sudan, Eritre, Cibuti ve Somali'deki Husi varlığını ele almakta, Husilerin bu ülkelerdeki faaliyetlerinin içeriğini, mevcut hareketlilik seviyesini ve gelecekte Kızıldeniz ile bölge güvenliği üzerindeki olası etkilerini analiz etmektedir.

Husilerin Sudan'daki Varlığı ve Faaliyetleri

Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Abdul Fettah el-Burhan, Eylül 2023'ün ortalarında, Hızlı Destek Kuvvetleri'ni (HDK) Yemenliler de dâhil olmak üzere çok çeşitli milletlerden paralı askerleri kullanmakla suçlamıştır.⁶ Yemenli savaşçıların Sudan'daki mevcut çatışmalara dahil olmasına dair en üst düzeyde yapılan bu açıklama, konuyla ilgili tek resmi beyan niteliğindedir. Ancak İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik sürdürdüğü soykırımın, uluslararası kamuoyunun ilgisini Sudan'daki çatışmalardan uzaklaştırması nedeniyle bu iddia yeterince araştırılmamış ve belgelenmemiştir.

Husilerin Sudan'daki varlığı 2001 yılından sonra şekillenmeye başlamış, bu süreçte dış ilişkilerini geliştirerek silah ve mali kaynak temin etmeye yönelik adımlar atmışlardır.⁷ Zamanla Husi yanlısı yatırımcı gruplar Sudan'a yönelerek hem yatırım fırsatları aramış hem de silah ve diğer malzemelerin kaçakçılığı için alternatif yollar oluşturmuştur. Ayrıca Husi hareketi, Sudan üniversitelerinde lisans ve lisansüstü eğitim alacak öğrencilerini hükûmet bursları veya özel destek programları aracılığıyla bölgeye göndermiştir.⁸ Bu

5 Ali Rabii, "el-Alimi yed'u ile tatvir şeraketü düveliyetu ma biladihu li-inha et'tehdid'ül-Husi," eş-Şark'ül-Evsat, 17 Şubat 2025, <https://2u.pw/S2pWG0pt>.

6 "El-Burhan: Nukâtil mürtezika yemeniyyin fi'l-Hortum, el-mevki," Post, 12 Eylül 2023, <https://almawqepost.net/news/89338>.

7 Seyedmohammad Seyedi Asl ve Orhan Karaoğlu, "Jeopolitik Açıdan Suudi Arabistan-Yemen Sınır Anlaşmazlığı ve Husiler Meselesi," Güvenlik Stratejileri Dergisi 19, no. 45 (2023): 385, <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtj.1320084>.

8 Bu zaman aralığında özellikle lisans ve lisans üstü eğitim için çok sayıda Yemenli uygun maliyet olanaklarından ötürü Sudan'a gitmiştir.

öğrenciler için özel yerleşkeler⁹ oluşturulmuş ve burada fikri ve kültürel açıdan yönlendirilerek ideolojik eğitimleri sağlanmıştır. Öğrencilerin durumu Husiler tarafından sürekli takip edilmiştir. Husiler, Sudan'da İran'ın Hartum Büyükelçiliği ile doğrudan temas kurarak Yemen hükûmetinin denetiminden uzak ilişkiler geliştirmiştir. Bu yıllarda İran Büyükelçiliği, Sudan ve genel olarak Afrika kıtasında İran Devrimi ideolojisini ve On İki İmam Şiiliğini yaymaya yönelik aktif faaliyetlerde bulunmaktaydı.¹⁰ Ayrıca Husi mensuplarının Sudan dışına seyahat etmelerini kolaylaştırmak amacıyla alternatif pasaport temini konusunda da destek sağlamıştır.¹¹ Husilerin Sudan ile olan ilişkisi, büyük ölçüde İran'ın Sudan'ın eski yönetimiyle özellikle de Ömer el-Beşir liderliğindeki rejimle kurduğu bağlara dayanmaktadır. Bu ilişkiler, 1990'ların başlarında şekillenmeye başlamış olup o dönemde Sudan ve İran'ın, Batı ülkelerinin ABD liderliğindeki siyasi ve ekonomik baskılarına maruz kalmasının bir sonucu olarak gelişmiştir.¹²

Husilerin Sudan'daki varlığına benzer şekilde gerek Yemen'de gerekse Sudan'da aktif olan bir diğer aktör de Birleşik Arap Emirlikleri'dir (BAE).¹³ BAE Sudan'daki, ordu ile devlete karşı isyan eden HDK arasındaki çatışmalarda doğrudan bir aktör hâline gelmiş, HDK'ye silah ve çeşitli askerî lojistik hizmetler sağlamıştır.¹⁴ Sudan'ın Birleşmiş Milletler (BM) Daimi Temsilci Yardımcısı, 11 Aralık 2024 tarihinde BM Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmada, BAE'nin Sudan'daki müdahalesini doğrulamış ve Abu Dabi yönetiminin HDK'ye askerî teçhizat, paralı askerler ve insansız hava araçları (İHA) gibi gelişmiş silah sistemleri göndermeye devam ettiğini belirtmiştir.¹⁵ BAE'nin bu desteği, HDK'yi bölgedeki İslami siyasi hareketlere karşı bir denge unsuru olarak görmesiyle bağlantılıdır. Amerikalı yetkililere göre BAE yönetimi, bu tür hareketleri kendi iktidarına yönelik bir tehdit olarak değerlendirmekte ve bu nedenle HDK'yi

9 İzab ("عزب") adı verilen yerleşkeler evlenmemiş öğrenciler veya ailesiyle birlikte olmayan öğrencilerin kaldığı yurtları ifade eder.

10 "El-Sudan: el-Merkez es-Sekâfi el-İrani tecâvüz tefavizihü," *el-Cezira*, 02 Eylül 2014, <https://2u.pw/PI3oodo4>.

11 Bu bilgiler, 2007-2009 arasında Sudan'da yaşayan Yemenli öğrenciler ve bazı Sudanlı şahsiyetlerle gerçekleştirilen kişisel röportajlardan elde edilmiştir.

12 El-Nur Hamad, "el-Sudan ve İran: rihletü-tekârib ve'l-meşhed'ül-Arabi er-râhin," *Mecelletü Siyâsât 'Arabiye*. Necmettin Acar, *Arap Baharı Sürecinde Suudi Arabistan'da Güvenlik ve Dış Politika* (Nida Yayıncılık 2023), 210.

13 Gökhan Erel, "The Domestic Roots of Geoeconomic Competition: An Innenpolitik Approach to Saudi-UAE Rivalry (2015–2020)" (Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2025), 120.

14 "El-Sudan, yettehimu el-İmârât imâm el-'adl'ed-Düveli 'et-Tevâtu ibâde cemâ'ie," *Swiss Info*, 6 Mart 2025, <https://2u.pw/42f62QdQ>.

15 Mahmud Halfavi, "El-Sudan: el-İmârât irsalet eslihate nuv'iyete ila küvât ed-da'mi es-Seri'," *Ultra Sudan*, 12 Aralık 2024, <https://2u.pw/U7cGspzS>.

desteklemektedir.¹⁶ Bu BAE müdahalesi¹⁷, Sudan ordusunun silaha duyduğu ihtiyaç nedeniyle İran'a bölgedeki etkisini artırma fırsatı tanımıştır. Özellikle Sudan'a yönelik BM silah ambargosunun devam ettiği bir dönemde İran, silah sevkiyatını Husiler aracılığıyla gerçekleştirmeye başlamıştır. Husiler, deniz ve kara yoluyla silah kaçakçılığı konusunda sahip oldukları deneyim ve yetenekleri sayesinde bu operasyonları yürütmektedir. *The New York Times* gazetesine göre İran'ın talebi doğrultusunda Husiler Sudan ordusuna silah sevkiyatı yapmıştır. Ancak Husiler, Sudan ordusuna herhangi bir askeri yardım gönderdikleri iddiasını resmî olarak reddetmiştir.¹⁸ Böylece Sudan'daki çatışma ile Yemen'deki savaş arasındaki bağlar daha da güçlenmiştir.¹⁹

Sudan'daki çatışmaya müdahil olan Körfez ülkeleri aynı zamanda Yemen'de de etkin roller üstlenmektedir. Dahası Husiler ve BAE destekli bazı Yemenli gruplar doğrudan veya dolaylı olarak Sudan'daki çatışmalara da katılım göstermektedir. Sudan Silahlı Kuvvetleri Komutanı Abdul Fettah el-Burhan ile HDK lideri Muhammed Hamdan Dagalo (Hemedti) arasında Nisan 2023'te patlak veren çatışmalarda şu ana kadar Husilerin doğrudan savaşta yer aldığına dair kesin kanıtlar veya güvenilir belgeler bulunmamaktadır. Bununla birlikte Husiler açısından Kızıldeniz çevresinde varlık göstermek stratejik bir önem taşımaktadır; zira bu bölge, hareketin dış dünyaya açılan en önemli hattı konumundadır.²⁰ Olası ittifak değişimleri, Husilerin bölgedeki etkisini zayıflatabilir. Bu nedenle mevcut Sudan çatışmalarında doğrudan veya dolaylı olarak etkili olmak, Husiler için Kızıldeniz'deki ittifaklarını korumak ve bölgedeki güç dengelerini kendi lehlerine yönlendirmek açısından kritik bir zorunluluk hâline gelmektedir. Bazı çevreler, siyasi hesaplaşmalar bağlamında Sudan'da Husi savaşçılarının bulunduğunu iddia etse de bu tür söylemler daha çok propaganda savaşının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Zira Husilerin doğrudan çatışmalara katılması, savaşçıların açık bir hedef hâline gelmesine yol açacaktır. Ancak bu durum, hareketin çatışmalara dolaylı yollarla katkı sağlamasını engellememektedir. Husiler, İran rejimiyle olan stratejik ittifakları doğrultusunda Sudan'daki gelişmelere ve Kızıldeniz'deki güç dengelerine ilgisini sürdürmektedir. Bu bağlamda çatışmanın bir tarafıyla ilişki kurmak, bölgedeki çıkarlarını korumak açısından bir zorunluluk hâline gelmiştir.

16 Declan Walsh ve Christoph Koetti, "How a U.S. Ally Uses Aid as a Cover in War," *The New York Times*, 21 Eylül 2024, <https://www.nytimes.com/2024/09/21/world/africa/uae-sudan-civil-war.html>.

17 Ereli, "The Domestic Roots of Geoeconomic," 117-118.

18 Walsh ve Koetti, "How a U.S. Ally".

19 "Keyf tahavvel el-Kıtâl fi'l-Sudan ila "harb bi'l-vekâle beyn es-Saudiye ve'l-İmârât," *Al-Hurra*, 13 Temmuz 2023, <https://shorturl.at/pPOou>.

20 Kaan Devecioğlu, "Küresel ticareti tehdit eden Husiler kim? Ne istiyorlar?," *Fikir Turu*, 10 Ocak 2024, <https://fikirturu.com/jeo-politika/kuresel-ticareti-tehdit-eden-husiler/>.

Öte yandan HDK geçmiş yıllarda Yemen'deki savaşa müdahil olmuş ve Suudi Arabistan liderliğindeki Arap Koalisyonuna destek vermek amacıyla Yemen'e savaşçı göndermiştir. Bu geçmiş dikkate alındığında Husilerin HDK'yi desteklemesini beklemek rasyonel olmayabilir; aksine Sudan ordusuyla ittifak kurmaları, çatışmanın güç dengeleri açısından daha mantıklı bir seçenek olarak öne çıkmaktadır. İran'a silah satışı yasağı uygulanan bir ortamda Sudan ordusunun silah temin etmek için başka yollar araması gerekecektir. Bu durum, Sudan'a silah sevkiyatı yapabilmek için kaçakçılık ve lojistik yöntemlerine ihtiyaç duyulmasına yol açacaktır. Bu tür yöntemler, özellikle Husilerin yirmi yıllık savaş ve abluka süreciyle kazandığı deneyimlerle uyumludur.²¹ Ayrıca İran, silah tedarikinde uygun bir kaynak oluşturmaktadır. Bu durum, Sudan yönetimini yaklaşık sekiz yıl süren bir ayrılığın ardından İran ile ilişkileri yeniden kurmaya zorlamıştır. Sudan, 5 Şubat 2024 tarihinde Dışişleri Bakanı Ali el-Sadık'ı Tahran'a göndererek iki gün süren bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret sırasında Sadık, dönemin İran'ın Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi ile görüşmüş ve Reisi de Hartum'un Tahran ile ilişkileri yeniden canlandırma arzusunu memnuniyetle karşılamıştır. Reisi, bu adımın "kaybedilen fırsatları telafi etmek ve yeni fırsatlar yaratmak için bir temel" oluşturduğunu ifade etmiş ve Tahran'ın Sudan'da "güçlü bir hükûmetin kurulması ve ülkenin egemenliğinin sağlanması" konusunda destek verdiğini vurgulamıştır. Ayrıca "Tahran ve Hartum'daki büyükelçiliklerin yeniden açılması ve karşılıklı büyükelçi değişimi, iki ülke arasındaki ilişkilerin canlanması ve gelişmesi için uygun bir zemin hazırlamaktadır" demiştir.²²

İran ile ilişkilerin yeniden başlaması, Hartum'un elde ettiği silahlar sayesinde HDK ile çatışmasında sonuçlarını vermiştir. Amerikan haber ajansı Bloomberg'in "Batılı yetkililer"den alıntı yaparak yayınladığı raporda, İran'ın Sudan ordusuna "Mühacir" tipi insansız hava araçları (İHA) sağladığı belirtilmiştir.²³ Ayrıca bu İHA'ların görüntülerinin, Sudan ordusunun el-Umem bölgesindeki Vadi Sidna askerî üssünde çekilen uydu fotoğraflarında yer aldığı ifade edilmiştir. Tek motorlu olup hedeflerini yüksek hassasiyetle vurma kapasitesine sahip olan bu İHA'lar Sudan ordusunun askerî kapasitesini artırmıştır.²⁴

21 "Minassatü taakkub el-Cerâ'im el-Munazzama ve gasl el-emvâl fi'l-Yemen," Platform Tracking Organized Crime, 31 Ekim 2024, <https://ptocyem.net/ar/reports/31.html>.

22 Adel Abdelrheem, "Maza vera-i et-Tekârub es-Sudani ve'l-İrani," *Anadolu Ajansı*, 13 Şubat 2024, <https://shorturl.at/5CsJN>.

23 Simon Marks, "Iranian Drones Become Latest Proxy Tool in Sudan's Civil War," *Bloomberg*, 24 Ocak 2024, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-01-24/iran-supplies-sudan-army-with-drones-as-civil-war-continues>.

24 Muhammad Mahmud Osman, "Hel yüeddi eye tedehhulin İrani fi'l-harb fi'l-Sudan ila tuhav-viliha ila sarai' iklimi?," *BBC Arabic*, 01 Şubat 2024, <https://www.bbc.com/arabic/articles/cn-Onvlp4gx6o>.

Sudan ordusu bu hamle ile güçlenirken aynı zamanda İran da bölgedeki varlığını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Wall Street Journal gazetesine atıfla Eram haber sitesi, Sudanlı bir istihbarat yetkilisinden alıntı yaparak Sudan ordusunun İran'dan, Kızıldeniz'de kalıcı bir deniz üssü kurma izni karşılığında İHA temin etme teklifini reddettiğini aktarmıştır.²⁵ Bu durum, İran'ın Sudan ordusuna sağladığı destek karşılığında Kızıldeniz'deki varlığını güçlendirmeyi hedeflediğini göstermektedir. İsrail'de, Husilerin Afrika'daki faaliyetleriyle ilgili artan bir endişe bulunmaktadır. İsrail istihbaratı, son dönemde Yemen'den faaliyet gösteren Husilerin Kuzey Afrika'ya özellikle Sudan, Mısır ve Fas'a doğru nüfuzlarını genişletmeye başladıklarına dair bazı belirtiler tespit etmiştir.²⁶

Husilerin Eritre'deki Varlığı ve Faaliyetleri

Eritre, Kızıldeniz'e kıyısı olan bir ülke olarak Yemen ile tarih, soy, din ve kültür bakımından ortaklıklara sahiptir. Kızıldeniz'in iki yakası arasındaki etkileşim, çok eski dönemlerden bu yana kesintisiz şekilde sürmüş ve zamanla daha da güçlenmiştir. Husilerin Eritre ile kurduğu ilişkiler ise esasen İran'ın Eritre ile geliştirdiği ilişkilerin bir uzantısıdır. Bu ilişkiler 1980'li yıllardan başlayarak 21. yüzyılın ilk on yılına kadar gelişim göstermiştir. 2004 yılında İsrail-Etiyopya yakınlaşmasının başlaması ve Asmara ile Washington arasındaki ilişkilerin gerilmesi üzerine Isaias Afewerki yönetimi, İran İslam Cumhuriyeti ile ilişkilerini güçlendirme yönünde bir eğilim göstermiştir. Bu bağlamda Afewerki, Mayıs 2008'de Tahran'a bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Eritre Dışişleri Bakanlığı o dönemde yaptığı açıklamada Eritre'nin İran'ın nükleer programını desteklediğini duyurmuştur.²⁷ İran'ın Eritre ile kurduğu ilişkilerdeki temel hedefi, uluslararası öneme sahip deniz yollarında, özellikle Babülmendep Boğazı yakınlarında etkisini artırmak, Suudi Arabistan'ı batı cephesinden kuşatmak ve Eritre'yi Yemen'deki Husi hareketine doğrudan destek sağlamak amacıyla bir üs olarak kullanmaktır. Bu doğrultuda İran, Eritre'ye yüzlerce Kudüs Gücü mensubu, Deniz Kuvvetleri subayı ve İran Devrim Muhafızlarına bağlı askeri uzman göndermiştir. Söz konusu unsurlar, Kızıldeniz kıyısı boyunca, Suudi Arabistan ve Yemen'in karşısında yer alan Eritre sahilinde kurulan füze üslerinin denetiminden sorumlu olmuşlardır.²⁸ 1990'lı yıllarda yaşanan Haniş

25 Ahmed Hamdan, "Maza verai el-'arz el-İrani li'l-Sudan bi'l-inşai kai'detin askeriyetin fi'l-Bahr el-Ahmer," *Eram*, 4 Mart 2024, <https://www.erehnews.com/news/arab-world/4xixzte-dek>.

26 "Hasri, el-Husiyune bedau bi-tevsi' nufuzuhum bi-mintikati Şemâli Afrika bi-gar istihdâfi İsrail," *İ24News*, 30 Haziran 2024, <https://2u.pw/8d65LYpc>.

27 Sami Sabri Abdülkavi, "Eşyâs Afurki ve ezmetü el-'alakât Eritre-İsrailiye," *eş-Şu'un el-Filistiniye*, no. 289 (2022): 143-60. Acar, *Suudi Arabistan'da Güvenlik*, 213.

28 Muhammed Ramazan ebu Şiayşi, "el-vucud İrani fi'l-karn İfrikî, dirasetun haleten ala Eritriya," *Munteda tahlil es-Siyâset'ül-'Arabiyet'ül-İraniye*, 29 Ekim 2018, <https://shorturl.at/UjHjQ>.

Adaları krizi sonrasında ortaya çıkan Eritre-Yemen gerilimi ve buna paralel olarak gelişen Eritre-İran yakınlaşması, Husi hareketine Eritre topraklarını İran silahlarının kaçakçılığı için bir üs olarak kullanma ve savaşçı kadrolarını eğitip donatma imkânı sunmuştur.

Askeri kapasitesini inşa etmeye ve silahlanma gücünü artırmaya çalışan Husiler, Yemen dışından özellikle Saada'ya yönelik silah kaçakçılığına büyük ölçüde başvurmuşlardır. Bu bağlamda Eritre adaları, İran'dan ve Sudan üzerinden Afrika içlerinden gelen silah sevkiyatında bir ara durak olarak işlev görmüştür. Silahlar, buradan küçük tekneler aracılığıyla Yemen kıyılarına taşınmaktadır. Husiler bu süreçte Yemenli ya da Eritreli balıkçıların teknelerini kullanarak silahları deniz yoluyla Midi Limanı'na ulaştırmaktadır.²⁹ 2001 yılından itibaren Eritre adaları üzerinden silah kaçakçılığı faaliyetleri, Asmara yönetiminin iş birliğiyle sürdürülmüş, bu süreçte Husilere mensup unsurlar ile Eritre rejimi arasında insan kaçakçılığı ve para transferi gibi çeşitli yasa dışı faaliyetleri kapsayan ilişkiler ağı oluşmuştur. Eritre adaları yalnızca silah kaçakçılığı için değil, aynı zamanda Husi militanlarının askerî eğitimi amacıyla da kullanılmıştır. Dönemin Yemen Genelkurmay Başkanı Muhammed el-Makdişi İran'ın, Husi milislerini hem silahla donattığını hem de askerî eğitim desteği sağladığını belirtmiş; ayrıca Husilerin Eritre'ye bağlı bir adada eğitim aldıklarını kamuoyuna açıklamıştır.³⁰ Bu durum 2015 yılında başlatılan Kararlılık Fırtınası Operasyonu sonrasında kadar devam etmiştir. Yemen'in Kahire Askerî Ataşesi Tümgeneral Ahmed Said bin Bureyk, Yemenli güvenlik unsurlarının, İran'ın Eritre'de Husi isyancı grubuna yardım sağlamak amacıyla yürüttüğü şüpheli hazırlıkları tespit ettiğini açıklamıştır. Bin Bureyk'in ifadelerine göre İran'a ait çeşitli silah ve mühimmatların Eritre kıyılarındaki bazı bölgelerde depolandığı ve yığılmakta olduğu belirlenmiş, bu sevkiyatların Yemen'de kontrolü ele geçirme çabası içindeki Husilere ulaştırılmak üzere hazırlandığı ortaya konmuştur.³¹ Her ne kadar Eritre hükûmeti bu iddiaları asılsız olarak nitelendirip resmi düzeyde reddetmiş olsa da bazı Eritreli kaynaklar söz konusu faaliyetleri doğrulamıştır.

Eritreli muhalif Adalet ve Kalkınma Partisi yöneticilerinden Şevki Ahmed, 2009 yılından itibaren Eritre'de Husilerin eğitildiği kampların bulunduğunu açıklamıştır. Bu durumun 2009 yılında Eritre ile İran arasında imzalanan iş birliği anlaşmasının ardından gerçekleştiğini belirten Ahmed, söz konusu

29 "Minassatü taakkub el-Cerâ'im el-Munazzama ve gasl el-emvâl fi'l-Yemen, el-Cüzzi el-evvel," Platform Tracking Organized Crime, 31 Ekim 2024, <https://ptocyem.net/ar/reports/31.html>.

30 "Reis-i Erkan el-Yemeni: el-Husiyun telekkava tedribat bi-ihdâi cuzur Eritriya," El-Cezira, 7 Mayıs 2015, <https://shorturl.at/CTLA6>.

31 "Ta'rif ala Eritriya elleti nesiha el-'Arab- had imdâd el-Husiyun," Rabta Sunna, 8 Eylül 2016, <https://www.rabtasunna.com/1544>.

anlaşma çerçevesinde İran silahlarının Eritre üzerinden Yemen'e taşındığını ifade etmiştir.³² Ayrıca Şevki Ahmed, İran Devrim Muhafızları tarafından yönetilen ve Husi militanlarının eğitildiği üç askerî kampın Eritre topraklarında bulunduğunu da ortaya koymuştur. Bu kamplardan biri, Eritre ordusuna ait büyük Viya kampının karşısında yer alan Asab Limanı yakınlarında, ikincisi Eritre'nin kuzey kıyısında, Hasmet ile Ebriyti bölgeleri arasında ve üçüncüsü ise Eritre ordusunun bilinen askerî eğitim merkezi Sava'nın bir köşesinde, Sava bölgesinde yer almaktadır.³³ Bu durumu teyit eden çeşitli raporlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri, Amerikan güvenlik danışmanlık kuruluşu Stratfor tarafından yayımlanan rapordur. Söz konusu raporda İran donanmasına ait unsurların Kızıldeniz ve Aden Körfezi'nde konuşlanarak Eritre limanlarından Yemen kıyılarına silah kaçakçılığı sürecini güvence altına aldıkları ifade edilmektedir. Bu silahların Yemen hükûmetine karşı silahlı isyan yürüten gruplara, özellikle Suudi Arabistan'ın güney sınırında yer alan Saada vilayetinde faaliyet gösteren Husilere ulaştırıldığı belirtilmiştir.³⁴ Söz konusu durum, yalnızca silah kaçakçılığı yapan suç şebekeleriyle sınırlı kalmamakta, rejimin üst düzey unsurlarıyla bağlantılı kişilere kadar uzanmaktadır.³⁵ Yemen'de organize suçlar ve kara para aklama faaliyetlerini izleyen bir platformun elde ettiği gizli bir belgeye göre Eritre Cumhurbaşkanı Isaias Afewerki'nin oğlu Abraham Isaias, Yemen'deki Husi grubuna yönelik silah kaçakçılığı faaliyetlerine doğrudan dâhil olmuştur.³⁶ Bu durum şaşırtıcı değildir; zira böylesi kaçakçılık faaliyetlerinin, rejim içindeki askerî ve siyasi figürlerin iş birliği olmaksızın yürütülmesi mümkün değildir.

2014 yılına gelindiğinde Eritre, uluslararası izolasyondan çıkma yönünde adımlar atmaya başlamış ve İran'dan uzaklaşma sürecine girmiştir. Bu gelişme, BAE ile Suudi Arabistan'ın Eritre ile diplomatik ve ticari ilişkilerini yoğunlaştırması ve Asab Limanı'na yönelik yatırım girişimlerinde bulunmaları neticesinde gerçekleşmiştir. Nihayetinde bu süreç, Eritre'nin İran ile olan diplomatik ilişkilerini resmen kesmesiyle sonuçlanmıştır.³⁷ Suudi Arabistan

32 Muhammed Emin, "Mua'rız Eritri: esmetu derebet el-Husiyun ve zavedethum bi'l-silâh," *El-Cezira*, 05 Mayıs 2015, <https://shorturl.at/hKBgn>.

33 Muhammed Cemih, "el-Keşf an 3 mu'askerât sırrı li'l-tedrib el-Husiyun bi'l-işrâf el-Harasi es-Sevri el-İrani ala el-Arazi el-Eritriya," *el-Kuds el-'Arabi*, 14 Şubat 2014, <https://shorturl.at/EH4up>.

34 "Takrîr emnî Ameriki hadisun yekşifu tefâsîl tahrîn İran li'l-silâh ile el-mütemerridin fi'l-Yemen ve yeheduru min nuşûb muvacehuhu bi-harriyeten musallahten beyn el-Kuvât, el-İraniye ve Saudiye," *el-Masdaru'l-Online*, 14 Aralık 2009, <https://shorturl.at/SQWm1>.

35 "Houthi Presence on the Western Red Sea Shore: Dimensions and Impact," Mokha Center, 22 Nisan 2025, <https://mokhacenter.org/en/houthi-presence-on-the-western-red-sea-shore-dimensions-and-impact/>.

36 "Minassatü taakkub el-Cerâ'im el-Munazzama ve gasl el-emvâl fi'l-Yemen," *el-Cüzzi el-evvel*, Platform Tracking Organized Crime, 31 Ekim 2024, <https://ptocyem.net/ar/reports/31.html>.

37 Banafsheh Keynoush, "Revolutionary Iran's Africa Policy," Special Report: King Faisal Center

liderliğindeki Arap Koalisyonunun Yemen'e müdahalesi, Yemen hava sahası ve karasularına yönelik bir abluka uygulanması ve bölgede Suudi Arabistan, Mısır ve Pakistan'a ait savaş gemilerinin konuşlandırılmasıyla birlikte, İran'ın Eritre üzerinden Husilere silah sevkiyatı gerçekleştirme görevi bir hayli zorlaşmıştır. Bu gelişmeler karşısında Husi hareketi, Eritre'nin bu yeni yöneliminden vazgeçmesini sağlamak amacıyla girişimlerde bulunmuştur. Eritreli kaynaklara göre bu çerçevede Husilerin önde gelen saha komutanlarından ve Suudi vatandaşı olan Muhammed el-Nahli başkanlığında bir heyet Asmara'ya gönderilmiştir. Söz konusu heyet, Eritre Genelkurmay Başkanı Tümgeneral Filipos Weldeyohannes ve Eritre Deniz Kuvvetleri Komutan Yardımcısı ile bir araya gelmiş, İran'ın taleplerini Eritre rejimine iletmiştir. Muhalif Adoulis haber platformunun yöneticisi Cemal Hamd'in aktardığına göre heyet; İran'a ait bir silah sevkiyatının Yemen'deki Husilere ulaştırılması, Eritre kara birliklerinin Arap Koalisyonunun Husilere karşı yürüttüğü savaşa katılmaması ve Yemen'deki gelişmeler Husiler aleyhine seyrederse bu gruba insani sığınma gerekçesiyle Eritre'nin kapılarını açması yönündeki talepleri iletmiştir.³⁸

Afewerki yönetimi, Körfez ülkelerinden gelen destek ve vaatlerin etkisiyle, İran'ın taleplerine itibar etmemiştir. Bunun yerine Eritre, topraklarını BAE'ye açarak Yemenli savaşçıların Eritre adalarında kabul edilmesine ve eğitilmesine izin vermiştir.³⁹ Bu durum, Asab bölgesinde Husiler ile Eritre kuvvetleri arasında çatışmaların patlak vermesine yol açmıştır. Husiler Eritre'yi, kendileriyle savaş hâlinde olan Arap Koalisyonu güçlerine lojistik destek sağlamakla suçlamıştır.⁴⁰ İran liderliğindeki "Direniş Cephesi" ile İsrail arasında süregeldiği belirtilen çatışmalarda Husi hareketinin rolü, Eritre'deki askerî üslerle olan ilişkilerinin incelenmesini gerektirmektedir. Körfez ülkelerinin politikaları arasındaki rekabetin yanı sıra Doğu Afrika'daki politik istikrarsızlık ve Abu Dabi'nin Yemen'deki savaş politikalarını değiştirmesi, BAE'nin Asab'daki askerî üssünün önemini azaltmıştır.⁴¹

2021 başında BAE burada bulunan askerî üssünün bazı bölümlerini dağıtmaya başlamış ve Sudan kıyılarında yeni bir askerî üs kurmaya yönelik arayışa girmiştir. Buna rağmen Husiler, Eritre ile ilişkilerinin bir kısmını korumaya devam etmektedir. Bu durum Husilerin, İsrail'in Eritre'deki askerî üslerine

for Research and Islamic Studies, 2021, <http://kfcris.com/pdf/dd448fcd67b35ab48903bd-18c6fcffd160d99d2290923.pdf>.

38 Ahmed Yunus, "İran talabet min Eritriya admu'l-duhûl fi harb zıd el-Husiyun," *eş-Şark el-Evsat*, 3 Eylül 2015, <https://shorturl.at/iKFGy>.

39 Muhammed ebu Rızk, "Duveli el-Haliç ve Eritriya.. tebayinu fi'l-'alâkât vasta sa'i li'l-tatvir," *el-Halic Online*, 5 Nisan 2025, <https://khaleej.online/o4q338>.

40 "Milişia el-Husi tuhacimu minâi' Asb ve'l-merkezu tedrib li'l-kuvâtu'l-Yemeniye fi Eritriya ve esmeretü taridu (tefâsîl)", *el-Mevki' Post*, 25 Eylül 2016, <https://shorturl.at/muxHM>.

41 Erel, "The Domestic Roots of Geoeconomic," 103-104.

saldırmamalarını açıklamaktadır.⁴² Husilerin İsrail ile mücadele hâlinde olmalarına rağmen bu üslere yönelik bir saldırı gerçekleştirilmemeleri, hareketin Eritre ile dengeli bir ilişki sürdürme isteğini göstermektedir. Husi hareketinin Filistin topraklarına roket ve insansız hava aracı saldırıları yapmasına ayrıca İsrail ile bağlantılı gemilere yönelik saldırılar düzenlemesine rağmen Eritre yönetimi, Husilerin denizciliği tehdit etmelerini kınamamakta ve bu tehditlere karşı harekete geçmemektedir. Eritre muhalefeti, Husilerin Eritre kara sularında sekiz gemiye saldırdığını iddia etmektedir.⁴³

Son zamanlarda Yemen'in batı sahilinde Husiler tarafından tutuklanan, Afrika Boynuzu'nda yaygın olan Afar kabilesine mensup Eritreli bir askerin itirafları, Husilerin Kızıldeniz'e hâkim olan bölgelerde hücreler kurmayı başardığını ve İran'ın Cibuti, Eritre ve Etiyopya'dan bağımsızlık kazanması için Afar bölgesine finansal ve askerî destek vaat ettiğini ortaya koymaktadır. Bu itiraflar, Husilerin Afrika Boynuzu'nda yoğun bir faaliyet yürüttüğünü, Afar kabilesi mensuplarını Yemen'e göndermek için hücreler kurduklarını ve onları burada mezhebi bir değişim yaratacak ve Husiler ile Lübnan'daki Hizbullah'ın birer benzeri olacak şekilde eğitip savaşa hazırladıklarını açıklamaktadır. Bu Eritreli asker, Ortak Kuvvetler tarafından yayımlanan bir video kaydında Husilerin, kendi bölgesindeki insanları nasıl askere aldığını, onları Yemen'e nasıl taşıdıklarını, eğitip İran'ın bölgesel ajandasına hizmet edecek şekilde yeniden göndermelerini nasıl organize ettiklerini anlatmıştır. Ayrıca Husilerin Afar kabilesine, bu eğitimlerin yapılması için daha fazla insan gönderilmesi gerektiğini belirttiğini ve İran'ın bu kabileyi finansal ve askerî olarak desteklemeye hazır olduğunu, bu desteğin Afar'ın üç devletten bağımsızlık kazanmasına yardımcı olacağını ifade ettiklerini belirtmiştir. Bu durum, Afar kabilesinin, Kızıldeniz kıyısında büyük ve etkin bir güç olma fırsatına sahip olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁴

İran'ın Eritre'de kendisine bağlı yeni bir grup oluşturma çabası ve bölgedeki yerel kolları aracılığıyla (Husiler)⁴⁵ bu grubu askere alması, Kızıldeniz ve Afrika Boynuzu'na yönelik stratejisiyle tutarlıdır. İran, bu strateji doğrultusunda kendine bağlı ya da en azından ittifak yaptığı gruplar aracılığıyla bölgede et-

42 "Kâi'dete Delk bi-Eritriya merkezu İsrail ili-merâkabetu el-Bahr el-Ahmer," el-Cezira, 24 Temmuz 2024. <https://shorturl.at/67pcN>.

43 Yari Ahod, "Ha-Opozitziya be-Eritriya Nehad ha-Nesi: Lefol negad takifod ha-hotim bem ha-edom", Mako, https://www.mako.co.il/news-world/2023_q4/Article-f643e3d5e8a9c81026.htm.

44 Mahmud Nasır, "i'tirafât tekşifu an teşkil el-Husiyin halâyâ fi'l-karn Afriki," eş-Şark el-Evsat, 16 Şubat 2025, <https://shorturl.at/DMrWV>.

45 İran ile Husiler arasındaki vekalet ilişkisini anlamak için bkz. Murat Tinas, "Yemen İç Savaşı'nda Husiler: Vekâlet ilişkisinin Karmaşık Yapısı," Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 21, no. 1 (2020): 117-36, <https://doi.org/10.17494/ogusbd.763491>.

kisini artırmayı hedeflemektedir. Bu durum İran'ın siyasi, askerî ve güvenlik gündemleriyle örtüşmektedir ve bölgedeki varlığını güçlendirmeye yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir.

Husilerin Cibuti'deki Varlığı ve Faaliyetleri

Cibuti, Babülmendeb Boğazı'na kıyısı olan ve Yemen kıyıları ile adalarına oldukça yakın bir konumda bulunan küçük bir ülkedir. Nüfusu Yemen'e kıyasla çok daha azdır ve stratejik coğrafi konumu nedeniyle ABD, Çin ve Fransa gibi ülkeler tarafından askerî üsler barındırmaktadır.⁴⁶ Cibuti, Suudi Arabistan liderliğindeki Arap Koalisyonunu ve ona bağlı Kararlılık Fırtınası Harekâtını destekleyen ülkelerden biriydi ve Husilerin Sana'daki meşru hükûmeti devirmelerini reddederek Arap Koalisyonu güçlerine hava ve deniz sahasını açmıştı. Ayrıca Cibuti yaklaşık beş bin Yemenli mülteciye ev sahipliği yapmış, bunlardan üç bin kişi başka yönle göç ederken iki bin kişi ülke sınırları içinde kalmayı tercih etmiştir.⁴⁷ Ocak 2016'da Cibuti hükûmeti, Suudi Arabistan'a destek vermek amacıyla İran ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve İranlı protestocuların Tahran'daki Suudi Arabistan Büyükelçiliğine yaptıkları baskına tepki olarak bu adımı atmıştır.⁴⁸ Ancak Cibuti, İran ile diplomatik ilişkilerini yedi yılın ardından yeniden kurmuştur. Bu gelişme, Çin'in arabuluculuk yaptığı bir anlaşma çerçevesinde İran ve Suudi Arabistan ilişkilerini yeniden başlattıktan sonra gerçekleşti ve Mart 2023'te duyuruldu. İran, Cibuti ile ilişkilerini güçlendirme ve yeniden tesis etme yönünde adımlar atmış ve İran Dışişleri Bakanlığı iki ülkenin çok çeşitli alanlarda iş birliğini artırma konusunda anlaşmaya vardığını belirtmiştir.⁴⁹ Babülmendeb Boğazı, uluslararası denizcilik açısından önemli bir geçiş noktası olduğu için bu boğazın kontrol edilmesi veya burada deniz taşımacılığını tehdit etmek, devletler veya devlet dışı aktörler için güç unsurlarından biridir. Husiler, Yemen hükûmetiyle altı yıl süren savaşlar sırasında, Yemen'e silah kaçakçılığı yapma ve Afrika Boynuzu'ndaki dinî gruplar veya korsanlarla ilişki kurarak bu bölgede kendilerine bir etki alanı oluşturmak amacıyla Cibuti ve Somali'de faaliyet göstermiştir.

Coğrafi olarak Yemen'e çok yakın olan Cibuti, Husilere küçük botlarla silah

46 İsmail Numan Telci ve Menderes Kurt, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'nin Kızıldeniz Politikası," *Türk Dış Politikası Yıllığı 2020* içinde, ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat ve Mustafa Caner (İstanbul: SETA, 2021), 160.

47 "Cibuti: Mecâline meftuhun emâm 'asifetu'l-hazime'," *Sky News Arabia*, 18 Nisan 2015, <https://shorturl.at/h119C>.

48 "Cibuti tektau' 'alâkâtuha ma İran bade el-Hucûm ala el-ba'sâti es-Saudiye," *Reuters*, 6 Ocak 2016, <https://www.reuters.com/article/idUSKBN0UK1R4/>.

49 "İran ve Cibuti testa'idâni'l-'alâkât ed-diblomasiye bade 7 senevâtın min el-katia'," *RT Arabic*, 22 Eylül 2023, <https://rb.gy/pioi51>.

taşıma imkânı sunarak daha fazla avantaj sağlamaktadır.⁵⁰ Bu nedenle Cibuti, yıllar boyunca silahların limanları ve kara suları üzerinden taşınması için uygun bir ortam oluşturmuştur. Amerikan gazetesi *The Wall Street Journal*, 16 Haziran 2024 tarihli bir raporunda, Batılı yetkililere dayandırarak Husilerin son dönemde İran'dan ihtiyaç duydukları askerî ekipmanları temin etmek için yeni yollar bulduğunu ve Kızıldeniz ile Babülmendep Boğazı'ndaki gemilere yönelik saldırılarına devam edebilmek için bu ekipmanları kullandığını belirtmiştir.⁵¹ Gazete, Husilerin silahları doğrudan İran'dan temin etmek yerine Cibuti üzerinden alternatif bir yol geliştirdiğini vurgulamıştır. İran'daki limanlardan sivil gemilerle Cibuti'ye taşınan silahlar, daha sonra Yemen'e yönlendirilmiştir.⁵² Bu tür operasyonların Cibuti'deki liman yetkilileri veya askerî görevlilerle ilişkiler olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Yemen hakkında çalışmalar yürüten uzmanlar ekibinin 11 Ekim 2024 tarihinde BM Güvenlik Konseyine sunduğu rapor, Husilerin Savunma Bakanlığına bağlı alımlar bölümünün başındaki lideri Tuğgeneral Muhammed Ahmed el-Talabi'nin Husilere silah kaçakçılığı yapmakla sorumlu olduğunu ortaya koymuştur. Raporda Talabi'nin, silahların Husilere kaçak yollarla sevkiyatı için bir dizi birey ve kuruluş aracılığıyla bir ağ kurduğunu belirtilmiştir.⁵³ Gizli kaynaklardan aktarılan bilgilere göre Talabi'nin 2022 yılında Husilere yönlendirilen silahların kaçırılmasını kolaylaştırmak amacıyla Yemenli bir gümrük görevlisini Cibuti'ye gönderdiği ifade edilmiştir.

Silah kaçakçılığı, bir dizi faktör tarafından şekillendirilen karmaşık bir süreçtir; bu faktörlerin başında taşıma ve geçiş ülkelerindeki askerî, güvenlik ve hükümet sistemlerini aşmayı sağlayan bir ağın varlığı gelmektedir. Bu durum, Afrika Boynuzu'ndaki sosyal yapı ve mevcut koşullar tarafından mümkün kılınmaktadır. Bölge halklarının yaşam koşulları, gelir düzeyleri ve ekonomik durumları, Husilere ve dolayısıyla İran'a kara ve deniz geçiş noktaları ve bölgesel kara suları üzerinden silah taşımacılığı yapacak çıkar ağları kurma fırsatı sunmaktadır. Dolayısıyla kaçakçılığın herhangi bir tehdit olmaksızın gerçekleştirilmesini mümkün kılmaktadır. Silah sevkiyatları genellikle yüksek maliyetlidir ve bu sevkiyatların gizli kalması ve ele geçirilmemesi için yüksek düzeyde güvenlik ve başarı gerekmektedir. Bu da askerî ve güvenlik

50 Küçük tekneler ve sivil gemiler, silahları Cibuti kıyısından Yemen'in batı kıyısına taşımak için kullanılmaktadır; iki kıyı arasındaki mesafe 30 kilometreyi geçmemektedir.

51 Benoit Faucon, "Houthi Use Sea Drones to Attack Vessels as U.S. Aims to Secure Red Sea," *The Wall Street Journal*, 16 Haziran 2024, <https://www.wsj.com/world/middle-east/houthi-use-sea-drones-to-attack-vessels-as-u-s-aims-to-secure-red-sea-0279cf5e>.

52 "Tairât el-Husiyin el-müseyyara, keyfe esseret bi-mesâr es-Sarâğ fi'l-Yemen ve'l-Mındıka?," el-Kuds el-Arabi, 7 Ağustos 2024, <https://shorturl.at/9kSSb>.

53 "Letter dated 11 October 2024 from the Panel of Experts on Yemen addressed to the President of the Security Council," United Nations Security Council, 11 Ekim 2024, https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n24/259/53/pdf/n2425953.pdf?utm_source=chatgpt.com.

kurumları arasında yüksek düzeyde koordinasyon gerektiren bir ağın varlığını, aynı zamanda dolaylı siyasi bir desteği işaret etmektedir. Husilerin Afrika Boynuzu'ndaki kaçakçılık ağı Sudan'dan başlayarak Etiyopya, Eritre, Somali ve Cibuti'ye kadar uzanmaktadır. Bölgedeki bazı taraflar ve rejimlerin hem bölgesel hem de uluslararası düzeydeki hesapları İran ve Husilerle örtüşmektedir; bu durum bu aktörlerin İran ve Husiler ile ortak çıkarlar ve karşılıklı fayda sağlama amacıyla iş birliği ve ortaklık kurmalarını teşvik etmektedir.

Cibuti hükûmeti, Husilerin Kızıldeniz'deki gemilere ve deniz taşımacılığına yönelik saldırılarından fayda sağlamaktadır. Verdiği bir röportajda Cibuti Limanları ve Serbest Bölge Başkanı Abu Bekir Ömer Hadi, "Başka insanların talihsizliklerinden faydalıyoruz" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Nisan 2024'te Çin'in Husilere yaptığı ihracat, Ekim 2023'e kıyasla %427'lik bir artışla 1.900 konteynere ulaşmıştır. Husiler, Çin'e tüm sevkiyatları için güvenli bir koridor sağlama imkânı tanımış bu da Cibuti'deki taşımacılık hareketliliğinin artmasına katkı sağlamıştır. Cibuti Limanı, Husilerin kontrolündeki Hudeyde Limanı'na yönlendirilen sevkiyatlar için stratejik bir aktarma ve yeniden dağıtım merkezi işlevi görmüş; Kızıldeniz'deki güvenlik riskleri nedeniyle birçok ticari rota bu güzergâha kaydırılmıştır. Bu taşıma, Cibuti'ye ait veya yönetimindeki gemilerle yapılmaktadır.⁵⁴ Husi hareketinin, sözcü Muhammed Abdüsselam aracılığıyla kendilerine yönelik askerî saldırılara karşı "bölgedeki Amerikan üslerini içeren bir hedefler listesi" bulundurduğu tehdidini iletmesine rağmen ABD'nin Afrika'daki tek üssü olan Camp Lemonnier üssüne, Husiler ve İran'a bağlı diğer gruplar tarafından, Irak ve Suriye'deki hedeflere kıyasla büyük bir ilgi gösterilmemiştir.⁵⁵ Bu üssün özelliklerinden biri Babülmendep Boğazı'na yaklaşık 80 mil uzaklıkta bulunması ve Amerikan Afrika Komutanlığı (AFRICOM) operasyonlarının merkezi olarak kullanılmasının yanı sıra yaklaşık 4 bin Amerikan askerine ev sahipliği yapmasıdır. Bu üs, yıllardır Husilere karşı saldırılar düzenlemek için kullanılmıştır.⁵⁶ Bu durum, Husilerin Cibuti'deki herhangi bir gerilimden kaçınma ve böylece daha fazla güvenlik ve istihbarat önlemi uygulanmasını engelleme konusunda ne kadar dikkatli olduklarına dair birkaç soru işareti ortaya koymaktadır.

Husilerin Cibuti'deki faaliyetleri, birkaç yıl boyunca harekete Babülmendep Boğazı'nın batısı ve Kızıldeniz kıyısı boyunca çalışmak için verimli bir ortam sağlamış, ticari ve sorumlu varlıklarla ilişkiler kurmasına olanak tanımış-

54 "Ma'hedu Amrikiyu yekşifu an mesâ'adetü mâliyeten tükaddemuha kıyânât fi Cibuti li'l-Husiyin," Yemen Şebab Net, 8 Ağustos 2024, <https://2u.pw/tgI6zRhv>.

55 "Hel se-yestefdu el-Husiyun el-kâ'i'dete'l-Amrikiye fi Cibuti," RT Arabic, 23 Ocak 2024, <https://shorturl.at/EjmbC>.

56 "El-Kuvât el-Amerikiye fi Cibuti.. Hel tusbihi hedefen li'l-Husiyin?," Al-Hurra, 24 Ocak 2024, <https://shorturl.at/bSrNQ>.

tır. 7 Ağustos 2024 tarihinde yayımlanan bir analizde Cibuti'nin Kızıldeniz krizindeki tarafsızlığı sorgulanmış ve Cibuti'deki bazı varlıklardan Husilere ulaşan yardımlar hakkında bilgi sunulmuştur. Analiz, Cibuti'nin Çin nüfuzunun bir kanalı olarak işlev gördüğünü ve İran ile Husiler gibi "kötü niyetli" aktörlerle bağlantılı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Cibuti'nin kara para aklama, yasa dışı finansman, petrol kaçakçılığı ve silah ticareti gibi kara borsa faaliyetlerine karıştığına dair iddialarla karşı karşıya olduğu belirtilmiştir. Ayrıca analiz; Cibuti'nin, Çin, İran ve Husilerle olan ilişkileri ve yasadışı faaliyetlerle bağlantıları göz önüne alındığında, görünüşte barışı teşvik etmeye yönelik çabalarına rağmen gerçek tarafsızlığını sorgulayarak Cibuti'nin denetimden kaçmaya çalıştığını ifade etmiştir.⁵⁷ Öte yandan analizde Husilere uygulanan yaptırımların yeniden düzenlenmesi ve bu yaptırımların, Cibuti gemilerinin araştırılması ve izlenmesi, uluslararası taşımacılık hatları, Çin taşımacılık hatları ve 2023'ten itibaren Husilerin denetimindeki limanlara ticari malların teslimini kolaylaştıran sahte bayrak taşıyan ülkeler üzerinden uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca BM'nin doğrulama ve denetim mekanizmasının tam anlamıyla iyileştirilmesi gerektiği çağrısında bulunmuş; bu mekanizmanın etkinliğinin yetersiz olduğu ve herhangi bir hükûmetin, Husilerin kontrolündeki limanlara yönelik yasaklı yükleri taşıyan gemileri kasıtlı olarak BM'nin doğrulama ve denetim mekanizmasından kaçırarak yaptırımlardan kaçabileceği ortaya konulmuştur.⁵⁸

Husi hareketinin Cibuti'deki varlığının fark edilmesi ve ne kadar derinlemesine nüfuz ettiğinin keşfedilmesi, Amerikan ve Fransız üslerinin ve yanı sıra Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Arap Denizi boyunca uluslararası denetim sağlamak amacıyla bulunan uluslararası güçlerin varlığına rağmen gerçekleşmiştir. Bu durum Husilerin, İran ve ona bağlı vekil grupların kapasitesine ve Afrika'daki önceki varlığıyla tanınan Hizbullah gibi örgütlerin desteğine dayanarak ya da kendi çabalarıyla görünmeyen bir ağ kurarak genişlemeyi başardığını göstermektedir.

Husilerin Somali'deki Varlığı ve Faaliyetleri

Yemen ile kara sınırı paylaşmamakla birlikte Somali'nin Aden Körfezi ve Arap Denizi'ne açılan kuzey kıyıları, Yemen'in güney kıyılarıyla karşı karşıyadır. Bu coğrafi yakınlık, iki ülke arasında belirli bir ortak tarihsel bağa yol açmıştır. Yemen'deki gibi Somali'de de kabile hayatı, toplumsal yaşamda ve siyasi sahne-

57 Guled Ahmed, "Djibouti dodges scrutiny despite China, Iran, Houthi ties and links to illicit activities," *Middle East Institute*, 7 Ağustos 2024, <https://www.mei.edu/publications/djibouti-dodges-scrutiny-despite-china-iran-houthi-ties-and-links-illicit-activities>.

58 Ahmed, "Djibouti dodges scrutiny".

de güçlü ve etkin bir varlık göstermektedir. 1991 yılında Siad Barre rejiminin çöküşüyle birlikte Somali iç savaşlara ve karışıklıklara sürüklenmiş, kabileler ve siyasi partiler arası çatışmalar, devletin varlığını ortadan kaldırmıştır. Dış müdahalelere rağmen güvenlik durumu tam anlamıyla sağlanamamış, bu da ülkede silahlı milislerin ve mafyavari grupların ülkenin geniş topraklarında etki kurmalarına olanak tanımıştır. Aynı zamanda el-Kaide gibi örgütlerin erken dönemde Somali'ye sızmasına yol açmıştır. Bu durum, güvenlik açıkları, kaçakçılık ve her türden suç örgütleri için uygun bir ortam yaratmıştır. Şii Husi hareketi ile bu ülkedeki Sünni el-Şebab örgütü, aralarındaki mezhebi farklılığa rağmen aynı krizler ve tehditlerle karşı karşıyadır. Bu durum, her iki tarafı karşılıklı çıkarlar temelinde iş birliğine yöneltmiş; taraflar zaman zaman birbirlerinin rolünü üstlenerek veya tamamlayarak stratejik bir yakınlaşma kurmuştur.

İran, her iki taraf arasındaki ilişkinin anahtarıdır çünkü uzun süredir Somali'deki varlığını güçlendirmeye çalışmaktadır. Somali, Doğu Afrika'daki ülkeler arasında en uzun kıyı şeridine sahip olup silah, uyuşturucu, insan ve diğer malların kaçakçılığı için uygun bir alan sunmaktadır. Somali'nin çevresindeki denizlerde korsanlıkla mücadele ile silah ve uyuşturucu kaçakçılığını engellemek amacıyla uluslararası ve bölgesel güçler bulunsa da bu güçler, farklı yöntemlerle ve sahte bayraklar altında gerçekleşen kaçakçılığı engellemeyi başaramamıştır. Bu durum Husilerin ve bölgede devlet-dışı aktörlerin Aden Körfezi, Babülmendep Boğazı ve Kızıldeniz'deki kaos ve tehditleri sürdürmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu gruplar ve yapılar; silah, savaşçı ve kaçakçılık yollarına olan bağımlılıkları nedeniyle bu yolları kaybetmemek için bölgedeki istikrarsızlığı devam ettirmektedir

Deniz korsanlığı faaliyetleri uzun bir süre boyunca Somali'den kaynaklanmış ve uluslararası deniz taşımacılığını tehdit etmiştir. Ancak uluslararası çabalar bu faaliyetleri sona erdirmede bir ölçüde başarılı olmuş ve 2011 yılından itibaren korsanlık eylemleri azalmıştır.⁵⁹ 14 Ocak 2009 tarihinde bu doğrultuda faaliyet göstermek üzere Somali Kıyıları'ndaki Korsanlıkla İlgili İletişim Grubu kurulmuştur. Bu grup BM Güvenlik Konseyinin 1851/2008⁶⁰ kararına cevaben oluşturulmuş olup 60'tan fazla ülke ve örgütü kapsamaktadır. Yemen'deki durumun kötüleşmesi ve 2004 yılından itibaren Husi militanları ile el-Kaide arasında iç savaşın başlamasıyla birlikte İran'ın Yemen'e silah sevkiyatı yapma ihtiyacı, kaçakçılık yollarını çeşitlendirmeyi ve güvence altına

59 Hint Okyanusu ve Kızıldeniz'deki korsanlıkla mücadele gücü Avrupa Birliği'ne ait, Okyanus Kalkınma Operasyonu NATO'ya bağlı, Birleşik Görev Gücü 151 ise Amerika Birleşik Devletleri liderliğindedir.

60 Bu daha sonra 1918/2010 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile değiştirilmiştir. Güvenlik Konseyi, Aralık 2010 ile Mart 2022 arasında Somali korsanlığını hedef alan 7 karar almıştır.

almayı zorunlu hâle getirmiştir. Bu durum, Aden Körfezi ve Arap Denizi'nde uluslararası güçlerin varlığıyla daha da önemli hâle gelmiştir. Bu bağlamda İran Devrim Muhafızları'nın Somali korsanlarıyla iş birliği yaparak bir dizi amacı gerçekleştirmesi gerektiği anlaşılmaktadır:

Bu amaçlardan ilki, İran petrolünün Afrika Boynuzu ülkelerine kaçak yollarla sevk edilerek burada satılması yoluyla, İran'a yönelik uygulanan ambargo ve ekonomik ablukayı aşma çabasıdır. İkinci amaç, bölgedeki silahlı milisler ve isyancı gruplara -özellikle Yemen'deki Husilere- silah sevkiyatı gerçekleştirmek ya da bu gruplara silah satışı yapmaktır. Üçüncü amaç ise, uluslararası deniz taşımacılığını izlemek, küresel ticaret gemilerine yönelik şantaj faaliyetlerinde bulunmak ve gerektiğinde bölgedeki yabancı unsurları tehdit etmektir.

Uluslararası araştırmacılar tarafından kaleme alınan bir raporda İran'dan Husilere yönelik silah kaçakçılığının Somali üzerinden deniz yoluyla yapıldığını doğrulamıştır. Araştırmacılar, 2016 yılının Şubat ve Mart ayları arasında yapılan deniz denetimleri sırasında geleneksel dao yelkenli gemilerinde kaçak silahların ele geçirildiğini belirtmişlerdir.⁶¹ 2024 yılının başında, Afrika Boynuzu bölgesinde deniz korsanlığı faaliyetlerinde artış kaydedilmiştir. Bu durum, Birleşik Krallık Kraliyet Birleşik Hizmetler Enstitüsü (RUSI) tarafından rapor edilmiştir ve Aden Körfezi ile Arap Denizi kıyılarındaki aktörler arasında karşılıklı bir koordinasyonun varlığını doğrulamaktadır. Bu gelişme, Yemenli Afdad Araştırma ve Çalışmalar Merkezini, Husiler ile İran'ın Somalili korsanlar ve Somali'deki el-Şebab hareketiyle olan ilişkileri nedeniyle oluşabilecek olası tehditlere karşı alarm vermeye sevk etmiştir.⁶²

Kızıldeniz'deki saldırılara katılmalarıyla birlikte İran liderliğindeki Direniş Ekseni'nin "cepheler birliği" kapsamında artan denetim ve abluka baskısına maruz kalan Husiler, Afrika Boynuzu'ndaki faaliyet alanlarını genişletme yönünde adımlar atmışlardır. Özellikle son dönemde Arap Koalisyonuna bağlı bazı ülkelerin Sana'ya yönelik siyasi çözüm arayışları çerçevesinde sergiledikleri açılım, Husi unsurlarının çeşitli ülkelere seyahat etmesini ve hareket kabiliyetlerini artırmalarını mümkün kılmıştır. Bu gelişme, söz konusu unsurların Afrika Boynuzu'ndaki bazı etkin yapılarla doğrudan ya da aracılar vasıtasıyla irtibata geçerek Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Arap Denizi'nin iki yakasında karşılıklı iş birliği olanaklarını değerlendirmelerine zemin hazırlamıştır. Amerikan istihbarat birimleri, bu yılın ortalarında, Yemen merkezli Husi hareketinin Somali'deki el-Şebab el-Mücahidin Hareketi'ni silahlandırma

61 "Takrîr: Hatu bahriyu sırri abr es-Somal li-tahrîb eslihatu min İran ila el-Husiyin," Swiss Info, 6 Kasım 2016, <https://shorturl.at/PDbun>.

62 "Tenâfısu yuheddidu es-siyasete ve'l-emn ed-düveli: 'alâkâtul-Husiyin ve İran bi'l-karasine el-Afarika," Abaad Studies& Research Center, Haziran 2024.

girişimlerine dair bulgular elde ettiklerini kamuoyuna açıklamıştır.⁶³ İstihbarat kaynakları, iki taraf arasında olası bir anlaşmanın varlığına işaret etmiş; bu doğrultuda Amerikan istihbarat yetkilileri, Husilerin söz konusu örgüte silah temin ettiğine dair somut kanıtlar aramaya başlamıştır. Bu durum, Husiler için yeni bir finansman kapısı aralayabilecek niteliktedir. Nitekim üst düzey bir Amerikan yetkilisi, örgütün bazı silahları satabilmesinin, ihtiyaç duyduğu finansal kaynakları temin etmesini sağlayacağını belirtmiştir.⁶⁴

Öte yandan birçok uluslararası kurum tarafından terör örgütü olarak tanımlanan Somali merkezli bu hareket, söz konusu anlaşma ile İHA da dahil olmak üzere yeni bir silah kaynağına ulaşmış olacak ve böylece Amerikan kuvvetlerinin sürekli olarak hedef aldığı yapının kendisi de bölgedeki Amerikan hedeflerine yönelik daha etkili bir saldırı imkânı elde edecektir.⁶⁵ Somali Başbakanı Hamza Abdi Barre, Temmuz ayının ortalarında Irak'a bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu kapsamda Irak Başbakanı Muhammed Şiya Sudani ve Cumhurbaşkanı Abdullatif Reşid ile birlikte çeşitli yetkililer ve siyasi liderlerle iki gün süren görüşmeler yapmıştır. Somali istihbarat kaynaklarına dayandırılan haberlere göre Başbakan Hamza Abdi Barre'nin Irak ziyareti, Husi hareketiyle arabuluculuk görüşmeleri yürütme amacı taşımaktadır. Bu arabuluculuğun temel hedefi, İranlı destekçileri aracılığıyla Husileri el-Şebab el-Mücahidin Hareketi'ne destek vermemeleri yönünde ikna etmeye çalışmaktır.⁶⁶ BM Güvenlik Konseyine bağlı Yemen Uzmanlar Paneli tarafından yayımlanan rapora göre Husiler ile Somali merkezli el-Şebab el-Mücahidin Hareketi arasında, Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ndeki ticari gemilere yönelik saldırılar düzenlemek amacıyla Somali kıyıları üzerinden iş birliğine gidildiği ve bu kapsamda Husilerin uluslararası deniz taşımacılığına karşı düşmanca operasyon alanlarını genişletme planı içerisinde oldukları teyit edilmiştir.⁶⁷

63 Somalili el-Şebab hareketi, 1990'ların ortasında oluşmaya başlamış ve 2004 yılında birleşik bir yapı olarak kurulmuştur. İlk kez 2006 yılında kamuya duyurulmuş ve birçok şiddetli eylemi benimsemiştir. Selefî cihatçı ideolojiyi benimsemiş ve "İslami Devlet" kurmayı hedeflemiştir. Temelde Somali'deki Batılı ve Afrikalı yabancı varlıklara karşı savaşıyan örgüt, Somali hükümetinin yetkililerini işgalci ajanlar olarak hedef almaktadır. 2008 yılında ABD yönetimi tarafından el-Kaide'ye bağlı terörist bir grup olarak sınıflandırılmıştır. 2012 Şubat'ında lideri Eymen el-Zevahiri'ye bağlılık açıklaması yapmıştır. Bkz. "Haraketü'ş-Şebab el-Mücahidin," el-Cezira, 05 Ocak 2023, <https://shorturl.at/GxpSk>.

64 "US issues new Houthi-related sanctions, Treasury Dept says", *Reuters*, 05 Mart 2025, https://www.reuters.com/world/us-issues-new-houthi-related-sanctions-treasury-dept-says-2025-03-05/?utm_source=chatgpt.com.

65 Katie Bo Lillis, Kylie Atwood ve Natasha Bertrand, "US intelligence assesses Houthis in Yemen in talks to provide weapons to al-Shabaab in Somalia, officials say," *CNN*, 11 Haziran 2024, <http://edition.cnn.com/2024/06/11/politics/us-intelligence-houthis-al-shabaab/index.html>.

66 "Muhimmetu kebiraten, Ma 'alâkât el-Husiyin bi-ziyâratı reisi vuzerai' es-Somal li'l-Irak?," *Arabi 21*, 9 Temmuz 2024, <https://shorturl.at/usC1Z>.

67 Yusuf Bahadır Keskin, "Yemen 2023," *Ortadoğu Yılığ* içinde, ed. Kemal İnât, Muhittin Ataman, İsmail Numan Telci ve Berkan Özgür, (Ortadoğu Yayınları, 2024), 242.

Raporda ayrıca Husi grubunun ticari gemilere müdahale etmeme karşılığında denizcilik şirketlerinden maddi taleplerde bulunduğu, yani bu şirketleri şantaj yoluyla zorladığı ifade edilmiştir. Uzmanlar, bu şantaj faaliyetlerinden elde edilen aylık gelirin yaklaşık 180 milyon Amerikan doları olduğunu tahmin etmektedir.⁶⁸

Son dönemde Ulusal Direniş medyası tarafından yayımlanan ve 27 Şubat 2025 tarihinde Hudeyde güvenlik birimleri ile Ulusal Direniş'e bağlı Genel İstihbarat Şubesinin koordinasyonu ile yakalanan bir Husi mensubunun itirafları, Yemen ile Somali arasında geçen yılın sonlarında gerçekleştirilen silah, teçhizat ve insan kaçakçılığı faaliyetlerini ortaya koymuştur. Söz konusu kaçakçılık faaliyetlerine karışan şahısların Yemen ve Somali uyruklu olduğu belirtilmiştir. 2023 yılında Husilere katıldığı ifade edilen söz konusu militan, 50 gün süren bir muharebe eğitiminin yanı sıra 40 gün süren özel bir denizcilik eğitimi aldığını ve ardından el-Kaide bağlantılı Somali'deki el-Şebab Hareketi ile Husiler arasında kurulan silah kaçakçılığı ağı içerisinde görevlendirildiğini dile getirmiştir.⁶⁹

Sonuç

Bu çalışma, Husi hareketinin Kızıldeniz'in batı kıyısında yer alan Sudan, Eritre, Cibuti ve Somali'deki çok boyutlu ve giderek genişleyen varlığını kapsamlı bir biçimde analiz etmiştir. Elde edilen bulgular, Husilerin bu bölgelerdeki etkisini yalnızca askerî yollarla değil; ideolojik yayılma, kaçakçılık ağları, insani temaslar ve yerel rejimlerle kurulan stratejik ortaklıklar gibi çeşitli araçlarla inşa ettiğini ortaya koymaktadır. Sudan'da İran destekli burs programları ve yatırım ağları, Eritre'de askerî eğitim kampları ve lojistik altyapılar, Cibuti'de liman temelli rüşvet ağları ve Çin-İran iş birlikleri, Somali'de ise el-Şebab ve korsan yapılarla kurulan taktiksel ilişkiler bu yayılmanın temel bileşenleridir. Bu mekanizmalar aracılığıyla Husiler, İran'ın bölgesel stratejisine hizmet eden sınır aşan ağlar kurmayı başarmışlardır. Çalışmada, söz konusu varlığın rastlantısal veya tali olmadığı, aksine İran'ın bölgesel jeopolitik hedeflerinin bir uzantısı olarak kurgulandığı savunulmaktadır. İran, bu yayılma aracılığıyla bölgesel deniz kontrolünü zayıflatmayı, Körfez ülkelerinin etkisini sınırlamayı ve Kızıldeniz ile Afrika Boynuzu'nda stratejik üstünlük sağlamayı

68 "Resolution S/2024/731," United Nations Security Council, 11 Ekim 2024, https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n24/259/51/pdf/n2425951.pdf?_gl=1*1pi2hvo*_ga*MTYwMTA0MT-MONS4xNzUwMDk2NDAw*_ga_TK9BQL5X7Z*cze3NTAwOTYOMDAkbzEkZzAkdDE3N-TAwOTYOMDAkajYwJGwwJGgw.

69 "Neffezet 5 'ameliyât: mucennedu Husi ya'terifu bi-ta'âvunu cemâ'atihi ma hareketu's-Şebâb es-Somaliye ve medeha bi'l-esliha," Barran Press, 25 Şubat 2025, <https://barran.press/news/topic/8157>.

hedeflemektedir. Husi kaynaklı silah kaçakçılığı, deniz sabotajları ve ticari gemilere yönelik şantaj faaliyetleri, uluslararası ticaret yollarını ve küresel deniz güvenliğini tehdit eden bir nitelik kazanmıştır. Ayrıca makale, uluslararası ve bölgesel politika yapıcılarının büyük ölçüde Husileri Yemen merkezli bir tehdit olarak algılamaya devam ettiklerini ve bu nedenle batıya doğru gerçekleşen yayılmayı ve hibrit tehdit doğasını yeterince dikkate almadıklarını vurgulamaktadır. Bu boşluğun giderilmesi, Kızıldeniz güvenliğinin bölgesel düzeyde, karşılıklı ilişkiler ve çok aktörlü dinamikler temelinde ele alındığı bütüncül bir güvenlik yaklaşımını gerektirmektedir. Yemen hükûmetinin, Afrika'nın kıyı devletleriyle güvenlik iş birliğini güçlendirmesi, deniz gözetim mekanizmalarını uluslararası yapılarla entegre etmesi ve İran destekli vekil yapıların etkisini sınırlamaya yönelik koordineli adımlar atması büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede askerî caydırıcılık, mali ve lojistik ağların bozulması ve diplomatik baskının bir arada yürütüldüğü çok boyutlu bir stratejinin benimsenmesi, Kızıldeniz hattında denge ve istikrarın yeniden tesis edilmesi açısından zaruri görülmektedir.

Atıf/ Citation/ الاقتباس

Kasimoğlu, Enver, ve Mehmet Rakipoğlu. "Kızıldeniz Jeopolitiğinde Husi Yayılmacılığı." *Ortadoğu Etütleri* 16, no. 2 (2025): 157-182.

<https://doi.org/10.47932/ortetut.1692303>.

Kaynakça

- Acar, Necmettin. *Suudi Arabistan'da Güvenlik ve Dış Politika*. Nida Yayıncılık: İstanbul. 2023.
- Abdelrheem, Adel. "Maza vera-i et-Tekârub es-Sudani ve'l-İrani." *Anadolu Ajansı*, 13 Şubat 2024. <https://shorturl.at/5CsJN>.
- Abdülkavi, Sami Sabri. "Esyâs Afurki ve ezmetü el-'alakât Eritre-İsrailiye." *eş-Şu'ûn el-Filistiniye*, no. 289 (2022): 143-60.
- Ahmed, Guled. "Djibouti dodges scrutiny despite China, Iran, Houthi ties and links to illicit activities." *Middle East Institute*, 7 Ağustos 2024, <https://www.mei.edu/publications/djibouti-dodges-scrutiny-despite-china-iran-houthi-ties-and-links-illicit-activities>.
- Ahod, Yari. "Ha-Opozitziya be-Eritriya Nehad ha-Nesi: Lefol negad takifod ha-hotim bem ha-adom." *Mako*, https://www.mako.co.il/news-world/2023_q4/Article-f643e-3d5e8a9c81026.htm.
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Sosyal, Siyasî ve Dinî Yönleriyle Yemen Hûsî Hareketi." *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 16, no. 30 (2011): 115-52.
- Cemih, Muhammed. "el-Keşf an 3 mu'askerât sırrı li'l-tedrib el-Husiyun bi'l-işrâf el-Harasi es-Sevri el-İrani ala el-Arazi el-Eritriya." *el-Kuds el-'Arabi*, 14 Şubat 2014, <https://shorturl.at/EH4up>.
- Devecioğlu, Kaan. "Husi saldırıları ve Babu'l Mendeb'de küresel rekabet." *Anadolu Ajansı*, 29 Aralık 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-husi-saldirilari-ve-babul-mendebde-kuresel-rekabet/3095342>.
- Devecioğlu, Kaan. "Küresel ticareti tehdit eden Husiler kim? Ne istiyorlar?," *Fikir Turu*, 10 Ocak 2024. <https://fikirturu.com/jeo-politika/kuresel-ticareti-tehdit-eden-husiler/>.
- Dingil, Hurşit. "Aksa Tufanı Sonrası 2024 Yılı: İran'ın Direniş Ekseni Bilançosu." *Filistin Yılığ* 2024 içinde, ed. Mehmet Rakipoğlu ve Hamdullah Baycar. Kritik Yayınları, 2025.
- Ebu Şiayşi, Muhammed Ramazan. "el-vucud İrani fi'l-karn İfriki, dirasetun haleten ala Eritriya," *Munteda tahlil es-Siyâset'ül-'Arabiyet'ül-İraniye*, 29 Ekim 2018, <https://shorturl.at/UjHjQ>.
- Ebu Rızk, Muhammed. "Duveli el-Haliç ve Eritriya.. tebayinu fi'l-'alâkât vasta sa'i li'l-tatvir." *el-Haliç Online*, 05 Nisan 2025, <https://khaleej.online/o4q338>.
- Emin, Muhammed. "Mua'rız Eritri: esmetu derebet el-Husiyun ve zevdedethum bi'l-silâh." *el-Cezira*, 5 Mayıs 2015. <https://shorturl.at/hKBgn>.
- El-Mevki' Post. "El-Burhan: Nukâtıl mürtezika yemeniyyin fi'l-Hortum." 12 Eylül 2023, <https://almawqepost.net/news/89338>.
- Swiss Info. "El-Sudan, yettehimu el-İmârât imâm el-'adl'ed-Düveli 'et-Tevâtu ibâde cemâ'ie." 6 Mart 2025, <https://2u.pw/42f62QdQ>.
- El-Cezira, "el-Sudan: el-Merkez es-Sekâfi el-İrani tecâvüz tefavizihü." 2 Eylül 2014, <https://2u.pw/PI3oodo4>.
- El-Cezire. "Haraketü's-Şebâb el-Mücâhidîn." 5 Ocak 2023, <https://shorturl.at/GxpSk>.

- Al-Hurra. “El-Kuvât el-Amerikiye fi Cibuti: Hel tusbihu hedefen li'l-Husiyin?” 24 Ocak 2024, <https://shorturl.at/bSrNq>.
- Ereli, Gökhan. “The Domestic Roots of Geoeconomic Competition: An Innenpolitik Approach to Saudi-UAE Rivalry (2015–2020).” Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2025.
- Faucon, Benoit. “Houthis Use Sea Drones to Attack Vessels as U.S. Aims to Secure Red Sea”. *Wall Street Journal*, 16 Haziran 2024. <https://www.wsj.com/world/middle-east/houthis-use-sea-drones-to-attack-vessels-as-u-s-aims-to-secure-red-sea-0279cf5e>.
- Hamdan, Ahmed. “Maza verai el-‘arz el-İrani li'l-Sudan bi'l-inşai kai'detin askeriye-tin fi'l-Bahr el-Ahmer.” *Eram*, 04 Mart 2024, <https://www.eremnews.com/news/arab-world/4xixztedek>.
- Halfavi, Mahmud. “El-Sudan: el-İmârât irsalet eslihate nuv'iyete ila kûvât ed-da'mi es-Seri'.” *Ultra Sudan*, 12 Aralık 2024. <https://2u.pw/U7cGspzgs>.
- Hamad, El-Nur. “el-Sudan ve İran: rihletü-tekârib ve'l-meşhed'ül-Arabi er-râhin”, *Mecelletü Siyâsât 'Arabiye*. no. 1 (01 Nisan 2013).
- i24NEWS. “Hasri, el-Husiyune bedau bi-tevsi' nufuzuhum bi-mintıkati Şemâli Afrikiya bi-garz istihdâfi İsrail.” 30 Haziran 2024. <https://2u.pw/8d65LYpc>.
- RT Arabic. “Hel se-yestefdifu el-Husiyun el-kâi'dete'l-Amrikiye fi Cibuti.” 23 Ocak 2024, <https://shorturl.at/EjmbC>.
- Mokha Center. “Houthi Presence on the Western Red Sea Shore: Dimensions and Impact.” 22 Nisan 2025. <https://mokhacenter.org/en/houthi-presence-on-the-western-red-sea-shore-dimensions-and-impact/>.
- RT Arabic. “İran ve Cibuti testa'idânî'l-'alâkât ed-diplomasiye bade 7 senevâtin min el-katia'.” 22 Eylül 2023. <https://rb.gy/pioi51>.
- El-Cezira. “Kâi'dete Delk bi-Eritriya merkezu İsrail ili-merâkıbetu el-Bahr el-Ahmer.” 24 Temmuz 2024. <https://shorturl.at/67pcN>.
- Keynoush, Banafsheh. “Revolutionary Iran's Africa Policy”. Special Report: King Faisal Center for Research and Islamic Studies, 2021. <http://kfcris.com/pdf/dd448fcd-67b35ab48903bd18c6cfcd160d99d2290923.pdf>.
- Al-Hurra, “Keyf tahavvel el-Kitâl fi'l-Sudan ila “harb bi'l-vekâle beyn es-Saudiye ve'l-İmârât.” 13 Temmuz 2023, <https://shorturl.at/pPOou>.
- Keskin, Y. B. “Yemen 2023” *Ortadoğu Yıllığı* içinde, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, İsmail Numan Telci, & Berkan Özgür, Ortadoğu Yayınları, 2024.
- United Nations Security Council. “Letter dated 11 October 2024 from the Panel of Experts on Yemen addressed to the President of the Security Council”. 11 Ekim 2024. https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n24/259/53/pdf/n2425953.pdf?utm_source=chatgpt.com.
- Lillis, Katie Bo, Kylie Atwood, ve Natasha Bertrand. “US intelligence assesses Houthis in Yemen in talks to provide weapons to al-Shabaab in Somalia, officials say.” CNN, 11 Haziran 2024. <http://edition.cnn.com/2024/06/11/politics/us-intelligence-houthis-al-shabaab/index.html>.

- Yemen Şebab Net. "Ma'hedu Amrikiyu yekşifu an mesâ'adetü mâliyeten tükaddemüha kıyânât fi Cibuti li'l-Husiyin." 8 Ağustos 2024, <https://2u.pw/tgI6zRhv>.
- Marks, Simon. "Iranian Drones Become Latest Proxy Tool in Sudan's Civil War." *Bloomberg*, 24 Ocak 2024. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-01-24/iran-supplies-sudan-army-with-drones-as-civil-war-continues>.
- Mercan, Muhammed Hüseyin. "7 Ekim Sonrası Yemen ve Ortadoğu Siyasetinde Husiler." *Kriter*, 2024. <https://kriterdergi.com/dis-politika/7-ekim-sonrasi-yemen-ve-ortadogu-siyasetinde-husiler>.
- Platform Tracking Organized Crime. "Minassatü taakkub el-Cerâ'im el-Munazzama ve gasl el-emvâl fi'l-Yemen." 31 Ekim 2024, <https://ptocyem.net/ar/reports/31.html>.
- Arabi 21. "Muhimmetu kebiraten, Ma 'alâkât el-Husiyin bi-ziyâratı reisi vuzerai' es-Somal li'l-Irak?" 09 Temmuz 2024, <https://shorturl.at/usC1Z>.
- El-Mevki' Post. "Milişia el-Husi tuhacimu minâi' Asb ve'l-merkezu tedrib li'l-kuvâtu'l-Yemeniye fi Eritriya ve esmeretü taridu (tefâsîl)." 25 Eylül 2016, <https://shorturl.at/muxHM>.
- Nasır, Mahmud. "i'tirafât tekşifu an teşkil el-Husiyin halâyâ fi'l-karn Afriki." *eş-Şark el-Evsat*, 16 Şubat 2025, <https://shorturl.at/DMrWV>.
- Barran Press. "Neffezet 5 'ameliyât.. mucennedu Husi ya'terifu bi-ta'âvunu cemâ'atihi ma hareketu's-Şebâb es-Somaliye ve medeha bi'l-esliha." 25 Şubat 2025, <https://barran.press/news/topic/8157>.
- Osman, Muhammad Mahmud. "Hel yüeddi eye tedehhulin İrani fi'l-harb fi'l-Sudan ila tuhavviliha ila sarai' iklimi?" *BBC Arabic*, 1 Şubat 2024, <https://www.bbc.com/arabic/articles/cn0nvlp4gx6o>.
- Rabii, Ali. "el-Alimi yed'u ile tatvir şeraketü düveliyetu ma biladihu li-inha et'tehdid'ül-Husi." *eş-Şark'ül-Evsat*, 17 Şubat 2025. <https://2u.pw/S2pWG0pt>.
- Rakipoglu, Mehmet. "Husi karşıtı blokun güçlenmesi Yemen'deki savaşı bitirir mi?" *Anadolu Ajansı*, 22 Nisan 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/husi-karsiti-blokun-guclenmesi-yemendeki-savasi-bitirir-mi/2570189>.
- El-Cezira. "Reis-i Erkan el-Yemeni: el-Husiyun telekkava tedribat bi-ihdai cuzur Eritriya." 7 Mayıs 2015, <https://shorturl.at/CTLA6>.
- Reuters. "Cibuti tektau' 'alâkâtuha ma İran bade el-Hucûm ala el-ba'sâti es-Saudiye." 6 Ocak 2016, <https://www.reuters.com/article/idUSKBN0UK1R4/>.
- Reuters. "US issues new Houthi-related sanctions, Treasury Dept says." 5 Mart 2025, https://www.reuters.com/world/us-issues-new-houthi-related-sanctions-treasury-dept-says-2025-03-05/?utm_source=chatgpt.com.
- Sky News Arabia. "Cibuti: Mecâlina meftuhun emâm 'asifetu'l-hazime.'" 18 Nisan 2025, <https://shorturl.at/h119C>.
- Seyedi Asl, Seyedmohammad ve Orhan Karaoğlu. "Jeopolitik Açından Suudi Arabistan-Yemen Sınır Anlaşmazlığı ve Husiler Meselesi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 19, sy 45 (2023): 363-92. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtrj.1320084>.
- Rabta Sunna. "Ta'rif ala Eritriya elleti nesiha el-'Arab- had imdâd el-Husiyun." 8 Eylül 2016, <https://www.rabtasunna.com/1544>.

- El-Kuds el-'Arabi. "Tairât el-Husiyin el-müseyyara, keyfe esseret bi-mesâr es-Sarâğ fi'l-Yemen ve'l-Mındıka?" 7 Ağustos 2024, <https://shorturl.at/9kSSb>.
- El-Masdaru'l-Online. "Takrîr emnî Ameriki hadisun yekşifu tefâsîl tahrîn İran li'l-silâh ile el-mütemerridin fi'l-Yemen ve yeheduru min nuşûb muvacehuhu bi-harriyeten musallahten beyn el-Kuvât, el-İraniye ve Saudiye." 14 Aralık 2009, <https://shorturl.at/SQWm1>.
- Swiss Info. "Takrîr: Hatu bahriyu sırrı abr es-Somal li-tahrîb eslihatu min İran ila el-Husiyin." 6 Kasım 2016, <https://shorturl.at/PDbun>.
- Tambağ, Emirhan ve Belal Mansoor Alı Al-Fakih. "Husiler: Grup Kimliği, Teşkilatları ve Sosyo-Kültürel Tutumları." *İslam Medeniyeti Dergisi* 8, no. 49 (30 Haziran 2022): 39-54. <https://doi.org/10.55918/islammedeniyetidergisi.1069137>.
- Telci, İsmail Numan ve Menderes Kurt. "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'nin Kızıldeniz Politikası." *Türk Dış Politikası Yıllığı 2020* içinde, editör Burhanettin Duran, Kemal İnâat ve Mustafa Caner. SETA, 2021.
- Tinas, Murat. "Yemen İç Savaşı'nda Husiler: Vekâlet İlişkisinin Karmaşık Yapısı." *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21, no. 1 (2020): 117-36. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.763491>.
- Abaad Studies& Research Center. "Tenâfısu yuheddidu es-siyasete ve'l-emn ed-düveli.. 'alâkâtı'l-Husiyin ve İran bi'l-karasine el-Afarika." 1 Haziran 2024.
- United Nations Security Council. "Resolution S/2024/731." 11 Ekim 2024, https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n24/259/51/pdf/n2425951.pdf?_gl=1*1pi2hvo*_ga*MTYwMTA0MTM0NS4xNzUwMDk2NDAw*_ga_TK9BQL5X7Z*czE3N-TAwOTY0MDAkBzEkZzAkdDE3NTAwOTY0MDAkjYwJGwwJGgw.
- Walsh, Declan ve Christoph Koetti. "How a U.S. Ally Uses Aid as a Cover in War." *The New York Times*, 21 Eylül 2024. <https://www.nytimes.com/2024/09/21/world/africa/uae-sudan-civil-war.html>.
- Yunus, Ahmed. "İran talabet min Eritriya admu'l-duhûl fi harb zıd el-Husiyun." *eş-Şark el-Evsat*, 03 Eylül 2015, <https://shorturl.at/iKFGy>.

Bayes Realizmi Perspektifinden Türk-Amerikan İlişkilerinin Suriye Sınavı*

Filiz Çoban Oran**
Ahmet Karagüzel***

Özet

2011 yılında Tunus'ta başlayan ve kısa sürede Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yayılan Arap ayaklanmaları sonrasında Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri, bölgesel gelişmelere karşı ortak çıkarlara dayalı uyumlu politikalar benimsemiştir. Ancak Suriye krizi, iki ülke arasındaki stratejik iş birliğinde bir kırılma noktası oluşturmuş ve ilişkilerin giderek gerilmesine neden olmuştur. Bu çalışma, söz konusu dönüşümün arka planını analiz ederek Türk-Amerikan ilişkilerinin ittifaktan ayrışmaya nasıl evrildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Obama döneminde benimsenen "geriden liderlik" doktrini ile ikili ilişkilerdeki güven erozyonu, krizin etkin biçimde yönetilmesini engellemiştir. Mevcut literatürde bu sürece ilişkin analizler büyük ölçüde neoklasik realizm çerçevesinde şekillenmekteyken bu çalışma, Bayes realizmini kullanmanın ikili ilişkilerin analizine yeni bir anlayış katacağını iddia etmektedir. Thomas Bayes'in olasılık kuramına dayanan bu yaklaşım, aktörlerin geçmiş deneyim ve varsayımları doğrultusunda ve güven ya da güvensizlik temelinde karar alma süreçlerini açıklamaya imkân tanımaktadır. Bu bağlamda çalışma, Suriye krizinde Türk-Amerikan ilişkilerindeki güven dinamiklerini analiz ederek hem ikili ilişkilerin dönüşümüne açıklık getirmekte hem de Bayes realizmini yeni bir örneğe uyarlayarak Uluslararası İlişkiler literatürüne kuramsal bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriye Krizi, Türk-Amerikan İlişkileri, Bayes Realizmi, Karar Verme, Güven.

Geliş Tarihi: 18.04.2025 | Kabul Tarihi: 01.07.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1679497

* Bu makale, Ahmet Karagüzel'in Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde hazırladığı "Uluslararası İlişkilerde Güven ve Güvensizlik: Türk-Amerikan İlişkilerinin Suriye Krizi Sınavı" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi-TR, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: filizcoban@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1789-8411

*** Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi-TR, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, E-mail: ahmetkaraguzel7@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5654-6369

The Syria Test of Turkish-American Relations from a Bayesian Realist Perspective

Filiz Çoban Oran**

Ahmet Karagüzel***

Abstract

Following the Arab uprisings that began in Tunisia in 2011 and rapidly spread across the Middle East and North Africa, Türkiye and the United States initially pursued aligned policies based on shared regional interests. However, the Syrian crisis marked a turning point in this strategic partnership, leading to increasing tensions in bilateral relations. This study aims to analyse the background of this transformation and to demonstrate how Turkish–American relations evolved from alliance to divergence in the context of Syria. The “leading from behind” doctrine adopted during the Obama administration, combined with the erosion of mutual trust, prevented effective crisis management. While existing literature predominantly analyses this process through the lens of neoclassical realism, this study argues that adopting Bayesian realism provides a new insight into the bilateral relations. Based on Thomas Bayes’ theory of probability, this framework enables an understanding of how actors make decisions grounded in trust or mistrust, shaped by prior experiences and assumptions. Accordingly, the study examines the dynamics of trust in Turkish–American relations during the Syrian crisis, offering insights into the evolution of bilateral ties and contributing theoretically to the field of International Relations by using Bayesian realism in a novel case.

Keywords: Syria Crisis, Turkish–American Relations, Bayesian Realism, Decision Making, Trust.

Received: 18.04.2025 | Accepted: 01.07.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1679497

* This article is derived from Ahmet Karagüzel’s master’s thesis titled “Trust and Mistrust in International Relations: The Test of Turkish-American Relations During the Syrian Crisis,” prepared at the Graduate School of Education, Çanakkale Onsekiz Mart University.

** Assoc. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University-TR, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, E-mail: filizcoban@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1789-8411

*** Ph.D. Candidate, Bursa Uludağ University-TR, Graduate School of Social Sciences, Department of International Relations, E-mail: ahmetkaraguzel7@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5654-6369

الاختبار السوري للعلاقات التركية الأمريكية من منظور الواقعية البايزية*

فيليز تشوبان أوران^{*}
أحمد قره غوزال^{**}

ملخص

في أعقاب الانتفاضات العربية التي اندلعت في تونس عام 1102 وانتشرت سريعا إلى منطقتي الشرق الأوسط وشمال إفريقيا، تبنت تركيا والولايات المتحدة الأمريكية سياسات منسجمة قائمة على المصالح المشتركة للبلدين في مواجهة التطورات الإقليمية. لكن الأزمة السورية شكّلت منعرجا في التعاون الاستراتيجي بين البلدين، وتسببت في توتر العلاقات بشكل متصاعد. تهدف هذه الدراسة إلى تحليل خبايا هذا المنعرج والكشف عن كيفية تحوّل العلاقات التركية الأمريكية من تحالف إلى خلاف. جدير بالذكر أن مبدأ "القيادة من الخلف" الذي نهجته الولايات المتحدة في عهد الرئيس أوباما، وانخفاض الثقة في العلاقات الثنائية أدت إلى منع إدارة الأزمة بشكل فعال. وفي الوقت الذي تندرج فيه التحليلات حول هذه المرحلة في الأدبيات الراهنة إلى حد كبير في إطار الواقعية الكلاسيكية الجديدة، تشير هذه الدراسة إلى أن استخدام الواقعية البايزية سيضيف فهما جديدا لتحليل العلاقات الثنائية بين البلدين. ويسمح هذا النهج القائم على نظرية الاحتمالات لتوماس بايز، بتفسير عمليات صنع القرار لدى الجهات الفاعلة في إطار تجاربها وافتراساتها السابقة، وعلى أساس الثقة أو عدم الثقة. وفي هذا السياق، تعمل هذه الدراسة على تحليل ديناميات الثقة في العلاقات التركية الأمريكية خلال الأزمة السورية، وبالتالي تفسير أسباب التحول في العلاقات الثنائية وتقديم مساهمة نظرية في أدبيات العلاقات الدولية من خلال تكييف الواقعية البايزية مع مثال جديد.

الكلمات المفتاحية: الأزمة السورية، العلاقات التركية الأمريكية، الواقعية البايزية، اتخاذ القرار، الثقة.

تاريخ الاستلام: 18.04.2025 | تاريخ القبول: 01.07.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1679497

* تستند هذه المقالة إلى رسالة الماجستير التي أعدها أحمد كاراكوزيل في معهد الدراسات العليا بجامعة جنق قلعة الثامن عشر من مارس، بعنوان "الثقة وانعدام الثقة في العلاقات الدولية: اختبار العلاقات التركية-الأمريكية خلال أزمة سوريا".

** أستاذ مشارك، جامعة جنق قلعة 81 مارس - تركيا، كلية الاقتصاد والعلوم الإدارية، قسم العلاقات الدولية،

E-mail: filizcoban@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1789-8411

*** طالب دكتوراه، جامعة أولوداغ بورصة، معهد العلوم الاجتماعية، قسم العلاقات الدولية،

E-mail: ahmetkaraguzel7@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5654-6369

Giriş

2011’de Tunus’ta ortaya çıkarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika’daki diğer ülkelere yayılan Arap ayaklanmalarının başında Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ortak çıkarlarla uyumlu politikalar izlemiştir. Bununla birlikte Suriye krizinin iki ülke arasındaki ittifakı sona erdirdiği iddia edilmektedir.¹ Bu bağlamda bu çalışma Türk-Amerikan ilişkilerinde Suriye’de müttefiklikten yol ayrımına nasıl geldiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Dönemin ABD Başkanı Barack Obama’nın doğrudan müdahaleden kaçınan “geriden liderlik”² doktrini ve iki ülke arasındaki bozulan ilişkiler Suriye krizinin iyi yönetilmesini engellemiştir.³ Bu çatışma, belirsizlik ve güvensizlik ortamının etkisiyle Suriye krizi üzerine yapılan çalışmalarda neoklasik realist yaklaşımın yoğunlukla kullanıldığı görülmektedir.⁴ Bunlardan farklı olarak bu çalışma, Bayes realizmini kullanarak Suriye krizinin, Türk-Amerikan iş birliğini nasıl etkilediğini güven ve güvensizlik kavramları bağlamında analiz edilerek daha iyi anlaşılabilirliğini iddia etmektedir.

Böylelikle çalışma, ikili ilişkilerdeki bozulmanın daha iyi anlaşılmasını sağladığı gibi devletler arası ilişkilerdeki güven analizinde yoğunlukla kullanılan Mahkûm İkilemi ve Oyun Teorisi kuramları yerine Bayes realizmini bu örneğe uyarlayarak Uluslararası İlişkiler literatürüne katkıda bulunmaktadır. Bayes realizmi, ismini İngiliz matematikçi Thomas Bayes’in matematik teorisinden almaktadır. Bayes teorisi parametrelerdeki değişkenler göz

- 1 Ömer Taşpınar, “Syria, the Kurds and the end of the Turkish-American alliance,” *Turkey, Russia and Iran in the Middle East: Establishing a New Regional Order* içinde, ed. Bayram Balci and Nicolas Monceau (Palgrave 2021): 213-233.
- 2 Andreas Krieg, “Externalizing the burden of war: the Obama Doctrine and US foreign policy in the Middle East,” *International Affairs* 92, no. 1 (2016), 112.
- 3 Obama’nın Suriye krizini yönetememesi konusunda ABD Temsilciler Meclisi Dış Politika Komitesi’nin ayrıntılı raporu için bkz: “A Crisis Mismanaged: Obama’s Failed Syria Policy,” 5 Haziran 2013, <https://www.congress.gov/113/chrg/CHRG-113hrg81339/CHRG-113hrg81339.pdf>
- 4 Cem Boke, *US foreign policy and the crises in Libya and Syria: a neoclassical realist explanation of American intervention* (University of Birmingham, 2017). Ahmet K. Han, “Paradise lost: a neoclassical realist analysis of Turkish foreign policy and the case of Turkish-Syrian relations,” *Turkey-Syria Relations* içinde, ed. Raymond Hinnebusch and Özlem Tür (Routledge, 2016), 55-69. Nuri Yeşilyurt, “Explaining Miscalculation and Maladaptation in Turkish Foreign Policy towards the Middle East during the Arab Uprisings: A Neoclassical Realist Perspective,” *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace* 6, no. 2 (2017): 65-83. Mehmet Şahin, “Theorizing the Change: A Neoclassical Realist Approach to Turkish Foreign Policy,” *Contemporary Review of the Middle East* 7, no. 4 (2020): 483-500. Barış Çağlar, “Türkiye’nin Suriye Politikası: Yeni-Klasik Realist Bir Bakış,” *Ortadoğu Analiz* 4, no. 7 (2012): 39-52. Burak Bınarcı, “Stratejik Ortam ve Tehdit Tanımlamaları Çerçevesinde Türkiye’nin Suriye Politikası (2002-2014),” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 80 (2024): 283-308. Bilal Bahadır Karaca and Berk Köksal, “The Analysis of Turkish Foreign Policy in Syria: A Neoclassical Realist Perspective,” *Przegląd Strategiczny*, no. 15 (2022): 43-58. Şevket Ovalı ve İlkin Özdkimenli, “Ideologies and the Western Question in Turkish Foreign Policy: A Neo-classical Realist Perspective” *All Azimuth* 9, no. 1, (2020): 105-126.

önüne alınarak her seçeneğin ihtimali, maliyeti ve getirisinin hesaplanarak en az maliyetli ve en faydalı seçeneğin bulunmasını sağlayan matematiksel bir yöntemdir. Bayes kuramı bir matematik teorisi olarak felsefecilerce bilişsel felsefe alanında varsayımsal çıkarım, akıl yürütme ve felsefi gerçekçilik kavramları bağlamında kullanılmıştır. Bayes realizmini Uluslararası İlişkiler disiplinine uyarlayan ilk çalışma, Andrew Kydd'ın *Trust and Mistrust in International Relations* adlı kitabıdır.⁵

Bayes realizmini uluslararası ilişkiler çalışmalarında, her örnek olayda ve iş birliğinde aktörlerin birbirleri hakkındaki geçmiş bilgi ve deneyimlere dayanarak hangi ön kabullerle güven ve güvensizlik temelinde karar verdiklerini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bu nedenle bu çalışma Suriye krizinde Türk-Amerikan ilişkilerini analiz etmek için bu yaklaşımı temel almaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada öncelikle Bayes realizminin daha iyi anlaşılması için Uluslararası İlişkiler teorilerinin geleneksel yaklaşımlarından realizmin teorik gelişimi anlatılmaktadır. Buradan hareketle Bayes realizminin temel görüşleri, aktörler arasındaki güven ve güvensizlik ilişkisinin analizine yaptığı katkılar açısından detaylı biçimde ele alınmaktadır. Çalışmanın devamında Suriye krizinde Türkiye ve ABD arasındaki güven-güvensizlik ilişkisi analiz edilmektedir. Bu analize göre, krizin başında iki ülke iyi deneyimlerin etkisiyle birbirlerine güvenip iş birliği yapma niyetiyle hareket etmiştir. Buna rağmen süreç içerisinde Suriye'deki farklı aktörlerle ilişkiler Türk-Amerikan iş birliğini güven testine tabi tutmuş, sonuç olarak taraflar karşılıklı güvensizlik nedeniyle başka aktörlerle iş birliği yapmayı seçmiştir.

Kuramsal Çerçeve: Realist Geleneğin Doğuşu ve Gelişimi

Birinci Dünya Savaşı'nın ardında bıraktığı yıkım ve düzensizlik ortamı Uluslararası İlişkiler disiplininde savaşın nasıl önlenebileceği sorusuna cevap arama çalışmalarını başlatmıştır. Bu çerçevede idealistler, barış ve etik değerler odaklı liberal uluslararasıcı bir yaklaşımı savunmuştur.⁶ İdealistlere göre uluslararası hukuka saygı duyulmalı ve ortak evrensel değerlerle Milletler Cemiyeti (MC) gibi uluslararası örgütlerin yer aldığı bir dünya düzeni kurulmalıydı.⁷ Liberal yaklaşım, devletlerin anarşik düzene rağmen iş

5 Princeton Üniversitesi Yayınlarının 2005 yılında bastığı bu çalışma 2006 yılında American Political Science Association tarafından Çatışma Süreçleri alanında yılın en iyi kitabı ödülüne layık görülmüştür.

6 Mark D. Gismondı, *Ethics, Liberalism and Realism in International Relations* (Routledge, 2008), 17-22.

7 Alman felsefeci Immanuel Kant, 1700'lerin sonunda yazdığı 'Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme' isimli eseriyle, bazı koşullar sağlandığı zaman devletler arası devamlı bir barış ortamının mümkün olacağını savunmuştur. Kant'ın sürekli barış düşüncesi idealist paradigmanın temel düşünme biçimini oluşturmuş ve idealistler, barış ve uluslararası örgütler odaklı düşünmüşlerdir.

birliği yapmalarıyla ilgilenirken savaşları engelleme amacı gütmektedir. Bu çabalara rağmen MC'nin başarısızlığı ve İkinci Dünya Savaşı'na engel olunamaması, iki savaş arası dönemde hâkim olan idealist paradigmanın yerini güç politikalarına odaklanan realizme bırakmasına neden olmuştur.

Klasik realist teorinin önde gelen temsilcileri; Hans J. Morgenthau, Edward H. Carr ve Reinhold Niebuhr olmuştur. Carr, idealistlerin ütopyacı yaklaşımlarının aksine dünya gerçekliklerinin objektif bir siyasal temele oturtulması gerektiğini düşünmüş ve neden-sonuç ilişkisi üzerine odaklanmıştır.⁸ Siyaseti analiz etmede ve değerlendirmede objektif yasaların geçerli olduğunu düşünen Morgenthau ise bu yasalara ulaşmada ve değerlendirmede akıl ve rasyonelliği temel almıştır. Morgenthau'ya göre normal bireyler karar alırken nasıl rasyonel davranıyorsa devlet adamları da karar alırken rasyonel ve akılcı kararlar alırlar. Yine Morgenthau'ya göre devletlerin davranışlarını analiz ederken bu devletlerin ideolojisini ve karar alma mekanizmasını incelemek doğru sonuçlar vermeyebilir zira devlet adamları ulusal çıkarlar doğrultusunda hareket edeceğinden devletlerin ideolojileri ve çizdikleri imajlar yanıltıcı olabilmektedir. Morgenthau için realizmin temel kavramlarından olan güç sadece bir aktöre ait değildir, sistemdeki bütün aktörler güç sahibi olabilir ve güçlerini arttırmak isteyebilir. Güce sahip olma amacı kazanç sağlama amacıyla eş doğrultudadır, zaman ve şartlar nasıl değişirse değişsin devletler çıkarlarının peşindedir. Realizm ahlak olgusunu da tamamen görmezden gelmemektedir. Aksine realizm bu olguyu bir elekten geçirerek kendine göre uygun koşullara uyarlamaktadır ancak devlet genelinde bakıldığı zaman realizm için ulusal çıkar birincil amaç olmalıdır çünkü devletlerin moral sorumlulukları her şeyden önce temsil ettikleri ulusa karşıdır. Morgenthau'ya göre bir devletin ahlaki değerlerinin tüm dünyaya uygulanması ve genel ahlaki değerler hâline gelmesi mümkün değildir. Bir devletin bütün dünyaya kendi değerlerini uygulaması, diğer devletleri baskı ve kontrol altına almak demektir ve realizm buna karşı çıkmaktadır. Ayrıca realizme göre siyasal alan özerk olmalıdır; tıpkı diğer disiplinlerin kendi alanlarında özdeşleştiği gibi siyasal alan da uluslararası ilişkiler disipliniyle özdeşleşmelidir.

Bu argümanlara göre realizm, devletlerin bir üst otoritenin olmadığı anarşik bir düzende yaşadığını, bu anarşik düzende devletlerin güç rekabeti ve çıkar çatışmaları içerisinde olduğunu savunmakta, devletleri uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak kabul etmektedir. Realizm uluslararası ortamı anarşi ortamı olarak tanımladığı için iş birliğine inancı azdır ve aktörler

8 Edward Hallett Carr ve Michael Cox, *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations* (Palgrave, 2001), 12-13.

arasında güven problemi mevcuttur. Uluslararası anarşik düzende üst bir kurum olmadığı için devletler karşılaştıkları sorunlarda kendi başlarının çaresine bakmalıdırlar. Bu nedenle realizmin devlet güvenliğini sağlamak için temel amacı askerî, ekonomik, diplomatik ve teknolojik boyutları olan gücün arttırılmasıdır.

Realist kurama göre uluslararası anarşik düzende var olan belirsizlik durumu ve bu düzendeki aktörlerin amaçlarının kesin olarak bilinmemesi, uluslararası ilişkilerde güvenlik ikilemini doğurmaktadır. Anarşi durumunun temel aktörü olan devletlerden herhangi birinin güç kapasitesini arttırmak istemesi ve bu yöndeki girişimleri, diğer aktörleri rahatsız etmektedir. Çünkü bir aktörün gücünü arttırmadaki amacı tam olarak bilinmemektedir ve bu aktörü kontrol edecek bir üst kurum mevcut değildir. Bir aktörün güçlenmesi diğer aktörleri tehdit edeceğinden dolayı diğer aktörler de güç arttırma çabasına gireceklerdir ve güç rekabeti oluşacaktır. Anarşi ve güvensizlik ortamının şekillendirdiği bu güç rekabeti, güvenlik ikilemini doğurmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde sistemdeki güç dağılımının devletlerin davranışlarına etkisi klasik realizmin yerini yapısal realizme bırakmasına neden olmuştur. Özellikle Kenneth N. Waltz'un⁹ bakış açısı 1970'ten sonra realizme yeni bir soluk katmıştır. Waltz, devlet davranışlarının insan doğasına atfedilen değişmez özelliklerle açıklandığı klasik realizmin yerine uluslararası sistemin yapısının ve sistemdeki güç dağılımının etkisini öne çıkaran bir analizi tercih etmiştir. Yapısal realizm üç temel unsura önem vermektedir: anarşik düzen, güvenlik önceliği ve güç dağılımı. Yapısal realizm, klasik realizmde olduğu gibi anarşik sistemi benimsemesine rağmen anarşinin getirdiği bir düzenin var olduğunu savunmakta ve devletlerin tek başlarına karar veremediklerini, bu sistemin dayatmaları ve kısıtlamaları çerçevesinde karar verdiklerini savunmaktadır. Kısacası yapısal realizm uluslararası siyaseti sadece devletlerin değil anarşik düzenin belirlediğini düşünmektedir. Buna göre aktörler, anarşik düzende güvenlik öncelikli politikalar üretilip rakiplerinin kazançlarını ve güç potansiyellerini göz önünde bulundurmaktadırlar.

Yapısal realizm devletlerin ne kadar güce ihtiyacı var sorusuyla güç ihtiyacı hakkında farklı görüşlere ayrılmıştır. Bu görüşler saldırgan realizm ve savunmacı realizm diye ayrılmaktadır. Saldırgan realist yaklaşıma göre devletler devamlı güçlerini arttırma çabası içindedirler. Bundan dolayı devletlerin

9 Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (McGraw Hill, 1979), 27.

temel amacı, küresel olmasa da bölgesel hegemon güç olmaktır.¹⁰ Savunmacı realistler ise uluslararası anarşi ortamında bir devletin hayatta kalması için yeteri kadar güçlenmek gerektiğini düşünmekte, fazla güç toplama çabalarının diğer aktörleri tahrik edeceğinden ve güç dengesini bozacağından dolayı güç arttırma politikalarındansa hayatta kalmaya yetecek güce ulaşma politikalarını tercih etmektedirler. Savunmacı realistlere göre bir devlet güç artışına gittiğinde diğer devletler buna karşı ittifaklar kurabilirler. Saldırgan realistlere göre ise devletlerin kesin amaçları bilinmediği için değişen güç dengesine karşı ittifak kurmaya yönelmek her zaman olumlu sonuç veremeyebilir, bundan dolayı devletler güç dengesinin bozulması durumunda ya güç artışına giderek ya da savaşa giderek dengeyi sağlayabilir. Hem savaş hem de güç artışı yapamayan küçük çaplı devletler ise kendilerinden büyük devletlerin yanına yanaşırlar, buna bandwagoning (peşine takılma) politika-sıyla hayatta kalma denir.

Yapısal realizme göre güçlü aktörlerin diğer aktörleri kontrol altında tutması istikrarı getirmektedir. Güçlü aktör ve aktörlerin kontrol çabasının devamında daha az güçlü olan aktörlerin de güç artırması ve güç rekabetinin genişlemesi, güç dengesinin bozulması ve uluslararası düzenin de değişmesi anlamına gelmektedir. Aktörler arasındaki güç mücadelesi ve sistemin değişmesi, hegemon gücün konumunu kaybetmek istememesi gibi sonuçlar savaşları doğurmaktadır. Bu nedenle çok kutuplu sistem ile iki kutuplu sistem karşılaştırıldığında, savaş ihtimali çok kutuplu sistemde daha yüksektir. Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminin çift kutuplu güç dengesi istikrarlı bir yapı olarak değerlendirilmiştir.

Soğuk Savaş'ın güçlü bir kutbu olan Sovyetler Birliği'nin herhangi bir askeri müdahale ve mücadele olmadan çözülmesi ve böylesine güçlü bir yapının dağılması, yapısalcı realist paradigma çerçevesinde anlam bulamayınca, neo-klasik realizm düşüncesi ortaya çıkmıştır. Yapısalcı realizm devletleri sistem düzeyinde analiz ederken neo-klasik realizm, sistem düzeyinde analizin yanında devletlerin iç unsurlarının ve siyasal yapılarının da ele alındığı bir analiz biçimi oluşturmuştur. Böylece Sovyetler Birliği'nin çöküşünün iç siyasal ve ekonomik boyutu analiz edilebilir hâle gelmiştir. Gideon Rose,¹¹ Randall Schweller,¹² Stephan Walt¹³ gibi isimlerin önderliğinde gelişen neo-klasik realizm, uluslararası sistemin belirsizlik ve güvensizlik paradig-

10 John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, (W. W. Norton & Company, 2014), 21.

11 Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy," *World Politics* 51, no. 1 (1998): 144-72.

12 Randall L. Schweller, *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest* (Columbia University Press, 1998), 35-36.

13 Stephen M. Walt, *Revolution and War* (Cornell University Press, 2013), 4-9.

malarının yanında iç siyasi unsurlar, küresel ve ulusal ekonomik etkenler ve karar alıcıların dünyayı nasıl algıladıklarının devletlerin tutum ve davranışlarında etkili olduğunu düşünmüşlerdir. Neo-klasik realistler, uluslararası anarşik sistemin devlet adamları tarafından farklı değerlendirileceğini öne sürmüştür. Uluslararası anarşik düzende temel aktör olan devletlerin iç siyasi yapıları ve unsurlarının değerlendirilmesi ve devlet yöneticilerinin karar alma yöntemleri, neo-klasik realizmin analiz düzeyine eklenmiştir.

Neo-klasik realist yaklaşım devletlerin dış politikalarının uluslararası anarşik sistemin getirdiği güç rekabeti ve güvenlik kaygılarıyla şekillendiğini savunmaktadır. Bununla birlikte devletlerin anarşik düzen içerisinde hareket ettikleri, bu düzenin dayattıklarını nasıl algıladıkları ve bu tepkilerin sonucunda şekillenen davranışlar ekseninde politika ürettikleri varsayımlarına dayanan analizler yapmaktadır.

Görüldüğü gibi Uluslararası İlişkiler yaklaşımlarından realist geleneğin gelişimi klasik realizm, yapısal realizm ve neo-klasik realizmle açıklanmaktadır. Bu çalışma devletler arasındaki güven ve güvensizlik ilişkisini anlamaya katkılarını dikkate alarak Türk-Amerikan ilişkilerinin Suriye sınavını Bayes realizmi kullanarak analiz etmeyi önermektedir. Bunun için öncelikle bir sonraki bölümde Bayes realizminde güven ve güvensizlik kavramlarının yerine açıklık getirilmektedir.

Kavramsal Çerçeve: Bayes Realizminde Güven ve Güvensizlik

Uluslararası ilişkiler teorilerinde güven kavramı, aktörlerin birbirlerine karşı olan davranışları, iyi niyetli yaklaşımları, pozitif eylemler ve karşılıklı iş birliğinin istismar edilmemesi gibi unsurlara dayanmaktadır. Literatürde güven ve güvensizlik kavramları farklı açılardan ele alınmaktadır. Diego Gambetta, güven kavramını bir aktörün bir başka aktörün ulusal çıkarlarla uyumlu ya da en azından ulusal çıkarlara zararı olmayacak eylemler gerçekleştireceğini düşüncesiyle iş birliği yapmasıyla açıklamaktadır.¹⁴ Gambetta'nın tanımına benzer nitelikte bir başka tanım yapan Nicholas J. Wheeler ise güveni, bir başka aktörün eylem ve davranışlarından olumlu beklentiler içerisinde olma durumu olarak tanımlamaktadır.¹⁵ Literatürde güven ile ilgili birden fazla tanım olmakla birlikte, araştırmacılar tarafından genel olarak kabul gören güven tanımı, "bir tarafın diğer tarafa rızayla kendi kontrolünü verme eğilimi" şeklinde özetlenebilir. Araştırmacılarca ortak kabul

14 Diego Gambetta, *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations* (Basil Blackwell, 1988), 17.

15 Nicholas J. Wheeler, "Trust-Building in International Relations," *Peace Prints: South Asian Journal of Peacebuilding* 4, no. 2 (2012): 2.

gören başka bir tanımla güven, ilişkilerin davranışsal belirtilerinden doğmaktadır; yani aktörlerin zarar görmediği ve görmeyeceğine inandığı etki-leşim durumlarında ortaya çıkmaktadır.¹⁶

Güven ile ilgili diğer tanımlara bakıldığında Robert Solomon ve Fernando Flores, aktörlerin birbirlerine savunmasız bir şekilde yaklaşarak güvenilebilir olduklarını kanıtlayabilmek için bu yolu tercih ettikleri çıkarımında bulunmuşlardır.¹⁷ Buna rağmen güven, koşulsuz bir olgu değildir, bir aktör başka bir aktöre bir işi yapması karşılığında güvenmektedir.¹⁸ James Notter'a göre bir aktör risk alıp karşı tarafa güvenirse ve bu güven ilişkisinde karşı tarafı istismar etmez, aksine karşı tarafın çıkarına hizmet ederse başka aktörler için daha fazla güvenilebilir hâle gelecektir.¹⁹ Deborah Welch Larson, üç farklı yolla güvenin oluştuğunu ifade etmiştir:²⁰ Rasyonel seçim, yerel yapılar ve meşruluk ve ayrıca psikolojik faktörler. Rasyonel seçimle aktörler için maddi ve ekonomik ilişkiler önemliyken yerel yapılar ve meşrulukta aktörlerin davranışlarında güvenilirlik olgusu önemlidir. Psikolojik faktörler ise kötü sonuçlar riske edilerek bir aktörün başka bir aktöre güvenmesinde rol oynayabilmektedir.

Andrew Kydd, güven olgusunu daha iyi anlamak ve açıklamak için Uluslararası İlişkiler oyun teorilerinden yararlanmış, matematikte bir olasılık kuramı olan Bayes teoremini realizme uyarlamıştır. Böylelikle devletler arası ilişkilerde güven ve güvensizlik ilişkilerindeki olasılık hesaplarına göre iş birliğinin nasıl gerçekleştiğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Kydd'e göre güven, bir aktörün diğer aktörün iş birliğini istismar etmek yerine karşılıklı iş birliğini tercih edeceğine duyulan inançtır.²¹ Güvensizlik durumu ise aktörlerin birbirlerinin çıkarlarıyla çatışan davranışlar sergileyebilecek alanların mevcudiyetidir.²² Buradan hareketle bu çalışma, güven kavramını aktörlerin ilişkilerinde karşı taraftan herhangi bir tehlike beklemediği, karşılıklı iş birliğine uygun bir olgu olarak tanımlamaktadır. Güvensizlik kavramını ise uluslararası sistemdeki belirsizlik neticesinde devletlerin güvenlik

16 Aaron M. Hoffman, "A Conceptualization of Trust in International Relations," *European Journal of International Relations* 8, no. 3 (2002): 377.

17 Robert C. Solomon ve Fernando Flores, *Building Trust in Business, Politics, Relationships, and Life* (Oxford University Press, 2003), 19-20.

18 Russell Hardin, "Trust in Government," *Trust and Governance* içinde, ed. V. A. Braithwaite ve Margaret Levi, (Russell Sage Foundation 1998) 12.

19 James Notter, "Trust and Conflict Transformation," *The Institute for Multi-Track Diplomacy* (1995), 7-8, erişim 7 Ocak 2025, <https://imtdsite.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/03/op-5.pdf>.

20 Deborah Welch Larson, "Trust and Missed Opportunities in International Relations," *Political Psychology* 18, no. 3 (1997): 703.

21 Andrew H. Kydd, *Trust and Mistrust in International Relations* (Princeton University Press, 2005), 4.

22 Kydd, *Trust and Mistrust*, 6.

kaygılarından kaynaklanan ikili ya da grup ilişkilerinde sergilediği şüpheli davranışlar bütünü olarak tanımlamaktadır.

Andrew Kyd, Mahkûm İkilemi teorisi ekseninde aktörler arasındaki güven ilişkisini ele almış ve bu bağlamda aktörlerin karşı tarafın iş birliğini istismar edeceği inancıyla iş birliğinde bulunmadığını iddia etmiştir. Mahkûm İkileminde iş birliğinin bulunmaması, bu oyunun aktörlerini güvenilmez kılmaktadır.²³ Güvence Oyunu modelinde ise aktörler güvenilir olarak tanımlansa da aktörler arasında ileride oluşabilecek görüş ayrılıkları ve güvensizlik belirtileri, ilişkilerde güvensizliğe yol açabilmekte ve iş birliğinin oluşmayacağı durumları oluşturabilmektedir. Genel olarak bakıldığında her katılımcı tarafından güven eşiği sağlanıyorsa ilişkilerde minimum güven ve iş birliği mümkündür. Mahkûm İkilemi modelinde güven ve iş birliği olasılığı daha azken Güvence Oyunu modelinde güvensizlik ve iş birliğinin bozulması olası bir ihtimal olsa da güven ve iş birliği daha yüksek bir olasılıktır.

Bayes kuramı, bilgi ve kanıt elde ettikçe mevcut hipotezin olasılığının yeniden değerlendirildiği matematiksel bir çıkarım veya doğrulama kuramıdır.²⁴ Kydd, Bayes realizmini geliştirerek uluslararası ilişkilerde aktörler arasındaki güven ve güvensizlik olguları üzerine daha kapsamlı bir yaklaşım önermektedir. Bayes realizmi, devletlerin davranış ve tutumları karşısında bir başka devletin inanç ve düşüncelerinin nasıl şekillendiğini incelemekte ve karar alıcıların rasyonel inançlarına göre bu inançların nasıl şekillendiğini açıklamaktadır. Ayrıca bu karar alıcıların rasyonel inanç ve düşünceleri, yeni bilgilere göre rasyonel değişim gösterebilmektedir. Yani karar alıcıların rasyonel inançları devletlerin diğer devletleri nitelendirmesinde etkili olmaktadır.

Kydd çalışmasında teorik olarak güvenin oluşması için dört unsurun dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.²⁵ İlk olarak devletlerarasında iş birliğinin gerçekleşmesi önemli bir güven gerektirmektedir. İş birliği için gereken güven, devletin göreceli gücü ve çatışma maliyetleri dâhil olmak üzere bir dizi değişkene bağlıdır. İkinci olarak güvenilir aktörler arasında çatışma olduğu zaman biri ya da ikisi de güvenilmez olarak görülebilir, bu yüzden çatışma içerisindeki aktörler birbirlerine güvenmediği gibi diğer aktörler de onlara güvenmeyecektir. Üçüncü olarak çok aktörlü sistemlerde hegemon aktörün bulunması iş birliğini ve güveni sağlayabilir ancak güven vermeyen bir hegemonun mevcut olduğu durumlar sistemi daha da güvensizleştirir.

23 Kydd, *Trust and Mistrust*, 81-82.

24 James Hawthorne, "Bayesian Induction is Eliminative Induction," *Philosophical Topics* 21, no.1(1993), 99-138.

25 Kydd, *Trust and Mistrust*, 4.

cektir. Son olarak ise eğer iki aktör de güvenilir aktörler ise birbirlerine güvence sağlayacak ve iş birliği gerçekleştireceklerdir.

Bayes realizmi, diğer realist yaklaşımlarla aynı ön kabulleri paylaşmakla birlikte bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Thomas Hobbes'un yaklaşımı ile benzer olarak devletlerin güvenlik arayışlarının ve anarşik sistemden kaynaklanan hayatta kalma hedefinin, devletler için önemli bir amaç olduğunu kabul etmektedir. Kydd'in Bayes realizmine göre devletlerin, güvenlik arayışının dışında fethetme ve genişleme amaçları da olabilmektedir.²⁶ Yani bazı devletler sadece güvenlik odaklıyken bazıları ise saldırgan amaçlara sahip olabilmektedir. Kısacası diğer realist yaklaşımlardan ayrıldığı en temel nokta, devletlerin amaçlarının verili kabul edilmeyip çeşitlilik gösterebileceğidir.

Bununla birlikte Bayes realizmi, klasik realizmin aksine, uluslararası ilişkilerde bir güvensizlik eğiliminin hâkim olmadığını savunur. Aktörler geçmişteki olumsuz deneyimleri değil, olumlu deneyimleri referans alarak birbirlerine duydukları güvenme eğilimiyle yakınlaşmaktadırlar.

Kydd, devletlerin birbirlerinin hareketlerine karşı inançlarının nasıl şekillendiğini ve bu inançlar ekseninde bu davranışlara nasıl cevap verdiklerini açıklamaktadır. Bayes realizmine göre devletlerin güvenlik arayıcısı mı yoksa yayılmacı mı olduğu doğrultusunda birbirlerine karşı olan inançlarının şekillenmesi bir süreç içerisinde belirlenmektedir. Bu süreç içerisinde inançlar yanlış doğrultuda olsalar da zaman içerisinde düzelir ve taraflar göreceli olsa da birbirleri hakkındaki düşüncelerini belirlerler. Bir devletin hatalı bir güveni, ikili ilişkilerde istismarı ortaya çıkarabileceği gibi haksız bir güvensizlik durumu iş birliği fırsatlarını kaçırmaya, yüksek maliyetli çatışmalara ve savaşımlara neden olabilmektedir. Bayes realizmi devletlerin birbirleri hakkındaki düşüncelerini ve birbirlerinin niyetlerini anlamanın kolay bir süreç olmadığını kabul etmektedir. Öğrenme sürecinin iyi analiz edilmesi gerekmedir. Bu açıdan Bayes realizmine yöneltilen en temel eleştirilerden biri, bu yaklaşımın devletlerin hareketlerinin analizinden yola çıkması ve bu hareketlerin her an değişebilme ihtimalinin aktörler arasında güven veya güvensizlik kanısına ulaşmak isteyen süreci uzun ve belirsiz kılmasıdır.²⁷

Bayes kuramına göre devletlerin birbirlerinin niyetlerini öğrenmesi iş birliği ile gerçekleşmektedir. İş birliği durumunda devletlerin davranışları göz-

26 Kydd, *Trust and Mistrust*, 18.

27 Philip Arena, *Trust and Mistrust in International Relations* değerlendirmesi, Andrew Kydd, *Journal of Conflict Studies* 29, (2009), 199-201.

lemlenebilmekte ve böylece güvenlik arayışı içerisinde olan aktör mü yoksa saldırgan bir aktör mü sorusuna cevap verilebilmektedir. Devletler iş birliği yoluyla niyetlerini ve kendilerini diğer devletlere kanıtlama şansı bulur ve doğru analizler neticesinde güven inşa edebilirler.²⁸

Bu bağlamda çalışmada Suriye krizinin başlangıcında Türkiye ve ABD'nin, Bayes realizminin vurguladığı gibi, hangi olumlu iş birliği deneyimlerinin bilgisiyle birbirine güvenme eğiliminde olduğunun daha iyi anlaşılması için ikili ilişkilerin tarihi gelişimine yer verilerek güven-güvensizlik analizine geçilmektedir.

Tarihsel Analiz: Geçmiş Deneyimlerde Türk-Amerikan İlişkileri

İki farklı coğrafyanın iki önemli aktörünün karşılaşması 18. yüzyılda Akdeniz'de Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Cezayir korsanlarının Amerikan ticaret gemilerine saldırması ile başlamıştır. Daha sonraki yıllarda durum değişmiş ve Amerikan ticaret gemileri güvenle Osmanlı coğrafyasında yelken açmıştır. 1797 yılıyla beraber Amerikan gemileri önce İzmir'e, daha sonra İstanbul'a gelmeye başlamışlardır. Yıllar geçtikçe ilerleyen ekonomik ilişkilerle beraber Osmanlı Devleti Karadeniz'i Amerikan gemilerine açmış ve Amerikan ticaret gemilerine Avrupalı devletlerle eşit haklar vermiştir.²⁹ Ticari ilişkilerin resmîyet kazandığı ve ABD'ye "en fazla gözetilen devlet olma" avantajını sağlayan 1830 tarihli Osmanlı-Amerikan Ticaret ve Seyr-ü-Sefanın Antlaşması imzalanmıştır.³⁰ Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti toprakları üzerinde İzmir gibi önemli ticaret noktalarına Amerikan konsoloslukları açılmış ve ekonomik ilişkiler hızla gelişmiştir.³¹ İstanbul'daki Amerikan Büyükelçiliği 1831 yılında açılmış, Washington'daki Osmanlı Büyükelçiliği ise 1867 yılında kurulmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Türk-Ermeni ilişkileriyle ilgili olarak Amerikan basını Ermenilere destek vermiştir. Öte yandan ABD, Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Almanya'ya savaş ilan ettiğinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilanında bulunmamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarında ortaya çıkan Wilson İlkeleri ile Osmanlı Türkiye'sinde azınlıkların özerklikleri ve boğazların yönetiminin uluslararası olması fikirleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'ni bölme amaçlarının karşısında,

28 Kydd, *Trust and Mistrust*, 19.

29 Füsün Türkmen, *Kırılğan İttifak'tan "Model Ortaklığa": Türkiye – ABD İlişkileri* (Timaş Yayınları, 2012), 20-21.

30 Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri* (İmge Kitabevi, 2015), 127.

31 Çağrı Erhan, "Main Trends in Ottoman-American Relations", *Turkish American Relations: Past, Present and Future* içinde, ed. Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan (Routledge 2004), 3-25.

daha barışçıl görünen Wilson ilkeleri Osmanlı'da olumlu yankılar bulmuş ve Wilson Prensipleri Cemiyeti kurulmuştur. Wilson ilkeleri ile Osmanlı'da Amerikan himayesi konuşulmaya başlanmış ve Avrupa'nın tehdit olmasına karşı ABD sığınılacak tek liman olarak görülmeye başlanmıştır. Kurtuluş Savaşı'nı başlatan Mustafa Kemal Paşa, manda ve himayeye karşı olmasına rağmen ABD ile ilişkileri İngilizlere karşı kullanmak için ABD'yi karşısına almamıştır. Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye ile ABD arasında ilişkiler normalleşme sürecine girmiş ve 1927'de Türkiye'ye ilk Amerikan Büyükelçisi gelmiş ve aynı yıl Türkiye de Washington'a ilk büyükelçisini göndermiştir.³²

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'ndan kaçınmak istemiştir ve bunu zorlukla yürüttüğü bir denge oyunuyla başarabilmiştir.³³ Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'na çekmek isteyen İngilizlerin aksine ABD, Türkiye'nin savaşa girmeme tutumunu anlayışla karşılamış ve desteklemiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği, Türkiye'ye dört defa nota göndermiş ve boğazların durumunun yeniden değerlendirilmesini istemiştir. ABD bu durumda ya Sovyetler Birliği'nin yayılmacılığını izleyecek ya da karşısında duracaktı. 19 Ağustos 1946 tarihli Sovyetler Birliği'ne cevap notasında ABD, Türkiye'yi kesinlikle destekleyeceği ve Türkiye'ye karşı bir saldırı veya tehdit durumunda konunun Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyine taşınacağını bildirmiştir.³⁴

Yunanistan ve Türkiye'yi Sovyetler Birliği tehdidine karşı askerî ve ekonomik olarak güçlendirmek, uzun dönemde ise Sovyet genişlemesini dünyanın neresinde olursa olsun engellemek ve Amerikan ekonomik ve siyasal anlayışının, yani kapitalizmin ve siyasal liberalizmin yayılmasını sağlamak amacıyla Truman Doktrini ilan edilmiştir.³⁵ ABD'nin hedeflediği Sovyetler Birliği'nin yayılmasını engelleme çabaları sonucunda Yunanistan'a ve Türkiye'ye para yardımı yapılması Amerikan Kongresinden geçmiştir.

Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'ne duyulan güvensizliğe karşı ABD, ekonomik yardımları ve İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan liberal dünya düzeninde temsil ettiği değerlerle güvenilen başlıca aktör olmuştur. Amerikan'ın Marshall yardımları Türk dış politikasının batı ekseninde şekillenmesini güçlendirmiştir.³⁶ 18 Şubat 1952'de Türkiye'nin Sovyetler Bir-

32 Fahir Armaoğlu, *Türk-Amerikan İlişkileri 1919-1997* (Kronik, 2017), 45-59.

33 Selim Deringil, *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007), 5.

34 Türkkaya Ataöv, *Amerika, NATO ve Türkiye* (İleri Yayınları, 2006), 177-182.

35 Çağrı Erhan, "Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1," *Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919-1980 içinde*, ed. Baskın Oran (İletişim Yayınları, 2001), 531.

36 Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964* (İmge Kitabevi, 2016), 77.

liği'nin yayılmacılığına karşı kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (North Atlantic Treaty Organization-NATO) üyesi olması Türkiye'nin Avrupa güvenliği açısından öneminin uluslararası arenada kabul edilmesinin de bir göstergesi olmuştur.

Ortadoğu'da Sovyetler Birliği'nin ve komünizmin yayılmasına engel olmak için ABD ve Türkiye'nin çalışmalarıyla 1955 yılında Bağdat Paketi kurulmuştur.³⁷ Sovyetler Birliği'ne karşı ABD'nin Jüpiter füzelerinin Türkiye'ye kurulmasına olanak sağlayan gizli anlaşma Paris'te 1959 yılında imzalanmıştır. ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower 1959'un Aralık ayında Türkiye'yi ziyaret eden ilk ABD başkanı olmuştur. ABD ve Türkiye arasında birçok anlaşma yapılmıştır. 1970 yılında Başbakan Süleyman Demirel bir açıklamada bu anlaşmaların toplam sayısının 91 olduğunu bildirmiştir.³⁸

Öte yandan 1962 Küba füze krizi, ABD'nin aldığı kararların Türkiye'nin güvenliğine ve çıkarlarına zarar verebileceğini göstermiş ve Türk-Amerikan ilişkileri yara almıştır. Benzer şekilde Türkiye, Kıbrıs'a müdahaleye hazırlanırken 5 Haziran 1964'te ABD Başkanı Lyndon B. Johnson'ın mektubuyla sarsılmıştır. Mektupta Türkiye'nin müdahalesiyle çıkacak bir savaşta Sovyetler Birliği karşısında desteklenmeyeceği belirtilmiştir.³⁹ 1970'li yılların başındaki iki ülke arasındaki Afyon krizi⁴⁰ de ABD'de Türkiye karşıtlığını, ekonomik ve askerî yardımların kesilmesini ve ambargo uygulanmasını gündeme getirecek kadar ilişkilerde problematik bir dönemi başlatmıştır.⁴¹ Dahası Kıbrıs'ta artan şiddet karşısında Türkiye'nin askerî müdahalesine karşı ABD Başkanı Gerald Ford ve ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger ambargo taraftarı olmasa da Senato'nun ve Temsilciler Meclisi'nin oylamalarıyla 17 Aralık 1974 tarihinde Türkiye'ye silah ambargosu uygulanması kararı alınmıştır.⁴² Güveni ve iş birliğini sorgulatan bu gelişmelerin yanı sıra yükselen sağ ve sol ideolojik tartışmalar Amerikan karşıtlığının artmasına neden olmuştur. Bu karşıtlığın şiddete dönüştüğü olaylar yaşanmıştır.⁴³

37 Armaoğlu, *Türk-Amerikan İlişkileri*, 170.

38 Türkmen, *Kırılğan İttifak'tan 'Model Ortaklığa'*, 79.

39 Haluk Şahin, *Johnson Mektubu* (Kırmızı Kedi Yayınevi, 2002), 17.

40 ABD Başkanı Nixon, uluslararası uyuşturucu ticaretiyle mücadele etme politikasının önemli bir ayağı olarak gördüğü Türkiye'de afyon üretiminin yasaklanmasını istemiştir. Dönemin Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, halkın geçim kaynağı olarak üretildiği gerekçesiyle bu talebi reddetmiştir. Zamanla afyon üretimine sınırlamalar getirilse de Amerikan Kongresi'nde ve Senatosu'nda Türkiye'ye karşı eleştiriler artmıştır.

41 Çağrı Erhan, *Beyaz Savaş: Türk-Amerikan İlişkilerinde Afyon Sorunu* (Altınbaş Üniversitesi Yayınları, 2018), 78-85.

42 Burcu Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası* (İmge Kitabevi, 2008), 494-501.

43 1- İstanbul'u ziyaret eden Amerikan 6. Filosu mensubu askerlerin öğrenciler tarafından taraklanıp denize atılmaları; 2- Eski CIA üyesi olmakla suçlanan ABD Büyükelçisi Robert William Komer'ın arabasının yakılması; 3- Ankara civarlarındaki bir üste görevli Amerikalı bir çavuşun rehin alınması; 4- Dört Amerikan hava subayının kaçırılması olayları yaşanmıştır.

1980 askerî darbesi bu tartışmalara son verirken Türkiye siyasetini ve ekonomisini yeniden Amerikan politikalarıyla uyumlu hâle getirmiştir.⁴⁴ Soğuk Savaş sonrası dönemde Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Körfez Savaşı'nda ABD'ye desteği, Türkiye'nin Batı müttefiki kimliğini sürdürdüğünün göstergesi olmuştur. Türkiye, ABD'den ekonomik ve ticari yardımla kayıpların karşılanması, Türk ordusunun modernizasyonu ve Avrupa Topluluğu'na üyeliğin desteklenmesi sözüyle askerî üslerinin kullanımına izin vermiştir. Bu beklentilere karşılık Türkiye'yi Körfez krizi ve Clinton'ın Irak ve İran'ı "çifte çevreleme" politikası siyasal ve ekonomik açıdan olumsuz etkilemiştir. Irak'la ticaret durmuş, Kuzey Irak'ta Kürt siyasi varlığı güçlenmiş,⁴⁵ Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı'nın uzun süre kapalı kalması sonucu Türkiye milyarlarca dolarlık zarara uğramıştır.⁴⁶

Buna karşılık Başkan Clinton, Türk-Amerikan ilişkilerini "stratejik ortaklık" olarak nitelendirmiş ve başkanlığı döneminde Türkiye, ABD'den sadece ekonomik ve askerî destek değil, aynı zamanda uluslararası meselelerde siyasi destek de almıştır. Avrupa'da meydana gelen Bosna ve Kosova krizlerinde ABD'nin ve Türkiye'nin çözüm için girişimlerde bulunması bu iki ülkenin ortak kaygılara sahip olduğunu ve güvenle iş birliği yürüttüğünü bir kez daha göstermiştir. 1990lı yıllarda içeride ve dışarıda Kürt sorunuyla mücadele eden Türkiye başta Yunanistan, Suriye ve Irak olmak üzere komşularıyla ve Avrupa'yla olan ilişkilerini ancak 1999 yılında ABD istihbaratının desteğiyle PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasıyla normalleştirebilmiştir. 1999 yılında Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyeliği adaylığının kabul edilmesinde ABD'nin etkisi büyük olmuştur.

Öte yandan 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası ABD Başkanı George W. Bush'un teröre karşı savaş söylemiyle Afganistan ve Irak işgalleri, Amerikan karşıtlığını tekrar yükseltmiştir.⁴⁷ Bülent Ecevit'in başbakanlığı döneminde Türkiye ile ABD arasındaki en büyük etkileşim Afganistan'ın işgalinde Türkiye'nin ABD'ye verdiği destek olmuştur. Afganistan'ın işgalinde Türkiye, ABD'ye el-Kaide hakkında istihbarat sağlamış, İncirlik üssünün kullanılmasına izin vermiş ve işgal sürecinde ABD'yi desteklemiştir. Ancak konu Irak'ın işgali olduğunda Ecevit hükûmeti ABD'nin Irak'a tek yanlı askerî

44 Ali Balcı ve Elif Madakbaş Güleler, "Turgut Özal Dış Politikası: Amerikan Düzeninde Yeniden Konumlanma ve Otonomi Arayışı," *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 15, no. 55 (2019): 93-95.

45 Ayaklanan Kürtlerin 1991'in bahar aylarında Irak ordusundan kaçarak Türkiye sınırına dayanması nedeniyle ABD ve Türkiye önderliğinde Huzur Harekatı'yla mülteciler için bir "güvenli bölge" ve bölgenin denetimi için Çekiç Güç adlı ortak birlik oluşturulması bunda etkili olmuştur.

46 Faruk Sönmezoglu, *Son Onyıllarda Türk Dış Politikası 1991-2015* (Der Yayınları 2016), 159.

47 Filiz Çoban Oran, "Competing Discourses of Nationalisms and Anti-Americanisms in Turkey: Iraq War as a Case Study," *ODTÜ Gelişme Dergisi* 45, no. 3 (2018): 1-18.

müdahalesine karşı çıkmış, komşusunun toprak bütünlüğünün öneminin farkında olmuş ve Irak sorununun diplomatik yollarla çözülmesini savunmuştur.⁴⁸

Kasım 2002’de iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), dış politikada ABD’yle ilişkilere öncelikli bir yer vermiştir. Türkiye kamuoyunun savaş karşıtı duruşuyla Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) 1 Mart 2003 tezkeresi kabul edilmese de hükümet, işgal sonrası süreçte bölgenin yeniden yapılandırılmasında⁴⁹ rol oynamak amacıyla ABD ile ilişkilerini yoğun biçimde devam ettirmiştir. Temmuz ayında Süleymaniye’de Türk askerlerinin sorgulanmak amacıyla başına çuval geçirilmesi medyada büyük yankı uyandırır da Eylül’de 8,5 milyon dolarlık kredi antlaşmasına karşılık Türkiye, askerinin Kuzey Irak’a girmemesi şartını kabul etmiştir.⁵⁰ Ayrıca Türkiye, İncirlik üssünden transit geçişlere izin verdiği gibi 2006’da imzaladığı Stratejik Vizyon Belgesi’yle Beyaz Saray’la askerî ve ekonomik iş birliğini arttırmıştır.

Türkiye’nin Müslüman ve demokratik kimliği ABD için terörle mücadelede önemli hâle gelmiş,⁵¹ ABD Başkanı Barack H. Obama ilk dış ziyaretini Türkiye’ye yapmıştır. ABD’ye göre Türkiye, Müslüman ülkeler için bir modeldi. Bu rolle uyumlu olarak Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun stratejik derinlik yaklaşımı Türkiye’nin başta Kuzey Afrika ve Ortadoğu olmak üzere İslam coğrafyasında yumuşak gücünü artırmıştır. Özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın 2009 Davos Zirvesinde İsrail Başkanı Shimon Peres’e Filistin meselesi konusunda gösterdiği “One Minute” tepkisi Müslüman halklarda popülerliğini arttırmıştır. Bu süreçte AB ile müzakerelerde yol kat edemeyen Türkiye’nin başka bölgelerle iş birliği arayışı da Türk dış politikasında eksen kayması tartışmalarına neden olmuştur.⁵²

İş Birliği ve İyi Deneyimler: Arap Ayaklanmaları Sürecinde Türk-Amerikan İlişkileri

2010 yılında Tunus’ta başlayıp Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine yayılan protestolar ve ayaklanmalar kimi yönetimlerin değişmesine yol açmıştır.

48 Sönmezoğlu, *Son Onyıllarda Türk Dış Politikası*, 553-554.

49 Reha Keskintepe, “Ekonomi Gözlüğüyle Geniş Orta Doğu Projesi ve Türkiye,” *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, no 15 (2004), <https://www.mfa.gov.tr/ekonomi-gozluguyle-genis-orta-dogu-projesi-ve-turkiye.tr.mfa>

50 İlhan Uzgel, “Dış Politikada AKP: Stratejik Konumdan Stratejik Modele,” *Bir Dönüşümün Bilançosu* içinde, ed. İlhan Uzgel ve Bülent Duru, (Phoenix 2009), 374.

51 Muharrem Ekşi, “Ak Parti Döneminde Ortadoğu’da Türk-Amerikan İlişkilerinin Jeokültürel Ekseni: İslami Kimlik,” *Akademik Bakış* 9, no. 19 (2016): 69.

52 Tarık Oğuzlu ve Mustafa Kibaroglu, “Is the Westernization Process Losing Pace in Turkey: Who’s to Blame?” *Turkish Studies* 10, no. 4 (2009): 577-593.

Tunus, Libya ve Mısır krizlerinden sonra Türkiye'nin Suriye'de ABD'yle iş birliği beklentisinin oluşmasına neden olan deneyimler nelerdir? Bu bölüm bu soruya cevap aramaktadır. Bayes realizmine göre devletlerin birbirlerinin niyetlerini anlaması davranışların gözlemlenmesi ve iş birliği ile mümkündür. Devletler haksız bir güvensizlikle iş birliği fırsatını kaçırmak istemediklerinden geçmişteki olumsuz deneyimleriyle değil, iş birliğine dayalı olumlu deneyimlere dayanarak birbirlerine duydukları güvenme eğilimiyle yakınlaşmaktadırlar. Dolayısıyla bu çalışma, Suriye krizinde Türkiye'nin ABD ilişkilerinde geçmiş olumlu deneyimlerin bilgisiyle hareket ettiğini ve bu süreçte öngörülemeyen değişen niyetlerle iş birliğinin başarısızlıkla sonuçlandığını ve tarafların birbirleri hakkındaki görüşlerini revize etmelerine neden olduğunu göstermektedir.

Başkan Obama döneminde İslam dünyasına ve Ortadoğu'ya yönelik ABD politikalarında Türkiye'ye bakış diğer dönemlere göre farklılık arz etmiştir. Başkan Obama'nın hedefi, Afganistan ve Irak müdahalelerinden sonra İslam dünyasında yükselen Amerikan karşıtlığını azaltmak olmuştur. Askerî müdahalelerden kaçınarak Müslümanların güvenini kazanmayı hedefleyen Obama, İslam dünyasında ve Ortadoğu'da bir model aktör belirlemek ve bu aktör aracılığıyla bu toplumlar ile iyi ilişkiler kurmak, demokratik bir açılım gerçekleştirmek istemiştir.

Başkan Obama hem demokratik hem de ekonomik açılımlar yapan Türkiye'yi model olarak belirlemiş ve bu nedenle ilk dış gezisi Türkiye'ye olmuştur. Bu ziyarette Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'le yaptığı basın toplantısında Obama, tek Müslüman NATO üyesi ülke olan Türkiye ile iş birliği yapmanın, kültürler arasında çatışmanın olmadığı, modern, saygın ve güvenli bir uluslararası toplum inşası için önemine vurgu yapmıştır.⁵³ Böylece Türk-Amerikan ilişkileri Obama döneminde model ortaklık çerçevesinde şekillenmiştir. Türkiye'nin aynı zamanda Müslümanlar ve Ortadoğu'daki potansiyel etki kapasitesi de göz önüne alınmıştır. Obama bu süreçte Türkiye'nin bölgesel politikalarını ve AB üyelik sürecini desteklemiştir. Türkiye'den Ortadoğu toplumlarına demokratik bir örnek olması ve ABD ile aralarında köprü kurması beklenmiştir.

Bu nedenle Türkiye, başlangıçta genel olarak Arap ayaklanmaları ve Suriye krizi konusunda ABD ile aynı tarafta yer almıştır. Bölgede değişen güç dengeleri üzerinde Türkiye ve ABD'nin ortak çıkar tanımlamaları oluşmuştur.⁵⁴

53 Ayşe Ömür Atmaca, "Turkey-US Relations (2009–2016): A troubled partnership in a troubled world?" *Turkish Foreign Policy* içinde, ed. Pınar Gözen Ercan (Palgrave Macmillan 2017), 66.

54 Ömer Kurtbağ, "Obama Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri: Model Ortaklıktan Eksen Kaymasına İniş Çıkışlar ve Ayrışan Çıkarlar," *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 3, no. 2 (2015):193.

Bu ortak çıkarların yanında ABD'nin Türkiye'ye biçtiği Ortadoğu'da model ülke olma politikası için uygun ortam meydana gelmiştir.⁵⁵ Türk-Amerikan ilişkilerinin bozulduğu ve Türkiye'nin alternatif ilişkiler aradığı iddia edildiği bir dönemde meydana gelen Arap ayaklanmaları iki ülkeyi yakınlaştırmıştır.

2008 Finansal Krizi'nden hemen sonra başkanlık koltuğuna oturan Başkan Obama'nın birinci önceliği maliyetli savaşlardan kaçınarak uluslararası iş birliği ile ülke ekonomisini ve imajını düzelterek politikalar izlemektir. Ortadoğu'da Irak müdahalesinin olumsuz deneyimlerini hesaba katarak "geriden liderlik" stratejisi izlemiştir. Ekonomik nedenlerle Obama yönetiminin dış politikada Asya'ya öncelik verdiği bu dönemde Türkiye Ortadoğu'nun lider bir gücü olarak görülmeye başlanmıştır. Başbakan Erdoğan'ın Müslüman halklar arasındaki popülerliği 2011 yılının Eylül ayında bölgeye yaptığı diplomatik ziyaretlerde Türkiye'nin bölgedeki imajını ve etkisini güçlendirmiştir.⁵⁶ Başbakan Erdoğan, Hüsnü Mübarek'in devrilmesinden sonra Mısır'a yaptığı ilk ziyarette bir kahraman gibi karşılanmıştır.⁵⁷ Türkiye'yi bu ülkeler için Müslüman bir demokrasi modeli olarak sunarken laikliğe yaptığı vurgu, Arap ülkelerindeki otoriter rejimlerden demokrasiye geçiş sürecini destekleyen Başkan Obama yönetiminin yaklaşımıyla uyuma gösterse de ülkedeki İslamcılar rahatsız etmiştir. Dışişleri Bakanı Davutoğlu, iki ülkeyi "demokrasi ekseninde" iş birliğini geliştirmeye davet etmiştir.⁵⁸

Bu süreçte Erdoğan yönetimi, demokratik dönüşüm süreçlerinde birçok ülkede örgütlenen Müslüman Kardeşler'le ideolojik ve jeostratejik motivasyonlarla yakın ilişki kurmuştur.⁵⁹ AK Parti iktidarının Türkiye'de sağladığı istikrar bölge ülkelerindeki İslamcı partiler için önemli bir örnek teşkil etmiştir. Tunus'ta ayaklanmalar sonrasında siyasi değişimin temel aktörlerinden olan, Müslüman Kardeşler'le bağlantısı olsa da daha geniş kitlelerce kabul görmek için Müslüman demokrat kimliği ile bilinen el-Nahda yönetimi,⁶⁰ Türkiye ve Mısır'daki deneyimlerden derslerle siyasi gücünü sağlam-

55 Tarık Oğuzlu, "Ortadoğu'da Demokratikleşme ve Türkiye Model Olabilir mi Tartışması: 'Evet, Ama!'," *Ortadoğu Analiz* 3, no. 27 (2011): 3.

56 "Erdogan due in Egypt for 'Arab Spring' Tour," *Al Jazeera*, 12 Eylül 2011, <https://www.aljazeera.com/news/2011/9/12/erdogan-due-in-egypt-for-arab-spring-tour>.

57 Stephan Cook, "Erdogan's Middle Eastern Victory Lap," *Foreign Affairs*, 15 Eylül 2011, <https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2011-09-15/erdogans-middle-eastern-victory-lap>.

58 Soner Çağaptay, "Erdogan's Failure on the Nile," *The Cairo Review of Global Affairs*, 2019, <https://www.thecaireview.com/essays/erdogans-failure-on-the-nile/>.

59 Hakkı Taş, "Erdogan and the Muslim Brotherhood: An Outside-In Approach to Turkish Foreign Policy in the Middle East," *Turkish Studies* 23, no. 5 (2022): 722-742, <https://doi.org/10.1080/014683849.2022.2085096>.

60 Sayida Ounissi, "Ennahda from Within: Islamists or 'Muslim Democrats'?", (Brookings Institution, 2016), 5.

laştırmaya çalışmıştır.⁶¹ Fas'ta Abdulilah Benkiran'ın Adalet ve Kalkınma Partisi de Müslüman muhafazakar demokrat ideolojisiyle 2011 seçimlerinde ilk kez çoğunluğun oyunu alarak iktidara ortak olmayı başarmıştır.⁶²

Başbakan Erdoğan, Mısır'da 2012 yılının Haziran ayında gerçekleşen seçimlerde Müslüman Kardeşler'den Muhammed Mursi'nin cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından ülkeye devrim sonrası ikinci diplomatik ziyaretini yapmıştır.⁶³ Bu defa iki ülke arasındaki dayanışma ve iş birliğine dair yaptığı konuşmalarda İslami söylemler kullanması dikkat çekmiştir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de etkisini güçlendirebilmek için Libya'yla siyasi ve ekonomik ilişkileri genişletmeye özel önem atfetmiştir. Libya, Türkiye'nin Afrika'ya açılım stratejisi bağlamında önde gelen ortaklardan sayılmıştır. Dolayısıyla ülkede ayaklanmalardan sonra çıkan çatışma ortamına bir dış müdahalenin karşısında dursa da hem Libya'daki hem de bölgedeki çıkarlarını güvence altına alabilmek için BM'nin askerî müdahale kararına destek vermiştir.⁶⁴ Bununla birlikte Türkiye, 7 Temmuz 2012 seçimlerinden sonra Libya Ulusal Geçiş Konseyi ve Geçiş Hükûmeti'ne demokrasi ve insan haklarına dayalı bir yönetim kurmada her türlü yardımı sağlamaya hazır olduğunu ifade etmiştir.⁶⁵ Türkiye, bu seçimlerden ikinci çıkan Müslüman Kardeşler bağlantılı Adalet ve İnşa Partisi üyeleriyle de görüşmelerini sürdürmüştür. Benzer şekilde Irak'ta, Ürdün'de ve Katar'da da Müslüman Kardeşler'le bağlantılarını kuvvetlendiren Türkiye, bölgede oyun kurucu bir aktör görevi üstlenmeye çalışmıştır.⁶⁶

Bayes realizmi perspektifinden değerlendirildiğinde bu deneyimlerin bilgiyle Türkiye yönetiminde, Suriye'deki ayaklanmalar sonrası baskıcı Esed yönetiminin yerine demokratik bir sistemin kurulması için ABD ile iş birliği yapmak konusunda güçlü bir beklenti oluşmuştur. Teoride de belirtildiği gibi iki ülke geçmişteki olumsuz deneyimleri değil, olumlu deneyimleri referans olarak birbirlerine güven duyma eğilimi göstermiştir.

61 Ezgi Başaran, *The New Spirit of Islamism: Interactions between the AKP, Ennahda and the Muslim Brotherhood* (Bloomsbury Publishing, 2024), 11.

62 Eve Wagner, *Islamist Opposition in Authoritarian Regimes: The Party of Justice and Development in Morocco* (Syracuse University Press, 2011), 7.

63 "Başbakan Erdoğan'ın Kahire Ziyareti," Anadolu Ajansı, 17 Kasım 2012, <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/basbakan-erdogan-kahirede>.

64 Buğra Süsler, "Turkey's Involvement in the Libyan Conflict, the Geopolitics of the Eastern Mediterranean and Drone Warfare," (LSE IDEAS Strategic Update, 2022), 8.

65 Meliha Benli Altunışık, "Turkey as an 'Emerging Donor' and the Arab Uprisings," *Mediterranean Politics* 19, no. 3 (2014): 333-350.

66 Ziya Öniş, "Turkey and the Arab Revolutions: Boundaries of Regional Power Influence in a Turbulent Middle East," *Mediterranean Politics* 19, no. 2 (2014): 213-15.

İş Birliğini Yeniden Değerlendirme: Suriye Krizinde Türk-Amerikan İlişkileri

Bayes realizmi, iş birliği sürecinin devletlerin niyetlerini analiz etmede en etkili süreç olarak tanımlasa da bu niyetlerin kesin olarak bilinemeyeceğini vurgulamaktadır. Elde edilen bilgiler ışığında karar ve hipotezler doğrulanıp çıkarım yapılmaktadır. Devletler de dış politika karar verme süreçlerinde deneyimlere dayalı olarak güvenilir buldukları devletlere güvenme ve iş birliği yapma eğiliminde olmaktadırlar. Çalışmanın bu kısmı, Tunus, Mısır ve Libya örneklerine dair çıkarımlarla Suriye’de de Türkiye ve ABD arasında bir iş birliğinin umulduğunu, ancak ilerleyen süreçte koşulların ve olasılıkların yeniden değerlendirilmesiyle tarafların birbirlerine güvensizlik duymaya başladığını göstermektedir.

Suriye krizinin ilk aylarında Esed yönetiminin protestoları sert bir şekilde bastırması sebebiyle Türkiye ve ABD, Esed olmadan çoğulcu ve demokratik bir rejim değişikliğinden yana ifadeler kullanmıştır.⁶⁷ Türkiye aylar boyunca Şam yönetimini reformlar konusunda ikna etmeye çalışsa da sonuç alınamamıştır. Hiçbir şekilde geri adım atmayan Esed’e karşı yaptırım uygulamaları gibi siyasal değişim için muhalefeti desteklemeye karar vermişlerdir. Muhalefetin eklektik yapısı Türk-Amerikan ilişkilerinin Suriye’deki güven testinde en önemli açmaz olmuştur. İki tarafın geçmiş deneyimlerinin etkisiyle Suriye sorununda çözüm konusunda iş birliği yapmayı seçtikleri yerel aktörler iki taraf için güvensizlik kaynağı olmuştur. Bu nedenle, Bayes realizmine göre iki ülke iş birliği olasılığını yeniden değerlendirmeye tabi tutmuştur.

Ankara, Suriye’de başta Müslüman Kardeşler olmak üzere halkın gördüğü baskıya karşı sorunu “Türkiye’nin bir iç meselesi” olarak tanımlayıp muhalif grupları silahlandırmaya başlamıştır.⁶⁸ Öte yandan bu grupların el-Kaide bağlantılı farklı örgütleri de içermesi, ABD’de silahların cihatçı terörist grupların eline geçmesi konusunda kaygılar oluşturmuştur. Bunların yanı sıra Mısır’ın demokratik seçimle iktidara gelen ilk Cumhurbaşkanı Mursi’nin demokrasiye geçişi garantileyecek çoğulcu bir anayasa yerine İslami ideallere göre bir düzen kurma girişimlerinin yanı sıra dış politikada da Ha-

67 “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ile Ortak Basın Toplantısı 11 Ağustos 2012,” T.C. Dışişleri Bakanlığı, erişim 12 Mart 2025 https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-abd-disisleri-bakani-hillary-clinton-ile-ortak-basin-toplantisi.tr.mfa.

68 Hakkı Taş, “Erdoğan and the Muslim Brotherhood: an outside-in approach to Turkish foreign policy in the Middle East,” *Turkish Studies* 23, no. 5, 734.

mas'la yakın ilişkiler kurmak gibi Batı karşıtı tercihleri⁶⁹ de ABD'nin Arap Baharı'na yaklaşımını değiştirmiştir.

Artan rejim şiddetine karşı Türkiye, Suriye'de Libya'dakine benzer bir askeri müdahale olmasını beklemiştir. Krizin derinleşmesi, bölgesel istikrarsızlığın artması, mülteci ve terör sorunlarının yoğunlaşmasına rağmen Başkan Obama'nın 2012'de ikinci dönem başkanlık için seçim yarışına girmesi nedeniyle dış müdahaleden kaçınması, Türkiye için olasılıklar dâhilinde değildi. ABD'nin bu tutumun yanı sıra NATO ve BM gibi kurumların Suriye'de uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusunda yeterince sorumluluk almamaları güvensizliği tetiklemiştir. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, "Şimdi değilse, ne zaman?" diyerek BM'den beklentileri konusunda hayal kırıklığına uğradıklarına dair açıklamalarda bulunmuştur.⁷⁰

2013 yılında Esed, Şam ve Guta'da kimyasal silah kullanıp Obama yönetiminin "kırmızı çizgisini" aşsa da Beyaz Saray, insancıl müdahaleyi gündemine almamıştır. ABD, Irak müdahalesinden aldığı derslerle konuya temkinli yaklaşmıştır. Müdahale sonrası devletin zayıflaması bir kaos ortamı yaratabilir ve Amerikan karşıtı radikal İslamcılarının güçlenmesine neden olabilir diye "Esedsiz bir Suriye" senaryosundan vazgeçmiştir.⁷¹ Bu nedenle ABD, Türkiye'den İslamcı gruplara desteğini çekmesini talep etmiştir. Dahası bu gruplara karşı Suriye'de seküler Kürt grupları silahlandırmaya başlamıştır.

Bunun nedenleri geçmiş deneyimlerle ilişkilidir. 2004 yılında Irak el-Kaide'si olarak kurulan, 2006 yılında Irak İslam Devleti olarak adını değiştiren terör örgütü, Suriye iç savaşı ortamıyla 2013'te Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) adını alarak bölgede etki alanını genişletmeye başlamıştır. El-Kaide'nin Suriye'de sadece el-Nusra Cephesini tanıdığını ilan etmesi iki örgütün birbiriyle güç yarışına girip çatışmasına neden olmuştur. Böyle bir ortamda 11 Eylül 2001 sonrası dönemde "teröre karşı savaşın" ABD dış politikasının uzun süre ulusal güvenlik stratejisinin önemli bir parçası olduğu düşünüldüğünde, Suriye politikasının neden revize edildiği anlaşılmaktadır. Türkiye açısından da benzer biçimde ABD'nin desteklediği Kürt grupların, yani YPG ve PYD olarak bilinen bu yapılanmaların, Türkiye'nin uzun yıllardır mücadele ettiği PKK terör örgütüyle bağlantılı olması Türk-Amerikan ilişkilerinde kırılmaya hazır büyük bir fay hattı oluşturmuştur. Türkiye'nin terörle mücadele adına Suriye'de yaptığı sınır ötesi operasyonlar iki ülke

69 Ayfer Erdoğan, "Revolution and Counter-Revolution in Egypt: The Role of External Actors," *Turkish Journal of Middle Eastern Studies* 7, no. 1 (2020): 185.

70 "Hayal Kırıklığına Uğradık," *Anadolu Ajansı*, 29 Eylül 2012.

71 Eray Alim, "Allies in a standoff: Examining the confrontation between Turkey and the United States in Syria," *European Journal of International Security* 9, no. 4 (2024): 588-608.

arasındaki krizi derinleştirmiştir. NATO müttefiki olan iki ülkenin iş birliği ile çıktıkları yolda ulusal güvenlikleri gereği farklı taraflarda olması fikir ve çıkar çatışmasının ciddi bir göstergesi olmuştur. Bayesci perspektiften olasılıklar yeniden değerlendirildiğinde, her iki taraf birbirini varlığını terör eylemleriyle doğrudan tehdit eden aktörlerle iş birliği yapma konusunda güvenilmez bulmuştur.

2016 yılının Mayıs ayında Binali Yıldırım'ın başbakanlık koltuğuna oturması dış politikada da bir değişim olacağına işaret ederken⁷² 15 Temmuz darbe girişimine dâhil olan askerlerin NATO ve ABD bağlantısı olduğuna dair tartışmalar ikili ilişkilerde güvensizliği tırmandırmıştır.⁷³ Kasım'da Donald Trump'ın başkan seçilmesi Türkiye'de ABD ile iş birliği umutlarını yeniden yeşertse de umulduğu gibi olmamış, iki ülkenin arası hiç olmadığı kadar açılmıştır. Trump'ın korumacı "önce Amerika" politikaları Avrupa'daki kadim müttefiklerin de iş birliği konusunda güvenini kırarken⁷⁴ Türkiye, Rusya ve Çin ile ilişkilerini geliştirme yoluna giderek dış politikasında önemli bir revizyona gitmiştir.⁷⁵

Sonuç

Bu çalışma, Türk-Amerikan ilişkilerinde Suriye krizinin neden olduğu kırılmayı, güven ve güvensizlik ekseninde Bayes realizmi perspektifiyle analiz ederek Uluslararası İlişkiler literatürüne kuramsal ve metodolojik bir katkı sunmayı amaçlamıştır. Literatürde sıkça başvurulanan neoklasik realizm ve rasyonel seçim kuramları, devletlerin kriz süreçlerinde stratejik kararlarını açıklamakta belirli ölçüde yeterli olmakla birlikte, aktörlerin güvene dayalı hesaplamalarını, varsayımlarını ve bu varsayımların zaman içinde nasıl evrildiğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu noktada Bayes realizmi, aktörlerin geçmiş deneyimlerinden ve yeni gelen bilgilerden hareketle inançlarını güncelleyerek karar alma süreçlerini nasıl şekillendirdiklerini analiz etme imkânı sunmaktadır.

Çalışmada ulaşılan temel bulgu, Suriye krizinin Türk-Amerikan ilişkilerine etkisinin, tarafların birbirlerinin niyetlerine dair geliştirdikleri ön kabuller kabullerin kriz süresince değişmesinden kaynaklanan bir güven aşınması olduğu yönündedir. Bayes realizmi bu süreci, tarafların birbirleri hakkında

72 E. Fuat Keyman, "A New Turkish Foreign Policy: Towards Proactive 'Moral Realism'," *Insight Turkey* 19, no. 1 (2017): 55-69.

73 Bülent Aras, *Turkish Foreign Policy after July 15*, (Istanbul Policy Center 2017), 9.

74 Florian Böller, "A breakdown of trust: Trump, Europe and the transatlantic security community," *Mobilization, Representation, and Responsiveness in the American Democracy* içinde, ed. Michael T. Oswald, (Palgrave Macmillan 2020): 301-319.

75 Filiz Coban Oran and Cemre Pekcan, "Türkiye-China Relations Revisited: A Neo-Gramscian Approach," *British Journal of Middle Eastern Studies*, 2024.

sahip oldukları bilgi ve varsayımları yeni gelişmeler ışığında güncelleyerek müttefiklikten ayrılmaya yönelmeleri şeklinde açıklar. Bu analiz, sadece kriz yönetimi ve dış politika davranışı açısından değil, aynı zamanda güven-güvensizlik olgusunun dinamik doğasını anlamak bakımından da önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır.

Bu perspektife göre Türkiye, Arap Baharı'ndaki pozitif deneyimlerine dayanarak ABD'nin Suriye'de Esed karşıtı muhalefeti doğrudan destekleyeceğini varsayarken ABD, özellikle 11 Eylül sonrası güvenlik odaklı dış politika refleksleri ve Müslüman Kardeşler tecrübesiyle daha temkinli bir yaklaşım benimsemiştir. IŞİD'in yükselişiyle ABD'nin PYD/YPG gibi grupları tercih etmesi, Türkiye açısından stratejik bir güvensizlik unsuruna dönüşmüş ve iş birliği zeminini sarsmıştır.

Özetle, ABD için Türkiye'nin desteklediği gruplar ve Türkiye için ABD'nin desteklediği gruplar ilişkilerde güvensizliğe neden olmuş, Suriye tecrübesinde ikili iş birliği başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bayes realizmine göre taraflar birbiri hakkındaki bilgilerini yeni bilgiler ışığında yeniden değerlendirmiş, müttefiklikten yol ayrımına gelinmiştir. Türkiye'nin ulusal güvenliğine karşı artan tehditler ve güvensizlikler karşısında dış politikasında önemli bir revizyona gitmiş, gerçekçi bir yaklaşım izlemeye başlamıştır. Son dönemde 15 Temmuz 2016'daki başarısız darbe girişimi sonrasında Türkiye'nin ABD ve NATO'ya karşı güven sorgulamaları artmış, Rusya ve Çin ile yakınlaşma gündeme gelmiştir.

Bu örnekle çalışma hem Türk-Amerikan ilişkilerinin Suriye'deki açmazlarının daha iyi anlaşılmasını sağlamakta hem de Bayes realizmini bir analiz aracı olarak uluslararası güven çalışmalarına entegre ederek literatürdeki teorik boşluklardan birini doldurmakta, güvenin yalnızca rasyonel çıkar analizlerinin yanı sıra bilişsel beklentiler ve deneyim temelli güncellenen inançlar üzerinden de incelenebileceğini ortaya koymaktadır.

Atıf/Citation/الاقْتِباس

Çoban Oran, Filiz, ve Ahmet Karagüzel. "Bayes Realizmi Perspektifinden Türk-Amerikan İlişkilerinin Suriye Sınavı." *Ortadoğu Etütleri* 16, no. 2 (2025): 183–210. <https://doi.org/10.47932/ortetut.1679497>.

Kaynakça

- Al Jazeera. "Erdogan due in Egypt for 'Arab Spring' tour," 12 Eylül 2011. <https://www.aljazeera.com/news/2011/9/12/erdogan-due-in-egypt-for-arab-spring-tour>.
- Alim, Eray. "Allies in a Standoff: Examining the Confrontation between Turkey and the United States in Syria." *European Journal of International Security* 9, no. 4 (2024): 588–608.
- Altunışık, Meliha Benli. "Turkey as an 'Emerging Donor' and the Arab Uprisings". *Mediterranean Politics* 19, no. 3 (2014): 333–50.
- Aras, Bülent. *Turkish Foreign Policy after July 15*, Istanbul Policy Center, 2017.
- Arena, Philip. "Book Reviews, Andrew Kydd, Trust and Mistrust in International Relations". *Journal of Conflict Studies* 29, 2009, 199–201.
- Armaoğlu, Fahir H. *Türk Amerikan İlişkileri 1919-1997*. Kronik, 2017.
- Ataöv, Türkkaya. *Amerika, NATO ve Türkiye*. İleri yayınları, 1969.
- Atmaca, Ayşe Ömür. "Turkey-US Relations (2009–2016): A Troubled Partnership in a Troubled World?" *Turkish Foreign Policy içinde*, editör Pınar Gözen Ercan, Palgrave Macmillan, 2017.
- Bilal Bahadır, Karaca, and Berk Köksal. "The Analysis of Turkish Foreign Policy in Syria: A Neoclassical Realist Perspective." *Przegląd Strategiczny* 15 (2022): 43–58.
- Balcı, Ali ve Gülenler Madakbaş Elif. "Turgut Özal Dış Politikası: Amerikan Düzeninde Yeniden Konumlanma ve Otonomi Arayışı". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 15, no.55 (2018):77-98.
- Balta, Evren, ed. *Küresel Siyasete Giriş*. İletişim Yayınları, 2014.
- Başaran, Ezgi. *The New Spirit of Islamism: Interactions Between the AKP, Ennahda and the Muslim Brotherhood*. I.B. Tauris, 2024.
- Bentham, Jeremy. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Dover Publications, 2012.
- Bınarcı, Burak. "Stratejik Ortam ve Tehdit Tanımlamaları Çerçevesinde Türkiye'nin Suriye Politikası (2002–2014)." *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 80 (2024): 283–308.
- Boke, Cem. *US Foreign Policy and the Crises in Libya and Syria: A Neoclassical Realist Explanation of American Intervention*. Doktora tezi, University of Birmingham, 2017.
- Bostanoğlu, Burcu. *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası: Kuram ve Siyasa*. İmge Kitabevi, 1999.
- Böller, Florian. "A Breakdown of Trust: Trump, Europe and the Transatlantic Security Community." *Mobilization, Representation, and Responsiveness in the American Democracy içinde*, editör Michael T. Oswald, 301–319, Palgrave Macmillan, 2020.
- Carr, Edward Hallett ve Cox, Michael. *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*. Palgrave, 2001.
- Coban Oran, Filiz, and Cemre Pekcan. "Türkiye-China Relations Revisited: A Neo-Gramscian Approach." *British Journal of Middle Eastern Studies*, 2024.

- Coban Oran, Filiz. "Competing Discourses of Nationalisms and Anti-Americanisms in Turkey: Iraq War as a Case Study". *METU Studies in Development* 45, no. 3 (2018): 239-254.
- Cook, Stephan. "Erdogan's Middle Eastern Victory Lap." *Foreign Affairs*, 15 September 2011. <https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2011-09-15/erdogans-middle-eastern-victory-lap>.
- Çağaptay, Soner. "Erdogan's Failure on the Nile", *The Cairo Review of Global Affairs* (2019), Erişim 1 Nisan 2025. <https://www.thecairereview.com/essays/erdogans-failure-on-the-nile/>.
- Çağlar, Barış. "Türkiye'nin Suriye Politikası: Yeni-Klasik Realist Bir Bakış." *Ortadoğu Analiz*, Cilt 4, Sayı 7 (2012): 39-52.
- Deringil, Selim. *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*. Tarih vakfı Yurt Yayınları, 1994.
- Dışişleri Bakanlığı. "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ile Ortak Basın Toplantısı." Erişim 12 Mart 2025. https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-abd-disisleri-bakani-hillary-clinton-ile-ortak-basin-toplantisi.tr.mfa.
- Ekşi, Muharrem. "AK Parti Döneminde Ortadoğu'da Türk-Amerikan İlişkilerinin Jeo-kültürel Eksen: İslami Kimlik". *Gazi Akademik Bakış* 9, no.18 (2016): 59-77.
- Erdoğan, Ayfer. "The Role of External Actors in the Unmaking of the Egyptian Revolution". *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 7, no.1 (2020): 169-202.
- Erhan, Çağrı. "Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1," *Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919-1980 içinde*, editör Baskın Oran, sayfa 531-562, İletişim Yayınları, 2001.
- Erhan, Çağrı. "Main Trends in Ottoman-American Relations," *Turkish American Relations: Past, Present and Future* içinde, editör Mustafa Aydın and Çağrı Erhan. Routledge, 2004.
- Erhan, Çağrı. *Beyaz Savaş: Türk-Amerikan İlişkilerinde Afyon Sorunu*. Altınbaş Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Erhan, Çağrı. *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*. İmge Kitabevi, 2001.
- Gambetta, Diego, *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Basil Blackwell, 1988.
- Gideon, Rose. "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy." *World Politics* 51, no.1 (1998): 144-72.
- Gismondi, Mark D. *Ethics, Liberalism and Realism in International Relations*. Routledge, 2008.
- Han, Ahmet K. "Paradise Lost: A Neoclassical Realist Analysis of Turkish Foreign Policy and the Case of Turkish-Syrian Relations." *Turkey-Syria Relations* içinde, editör Raymond Hinnebusch and Özlem Tür. Routledge, 2016.
- Hardin, Russell. "Trust in Government." *Trust and Governance* içinde, editör V. A. Braithwaite and Margaret Levi. Russell Sage Foundation, 1998.
- Hawthorne, James. "Bayesian Induction is Eliminative Induction." *Philosophical Topics* 21, no.1 (1993): 99-138.

- Anadolu Ajansı. "Hayal Kırıklığına Uğradık." 29 Eylül 2012. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/hayal-kirikligina-ugradik/331650>.
- Hoffman, Aaron M. "A Conceptualization of Trust in International Relations." *European Journal of International Relations* 8, no.3 (2002): 375-401.
- Keskintepe, Reha. "Ekonomi Gözlüğüyle Geniş Orta Doğu Projesi ve Türkiye." *Dış İşleri Bakanlığı Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, no. 15 (2004). <https://www.mfa.gov.tr/ekonomi-gozluguyle-genis-orta-dogu-projesi-ve-turkiye.tr.mfa>.
- Keyman, E. Fuat. "A New Turkish Foreign Policy: Towards Proactive 'Moral Realism'". *Insight Turkey* 19, no.1 (2017): 55-69.
- Kurtbağ, Ömer. "Obama Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri: Model Ortaklıktan Eksen Kaymasına İniş Çıkışlar ve Ayrışan Çıkarlar." *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 3, no. 2 (2015): 185-207.
- Kydd, Andrew H. *Trust and Mistrust in International Relations*. Princeton University Press, 2005.
- Larson, Deborah Welch. "Trust and Missed Opportunities in International Relations." *Political Psychology* 18, no. 3 (1997): 701-34.
- Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics (Updated Edition)*. W. W. Norton & Company, 2014.
- Morgenthau, Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Knopf, 1962.
- Notter, James. "Trust and Conflict Transformation." *The Institute for Multi-Track Diplomacy*. Erişim 1 Nisan 2025. <https://imtdsite.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/03/op-5.pdf>.
- Oğuzlu, Tarık ve Kibaroglu Mustafa. "Is the Westernization Process Losing Pace in Turkey: Who's to Blame?" *Turkish Studies* 10, no. 4 (2009): 577-93.
- Oğuzlu, Tarık. "Ortadoğu'da Demokratikleşme ve Türkiye Model Olabilir mi Tartışması: 'Evet, Ama!'" *Ortadoğu Analiz* 3, no.27 (2011).
- Ounissi, Sayida. *Ennahda from Within: Islamists or "Muslim Democrats"?*. Brookings Institution, (2016).
- Ovalı, Şevket, and İlkin Özdikmenli. "Ideologies and the Western Question in Turkish Foreign Policy: A Neo-classical Realist Perspective." *All Azimuth* 9, no. 1 (2020): 105-126.
- Öniş, Ziya. "Turkey and the Arab Revolutions: Boundaries of Regional Power Influence in a Turbulent Middle East". *Mediterranean Politics* 19, no. 2 (2014): 203-19.
- Roth, Ariel Ilan. "A Bold Move Forward for Neoclassical Realism". *International Studies Review* 8, no. 3 (2006): 486-88.
- Sander, Oral. *Türk-Amerikan ilişkileri, 1947-1964*. İmge Kitabevi, 2016.
- Schweller, Randall L. *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*. Columbia University. Press, 1998.
- Solomon, Robert C. ve Flores Fernando. *Building Trust in Business, Politics, Relationships, and Life*. Oxford University Press, 2003.

- Sönmezoğlu, Faruk. *Son Onyıllarda: Türk Dış Politikası 1991-2015*. Der Kitabevi, 2016.
- Süsler, Buğra. "Turkey's Involvement in the Libyan Conflict, the Geopolitics of the Eastern Mediterranean and Drone Warfare." *LSE IDEAS Strategic Update*, 2022: 1-20.
- Şahin, Haluk. *Johnson Mektubu*. Kırmızı Kedi Yayınları, 2019.
- Şahin, Mehmet. "Theorizing the Change: A Neoclassical Realist Approach to Turkish Foreign Policy." *Contemporary Review of the Middle East* 7, no. 4 (2020): 483-500.
- Taş, Hakkı. "Erdoğan and the Muslim Brotherhood: An Outside-In Approach to Turkish Foreign Policy in the Middle East." *Turkish Studies* 23, no. 5 (2022): 722-742.
- Taşpınar, Ömer. "Syria, the Kurds and the End of the Turkish-American Alliance." *Turkey, Russia and Iran in the Middle East: Establishing a New Regional Order* içinde, editör Bayram Balci ve Nicolas Monceau. Palgrave Macmillan, 2021.
- Türkmen, Füsun. *Kırılgan İttifak'tan "Model Ortaklığa": Türkiye-ABD İlişkileri*. Timaş, 2012.
- Uzgel, İlhan. "Dış Politikada AKP: Stratejik Konumdan Stratejik Modele." *Bir Dönüşümün Bilançosu* içinde, editörler İlhan Uzgel ve Bülent Duru, 357-381, Phoenix, 2009.
- Walt, Stephen M. *Revolution and War*. Cornell University Press, 2013.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics*. McGraw-Hill, 1979.
- Wegner, Eva. *Islamist Opposition in Authoritarian Regimes: The Party of Justice and Development in Morocco*. Syracuse University Press, 2011.
- Wheeler, Nicholas J. *Trust-Building in International Relations*. Peace Prints: South Asian Journal of Peacebuilding, 2012.
- Wiltse, Evren Çelik. "Liberalizm, İşbirliği, Kollektif Güvenlik ve Neoliberal Kurumsalcılık" *Küresel Siyasete Giriş* içinde, editör Evren Balta, İletişim Yayınları, 2014.
- Yesilyurt, Nuri. "Explaining Miscalculation and Maladaptation in Turkish Foreign Policy towards the Middle East during the Arab Uprisings: A Neoclassical Realist Perspective". *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace* 6, no.2 (2017): 65-83.

Kürdistan Bölgesel Yönetiminde Bir Cihatçı Hareketin Anatomisi: Ensar el-İslam

Ferhat Gökdağ*

Özet

Bu makale, Ensar el-İslam örgütünün tarihsel gelişimi, ideolojik temelleri ve bölgesel etkilerini ele almaktadır. Ensar el-İslam, 2001 yılında Irak Kürdistanı'nda kurulmuş ve zamanla Selefi-Cihatçı ideolojinin önemli temsilcilerinden biri hâline gelmiştir. Örgütün liderlik yapısı, askerî stratejileri ve bölgesel çatışmalardaki rolü incelenerek hem yerel hem de küresel Selefi-Cihatçı hareket içindeki konumu analiz edilmektedir. Ensar el-İslam'ın el-Kaide ve DEAŞ gibi gruplarla olan ilişkileri, örgütün taktiksel ve ideolojik farklılıkları çerçevesinde ele alınmaktadır. Ayrıca ABD'nin Irak işgali sonrası örgütün dönüşümü ve Suriye iç savaşı sürecindeki faaliyetleri detaylandırılmaktadır. Bu bağlamda Ensar el-İslam'ın zamanla geçirdiği stratejik değişimler, örgütün sahadaki varlığını sürdürme ve değişen güvenlik ortamına uyum sağlama çabaları üzerinden ele alınmaktadır. Örgütün ilk aşamada bölgesel bir Selefi-Cihatçı yapı olarak ortaya çıkarken süreç içinde küresel cihat hareketleriyle etkileşime girerek daha geniş çaplı bir ideolojik ve operasyonel ağına parçası hâline geldiği görülmektedir. Son olarak Ensar el-İslam'ın gelecekteki potansiyel yönelimleri, bölgesel güvenlik dinamikleri ve uluslararası Selefi-Cihatçı ağlarla olan etkileşimleri bağlamında değerlendirilmektedir. Örgütün değişen bölgesel dengeler çerçevesinde nasıl bir stratejik evrim geçirebileceği, devlet dışı aktörlerle olan ilişkileri ve küresel cihat hareketi içindeki pozisyonunun nasıl şekilleneceği gibi unsurlar ele alınarak analiz edilmektedir. Bu kapsamda Ensar el-İslam yalnızca radikal silahlı bir aktör olarak değil, aynı zamanda Ortadoğu'daki Selefi-Cihatçı yapıların evrimini anlamak açısından önemli bir vaka çalışması olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ensar el-İslam, Selefi-Cihat, Radikalizm, Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi, Cihatçı Hareketler

Geliş Tarihi: 12.04.2025 | Kabul Tarihi: 26.06.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1674843

* Ar. Gör. Mardin Artuklu Üniversitesi-TR, E-mail: gokdagferhat@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1210-9209

The Anatomy of a Jihadist Movement in the Kurdistan Regional Government: Ansar al-Islam

Ferhat Gökdağ*

Abstract

This article examines the historical development, ideological foundations, and regional impact of the group Ansar al-Islam. Founded in 2001 in Iraqi Kurdistan, Ansar al-Islam has gradually become one of the prominent representatives of Salafi-Jihadist ideology. By analyzing the group's leadership structure, military strategies, and role in regional conflicts, the article evaluates its position within both local and global Salafi-Jihadist movements. The group's relationships with organizations such as al-Qaeda and DAESH are discussed within the framework of tactical and ideological distinctions. Additionally, the transformation of Ansar al-Islam following the U.S. invasion of Iraq and its activities during the Syrian Civil War are explored in detail. In this context, the article addresses the group's strategic shifts over time, focusing on its efforts to maintain a presence on the ground and adapt to the evolving security environment. While initially emerging as a regional Salafi-Jihadist entity, Ansar al-Islam has increasingly interacted with global jihadist movements, becoming part of a broader ideological and operational network. Finally, the article assesses Ansar al-Islam's potential future trajectories in regional security dynamics and its interactions with international Salafi-Jihadist networks. Elements such as the group's possible strategic evolution, its relations with non-state actors, and its role within the global jihadist movement are analyzed. In this regard, Ansar al-Islam is approached not only as a terrorist organization but also as a critical case study for understanding the evolution of Salafi-Jihadist structures in the Middle East.

Keywords: Ansar al-Islam, Kurdistan Regional Government (KRG), Salafi-Jihadism, Radicalism, Jihadist Movements

Received: 12.04.2025 | Accepted: 26.06.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1674843

* Research Assistant, Mardin Artuklu University, Turkey, E-mail: gokdagferhat@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1210-9209

بنية حركة جهادية في الإقليم الكردي بالعراق: أنصار الإسلام

فرحات غوكداغ*

ملخص

يتناول هذا المقال التطور التاريخي والأسس الأيديولوجية والتأثيرات الإقليمية لجماعة أنصار الإسلام. تأسست أنصار الإسلام في الإقليم الكردي بالعراق عام 1102، وأصبحت مع مرور الوقت إحدى أهم ممثلي الفكر السلفي الجهادي. تتناول هذه الدراسة هيكل قيادة التنظيم واستراتيجياته العسكرية ودوره في الصراعات الإقليمية، كما تعمل على تحليل موقع التنظيم داخل الحركة السلفية الجهادية المحلية والعالمية. ويناقش المقال علاقات أنصار الإسلام بجماعات مثل القاعدة والدولة الإسلامية في العراق والشام (داعش) في إطار اختلافاتها التكتيكية والأيديولوجية. بالإضافة إلى ذلك، يقدم المقال تفصيلاً بشأن تحوّل التنظيم بعد الغزو الأمريكي للعراق وأنشطته خلال الحرب الأهلية السورية. وفي هذا السياق، يتناول المقال التغيرات الاستراتيجية التي شهدتها جماعة أنصار الإسلام مع مرور الوقت في إطار جهود التنظيم للحفاظ على وجوده الميداني والتكيف مع البيئة الأمنية المتغيرة. وفي حين برزت الجماعة في البداية كهيكل سلفي جهادي إقليمي، إلا أنها مع تفاعلها مع الحركات الجهادية العالمية أصبحت بمرور الوقت جزءاً من شبكة أيديولوجية وعملياتية أوسع. كما يحاول المقال تقييم التوجهات المستقبلية المحتملة لأنصار الإسلام في سياق ديناميات الأمن الإقليمي وتفاعلاتها مع الشبكات السلفية الجهادية الدولية. وتتناول الدراسة تحليل عناصر مثل ما هو التطور الاستراتيجي الذي يشهده التنظيم في إطار التوازنات الإقليمية المتغيرة، وعلاقاته مع الجهات الفاعلة خارج إطار الدولة، وكيف سيكون موقعه داخل الحركة الجهادية العالمية. وفي هذا السياق، لا تعتبر جماعة أنصار الإسلام مجرد جهة مسلحة متطرفة فاعلة، بل أيضاً هي دراسة حالة مهمة من أجل فهم تطور الهياكل السلفية الجهادية في الشرق الأوسط.

الكلمات المفتاحية: أنصار الإسلام، الجهاد السلفي، الراديكالية، الإقليم الكردي في العراق، الحركات الجهادية.

تاريخ الاستلام: 12.04.2025 | تاريخ القبول: 26.06.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1674843

* مساعد باحث، جامعة ماردين أرثوكلو - تركيا،
E-mail: gokdagferhat@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1210-9209

Giriş

Radikal dinî düşünce, tarih boyunca toplumsal ve siyasi dönüşümlerin merkezinde yer almış, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İslam dünyasında güçlü bir ideolojik akım olarak yükselmiştir. 1960'lerden itibaren modern ulus-devletlere ve Batı merkezli küresel sisteme meydan okuyan Selefi-Cihatçı hareketler, İslam'ın erken dönemlerine dönüşü savunan ve şeriata dayalı bir yönetim kurmayı amaçlayan radikal bir ideoloji etrafında şekillenmiştir. Bu hareketler hem yerel hem de küresel bağlamda radikal bir değişim hedefleyerek siyasal İslam'ın en uç noktalarından birini oluşturmuşlardır.

Radikal cihatçı düşüncenin temelinde, modern seküler yönetimlerin gayrimeşru olduğu ve ancak silahlı mücadele yoluyla ortadan kaldırılabileceği inancının yattığı söylenebilir. Bu düşünce 20. yüzyılın sonlarında Afganistan, Cezayir, Mısır ve Çeçenistan gibi çeşitli bölgelerdeki cihatçı hareketlerin yükselişiyle daha da güçlenmiş ve küresel boyutta yankı bulmuştur. 1960-1980 yılları arasında özellikle Mısır'da gelişen radikal İslamcı düşünce, 1980'lerden itibaren Vehhabiliğin de etkisiyle yeni bir şekil almış ve 1990'lı yıllarda el-Kaide, radikal İslamcı hareketlerin ana akım temsilcisi hâline gelmiştir.¹ Soğuk Savaş sonrası dönemde Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesiyle birlikte radikal cihatçılar yeni hedefler arayarak farklı coğrafyalara yayılmış ve yerel İslamcı hareketlerle birleşerek yeni örgütler oluşturmuşlardır.² Bu bağlamda 21. yüzyılın başlarına gelindiğinde radikal cihatçı hareketlerin artık sadece yerel isyanlarla sınırlı kalmayıp küresel bir ağ oluşturarak bölgesel güç unsurlarının aktörlerinden biri hâline geldikleri söylenilebilir. Ensar el-İslam, söz konusu ideolojik ve tarihsel arka plan bağlamında modern cihatçılığın önemli bir örneği olarak ortaya çıkmış ve radikal İslamcı hareketin sahadaki başat aktörlerinden biri konumuna gelmiştir.

Bu çalışma, 2001 yılında Irak Kürdistanı'nda Selefi-Cihatçı bir çizgide teşekkül eden Ensar el-İslam örgütünün ideolojik referanslarını, askerî stratejilerini, diğer cihatçı örgütlerle kurduğu ilişkileri ve zaman içerisinde geçirdiği dönüşümleri analiz ederek örgütün Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ndeki (IKBY) etkisini ve dinamik yapısını bütüncül bir çerçevede incelemeyi amaçlamaktadır. Mevcut literatürde Ensar el-İslam üzerine yapılan çalışmalar

- 1 Nurullah Çakmaktaş, "Müslüman Dünyada Dini Radikalizmin Yeni Bir Evresi Olarak Daiş Düşüncesi," *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi* 19, sy 62 (2024): 39-60.
- 2 Inayatullah Bhatti ve Abdul Basit, "Afghanistan's Political Civil Jihad's Purpose in The Present Context of Peace After The Soviet Withdrawal," *İnkishaf* 4, sy 12 (2024): 163-82.

sınırlı olup örgüte ilişkin veriler genellikle genel cihatçı hareketleri konu edinen çalışmalarda sınırlı ve dağınık biçimde ele alınmıştır. Bu durum, örgütün özgün yapısını ve bölgesel etkilerini derinlemesine inceleyen bütüncül akademik araştırmaların eksikliğine işaret etmektedir. Araştırma nitel bir çerçevede yapılandırılmış olup veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tekniği benimsenmiştir. Bu kapsamda açık kaynaklı raporlar, akademik yayınlar, medya arşivleri ve örgüte ait açıklamalar sistematik biçimde incelenmiştir. Bu doğrultuda şu temel soruya yanıt aranmaktadır: Ensar el-İslam örgütünün ideolojik yapısı, askerî stratejileri ve küresel cihatçı yapılarla ilişkileri nasıl şekillenmiştir? Kuruluşundan itibaren hem yerel hem de küresel cihatçı hareketlerle çeşitli ittifaklar kuran Ensar el-İslam özellikle Kürt bölgelerinde etkili olmuş, Irak ve Suriye'deki çatışma ortamında farklı silahlı yapılarla iş birliği geliştirerek faaliyet alanını genişletmiştir.³ Bu bağlamda çalışma, örgütün ideolojik ve operasyonel dönüşümünü tarihsel süreç içerisinde ele almakta ve söz konusu dönüşümün bölgesel güvenlik mimarisi üzerindeki yansımalarını değerlendirmektedir.

Kürdistan Bölgesindeki İslamcı Hareketler ve Ensar el-İslam'ın Kuruluşu

Mısır'da kurulan Müslüman Kardeşler Cemaati, özellikle Sünni İslam dünyasında farklı İslami eğilimlere sahip birçok hareketin oluşumunda etkili olmuştur. Bu bağlamda bugünkü IKBY de Müslüman Kardeşlerin İslam anlayışının yayıldığı ve etkisini gösterdiği önemli bölgelerden birini teşkil etmiştir. 1950'li yılların başlarından itibaren Müslüman Kardeşler'in fikri etkisi Kürt bölgelerinde İslami hareketlerin şekillenmesinde rol oynamış ve bu gelişme, söz konusu bölgelerdeki İslami yapılanmaların hareket zeminine katkı sağlamıştır.⁴ Ancak 1971 yılında Irak'taki Baas yönetimi, Müslüman Kardeşler'in Irak kolunu resmen yasaklama ve dağıtma kararı almıştır.⁵ Buna rağmen cemaat, gayri resmi kanallar aracılığıyla faaliyetlerini sürdürerek varlığını korumuş ve bölgedeki İslami hareketler üzerindeki etkisini devam ettirmiştir.

Müslüman Kardeşlerin dağıtılmasının ardından, cemaatin bazı mensupları ideolojik bir dönüşüm geçirerek cihat düşüncesine yönelmiş ve 1978 yılı sonlarında Irak devletine karşı silahlı mücadele başlatmıştır. 1980 yılına gelindiğinde, Kürdistan coğrafyasında ilk silahlı İslamcı örgütlenme olarak

3 "Ensar el-İslam el-Kurdiyye.. min et-te'sis hatta Daeş," Bavvabet el-Harekât el-İslamiyye, 21 Aralık 2019, <http://www.islamist-movements.com/32212>.

4 "Ensar el-İslam el-Kurdiyye"

5 Osman Aydemir, "Müslüman Kardeşler Hareketi: Tarihi ve Bugünü," İnsamer, sy 136 (2021).

kabul edilen Kürdistan İslam Ordusu teşekkül etmiştir.⁶ Kürdistan'da İslamcı hareketlerin kurumsallaşma süreci, Müslüman Kardeşler'in bölgeye nüfuz etmesiyle ivme kazanmış ve daha teşkilatlı hareketlere bürünmüşlerdir. Daha önce bölgedeki dinî otorite büyük ölçüde geleneksel İslami yorumlara dayalı olarak mollaların etkisi altında şekillenmekteydi. Ancak örgütlü ve teşkilatlı bir İslami hareketin ortaya çıkışı, bu geleneksel dini yapılarla değil, söz konusu din adamlarının Müslüman Kardeşler'in İslam düşüncesiyle etkileşime girmesi ve bu düşünceyle dönüşüm geçirmesiyle mümkün olmuştur.⁷ Böylece bölgedeki söz konusu yapılanma, klasik dinî otoritelerin sınırlarını aşarak siyasal ve toplumsal boyutta örgütlü bir kimlik kazanmaya başlamıştır. Ancak Irak yönetimi ile bu yapılar arasında anlaşmazlıklar ve çekişmeler yaşanmıştır. Irak devleti ile bazı İslamcı gruplar arasındaki çatışmalar derinleşirken Kürdistan'daki İslamcı hareket içinde üç temel eğilim ön plana çıkmıştır.

Bunlardan ilkinin teşkil eden "Molla Osman Abdülaziz Hareketi", İslami hareketler içerisinde ılımlı bir çizgiyi temsil etmiş, Molla Osman Abdülaziz'in liderliğinde kurumsallaşmış ve onun vefatının ardından kardeşi Molla Ali Abdülaziz tarafından sürdürülmüştür. Bu eğilim, silahlı mücadeleyi ikincil konuma iterek siyasal katılımı ve toplumsal dönüşümü önceleyen bir strateji benimsemiş; böylece İslami hareketin ideolojik meşruiyetini muhafaza etme yönünde bir hassasiyet sergilemiştir.⁸

İkincisi "Ali Babir Hareketi"dir ve Ali Babir, Molla Abdülaziz'in kurduğu hareket içerisinde daha radikal bir çizgiyi temsil ederken ikinci lider Ali Abdülaziz ve çevresiyle yaşadığı anlaşmazlıklar neticesinde hareketten ayrılmıştır. Ali Babir, ayrışmanın ardından Kürdistan İslam Topluluğu adı altında yeni bir yapılanma kurmuş ve kendisini bu örgütün emiri olarak ilan etmiştir. Bu yeni yapılanma, cihat söylemini daha katı bir zeminde konumlandırarak İslami yönetime giden yolu silahlı mücadele üzerinden tanımlamıştır.

Üçüncüsü "Molla Krekar Hareketi"dir ve asıl adı Necmeddin Farac olan Molla Krekar, 1970'li yıllarda genç yaşta Irak'taki Müslüman Kardeşler hareketine katılmış ve ideolojik düşüncesini bu çerçevede şekillendirmiştir. Ancak ilerleyen süreçte bir Selefi-Cihatçı çizgiye evrilerek İslami Birlik Hareketi'ne dâhil olmuştur. Onun düşünsel yaklaşımı, İslam'ın siyasi ve toplumsal düzen üzerindeki belirleyiciliğini vurgulayan katı bir ideoloji etrafında şekil-

6 Brynjar Lia, "A Kurdish Al-Qaida? Making Sense of the Ansar al-Islam Movement in Iraqi Kurdistan in the Early 2000s," *Religions* 13, sy 3 (2022): 203, <https://doi.org/10.3390/rel13030203>.

7 İkrâm Filiz, "Kuzey Irak'ta Sünni Şia İkiliminde Gelişen Dini Gruplar ve Hareketler (Komelayi İslami Örneği)" (YL Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 14.

8 Filiz, "Kuzey Irak'ta Sünni," 14

lenmiş ve nihayetinde radikal İslamcı yapılanmaların temel figürlerinden biri hâline gelmesine neden olmuştur.⁹

Irak hükûmetinin Halepçe’de Kürt gruplara karşı kimyasal silah kullanması, bölgedeki radikal eğilimlerin güçlenmesine ve radikal İslamcı hareketlerde politik ve askerî yapılanmaların daha da görünür olmalarına yol açmıştır.¹⁰ Bu gelişmeler, aralarında Ensar el-İslam’ın da olduğu Selefi-Cihatçı örgütlerin doğuşu için uygun zemini hazırlamış, silahlı cihat söyleminin sosyo-politik bir reaksiyon olarak bölgede kökleşmesini sağlamıştır.

2001 yılı itibarıyla IKBY’de Selefi-Cihatçı yapılanmalar belirgin bir şekilde örgütlenmeye başlamış ve bu süreçte Cund el-İslam gibi gruplar sahneye çıkmıştır. 1 Eylül 2001’de Cund el-İslam yayımladığı bildiriyle Kürt seküler partilerini küfürle suçlamış ve bu yapıların yabancı güçlerin çıkarlarına hizmet ettiğini öne sürmüştür. Bildiride özellikle Celal Talabani liderliğindeki Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) hedef alınmıştır.¹¹ Bu bağlamda Cund el-İslam’ın öncelikli düşman olarak KYB’yi hedef alması, örgütün düşünsel yapısında Afgan cihadından dönen savaşçıların etkisiyle birlikte el-Kaide’nin ideolojik çerçevesinin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca örgüt tarafından yapılan bazı açıklamalarda örgüt mensuplarının ismi açıklanmayan bir ülkede silah ve patlayıcı eğitimi aldığı bildirilmiştir.¹² Bu açıklamalar, bölgedeki ideolojik gerilimlerin giderek silahlı bir mücadeleye evrildiğini ve Selefi-Cihatçı örgütlerin uluslararası bağlar kurarak askerî kapasitesini artırdığını göstermiştir. Bu gelişmelerin hemen ardından Selefi-Cihatçı çizgide faaliyet gösteren gruplar arasında bir konsolidasyon süreci başlamış ve bu birleşme arayışları, kısa süre sonra daha örgütlü ve etkili bir yapının yani Ensar el-İslam’ın doğuşuna zemin hazırlamıştır.

Ensar el-İslam’ın Kuruluşu

5 Aralık 2001 tarihinde Ensar el-İslam adıyla yeni bir Selefi-Cihatçı örgütün kurulduğu ilan edilmiştir.¹³ Bu oluşum, ideolojik yakınlık içerisinde bulunan Cund el-İslam, Islah Derneği, Kürt Hamas’ı ve Tevhid Hareketi gibi yapıların bir çatı altında birleşmesiyle vücut bulmuş, örgütün liderliğine ise hem dini söylemi hem de uluslararası bağlantılarıyla bilinen Molla Krekar

9 “Ensar el-İslam el-Kurdiyye.”

10 Jonathan Schanzer, “Ansar Al-Islam: Iraq’s al-Qaeda Connection,” *The Washington Institute*, 15 Ocak 2003.

11 Jon Greenwald, “Radical Islam in Iraqi Kurdistan: The Mouse That Roared?” *International Crisis Group*, 7 Şubat 2003.

12 “Ansar al-Islam in Iraqi Kurdistan,” Human Rights Watch, erişim 15 Şubat 2025, <https://www.hrw.org/legacy/backgrounders/mena/ansarbk020503.htm>.

13 “Ensar el-İslam el-Kurdiyye.”

getirilmiştir.¹⁴ Molla Krekar, 1990'lı yıllarda Afganistan'da uzun süre kalarak buradaki savaş tecrübelerini ve ideolojik formasyonunu Kürdistan'a taşımıştır. Daha önce Tevhid Hareketi içinde siyasi büro üyesi olarak yer almış ve İslah Derneği adlı özel bir birimi yönetmiştir. Krekar'ın düşünsel yönelimlerini ve entelektüel birikimini incelemek, örgütün ideolojik temellerini ve fikir dünyasını anlamak açısından faydalı olacaktır.

Molla Krekar, Ensar el-İslam'ın kurucusu ve ideolojik yönlendiricisi olarak hem fikri temellerinin şekillenmesinde hem de organizasyonel yapılanmasında merkezî bir rol oynamıştır. 1982 yılında Süleymaniye'de Arapça eğitimi veren bir okuldan mezun olan Molla Krekar, kısa bir süre sonra hem akademik eğitimine devam etmek hem de Afganistan'da Sovyetler Birliği'ne karşı yürütülen savaşa katılmak amacıyla Pakistan'a gitmiştir. Pakistan'da İslam hukuku alanında eğitim almış ve bu süreçte Abdullah Azzam da dâhil olmak üzere cihatçı ideolojinin entelektüel temellerini şekillendiren önemli figürlerle tanışarak onlardan dersler almıştır.¹⁵ Bu akademik ve ideolojik etkileşim, onun Selefi-Cihatçı düşünce yapısının oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Molla Krekar, doktorasını Pakistan'daki Sind Üniversitesinde tamamlamış olup "Musa Aleyhisselam Kıssasında Davet Metodolojisi" başlıklı bir tez hazırlamıştır. Kendisi bu çalışmayı, İslami davet anlayışını şekillendiren metodolojik çerçeveyi ve dinî söylemini akademik bir perspektifle temellendirme çabası olarak değerlendirmektedir.¹⁶ Molla Krekar, yalnızca siyasi kimliğiyle değil aynı zamanda yazar, şair ve çok dilli bir hatip olarak da öne çıkmaktadır. Kürtçe kaleme aldığı çok sayıda dinî eser bulunmakta olup bu metinler İslami düşüncenin yorumlanması ve aktarılması açısından önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte Krekar'ın en dikkat çeken edebi eserleri, şiir divanı olan "Doğumun Acısı" ve "Hayatta Kalmanın Acısı" başlıklı şiir kitaplarıdır. Bu eserler, genel olarak Kürt halkının tarihsel ve siyasal bağlamda karşılaştığı trajedileri, özel olarak ise Halepçe Katliamı'nı ele almakta; bireysel ve kolektif acı deneyimini edebi bir perspektiften işlemektedir.¹⁷

1991'den beri Norveç'te ikamet eden Krekar, yıllar boyunca çeşitli terör bağlantılı suçlamalarla gözaltına alınmış ve yargılanmış;¹⁸ el-Kaide ile doğrudan bağlantılı olduğu, Kuzey Irak'ta kimyasal silah bulundurduğu ve ulus-

14 Mesut Abdülhalik, "al-Harekât al-İslamiyya al-Kurdistanîyya", el-Haraka al-İslamiyya fi Kurdistan içinde, ed. Kolektif (Markaz al-Misbar lil-Dirasat ve'l-Buhus, 2011) 48.

15 "Ensar el-İslam'ın kurucusu Molla Krekar kimdir?" *Mepa News*, güncelleme 6 Mayıs 2021.

16 Azzam el-Temimi, yönetmen, "Muracaat ma'a el-Mulla Ebu Seyyid Kutub Fatih Krikar, el-Haleka el-ula," al-Hivar TV tarafından 6 Ekim 2009 tarihinde yayınlandı, YouTube. 50:39 <https://www.youtube.com/watch?v=xVKWAluQKfM>.

17 "Ensar el-İslam el-Kurdiyye."

18 "Norveç, 12 yıl hapis cezası alan Molla Krekarı İtalya'ya iade etti", *Euronews*, 26 Mart 2020.

lararası cihatçı savaşçıları barındırdığı yönündeki çeşitli iddiaları kesin bir şekilde reddetmiştir.¹⁹ Ancak radikal söylemleri ve cihatçı hareketlerle olan ideolojik yakınlığı nedeniyle uluslararası güvenlik politikaları çerçevesinde izlenen aktörlerden biri olmuştur. Özellikle Norveç yetkilileri tarafından ulusal güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmiş ve hakkında çeşitli yasal süreçler başlatılmıştır.

Molla Krekar'ın Selefi-Cihatçı düşüncenin IKBY'deki gelişiminde oynadığı rol, Ensar el-İslam'ın sadece yerel bir örgüt değil aynı zamanda küresel cihatçı hareketin bir parçası olarak değerlendirilmesine zemin hazırlamıştır. Zira Krekar'ın ideolojisi ve bu çerçevede gerçekleştirdiği söylemleri, Ensar el-İslam'ın askerî stratejisi kadar uluslararası Selefi-Cihatçı ağlar ile ilişkisinin şekillenmesinde de etkili olmuştur. Nitekim Norveç hükûmeti, Krekar'ı ulusal güvenliğe tehdit olarak değerlendirmiş ve sınır dışı etme kararı almıştır. Ancak Krekar'ın Irak'a iade edilmesi hâlinde işkenceye maruz kalabileceği endişesi nedeniyle bu karar uygulanamamıştır. Örgütün en önemli figürü Krekar olmakla birlikte Ensar el-İslam'ın hiyerarşisinde organizasyonel görevler Cafer Hasan Kuta'ya (Ebu Abdullah eş-Şafii), askerî komuta ise Asad Muhammed Hasan'a (Asu Huleri) verilmiştir.²⁰ Bu süreç, Ensar el-İslam'ın IKBY'deki Selefi-Cihatçı örgütler arasında merkezi bir konum kazandığını ve ideolojik yönelimi doğrultusunda sahadaki etkisini artırmayı hedeflediğini göstermektedir.

İdeolojik Temeller

Ensar el-İslam, Suudi Selefililiğinin etkisi altında şekillenmiş ve Selefi-Sünni cihat doktrinini benimsemiştir. Örgütün ideolojik temelleri; Seyyid Kutub, İbn Teymiye, Abdülaziz bin Baz ve Muhammed Nâsıruddin el-Elbani gibi isimlerin düşüncelerinden beslenmiş, bu figürlerin teolojik ve siyasi yaklaşımları örgütün dünya görüşünü şekillendiren önemli referanslar arasında yer almıştır.²¹ Ensar el-İslam, İslami yönetime geçişi ancak silahlı mücadeleyle mümkün gören bir perspektife sahiptir. Örgüt, başlangıçta Irak'taki milliyetçi Kürt hareketlerini hedef alıp seküler yönetimleri düşman olarak tanımlamış ancak 2003 sonrası ABD işgaline karşı da mücadele vermeye başlamıştır.²²

19 Azzam el-Temimi, yönetmen, "Muracaat ma'a el-Mulla Ebu Seyyid Kutub Fatih Krikar, el-Haleka el-Saniye," al-Hiwar TV tarafından 12 Ekim 2009 tarihinde yayınlandı, YouTube, 46:11, <https://www.youtube.com/watch?v=p2GnTzZckMQ>.

20 Micah Zenko, "Foregoing Limited Force: The George W. Bush Administration's Decision Not to Attack Ansar Al-Islam," *Journal of Strategic Studies* 32, sy 4 (2009): 615-49, <https://doi.org/10.1080/01402390902987046>.

21 "Ensar el-İslam el-Kurdiyye."

22 Lia, "A Kurdish Al-Qaida?"

Molla Krekar verdiği bir mülakatta kendisinin Seyyid Kutub ve Abdullah Azzam gibi şahsiyetlerin öğrencisi olduğunu vurgulamaktadır.²³ Krekar, Seyyid Kutub'un "Yoldaki İşaretler" adlı eserinden derin bir şekilde etkilendiğini ve bu kitabın düşünsel dünyasında önemli bir dönüm noktasını teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu etkinin bir yansıması olarak kızına "Meâlim" adını verdiğini ifade etmiştir.²⁴ Kutub'un cihat doktrini ve İslam toplumu-na dair radikal dönüşüm anlayışı, Krekar'ın ideolojik yöneliminde belirleyici bir unsur olmuş, örgütsel yapılanmasında da bu fikirlerin merkezî bir rol oynadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca 29 Ağustos 1992'de Seyyid Kutub'un doğum günü anısına bir askerî eğitim kampı açtıklarını belirtmiş ve bu girişimin, Kutub'un düşüncelerini pratiğe dökme ve cihat fikrini somut bir örgütsel zemine taşıma amacı taşıdığını vurgulamıştır.²⁵ Bu durum, Ensar el-İslam'ın sadece teorik bir Selefi-Cihatçı çerçeveye bağlı kalmadığını aynı zamanda ideolojik referanslarını sahada pratiğe dönüştürmeye yönelik bir yapılanma içerisinde olduğunu göstermektedir. Örgüt, İslam'ı destekleme ve Allah yolunda cihat etme misyonunu temel ilkeleri arasında saymaktadır. Ensar el-İslam etnik köken, ulus veya ırk temelinde bir ayrım gözetmeksizin tüm Müslümanları ortak bir ümmet bilinci içerisinde değerlendirmekte ve İslami birlik idealine dayalı bir toplumsal düzen tasavvurunu savunmaktadır. Örgüt, hedeflerini de şu şekilde belirtmektedir: 1) İslami bir yönetim sistemi kurmak: Fitne ortadan kalkmalı ve din yalnızca Allah'a ait olmalı. 2) Kürt halkının şer'i haklarını korumak ve onları garanti altına almak: Anadilde eğitim ve yargı. 3) İslam devletini doğru bir yöntemle tanımlamak ve kurmak.²⁶

Coğrafi Yayılım

Daha önce de değinildiği gibi Ensar el-İslam birden fazla küçük grubun bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bunlardan en önemlisinin Cund el-İslam olduğu söylenilebilir ve bu örgütün dönem itibarıyla İran sınırlarında etkin olduğu bilinmektedir. Ancak Ensar el-İslam, kurulduktan sonra Halepçe ve İran sınırına yakın kırsal bölgelerde etkisini artırarak kontrol alanını genişletmiştir.²⁷ Bu bölge, Halepçe ve Süleymaniye şehirlerine bağlı dokuz köyü kapsamakta olup örgütün en stratejik merkezlerinden biri olan Beyare Köyü'nü de içermektedir. Beyare yalnızca örgütün liderlik merkezi olarak

23 el-Temimi, "Muracaat ... el-Saniye."

24 "Ensar el-İslam el-Kurdiyye."

25 "Ensar el-İslam el-Kurdiyye."

26 Abdülhalik, "al-Harekât al-İslamiyya al-Kurdistanîyya." Jonathan Schanzer, "Ansar al-İslam. Back in Irak," *Insight Turkey* 6, sy 1 (2004).

27 Brian Fishman, *Dysfunction and Decline: Lessons Learned from Inside Al-Qa'ida in Iraq* (Combating Terrorism Center, 2009).

değil aynı zamanda ideolojik yapılanmanın şekillendiği ve uygulamaya konduğu bir alan olarak öne çıkmıştır.²⁸

Örgüt, bölgede “hisbe” (şariat düzeninin uygulanmasını denetleme) işlevini üstlenerek toplumsal normları dinî kurallar çerçevesinde yeniden yapılandırma girişiminde bulunmuştur.²⁹ Bu bağlamda dükkanların namaz vakitlerinde kapatılmasını zorunlu kılmış, içki satışını yasaklamış ve halkı cihada hazırlanmaya çağırmıştır.³⁰ Bu uygulamalar, örgütün yalnızca askerî bir yapılanma olmanın ötesine geçerek sosyal ve dini normları dönüştürmeye yönelik bir yönetim mekanizması oluşturma çabasında olduğunu göstermektedir. Ensar el-İslam, Beyare köyündeki üslerini son derece güçlü bir şekilde tahkim etmiş, bölgeye giden tüm yolları mayınlamış ve silahlarını dağlardaki mağaralarda depolamıştır.³¹ Kürt liderleri, Ensar el-İslam’ın tahkimatlarını, el-Kaide lideri Usame bin Ladin’in Tora Bora Dağları’ndaki hâkimiyetine benzetmiştir.³²

Örgütsel Yapı ve Operasyonlar

Ensar el-İslam’ın örgütsel yapısı, diğer silahlı gruplarda olduğu gibi hiyerarşik bir liderlik modeli üzerine inşa edilmiştir. Örgüt, bir emir ve ona bağlı iki yardımcıdan oluşan merkezi bir yönetim mekanizmasına sahiptir. Bu yönetim kadrosu, örgütün askerî ve siyasi stratejilerini belirleme yetkisine sahip olup operasyonel yönelimini şekillendirmektedir.³³ Askerî Komite, örgütün silahlı kanadını oluşturan sekiz taburdan meydana gelmekte olup operasyonel kararları alan birimdir. Ensar el-İslam’ın askerî gücünün ağır makineli tüfekler, havan topları, uçaksavar sistemleri ve kimyasal maddeler içerdiği öne sürülen çeşitli mühimmatlarla desteklendiği iddia edilmektedir.³⁴ Örgüt, asimetrik savaş stratejilerini benimseyerek gerilla savaşı taktikleri uygulamış ve özellikle dağlık arazilerde vur-kaç yöntemini etkin bir şekilde kullanmıştır. Güvenlik Komitesi, örgütün istihbarat faaliyetlerini yürütmekte ve düşman unsurların örgüte sızmasını önlemek, lider kadroyu korumak ve iç güvenliği sağlamakla sorumludur. Bu birim, güvenlik önlemlerini en üst düzeyde tutarak telefon veya elektronik iletişim araçlarının kullanımından kaçınmakta ve yalnızca yüz yüze iletişimi tercih et-

28 Zenko, “Foregoing Limited Force”.

29 Filiz, “Kuzey Irak’ta Sünni,” 84.

30 Lia, “A Kurdish Al-Qaida?”.

31 “Ansar al-Islam in Iraqi Kurdistan.”

32 “Ensar el-İslam el-Kurdiyye.”

33 “Ensar el-İslam el-Kurdiyye.”

34 “Non-State Groups,” *The Military Balance* 108, sy 1 (2008): 461-82, <https://doi.org/10.1080/04597220801912960>.

mektedir.³⁵ Şeriat Komitesi ve Mahkemesi, örgütün dinî otoritesini temsil eden en önemli yapı olarak İslam hukukuna dayalı yargılama süreçlerini yürütmekte ve örgüt üyeleri ile halk üzerindeki dini ve hukuki meselelerde nihai karar mercii olarak hareket etmektedir.³⁶ Bu yapı, Ensar el-İslam'ın şeriat düzenini tesis etme iddiasının kurumsal bir uzantısı olup örgütün sosyal ve ideolojik denetimini pekiştiren bir mekanizma işlevi görmektedir. Medya Komitesi, örgütün propaganda ve bilgilendirme faaliyetlerini yürüten birimdir. Ensar el-İslam'a ilişkin bildirileri, açıklamaları ve görsel materyalleri internet ve diğer medya araçları üzerinden yaymakla sorumludur. Bu komite, örgütün ideolojik söylemini geniş kitlelere ulaştırmayı ve destekçileriyle iletişimi sürdürmeyi amaçlayan bir propaganda organı işlevi görmektedir. Şura Konseyi, örgütün en üst düzey karar alma organı olup 15 Kürt üyeden oluşmaktadır. Emir ve yardımcıları bu konseyin başında yer almakta ve örgütün genel stratejik yönelimlerini belirlemektedir. Şura Konseyi, örgüt içindeki önemli kararların alındığı, liderlik yapısının denetlendiği ve Ensar el-İslam'ın ideolojik-politik yapısının şekillendirildiği merkezî bir organdır.³⁷

Ensar el-İslam, yakın düşman olarak gördüğü hem seküler hem de sosyalist Kürt siyasi oluşumlara, bunların yanı sıra gazetecilere, yabancı kişi ve kuruluşlara ve Hristiyan topluluklara yönelik çeşitli saldırılar gerçekleştirmiştir. Örgüt, ideolojik çerçevesini güçlendirmek ve düşman olarak tanımladığı gruplara karşı meşruiyet sağlamak amacıyla bazı grup ve kişilerin tekfir edildiğine dair bir fetva yayımlamış, bu fetvanın hemen ardından silahlı eylemlerini yoğunlaştırmıştır.³⁸ Bu bağlamda örgüt Halepçe yakınlarındaki bir köye baskın düzenleyerek peşmergeye bağlı 43 Kürt savaşçıyı öldürmüş ve cesetlerini tahrip etmiştir.³⁹ Bu saldırı, Ensar el-İslam'ın yalnızca doğrudan çatışma yürütmekle kalmayıp düşman olarak tanımladığı unsurlara karşı fiziksel ve psikolojik baskıyı artıran stratejiler geliştirdiğini göstermektedir. Aynı zamanda bu tür eylemler, örgütün yerel halk üzerinde korku ve otorite kurma çabası içinde olduğunu ve kendi ideolojik çerçevesine uygun olmayan toplumsal unsurları yok etmeye yönelik bir mücadele yürüttüğünü ortaya koymaktadır. Daha önce benzer saldırılara maruz kalan bireylerle gerçekleştirilen görüşmeler, Ensar el-İslam'ın eylemlerinin yerel topluluklar üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemli bir veri kaynağı

35 Fishman, "Dysfunction and Decline".

36 "Ensar el-İslam el-Kurdiyye."

37 "Ensar el-İslam el-Kurdiyye."

38 "Ansar al-Islam in Iraqi Kurdistan."

39 Kawa Nadir Abdülkadir, "el-İ'tidal ve et-Tetarruf: el-İslam el-Siyasi fi Kürdistan el-Irak", *el-Haraka al-Islamiyya fi Kurdistan* içinde, ed. Kolektif (Markaz al-Misbar lil-Dirasat ve'l-Buhus, 2011) 76.

oluşturmaktadır. Bu görüşmelerde mağdurlar, yaşadıklarını aktararak örgütün uyguladığı şiddet pratiklerinin bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl travmatik sonuçlar doğurduğunu ifade etmişlerdir. Anlatılanlar yalnızca fiziksel zarar ve kayıplarla sınırlı kalmamakta aynı zamanda Ensar el-İslam'ın ideolojik motivasyonlarının yerel halkın gündelik yaşamına nasıl nüfuz ettiğini ve toplumsal dokuda nasıl derin etkiler bıraktığını da ortaya koymaktadır. Hatta bölgedeki insanların çoğu onları DEaş'a benzetmektedir.⁴⁰

2002 baharında Ensar el-İslam, IKBY'nin seküler karakterini doğrudan hedef alarak dönemin IKBY Başkanı Berham Salih'e yönelik bir suikast girişiminde bulunmuştur.⁴¹ Bu saldırı, örgütün el-Kaide etkisindeki Selefi-Cihatçı ideolojisinin pratik bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Ensar el-İslam, tıpkı el-Kaide gibi “yakın düşman” doktrini çerçevesinde kendi coğrafyasındaki seküler, milliyetçi ve Batı'yla iş birliği içinde gördüğü siyasi aktörleri meşru hedef almış, bu yapıların İslami ilkelerle bağdaşmadığını ileri sürerek onları küfürle itham etmiştir. IKBY'yi hem seküler yönetim anlayışı hem de Batı ile kurduğu siyasi ilişkiler nedeniyle “tağuti”⁴² olarak niteleyen örgütün, bu tür saldırılarla hem kendi ideolojik söylemini pekiştirmeyi hem de bölgedeki meşru otoriteyi zayıflatmayı hedeflediği söylenebilir. Bunun yanı sıra Ensar el-İslam; yabancı gazetecilere, uluslararası yardım kuruluşlarının çalışanlarına ve seküler Kürt siyasi liderlerle yönelik tehditler içeren bildiriler yayımlamış, bu grupları düşman unsurlar olarak tanımlamıştır.⁴³

2003 yılında düzenlenen bir intihar saldırısı sırasında Avustralyalı gazeteci Paul Moran hayatını kaybetmiştir. Her ne kadar bazı kaynaklar bu olayın gazetecinin doğrudan hedef alındığını gösteren açık kanıtlardan yoksun olduğunu belirtse de⁴⁴ Ensar el-İslam'ın zaman zaman medya mensuplarını kasıtlı biçimde hedef aldığına dair başka örnekler mevcuttur.⁴⁵ Bu durum, örgütün yalnızca fiziksel zarar vermeyi değil aynı zamanda sembolik ve psikolojik etkiler yaratmayı amaçladığını, özellikle medya gibi yüksek görünürlüğe sahip aktörleri hedef alarak küresel kamuoyuna yönelik mesajlar iletmeye çalıştığını göstermektedir. 2004 yılında örgüt, Erbil'de Kürtlerin çeşitli bayram kutlamalarını hedef alan eş zamanlı bombalı sal-

40 Ayoob Radha, yönetmen “Ansar al-Islam in Kurdistan,” Ayoob Radha tarafından 4 Ekim 2020 tarihinde yayınlandı, YouTube, 12:46, <https://www.youtube.com/watch?v=tYVpNMfByPQ>.

41 “Kuzey Iraklı Kürt Lidere Suikast Girişimi,” VOA, 2 Nisan 2002.

42 Allah'ın hükümlerini reddeden, insanları saptıran ya da ilahi otoriteye karşı gelen kişi, kurum veya sistemler için kullanılır.

43 Mustafa Yıldız, “Kuzey Irak ve Türkiye” (İNSAMER, 2021).

44 “Journalists Killed in 2003- Motive Confirmed: Paul Moran,” Refworld, Ocak 2004, <https://www.refworld.org/reference/annualreport/cpi/2004/en/81710>.

45 “Ansar al islam in Kurdistan.”

dırılar düzenleyerek sivil nüfusun maruz kaldığı en kanlı eylemlerinden birini gerçekleştirmiştir. Bu saldırılar sonucunda 109 kişi hayatını kaybetmiş, 200'den fazla kişi yaralanmıştır.⁴⁶ Aynı zamanda örgütün, Kürt kimliği içerisindeki seküler unsurlarla yaşadığı ideolojik çatışmayı sahaya taşıdığı görülmektedir. Örgütün gerçekleştirdiği birçok saldırıdan bahsedilebilir.⁴⁷ Bu saldırılar her ne kadar doğrudan sivilleri hedef alma amacı taşımamış olsa da sivil kayıpların önlenmesine yönelik herhangi bir hassasiyet göstermediğini belirtmek mümkündür. Bu durum, Ensar el-İslam'ın IKBY'deki hedeflerine ulaşmada yaşanacak olan paralel zararları göze aldığı da bir göstergesidir. Bu bağlamda örgütün hem yerel otoriteleri hem de uluslararası aktörleri ideolojik tehdit olarak değerlendirdiği, bu çerçevede asimetrik savaş yöntemlerini ve şiddet temelli gayri nizami faaliyetleri temel mücadele araçları olarak benimsediği anlaşılmaktadır.

El-Kaide ile İlişkiler

Ensar el-İslam, ABD'nin Saddam Hüseyin rejimi ile el-Kaide arasında bağlantı olduğuna dair iddialarını desteklemek amacıyla öne sürdüğü en önemli unsurlardan biri olmuştur. Bu bağlamda örgüt, ABD'nin Irak'a askerî müdahaleyi meşrulaştırmak için kullandığı gerekçelerden birini teşkil etmiştir. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, 5 Şubat 2003'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmada Ensar el-İslam'ı Kuzey Irak'ta bir el-Kaide üssü olarak tanımlamış ve örgütün Saddam Hüseyin rejimiyle iş birliği içinde olduğu yönünde iddialarda bulunmuştur. Powell, Ensar el-İslam'ın kimyasal silah üretimi ve terör faaliyetleri yürüttüğünü öne sürerek Saddam Hüseyin yönetimi tarafından desteklendiğini iddia etmiştir.⁴⁸ Ancak Powell, sonradan söz konusu iddiaların hatalı istihbarata dayandığını kabul etmiştir. Söz konusu söylem, dönemin uluslararası güvenlik söylemleri içerisinde özellikle Irak'a yönelik dış müdahale politikalarının temellendirilmesinde referans noktalarından biri olarak yer almıştır. Ensar el-İslam, Washington yönetimi tarafından Saddam rejiminin el-Kaide ile bağlantılı olduğu ve Irak'ın terörist gruplar için güvenli bir sığınak hâline geldiği tezini güçlendiren bir unsur olarak kullanılmıştır. Ancak savaş sonrası yapılan araştırmalar, Ensar el-İslam ile Saddam Hüseyin rejimi arasında doğrudan bir iş birliği olduğuna dair kesin kanıtların bulunmadığını

46 "Ensar el-İslam el-Kurdiyye."

47 "Appendix B – Statement of Reasons – Ansar al-Islam," Parliament of Australia, erişim 17 Şubat 2025, https://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Joint/Completed_Inquiries/pjicis/grouped/report/appendixb

48 "Meetings Coverage and Press Releases: Briefing Security Council, US Secretary of State Powell Presents Evidence of Iraq's Failure to Disarm," United Nations, 5 Şubat 2003, <https://press.un.org/en/2003/sc7658.doc.htm>.

ortaya koymuştur. Buna rağmen ABD yönetimi, Ensar el-İslam'ı Irak'a yönelik askerî müdahalesini meşrulaştıran en önemli terör örgütlerinden biri olarak yansıtmıştır.⁴⁹

Ensar el-İslam, söz konusu iddiaları defalarca reddetmiş ve el-Kaide ile doğrudan bir örgütsel bağının bulunmadığını ileri sürmüştür.⁵⁰ Bununla birlikte örgütün ideolojik yönelimi ve savaş stratejileri açısından el-Kaide ile ortak noktaları olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Afganistan'da aynı dönemde faaliyet gösteren bireyler arasında kişisel ilişkilerin olduğu söylenebilir. Bu durum, Ensar el-İslam'ın küresel cihat ağı ile doğrudan bir entegrasyondan ziyade ortak referanslara ve savaş deneyimlerine dayalı bir etkileşim içerisinde olduğunu göstermektedir.

2003 Sonrası Dönem

ABD'nin 11 Eylül sonrası "teröre karşı savaş" doktrini çerçevesinde Ensar el-İslam üzerindeki baskılar giderek artmıştır. Özellikle 2003 yılında ABD ve Kürt güçleri tarafından düzenlenen geniş çaplı bir askerî operasyon, örgütün Beyare'deki ana karargâhından çıkarılmasına yol açmıştır.⁵¹ Bu saldırının ardından Ensar el-İslam üyeleri, İran sınırına ve kırsal bölgelere çekilmek zorunda kalmış, böylece örgütün operasyonel faaliyetleri açısından stratejik bir dönüşüm süreci başlamıştır. Bu gelişmeler, Ensar el-İslam'ı şehir merkezlerinde daha esnek ve hücrel bir yapılanmaya zorlamış, örgüt asimetrik savaş ve gerilla taktiklerine daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır. Kırsal alanlarda lojistik desteğin zayıflaması, örgütün şehir merkezlerinde hedef aldığı stratejik noktaları ve saldırı yöntemlerini çeşitlendirmesine neden olmuş, bu durum Ensar el-İslam'ın geleneksel alan kontrolü yaklaşımından uzaklaşarak daha mobilize ve dağınık bir operasyonel yapıya evrilmesine yol açmıştır.

ABD ve Celal Talabani'ye bağlı Kürt güçlerinin Eylül 2003'teki operasyonları sonrası Ensar el-İslam'ın İran'a çekilen unsurları, örgütsel yapısını yeniden şekillendirerek "Ensar el-Sünne" adı altında faaliyet göstermeye başlamıştır.⁵² Bu yapılanma, özellikle ABD'nin Irak'ı işgaline karşı direnişi örgütlemeye ve Sünni direniş hareketleriyle daha geniş bir ittifak kurma hedefi doğrultusunda şekillenmiştir. 2003-2007 yılları arasında faaliyet gösteren bu

49 "Secretary Powell at the UN: Iraq's Failure to Disarm," U.S. Department of State, 5 Kasım 2004, <https://2001-2009.state.gov/p/nea/disarm/?utm>

50 Lia, "A Kurdish Al-Qaida?"

51 Fishman, "Dysfunction and Decline." "Ansar al-Islam in Iraqi Kurdistan." Schanzer, "Ansar al-Islam."

52 "Appendix B – Statement of Reasons – Ansar al-Islam."

grup, bu dönemde Irak'taki cihatçı hareketler arasında önemli bir aktör hâline gelmiş, özellikle ABD güçlerine ve Irak hükûmetine karşı yürütülen silahlı saldırılar ve bombalı eylemlerle öne çıkmıştır.⁵³ Ancak 2007 yılı itibarıyla örgüt, tekrar Ensar el-İslam adını benimseyerek Selefi-Cihatçı söylemini yeniden vurgulamaya başlamıştır.⁵⁴

2011 yılında ABD'nin Irak'tan çekilmesinin ardından Ensar el-İslam, İKBY ve merkezî Irak hükûmetine karşı daha aktif bir şekilde operasyonlar yürütmeye başlamış, bölgedeki güvenlik boşluğundan faydalanarak etkinliğini artırmıştır. ABD'nin çekilmesiyle ortaya çıkan güç dengesizliği, örgütün Irak'taki saldırı cephelerini genişletmesine ve peşmerge ile Irak güvenlik güçlerine yönelik saldırılarını yoğunlaştırmasına olanak tanımıştır. Suriye'de 2011'de başlayan iç savaş, Ensar el-İslam'ın faaliyetlerini uluslararası bir boyuta taşımasına zemin hazırlamış ve örgüt, Ensar el-Şam adıyla Suriye'deki savaş sahasında varlık göstermeye başlamıştır.⁵⁵ Bu süreçte Ensar el-İslam, Halep ve çevresinde el-Nusra Cephesi gibi Selefi-Cihatçı gruplarla iş birliği yaparak Esad rejimine karşı yürütülen silahlı mücadelede yer almıştır. Özellikle 2013-2014 yıllarında örgüt Suriye'de daha fazla etkili olmuş aynı zamanda Irak'ta yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu dönemde Ensar el-İslam, Irak ve Suriye arasındaki cihatçı ağların bir parçası hâline gelmiş, bölgedeki Selefi-Cihatçı gruplarla taktiksel ittifaklar kurarak savaş kapasitesini artırmıştır. Örgütün Suriye'de faaliyet göstermesi, Ensar el-İslam'ın yalnızca yerel bir yapı olmaktan çıkıp bölgesel düzeyde Selefi-Cihatçı hareketin bir parçası hâline geldiğini göstermektedir.

Sonuç

Ensar el-İslam, Irak ve Kürdistan bölgesinde Selefi-Cihatçı ideolojiyi benimseyen en önemli örgütlerden biri olarak ortaya çıkmış ve faaliyetleriyle yalnızca bölgesel dinamikleri değil aynı zamanda küresel cihat hareketleriyle de etkileşimler kuran bir aktör olmuştur. Molla Krekar'ın liderliği altında ideolojik ve operasyonel yapılanmasını oluşturan örgüt, zamanla Irak ve Suriye'de değişen jeopolitik koşullara bağlı olarak çeşitli dönüşümler geçirmiştir. 2001'de kuruluşundan itibaren Kürt milliyetçi hareketlerine ve seküler yönetimlere karşı savaş ilan eden Ensar el-İslam, 2003'teki ABD işgaliyle birlikte küresel cihatçı örgütlerle daha fazla ilişki geliştirmiş ve el-Kaide ile bağlantılı gruplarla iş birliği yaparak daha geniş bir çerçevede konumlanmaya başlamıştır. Bu süreçte Ensar el-İslam'ın gelişimi, bölgede-

53 Schanzer, "Ansar Al-Islam". Fishman, "Dysfunction and Decline".

54 Can Acun, "Irak'ta Sünni İsyan", *Seta Perspektif*, sy 55 (2014).

55 "Ensar el-İslam el-Kurdiyye."

ki siyasi istikrarsızlık, mezhepsel gerilimler ve uluslararası güçlerin müdahale politikaları bağlamında ele alındığında örgütün yalnızca yerel bir Selefi-Cihatçı yapılanma olarak değil aynı zamanda küresel cihat hareketlerinin bir parçası olarak değerlendirilebileceği görülmektedir. Örgütün özellikle 2003 sonrası ABD ve Kürt güçlerinin operasyonlarıyla alan kontrolünü kaybetmesi, geleneksel savaş yöntemlerinden uzaklaşarak şehir gerillası, asimetrik savaş taktikleri ve terör saldırılarına daha fazla yönelmesine neden olmuştur.

Ensar el-İslam, bu dönemde Cund el-İslam gibi diğer cihatçı gruplarla birleşerek Irak'taki direniş hareketleri içinde yeniden yapılanmıştır. Ancak 2011 yılında ABD'nin Irak'tan çekilmesi, örgüte yeni bir fırsat alanı sunmuş ve Ensar el-İslam, IKBY ve merkezî Irak hükûmetine yönelik saldırılarını artırarak yeniden etkin bir aktör hâline gelmeye çalışmıştır. 2011'de başlayan Suriye iç savaşı, Ensar el-İslam'ın coğrafi kapsam bakımından bir dönüşüm geçirmesine imkân sağlamış, örgüt "Ensar el-Şam" adıyla Suriye'de faaliyet göstermeye başlamıştır. Özellikle Halep ve çevresindeki çatışmalarda el-Nusra Cephesi gibi Selefi-Cihatçı gruplarla iş birliği yaparak Suriye sahasında kendisine yeni bir alan yaratmıştır. Bu süreç, Ensar el-İslam'ın Suriye'deki savaş sahasında nasıl konumlandığını ve ideolojik olarak nasıl esnek bir yapı sergilediğini göstermesi açısından önemlidir. Bu süreç, örgütün küresel Selefi-Cihatçı hareketler içindeki yerini nasıl koruyacağı ve ideolojik sürekliliğini nasıl devam ettireceği sorularını gündeme getirmiştir.

Ensar el-İslam'ın gelecekte sergileyeceği yönelim, bölgedeki siyasi ve askeri gelişmelere bağlı olarak şekillenecektir. Özellikle Irak ve Suriye'deki güç dengelerinin değişmesi ve mezhepsel gerilimlerin devam etmesi, örgütün yeniden güç kazanmasına veya daha büyük yapılar içinde erimesine neden olabilecek faktörler arasındadır. Örgütün gelecekte de varlığını sürdürmesi, yalnızca askerî kapasitesine değil aynı zamanda ideolojik sürekliliğini koruma ve bölgesel dinamiklere uyum sağlama yeteneğine bağlıdır. Ensar el-İslam gibi gruplar, geleneksel askerî varlıklarıyla değil aynı zamanda cihatçı ideolojiyi nasıl yeniden şekillendirdikleri ve farklı aktörlerle nasıl ittifaklar kurdukları üzerinden değerlendirilmelidir. Örgütün küresel cihat hareketi içerisindeki yeri de önemli bir tartışma konusudur. Ensar el-İslam, tarihsel olarak el-Kaide ile doğrudan bağlantılı bir yapı olmadığını iddia etmesine rağmen örgüt içindeki bireysel ve lojistik ilişkiler, el-Kaide ve diğer küresel cihatçı yapılarla çeşitli düzeylerde etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle gelecekte Ensar el-İslam'ın küresel Selefi-Cihatçı ağlar içindeki konumu, Irak ve Suriye'de değişen jeopolitik koşullara bağlı olarak yeniden şekillenebilir.

Ensar el-İslam, yalnızca bir bölgesel cihatçı hareket olarak değil aynı zamanda küresel Selefi-Cihatçı ideolojinin Ortadoğu'daki dönüşümünü ve yerel veya dış bağlantılarla nasıl şekillendiğini gösteren bir vaka olarak ele alınmalıdır. Örgütün gelecekte nasıl bir evrim geçireceği, devlet dışı silahlı aktörlerin bölgedeki etkinliği, Irak ve Suriye'deki güç dengeleri ve uluslararası cihatçı ağlarla ilişkileri açısından dikkatle izlenmesi gereken bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Ensar el-İslam hem bölgesel hem de küresel cihatçı anlayış açısından dinamik ve dönüşen bir yapı olarak değerlendirilmeli; yalnızca askerî kapasitesi üzerinden değil ideolojik sü-rekliliği, örgütsel adaptasyonu ve bölgesel dengeler içindeki rolüyle birlikte ele alınmalıdır.

Örgütün gelecekteki stratejik yönelimi; bölgesel güçlerin politikaları, uluslararası askerî operasyonlar ve Selefi-Cihatçı hareket içerisindeki dönüşümlerle doğrudan bağlantılı olacaktır. Ensar el-İslam'ın varlığını sürdürrebilmesi, örgütün ideolojik ve operasyonel esnekliğine, bölgedeki güvenlik boşluklarına nasıl yanıt vereceğine ve Selefi-Cihatçı hareketler içindeki rekabet dinamiklerine bağlı olarak şekillenecektir. Ensar el-İslam, cihatçı düşüncenin Ortadoğu'daki önemli bir temsilcisi olarak öne çıkmakta ve İK-BY'deki çatışmaların seyrine göre yeniden şekillenebilecek bir yapı olarak varlığını sürdürmektedir. Örgütün gelecekteki varlığı yalnızca yerel unsurlarla değil küresel Selefi-Cihatçı ağlarla olan bağlantılarıyla da doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle Ensar el-İslam'ın ideolojik ve operasyonel evrimi, Ortadoğu'daki silahlı Selefi hareketlerin genel dinamikleri açısından da önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır.

Atıf/Citation/ الاقتباس

Gökdağ, Ferhat. "Kürdistan Bölgesel Yönetiminde Bir Cihatçı Hareketin Anatomisi: Ensar el-İslam." *Ortadoğu Etütleri* 16, no. 2 (2025): 211–230.

<https://doi.org/10.47932/ortetut.1674843>.

Kaynakça

- Abdülhalik, Mesut. "al-Harekât al- İslamiyya al-Kurdistaniyya." el-Haraka al-Islamiyya fi Kurdistan içinde, editör. Kolektif. Markaz al-Misbar lil-Dirasat ve'l-Buhus, 2011.
- Abdülkadir, Kawa Nadir. "el-İ'tidal ve et-Tetarruf: el-İslam el-Siyasi fi Kurdistan el-Irak." el-Haraka al-Islamiyya fi Kurdistan içinde, editör. Kolektif. Markaz al-Misbar lil-Dirasat ve'l-Buhus, 2011.
- Acun, Can. "Irak'ta Sünni İsyan". *Seta Perspektif*, sy 55 (2014): 1-10.
- Human Rights Watch. "Ansar al-Islam in Iraqi Kurdistan ." Erişim 06 Şubat 2025. <https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/mena/ansarbko20503.htm>.
- Aydemir, Osman. "Müslüman Kardeşler Hareketi: Tarihi ve Bugünü". *İnsamer*, sy 136 (2021).
- Bavvabet el-Harekât el-İslamiyye. "Ensar el-İslam el-Kurdiyye.. Min et-Te'sis Hatta Daş." 21 Aralık 2019. <http://www.islamist-movements.com/32212>.
- Bhatti, Inayatullah, ve Abdul Basit. "Afghanistan's Political Civil Jihad's Purpose In The Present Context Of Peace After The Soviet Withdrawal". *İnkıhaf* 4, sy 12 (2024): 163-82.
- Çakmaktaş, Nurullah. "Müslüman Dünyada Dini Radikalizmin Yeni Bir Evresi Olarak Daiş Düşüncesi." *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi* 19, sy 62 (2024): 39-60.
- El-Temimi, Azzam, yönetmen, "Muracaat ma'a el-Mulla Ebu Seyyid Kutub Fatih Krikar, el-Haleka el-ula," al-Hivar TV tarafından 6 Ekim 2009 tarihinde yayınlandı, YouTube. 50:39 <https://www.youtube.com/watch?v=xVKWAluQKfM>.
- El-Temimi, Azzam, yönetmen, "Muracaat ma'a el-Mulla Ebu Seyyid Kutub Fatih Krikar, el-Haleka el-Saniye," al-Hiwar TV tarafından 12 Ekim 2009 tarihinde yayınlandı, YouTube, 46:11, <https://www.youtube.com/watch?v=p2GnTzZckMQ>.
- Euronews. "Norveç, 12 yıl hapis cezası alan 'Molla Krekar'ı İtalya'ya iade etti." Mart 2020 <https://tr.euronews.com/my-europe/2020/03/26/norvec-12-yil-hapis-cezasina-carptirilan-molla-krekar-italya-iade-covid-19-imam-necmettin>.
- Filiz, İkrâm. "Kuzey Irak'ta Sünni Şia İkiliminde Gelişen Dini Gruplar ve Hareketler (Komelayi İslami Örneği)." Yüksek Lisans tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Fishman, Brian. "Dysfunction and Decline: Lessons Learned From Inside Al-Qa'ida in Iraq." *Combating Terrorism Center*, 2009, 16 Mart 2009, <https://doi.org/10.21236/ADA502816>.
- Greenwald, Jon. "Radical Islam in Iraqi Kurdistan: The Mouse That Roared?" *International Crisis Group*, 2003.
- Lia, Brynjar. "A Kurdish Al-Qaida? Making Sense of the Ansar al-Islam Movement in Iraqi Kurdistan in the Early 2000s." *Religions* 13, sy 3 (2022): 203. <https://doi.org/10.3390/rel13030203>.
- Mepa News. "Ensar el-İslam'ın kurucusu Molla Krekar kimdir?" 6 Mayıs 2021. <https://www.mepanews.com/ensar-el-islam-in-kurucusu-molla-krekar-kimdir-27995h.htm>.

- “Non-State Groups.” *The Military Balance* 108, sy. 1 (Şubat 2008): 461-82. <https://doi.org/10.1080/04597220801912960>.
- Parliament of Australia. “Appendix B – Statement of Reasons – Ansar al-Islam.” Erişim 7 Şubat 2025. [https://www.aph.gov.au/parliamentary_business/committees/house_of_representatives_committees?url=pjcis/six terrorist/report/appendix b.htm](https://www.aph.gov.au/parliamentary_business/committees/house_of_representatives_committees?url=pjcis/six%20terrorist/report/appendix%20b.htm).
- Radha, Ayoob, yönetmen. “Ansar al-Islam in Kurdistan.” Ayoob Radha tarafından 4 Ekim 2020 tarihinde yayınlandı. YouTube, 12:46. <https://www.youtube.com/watch?v=tYVpNMfByPQ>.
- Refworld. “Journalists Killed in 2003- Motive Confirmed: Paul Moran.” Erişim 7 Şubat 2025. <https://www.refworld.org/reference/annualreport/cpj/2004/en/81710>.
- Schanzer, Jonathan. “Ansar Al-Islam: Iraq’s al-Qaeda Connection.” *The Washington Institute*. 11 Ocak 2003. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/ansar-al-islam-iraqs-al-qaeda-connection>.
- Schanzer, Jonathan. “Ansar al-İslam: Back in Irak.” *Insight Turkey* 6, sy 1 (2004): 94-104.
- United Nations. “Meetings Coverage and Press Releases: Briefing Security Council, US Secretary of State Powell Presents Evidence of Iraq’s Failure to Disarm.” 5 Şubat 2003, <https://press.un.org/en/2003/sc7658.doc.htm>.
- U.S. Department of State, “Secretary Powell at the UN: Iraq’s Failure to Disarm,” 5 Kasım 2004. <https://2001-2009.state.gov/p/nea/disarm/?utm>
- VOA Türkçe. “Kuzey Iraklı Kürt Lideri Suikast Girişimi.” 2 Nisan 2002. <https://www.voaturkce.com/a/a-17-a-2002-04-02-4-1-87884632/803573.html>.
- Zenko, Micah. “Foregoing Limited Force: The George W. Bush Administration’s Decision Not to Attack Ansar Al-Islam.” *Journal of Strategic Studies* 32, sy. 4 (Ağustos 2009): 615-49. <https://doi.org/10.1080/01402390902987046>.

Christian Zionism and Its Influence on Trump's Israel Policy*

Yasin Mandaci**

Abstract

Following Donald Trump's inauguration in 2016, Evangelicals were widely perceived to have reached the peak of their influence, significantly impacting the U.S. foreign policy-making process regarding Israel. Many studies have attributed the increased U.S. support for Israel to the beliefs and influence of this religious group. However, this study contends that while Evangelicals represent a large and influential demographic, a more specific sub-group – Christian Zionists – can be more accurately identified as a pressure group.

The central argument of this study is that although Christian Zionists had a strong relationship with the first Trump administration, they did not wield enough power to unilaterally shape Israel policy. In this context, the research examines the religious evolution from Evangelicalism to Christian Zionism, seeks to clarify conceptual confusion through an analytical approach, and emphasizes the significance of the position and ideas of Christian Zionist groups during the Trump era.

Keywords: Christian Zionism, Evangelicalism, Israel, Trump Administration

Received: 10.05.2025 | Accepted: 16.06.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1696777

* This article is derived from the author's master's thesis titled "The influence of Christian Zionists on Israeli policy in the Donald Trump era".

** E-mail: yasinmandaci1996@gmail.com, ORCID: 0009-0002-7088-2056

Hristiyan Siyonizmi ve Trump'ın İsrail Politikası Üzerindeki Etkisi*

Yasin Mandacı**

Özet

Donald Trump'ın 2016 yılında ABD başkanı olarak göreve başlamasının ardından, Evanjelistlerin etkisinin zirveye ulaştığı ve İsrail'e yönelik dış politika sürecini önemli ölçüde etkilediği düşünülmüştür. Yapılan araştırmalar, ABD'nin İsrail'e artan desteğini bu dinî grubun inançları ve etkisiyle açıklamaktadır. Ancak bu çalışma, Evanjelistlerin büyük ve geniş bir kitle olmasına rağmen içlerinden "Hristiyan Siyonist" olarak bilinen belirli bir alt grubun bir baskı grubu olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın temel savı, Hristiyan Siyonistlerle Trump'ın ilk dönem yönetimi arasında güçlü bir etkileşim olmasına rağmen bu grubun İsrail politikaları üzerinde belirleyici bir kontrol gücüne sahip olmadığıdır. Bu bağlamda araştırma, Evanjelliklikten Hristiyan Siyonizme uzanan dinî dönüşümü inceleyecek kavramsal karmaşayı analitik bir yaklaşımla açıklığa kavuşturmayı amaçlayacak ve Trump döneminde Hristiyan Siyonist grupların konumu ile fikirlerinin önemini vurgulayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hristiyan Siyonizmi, Evanjelizm, İsrail, Trump Yönetimi

Geliş Tarihi: 10.05.2025 | Kabul Tarihi: 16.06.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1696777

* Bu makale, yazarın "Donald Trump Dönemi İsrail Politikasında Hristiyan Siyonistlerin Etkisi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** E-mail: yasinmandaci1996@gmail.com, ORCID: 0009-0002-7088-2056

الصهيونية المسيحية وتأثير ترامب على السياسة الإسرائيلية*

ياسين مانداجي**

ملخص

تظهر التحليلات أن نفوذ الإنجيليين بلغ ذروته بعد تولي دونالد ترامب رئاسة الولايات المتحدة الأمريكية في فترته الأولى عام 6102، وأثر بشكل كبير على نهج السياسة الخارجية تجاه إسرائيل. وتشير الأبحاث التي جرت في هذا الصدد إلى ازدياد دعم الولايات المتحدة إلى إسرائيل جراء معتقدات هذه الجماعة الدينية وتأثيرها. ولكن هذا المقال يكشف أنه على الرغم من أن الإنجيليين جماعة كبيرة وواسعة الانتشار، إلا أن هناك مجموعة محددة تابعة لهم تعرف باسم "الصهاينة المسيحيين" يمكن تقييمها بأنها جماعة متسيّدة ولها تأثير كبير على الجماعة الأم.

الادعاء الرئيسي لهذه الدراسة هي أنه على الرغم من التفاعل القوي بين المسيحيين الصهاينة وإدارة ترامب في ولايته الأولى، إلا أن هذه المجموعة لم يكن لها سيطرة حاسمة على السياسات الإسرائيلية. وفي هذا السياق، تتناول هذه الدراسة التحوّل الديني من الإنجيلية إلى المسيحية الصهيونية، وتهدف إلى توضيح الالتباس المفاهيمي عبر منهج تحليلي، والتأكيد على أهمية موقف وأفكار الجماعات المسيحية الصهيونية خلال عهد ترامب.

الكلمات المفتاحية: الصهيونية المسيحية، الإنجيلية، إسرائيل، إدارة ترامب

تاريخ الاستلام: 10.05.2025 | تاريخ القبول: 16.06.2025 | DOI: 10.47932/ortetut.1696777

* هذه المقالة مستمدة من رسالة الماجستير، بعنوان: "تأثير الصهيونيين المسيحيين على سياسة إسرائيل خلال فترة دونالد ترامب".

** E-mail: yasinmandaci1996@gmail.com, ORCID: 0009-0002-7088-2056

Introduction

Evangelicalism serves as a broad umbrella term that needs to be defined in relation to specific historical and geographical contexts. Therefore, an analytical approach is essential for examining the issue within the United States (US). The first section explains the logic of interest and pressure group, its meaning in the US, and defines the Christian Zionists within Evangelicalism in this way and builds the core of the article on this. The second section will explore what Evangelicalism is – and what it is not – by tracing the transformations it has undergone. This discussion will focus more specifically on the cohesive concept of Christian Zionism, which should be central to analyzing US policy toward Israel. The following section will address the politicization and fragmentation of Evangelicalism, outlining the reasons Christian Zionists felt compelled to engage in politics, and highlighting their objectives in pursuing lobbying efforts. Next, the foreign policy during the first term of the Donald Trump administration will be examined through the triangular relationship between Christian Zionists, the administration, and geopolitical dynamics.

In the study using discourse analysis, it will be argued that the perceived influence of Christian Zionists is largely a result of their adoption of the Trump administration's political discourse and priorities, rather than a reflection of independent policy-shaping power. It will be emphasized that the primary driving force behind U.S. policy toward Israel was the Jared Kushner-led faction, whose approach was rooted in international geopolitical developments that began prior to the Trump era. In the conclusion, the text will present the underlying reasons for the widespread perception of Christian Zionist influence, as well as the factors contributing to their actual ineffectiveness.

Theoretical Framework

In modern democracies, interest groups consist of individuals who unite around common interests. Pressure groups, on the other hand, are more organized entities that have the ability to sway decision-makers due to their political demands.¹ Lobbying, a form of pressure group activity, involves efforts to influence political leaders by reaching out to legislative and executive officials to promote, delay, or block legislative proposals.²

1 Markus Ürek and Nejat Doğan, *Lobicilik ve Baskı Grupları: Devlet Sivil Toplum ve Demokrasi* (İnkılap, 2011), 11.

2 Nermin Abadan, "Devlet İdaresinde Menfaat Gruplarının Rolü," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 14, no.1 (1959): 234-235

Pressure groups are considered essential to political life in the U.S. and are viewed as a means of democratic participation.³ The US political system is characterized by fragmentation, with multiple actors competing for influence. Political decisions often emerge from intense bargaining and compromise among various interest groups. Harry Truman underscored the significance of having access to and influence over government decisions, highlighting that interest and pressure groups serve as a crucial balancing force in American politics.⁴ However, the demands of the U.S. public may not be adequately represented in foreign policy. The president wields considerable power in foreign policy, and, along with their appointees, plays a pivotal role in shaping the nation's direction. In summary, individuals play a crucial role in US politics and are susceptible to external influence. This gives pressure groups significant flexibility to impact foreign policy.⁵

There are organic connections between political parties and pressure groups. The Republican Party's support base is comprised of energy interests, military-industrial groups, and Evangelicals. Within the Evangelical community, there is a pressure group known as Christian Zionists. This group advocates for U.S. policies that support Israel, aligning closely with Jewish lobbying efforts. However, unlike many Jewish organizations, Christian Zionists offer unconditional support for Israel and endorse all its actions.

To understand Christian Zionism, it is better to examine the relationship with Evangelicalism.

From Evangelicalism to Christian Zionism

Evangelicalism refers to the good news that centers on Jesus and his apostles, while also pointing to the Bible.⁶ The concept of Evangelicalism has evolved considerably over different historical periods and geographical contexts. Initially, it referred to Christianity as a whole. However, during the Reformation, the term became more closely linked to Protestantism. Reformers like Martin Luther and John Calvin, who rejected the Pope's spiritual authority in the 16th century, emphasized the Bible's authority over the

3 Ürek and Doğan, *Lobicilik ve Baskı Grupları*, 54.

4 Mark V. Kauppi and Paul R. Viotti, *International Relations Theory*, 6th Edition (Rowman & Littlefield, 2020), 67.

5 Muhittin Ataman, "Değerler ve Çıkarlar: ABD'nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar ve İlkeler," in *Ortadoğu Yıllığı*, ed. Muhittin Ataman and Kemal İnat. (Nobel Yayın, 2008), 413-14.

6 Şinasi Gündüz, "Evanjelizm: Hristiyan Fanatizmi," *Hikav*, September 20, 2018, <https://hikav.org/makaleler/evanjelizm-hiristiyan-fanatizmi/>.

institutional power of the Church. In the 17th century, the migration of the Puritans from England to what is now the U.S. breathed new life into the concept of Evangelicalism, distinguishing it from its European origins. The Puritans considered themselves the true practitioners of Christianity and sought to establish a society firmly rooted in biblical teachings. For them, salvation was entirely contingent upon faith and divine grace, with the acceptance of Christ and his message serving as the foundation of their beliefs. Protestantism, which linked divine election to salvation, encountered a challenge. In response, the Puritans reinterpreted hard work and material success as signs of God's favor, creating a significant divide in their community.⁷ The divide became increasingly apparent in the 18th century, especially with the onset of the Great Awakening in the U.S. Evangelicals criticized the Puritans, arguing that the system they had established distorted the true message of Christianity and failed to shield individuals from the corrupting effects of wealth and power. Their aim was to restore the nation to the genuine essence of Christianity.⁸ The focus on true Christianity highlighted the theme of being chosen. The theologian Jonathan Edwards (1703-1758) revived the idea that the Kingdom of God would start in America, asserting that God had specifically commissioned the US for this purpose.⁹

In the late 18th century, the Second Great Awakening movement was led by Charles G. Finney.¹⁰ According to Finney, salvation was no longer the result of the will of an angry God. The obligation and salvation passed to the individual, who was responsible for attaining his grace. The perception of the resurrection was also changing. Instead of God directing the revival, society had to take over this work.¹¹ The movement aimed to reach the millennium – the 1,000-year period of peace in which Christian law would rule the world, and everyone would be a Christian – as proposed by the English theologian Daniel Whitby (1638-1726). Finney took this further and systematized it, emphasizing that Christ's return would come after Christians had established the Kingdom of God on their own merits. This view was called

7 Şener Faruk Bedir, "Reformasyon'dan Günümüze Evanjelik Hristiyanlık," *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 3, no. 2 (2013): 80-81. Ali İ. Güngör, "Hristiyanlıkta Püriten Anlayış ve Et-kileri," *Dini Araştırmalar* 7, no. 21 2005, 14-20.

8 Filiz Çoban, "Amerikan Kimliği ve Dış Politikasında Evanjelizmin İzleri: Sosyal-İnşacı Perspektiften ABD-İsrail İlişkileri," *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6, no. 3 (2017): 2023.

9 Donald M. Scott, "The Religious Origins of Manifest Destiny," National Humanities Center, Accessed February 2, 2025, <https://nationalhumanitiescenter.org/tserve/nineteen/nkeyinfo/mandestiny.htm>.

10 Bedir, "Reformasyon'dan Günümüze," 81-82.

11 Jeffrey K. Hadden, "Religious Broadcasting and the Mobilization of the New Christian Right," *Journal for the Scientific Study of Religion* 26, no. 1 (March 1987): 10.

Postmillennialism and gradually became the view of mainstream Protestants.¹²

The theologian John Nelson Darby pioneered an alternative view. Darby re-interpreted scripture from an apocalyptic perspective, aiming to redefine history. This sacred history unfolds according to God's plan and is divided into seven periods.¹³ At the end of each period of this history, beginning with Genesis and ending with the millennium, there was a period in which God tested people for salvation. This sacred history was the essence of history for Evangelicals,¹⁴ rather than mainstream Protestants, until the divisions between them.¹⁵ This was called Dispensationalism.¹⁶ Dispensationalism is rooted in the verse from Paul's Gospel, specifically First Thessalonians 4:16-17, which states that the true church will be raptured. According to Darby, the modern world is inherently evil, and God will soon intervene to punish humanity. Darby asserted that before the seven-year period of catastrophe known as the Tribulation,¹⁷ faithful Christians would be taken from this world, reach the Kingdom of God, and form the New Israel. Those left behind would face punishment during the reign of the Antichrist.¹⁸

Unlike Postmillennialism, Darby, who is a premillennialist, believed that Jesus would come to establish the Kingdom of God, centered in Jerusalem. There was no need for Christians to make a communal effort for salvation; the end was near.¹⁹ All that Christians needed to do was create the conditions for divine intervention. In this context, the Jews played a central role. Although the Jews were originally chosen for the Kingdom of God, they disobeyed Him. As a result, God's plan for Israel was interrupted, leading to the punishment of the Jews with the destruction of the Jerusalem temple and their subsequent exile. This shift caused God to turn His attention to the Christians. While the focus of salvation changed, the promises re-

12 Ali R. Özkan, "Amerikan Fundamentalizminin Dünyü Bugünü," *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, no.18 (2002): 36.

13 Donald Wagner, "Reagan and Begin, Bibi and Jerry: The Theopolitical Alliance of the Likud Party with the American Christian 'Right,'" *Arab Studies Quarterly* 20, no. 4 (1998): 37.

14 Although the term gradually came to refer to fundamentalist Protestants, they would in the process completely break away from mainstream Protestants.

15 Later on, Neo-Evangelicalism and Left Evangelicalism would move away from this historical understanding.

16 Wagner, "Reagan and Begin," 37.

17 According to Matthew 24, during these years false Messiahs will arise, wars will occur, hatred against the Jews will increase. These years will end with the second coming of Jesus as a result of the Armageddon.

18 Karen Armstrong, *Tanrı Adına Savaş*, trans. Murat Erdem (Alfa, 2017), 219-21.

19 Mokhtar Ben Barka, "The New Christian Right's Relations with Israel and with the American Jews: The Mid-1970s Onward," *E-Rea*, no. 10.1 (2012): 6.

mained unchanged. God's promise to Abraham, as stated in Genesis 15:17,²⁰ still holds true. Darby argued that the return of the Jews from exile to their homeland, and the creation of a Jewish homeland there would lead to the second return of Jesus.²¹ Connecting the salvation of Christians entirely to the return of the Jewish people to the Holy Land and living there, Darby laid the foundation for Christian Zionism.²² Cyrus I. Scofield advanced Christian Zionism further with his 1909 publication, *The Reference Bible*, released by Oxford University. Selling millions of copies and placing Jews at the center of all theological discussions, this book evolved from being an eschatological commentary by Darby to becoming a key scripture for Christian Zionists.²³ Over time, this religious perspective encouraged Christian Zionists to believe that active political involvement was not only necessary but vital.

The Politicization of White Conservative Evangelicalism

Christian Zionism²⁴ originally became politicized as part of White Evangelicalism. Over time, disagreements over modernism and the relationship with Israel led to significant divisions within this movement, first among the Neo-Evangelicals and later among the Left Evangelicals. This caused a major rupture, resulting in the fragmentation of the White Evangelicalism concept. The White Conservatives who continue to uphold these principles today can be classified as Christian Zionists. Thus, Christian Zionism serves as the foreign policy of this particular brand of Evangelicalism, which is both white and conservative. It is important to note, however, that this ideology should not be broadly applied to Evangelicalism as a whole. To gain a clearer understanding, it is helpful to examine the process of politicization.

Towards the end of the 19th century, divisions among Protestants became more pronounced. The conflict between liberals and conservatives in the 20th century led to a significant divergence in beliefs and practices. Evangelicalism increasingly became associated with conservatism. This conser-

20 "The LORD made a covenant with Abram and said to him: "To your descendants I will give this land from the river of Egypt to the great river Euphrates."

21 Carlo Aldrovandi, "Theo-Politics in the Holy Land Christian Zionism and Jewish Religious Zionism," *Religion Compass* 5, no. 4 (2011): 116-17.

22 H. Şule Albayrak, "ABD'de Hristiyan Siyonizmi: Kökeni, İnanç Esasları ve Günümüz Amerikan Siyasetine Etkisi," *Darülfünun İlahiyat* 30, no. 1 (2019): 158-61

23 Aldrovandi, "Theo-Politics in the Holy Land Christian Zionism and Jewish Religious Zionism," 116.

24 It is Whites who created the concept, built a theology on it, made intellectual progress in it, and controlled and guided it. There are also Hispanics and Blacks among them, albeit relatively few. However, Christian Zionism should not be considered merely as a religious view. The concept is a social and political product of the social conditions, historical experience and imagination of Whites.

vative faction asserted the infallibility of the Bible through a literal interpretation. Firmly committed to doctrines such as the Second Coming of Christ, they withdrew from mainstream society in anticipation of Jesus's return. During this period, Evangelical organizing against modernism began to take shape.²⁵

The identity of Evangelicalism underwent significant politicization beginning in 1925. During this period, White Evangelicals²⁶ actively engaged in institutionalizing their beliefs, staunchly defending the infallibility of the Bible. This defense not only solidified their religious convictions but also facilitated their increasing involvement in political matters.²⁷ However, this isolated life created tensions due to its disconnect from broader social life. Neo-Evangelicals responded by reinterpreting secular life and morality, adopting a different approach. They defended and legitimized capitalist American culture. Billy Graham, the most recognizable face of the movement, began promoting this new ideology. This marked the first major break of conservative Evangelicalism.²⁸

After World War II, the belief that the state was restricting Christian life continued to grow. In the 1960s, mandatory prayer and Bible reading were prohibited in public schools, and sex education became compulsory. During this time, modernization in the South also posed a threat to the region's cultural identity, leading many conservative Evangelicals to feel that both the church and the traditional family structure were falling apart.²⁹ The issue of race was also critically important, which led to the emergence of Left Evangelicals in the early 1960s. Advocates fought against racism, but faced significant resistance from the deeply ingrained racism of white fundamentalists. This represented a second major break within the movement.³⁰

In the 1970s, family life became increasingly politicized. In 1972, Congress passed the *Equal Rights Amendment*, which was seen as a threat to traditional family roles. White conservative Evangelical leaders believed that the amendment would lead to an expansion of abortion and gay rights, impose

25 Bedir, "Reformasyon'dan Günümüze," 80-81.

26 For now, it is necessary to accept White Evangelicalism as fundamentalist. The first rupture will occur in 1947 with Neo-Evangelicals.

27 Bedir, "Reformasyon'dan Günümüze," 87-89.

28 Walter J. Koehler, "A look at the positive side of neo-evangelicalism," *Consensus* 13, no. 1 (1987): 81-85.

29 Armstrong, *Tanrı Adına Savaş*, 417.

30 David R. Swartz, "The Evangelical Left and the Politicization of Evangelicalism" In *American Evangelicalism: George Marsden and the State of American Evangelicalism*, ed. Darren Dochuk, Thomas S. Kidd, and Kurt W. Peterson, (University of Notre Dame Press, 2014), 446-49.

coeducation, and ultimately signal the end of Evangelical values.³¹ Evangelicals found themselves in a desperate situation, because they felt constantly oppressed. Consequently, these internal developments, combined with external factors, necessitated a shift toward active lobbying.

The external situation played a significant role in the politicization of white conservative Evangelicals. The creation of Israel in 1948 and its territorial expansion after the Six-Day War in 1967 were seen as signs of the imminent return of Jesus.³² In this context, Christian Zionism emerged as a key element, which can be seen as the foreign policy of White Conservative Evangelicalism. It differs from traditional Evangelicalism in several ways, particularly in its views on family, Islam, Israel, and apocalyptic theology. Central to this ideology is the belief in the Second Coming of Jesus.³³ This ideology, grounded in a Dispensationalist interpretation of history, holds that the events described in Revelation, the final book of the Bible, will be fulfilled literally. The Battle of Armageddon, the apocalyptic war described in the text, will be fought between Jesus and the Antichrist. According to this belief, Jesus will lead Christians to victory, ultimately establishing a 1,000-year Kingdom of God.³⁴

The journey to the Kingdom of God is often viewed as proceeding through the Jewish people and the nation of Israel. Within this perspective, Islam is frequently perceived as an impediment to this divine plan. The Scofield Reference Bible depicts Jews as a pivotal instrument of Christian salvation, which has profoundly influenced Christian Zionists to offer unwavering support for Israel.³⁵ This devotion is so embedded in their belief system that the establishment of Israel in 1948 is regarded as the most monumental event since the ascension of Jesus Christ. Many believers emphasize this momentous occasion as a profound sign indicating the imminent return of the Messiah.³⁶ As a result, they not only support the return of Jews to the Promised Land but also advocate for settlement policies, convinced that such actions will accelerate the arrival of Jesus back to Earth.³⁷ Christian Zionists assert that Israel has a divine right to expand its borders into the

31 Anneke Stasson, "The Politicization of Family Life: How Headship Became Essential to Evangelical Identity in the Late Twentieth Century," *Religion and American Culture: A Journal of Interpretation* 24, no. 1 (2014): 102. Ingmar Karlsson, *Din, Terör ve Hoşgörü* trans. Turhan Kayaoğlu (Homer Yayınları, 2005), 43.

32 Aldrovandi, "Theo-Politics in the Holy Land Christian Zionism and Jewish Religious Zionism," 117.

33 Gündüz, "Evanjelizm: Hristiyan Fanatizmi."

34 İncil (Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2020) Vahiy 7:5-8.

35 Ali İ. Güngör, *Evanjeller*, (İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2016), 30.

36 Armstrong, *Tanrı Adına Savaş*. 342

37 Güngör, *Evanjeller*, 194.

region recognized as Eretz Yisrael, encompassing Gaza, the West Bank, the Golan Heights, Lebanon, Jordan, and parts of Egypt.³⁸

Christian Zionists view Islam as a direct threat to the dominance of Christianity, resulting in its perception as an “evil empire.”³⁹ This struggle is often framed as one between the Judeo-Christian God and the God of Islam.⁴⁰ Consequently, some encourage radical Jews to demolish Islam's holy site in Jerusalem, the Al-Aqsa Mosque, along with its landmark, the Dome of the Rock, to replace it with the Third Temple of Solomon. This action aims to provoke a divine conflict between Jews and Muslims, which they believe will pave the way for the Messiah's return to Earth.⁴¹

Christian Zionists are sympathetic to Israel, yet they harbor anti-Semitic views. While Jews play a central role in apocalyptic scenarios, Christian Zionists believe that the majority will be ruled by the Antichrist, with only 144,000 being saved by converting to Christianity. The verse in Romans 9:27 says: “... Although the children of Israel are as numerous as the sand of the sea, only a few will be saved.”⁴²

Consequently, this politicization process created significant divisions within Evangelicalism and solidified the presence of Christian Zionism. Both internal and external developments have driven these groups deeper into political engagement and lobbying efforts. To this end, Christian Zionists oppose both the two-state solution and peace initiatives to reach their purposes. They support Israel's military operations, provide financial assistance, and deny Palestinian property rights. They aim to prevent Israel from withdrawing from any land. Notably, their lobbying efforts are more vigorous than those of Jewish organizations. In this context, *Christians United for Israel (CUFI)* stands out as the most important lobbying group and has been particularly active during the Trump administration.⁴³

Trump Administration and Israel Policy of the U.S.

Trump's stance on Israel was similar to that of other U.S. presidential candidates. During the 2016 election campaign, he characterized Israel as the

38 Albayrak, “ABD’de Hristiyan Siyonizmi,” 163.

39 Stephen Spector, *Evangelicals and Israel: The Story of American Christian Zionism* (Oxford University Press, 2009), 76.

40 Pat Robertson, “Why Evangelical Christians Support Israel,” Accessed March 5, 2025, <https://www.patroberson.com/Speeches/IsraelLauder.asp>.

41 Ömer Kemal Buhari, “(Dost) Düşmanlar: Hristiyan Siyonizmde Antisemitizm ve Anti-İslamizm,” *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23, no.3 (2019): 1326.

42 İncil. Vahiy 7:5-8, and Romalılar 9:27.

43 Albayrak, “ABD’de Hristiyan Siyonizmi,” 163. Grace Halsell, *Tanrıyı Kiyamete Zorlamak*, trans. Mustafa Acar (Serbest Kitaplar, 2021), 123-28.

true and most important ally. For him, Israel was essential to maintaining stability and security in the Middle East and was the only stable democracy in the region. He was personally very close to the Jewish community and stated that the U.S. would stand by Israel under all circumstances, as it always had. Notably, Trump's personal style in expressing his support for Israel was a significant aspect of his approach.⁴⁴

This personal style was accompanied by a deep distrust of the State Department. According to Trump, the State Department was responsible for the crisis in which the U.S. found itself, and it was no longer necessary to heed "so-called experts"⁴⁵ This skepticism towards the system brought Trump's inner circle to the forefront. Relationships with other world leaders and decision-making processes were often reduced to personal connections.⁴⁶ Central to this approach were Trump's beliefs about the world, his networks, and his business experience. Key figures included Kushner and his team, who embodied this mentality, as well as Steve Bannon, one of Trump's advisors until his dismissal. American Jews played a crucial role in this dynamic, particularly Kushner and his associates, but also a larger group. They held influential positions within the government, while those outside it had the financial means to exert pressure. In mainstream politics, they represented a significant and entrenched force in both parties, wielding transformative influence. Conversely, Christian Zionists, although they outnumbered Jews in terms of voters, were considered a marginal and lesser-quality group. While they had key figures like Vice President Mike Pence, they were not as directly embedded in Israel policy as the Jewish community; instead, they acted as an external factor.

The Kushner group, which Trump entrusted with crafting Israel policy, was entirely composed of Jewish members. Kushner, who led the group and is Trump's son-in-law, was deeply committed to Israel's security. His family had donated millions of dollars to Israeli institutions, including those in the settlements. Kushner's longstanding relationship with Prime Minister

44 Donald J. Trump, *Yeniden Büyük Amerika*, trans. İrem Sağlamer (Pegasus Yayınları, 2017), 20, 56-57, 65.

45 Trump, *Yeniden Büyük Amerika*, 49-50.

46 Christina Pazzanese, "Tillerson's exit interview," *The Harvard Gazette*, September 18, 2019, <https://news.harvard.edu/gazette/story/2019/09/rex-tillerson-details-his-frustrations-on-iran-israel-russia-and-his-revamp-of-the-state-department/>. Ben Fox, "Tillerson says Kushner conducted foreign policy without him," *AP News*, June 28, 2019, <https://apnews.com/article/7fa3d3e354014e0a864601fc8f6f24ff>. Cansu Güleç, "Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri," *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 3, no. 1 (April 30, 2018): 83.

Benjamin Netanyahu was notable.⁴⁷ Another important figure in this group was Jason Greenblatt, a real estate lawyer from Trump's company. Greenblatt later became Trump's White House Israel Advisor and Special Envoy for Middle East Peace, despite lacking prior diplomatic experience.⁴⁸ David Friedman, who was considered by some to be even more radical than Netanyahu, opposed the two-state solution and advocated for settlement expansion. He was appointed as the Ambassador to Israel.⁴⁹ Avi Berkowitz, an Orthodox Jew and Kushner's right-hand man, had family ties to *The American Israel Public Affairs Committee (AIPAC)*.⁵⁰ These individuals were fiercely loyal to Trump and benefited from a close working relationship with him, which allowed them significant freedom in their actions. No one from the cabinet intervened in their work, nor could they have been expected to. According to *New York Magazine*, Kushner was Trump's closest advisor and the last person Trump consulted before making crucial decisions.⁵¹ Therefore, their perception and definition of the problem took center stage, leading to a complex interaction between the Jewish billionaire Sheldon Adelson, who was a Republican Party donor, Bannon, Christian Zionists, and the Israeli government, which supported and pressured them. It was noteworthy that Trump wanted Kushner to seek advice from Adelson in developing their strategy. Throughout this process, the group maintained constant communication with Netanyahu.⁵²

Kushner served as a key link between Christian Zionists and the Trump administration. He was present at the meeting between religious leaders and Trump, and for Christian Zionist leaders, he represented a departure from the politicians who had previously let them down. Ronnie Floyd described Kushner as their close friend, while Jack Graham noted that he was a crucial connection for Evangelicals.⁵³ These groups had previously enjoyed access

47 Eliza Relman, "Jared Kushner's 28-year-old protégé is his right-hand man in the White House," <https://www.businessinsider.com/jared-kushner-avi-berkowitz-trump-2017-3>, April 5, 2017, <https://www.businessinsider.com/jared-kushner-avi-berkowitz-trump-2017-3>.

48 Alex Ward, "Trump's top Middle East peace envoy is quitting. There's still no Israel-Palestine deal," September 6, 2019, <https://www.vox.com/2019/9/5/20851230/jason-greenblatt-israel-palestine-middle-east-trump>.

49 Ron Dart and Colter Louwerse, "Donald Trump and the Christian Zionist Lobby: Letter from Canada," *Journal of Holy Land and Palestine Studies* 16, no. 2 (November 2017): 240-41.

50 Relman, "Jared Kushner's 28-year-old protégé is his right-hand man in the White House."

51 Michael Sebastian, "A Close Look at Donald Trump's Cabinet," *Marie Claire*, July 28, 2017, <https://www.marieclaire.com/politics/a23922/donald-trump-cabinet-appointments/>.

52 Michael Wolff, *Ateş ve Öfke*, trans. Cesi Mizrahi (Doğan Kitap, 2018), 49, 91-92, 164-169. Ward, "Trump's top Middle East."

53 Samuel Smith, "Jared Kushner Is a 'Great Gift,' 'Key Liaison' to the Evangelical Community, Christian Leaders Say," <https://www.christianpost.com/july-25-2017-jared-kushner-great-gift-key-liaison-evangelical-community-christian-leaders.html>. Jill Colvin, "Evangelical leaders rally around Kushner amid Russia probe," *AP News*, July 25, 2017, <https://apnews.com/article/b9b57fb0a2bc43a8bc85538532e28bb0>.

to the White House during the Reagan and George W. Bush administrations, offering similar compliments at that time. However, it's important not to overstate this access. The heart of the new Middle East and Israel policy, championed by Kushner and his team, was grounded in the cultivation of personal relationships and the vision of a redefined geopolitical landscape. Kushner himself noted that the Iranian threat had unlocked remarkable opportunities. In this complex environment, Christian Zionists found themselves ready to seize these opportunities and forge powerful new alliances.⁵⁴

The Iranian Threat and the New Geopolitics

At the center of the Trump administration's Middle East policy was the security of Israel, framed within the broader context of the Iranian threat. These new geopolitics naturally led to cooperation between Israel and the member states of the Gulf Cooperation Council (GCC) against Iran. It was within this environment that the administration built its policy. Christian Zionists adapted well to this situation, legitimizing the administration's approach by developing a religious and political understanding that 'Israel's enemies are now friends.'

During Obama's presidency, tensions with Netanyahu were widely recognized, and his exclusionary stance toward Saudi Arabia was also apparent. This situation was further complicated by the nuclear deal with Iran and the events of the Arab Spring, leading both sides to develop shared perceptions of common threats. The rise of Islamic movements and Iran's efforts to expand its influence across the region contributed to a new geopolitical landscape in 2012. Netanyahu emphasized the significance of the Iranian threat as a means to overcome historical animosities and highlighted new opportunities for cooperation.⁵⁵

During the election period, Trump criticized the Iran Nuclear Deal, labeling it a "nuclear betrayal," and targeted the Iranian regime. He stated that he would be willing to negotiate if Iran immediately ended its nuclear program, emphasizing that he would never allow Iran to produce nuclear weapons. He viewed a nuclear-armed Iran as a threat to both Israel and the U.S.⁵⁶

54 Opening Ceremony of the US Embassy in Jerusalem, Posted 2018, by Guardian, Youtube, 1 hour., 35 min., 21 sec., <https://www.youtube.com/watch?v=p9jXnQBObw>.

55 Tural Aliyev, "The Evaluation of the Nuclear Weapon Agreement with Iran in the Perspective of the Difference between Obama and Trump's Administration," *Research Studies Anatolia Journal* 4, no. 1 (2021): 33-36. Onur Mert Özçelik and Mehmet Akif Okur, "The evangelical effect over Donald Trump's policies toward Israel and Iran," *Yıldız Social Sciences Institute Journal* 5, no. 1 (2021): 18-20.

56 Trump, *Yeniden Büyük Amerika*, 20-28, 58-59

In response to this perceived threat, and in an effort to address the Palestinian issue, the administration attempted to implement a new strategy. According to the administration, the key players in the region were Israel, Egypt, Saudi Arabia, and Iran. They believed that other nations could be encouraged to cooperate against Iran in exchange for efforts to facilitate a peace agreement between the Palestinians and Israel. Trump was confident that his business experience would help bring order to the Middle East.⁵⁷ In this context, Kushner, the architect of Trump's Middle East policy, and Mohammed bin Salman, the Crown Prince of Saudi Arabia, developed a strong partnership. Both sought to unify their opposition to Iran. Trump made his first foreign visit to Saudi Arabia from May 19–27, 2017, where, in addition to securing lucrative arms deals, the Palestinian issue was also a primary focus. He considered this visit to be a significant step towards peace and noted that Kushner had successfully garnered support from various Arab leaders.⁵⁸ As a result, in the lead-up to the decision regarding Jerusalem, a U.S.-led deal began to materialize between the Gulf states and Israel. With the Palestinian issue becoming less prominent, officials from Saudi Arabia and Egypt even chose not to attend meetings of the Organization of Islamic Cooperation focused on the matter.⁵⁹

Christian Zionists were aware of the shifting geopolitical landscape but remained outside the decision-making process. The alignment of the administration's goals with the politics of strengthening Israel created the impression that all objectives were in sync. This overlap blurred the distinction between the traditional American perspective, which supported Israel based on shared values and national interests, and Christian Zionism, which supported Israel due to religious prophecy. As a result, there was a perception that Christian Zionists were in a powerful position.

The administration aimed to establish a new order in the Middle East with Israel at its center before shifting its focus to China. In contrast, Christian Zionists sought to instigate an immediate war between Israel and Iran. Despite their differing goals, Christian Zionists aligned themselves with the government's agenda and seized opportunities to become influential power brokers in international politics. This not only brought them into the media spotlight but also contributed to the perception that they played a crucial role in shaping U.S. policy toward Israel. However, this situation also illus-

57 Wolff, *Ateş ve Öfke*, 252–54.

58 Ian Black, "Donald Trump and the Middle East," *Political Studies Association* 9, no. 1 (February 28, 2018): 23–24; Wolff, *Ateş ve Öfke*, 255–59.

59 Mehmet Öztürk, "Trump'ın Kudüs Kararının Bir Analizi," *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 8, no. 4 (2019): 2896–97.

trated how far they could stray from their core principles and legitimize actions in pursuit of political power.

The Jerusalem Decision and the Christian Zionist Lobby

The recognition of Jerusalem as the capital of Israel in U.S. history is rooted in the *Jerusalem Embassy Act*,⁶⁰ which Congress passed in October 1995. The law, approved with overwhelming support – 93 to 5 in the Senate, and 374 to 37 in the House – underscores the strong bipartisan backing for Israel.⁶¹ Every presidential candidate pledged to sign the law, but each ultimately backed out, citing national security and the pursuit of peace, up until the time the Trump administration took office. In his September 2016 meeting with Netanyahu, Trump declared that Jerusalem is the capital of Israel and vowed to move the U.S. embassy there.⁶² According to Trump, all previous initiatives and political approaches regarding Jerusalem ran counter to American interests.⁶³

Christian Zionists advocated for relocating the U.S. embassy to Jerusalem both before and after the 2016 elections. Over 660 religious leaders participated in a letter-writing campaign in support of Israel. They highlighted Israel's security, its strategic importance to the West, and the threat posed by Iranian expansionism. For these leaders, officially recognizing Jerusalem as Israel's capital would strengthen a democratic ally that shares American values and demonstrates a commitment to combating Islamic extremism. In this regard, Christian Zionists effectively echoed the rhetoric of the administration.⁶⁴

In May 2017, 59 religious leaders launched a second letter campaign to remind the administration of its election campaign promise. They argued that the U.S. must end its hypocrisy and reinforce its commitment to its democratic ally. John Hagee, a prominent Christian Zionist leader, claimed that Trump's election victory was a result of their support, asserting that he had

60 The law states that each sovereign nation may determine its own capital in accordance with international law, that Jerusalem has been the capital of Israel since 1950 and that the city was united in 1967, and that the relocation should not take place later than 1999.

61 Célia Belin, "Trump's Jerusalem decision is a victory for Evangelical politics," *The Brookings Institution*, December 15, 2017, <https://www.brookings.edu/articles/trumps-jerusalem-decision-is-a-victory-for-evangelical-politics/>.

62 Stephen Spector, "This Year in Jerusalem: Prophecy, Politics, and the U.S. Embassy in Israel," *Journal of Church and State* 61, no. 4 (November 2019): 3-6. Özçelik and Okur, "The evangelical effect," 10.

63 Ali Çobanoğlu, "Din Unsurunun Dış Politika Etkileri," *Filistin Araştırmaları Dergisi*, no. 11 (June 2022): 92.

64 Spector, "This Year in Jerusalem," 8-9.

won office as a candidate who favored Israel, and that 60 million Evangelical voters were eager to see this promise fulfilled. However, when the law was first presented to Trump on June 1, 2017, he did not sign it. Like previous presidents, he cited concerns over national security and peace negotiations. Even before making a decision, Israeli officials reiterated their call for action in May. During his visit to Israel, Trump remained hesitant to make a public commitment. He stated that he believed a peace deal was possible and expressed his willingness to mediate the negotiations.⁶⁵

After the decision, Vice President Pence, speaking at the Christians United for Israel (CUFI) event, praised President Trump as a man of faith and a steadfast friend of Israel.⁶⁶ He credited Trump's election to the prayers and support of over 3.3 million believers advocating for Israel. Pence reaffirmed that the U.S. embassy would be moved to Jerusalem and expressed optimism that peace would eventually be achieved. However, he acknowledged that concessions would be necessary for this peace. No one at the event, including Pence, knew what those concessions would involve, as only Kushner and his team had that information. The only assurance Pence provided was that Israel's security would remain uncompromised.⁶⁷

The administration sought to foster a relationship with Evangelicals that mirrored those cultivated by past presidents. In July 2017, the White House welcomed a significant gathering of predominantly White and Conservative Evangelicals. As they filled the grand hall, Trump greeted them with enthusiasm, declaring, "This is the group that now has real power", and proudly asserting, "They have influence with God." This moment was marked by a solemn ritual, as members of the group laid their hands on Trump, offering heartfelt prayers for his leadership. Christian Zionists hailed Trump as the most faith-friendly president in recent memory, despite his lack of substantial policy actions that aligned with their beliefs. Such expressions were part of a familiar narrative, often echoed in the rhetoric surrounding each president throughout history.⁶⁸

65 Spector, "This Year in Jerusalem," 8-9. Eric Cortellessa, "Trump signs waiver, won't move US embassy to Jerusalem," *Times of Israel*, June 1, 2017, <https://www.timesofisrael.com/trump-signs-waiver-to-keep-us-embassy-in-tel-aviv/>.

66 Mike Pence, "Remarks by the Vice President at the Christians United for Israel Washington Summit," July 17, 2017, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-vice-president-the-christians-united-for-israel-washington-summit>.

67 Mike Pence, "Remarks by the Vice President."

68 Emily McFarlan Miller, "All the president's clergymen: A close look at Trump's 'unprecedented' ties with evangelicals," <https://religionnews.com/>, September 5, 2017, <https://religionnews.com/2017/09/05/all-the-presidents-clergymen-a-close-look-at-trumps-unprecedented-ties-with-evangelicals/>.

A year after the election, they launched a third letter campaign, warning that Trump's time was running out. Emphasizing the impossibility of peace, they continued the rhetoric of a democratic Israel. The International Christian Embassy Jerusalem argued that Islamic extremists were targeting Christians in the region, and that Israel could restore order in the holy sites. Led by CUFI, 135,000 people sent emails to the White House. On December 6, 2017, Trump finally approved the law, marking the second time the decision came before him. Christian Zionist leaders credited the decision to their own pressure.⁶⁹ As often happens in American political history, they exaggerated their influence. However, the decision was the result of a series of events that unfolded over time. Russia's interference in the 2016 presidential election, and allegations that the administration contacted Russia in December 2016 to block the Obama administration's resolution against Israel at the UN Security Council, eventually led to a court case, threatening both the administration and Trump himself. In this context, Trump's frequent blame of the intelligence services only complicated matters. Consequently, Trump's National Security Advisor, Flynn, was questioned by the FBI and found guilty on December 1, 2017.⁷⁰ The next targets of the investigation were Kushner and then Trump. In this charged environment, on December 6, 2017, Trump recognized Jerusalem as the capital of Israel. Trump aimed to shift the agenda in case the investigation expanded to include him, while also trying to rally his supporters by creating the perception that he was being condemned for defending Christian values. When Kushner testified in the Russia investigation, Christian Zionist leaders spoke to Congressional investigators. They issued a joint statement led by Johnnie Moore. Falwell Jr. described the situation as "endless attempts by the media to keep the fake Russia collusion story alive, solely to obstruct the president's agenda."⁷¹

Trump aimed to transform the crisis into an opportunity to rally not only Christian Zionists but also all Christians and Jews. His sharp criticism of Jews, after they did not support him following a particular decision, was no-

69 Spector, "This Year in Jerusalem," 7-9.

70 Wolff, *Ateş ve Öfke*, 59-61. Chad Day, "Key events in Michael Flynn's interactions with Russia," AP News, December 2, 2017, <https://apnews.com/9e1bab6d398c42b7a35d133588b369cd>. Margaret Hartmann and Nick Tabor, "Everything We've Learned From Robert Mueller's Investigation," <https://nymag.com/>, April 17, 2019, <https://nymag.com/intelligencer/article/robert-mueller-investigation-what-we-know.html>.

71 Black, "Donald Trump and the Middle East," 24-25; Spector, "This Year in Jerusalem," 14-16. Sean Durbin, "From King Cyrus to Queen Esther: Christian Zionists' discursive construction of Donald Trump as God's instrument," *Critical Research on Religion* 8, no. 2 (May 13, 2020): 14-15.

table.⁷² In this context, claims that Sheldon Adelson, a prominent Republican donor and supporter of Netanyahu, secured Trump's promise to recognize Jerusalem as the capital in exchange for millions of dollars in campaign contributions were particularly significant. Unlike the Christian Zionists, Adelson wielded substantial influence.⁷³ During meetings in the first year of the administration, he emphasized that the disaster scenarios arising from the Jerusalem decision were exaggerated.⁷⁴ He also offered to cover the difference between the total cost of the embassy and what the administration could afford. Following the embassy move and ahead of the November 2018 elections, he purchased the U.S. ambassador's official residence in Tel Aviv.⁷⁵ When Adelson passed away in January 2021, Trump's statement underscored his consistent pressure. He referred to Adelson as a staunch supporter of Israel who tirelessly advocated for the relocation of the US embassy to Jerusalem, and for peace between Israel and its neighbors.⁷⁶

There were also administrative reasons for the Kushner team to capitalize on the evolving international environment. Saudi Arabia and Egypt were significant players; Kushner believed they would suppress any opposition and that the backlash would be limited. Following the decision, both Riyadh and Cairo remained silent, as their primary concerns were militancy and Iran.⁷⁷ As a result of Kushner's personal visits, Arab leaders began ad-

72 Mimi Kirk, "Countering Christian Zionism in the Age of Trump," <https://merip.org/Middle-East-Report-Online>, August 8, 2019. <https://merip.org/2019/08/countering-christian-zionism-in-the-age-of-trump/>.

73 Öztürk, "Trump'ın Kudüs Kararının Bir Analizi," 2889-2990. Robert D. McFadden, "Sheldon Adelson, Billionaire Donor to G.O.P. and Israel, Is Dead at 87," *The New York Times*, January 12, 2021, [https://www.nytimes.com/2021/01/12/business/sheldon-adelson-dead.html#:~:text=12%2C%202021-,Sheldon%20G.,He%20was%2087](https://www.nytimes.com/2021/01/12/business/sheldon-adelson-dead.html#:~:text=12%2C%202021-,Sheldon%20G.,He%20was%2087.). Rosie Gray, "What Does the Billionaire Family Backing Donald Trump Really Want?," *The Atlantic*, January 27, 2017, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/01/no-one-knows-what-the-powerful-mercurs-really-want/514529/>. Ofer Aderet, "Sheldon Adelson Laid to Rest on Jerusalem's Mount of Olives," *Haaretz*, January 15, 2021, <https://www.haaretz.com/israel-news/2021-01-15/ty-article/premium/sheldon-adelson-laid-to-rest-on-jerusalems-mount-of-olives/0000017f-e4d7-d804-ad7f-f5ff61a10000>.

74 Maggie Haberman, *Confidence Man: The Making of Donald Trump and the Breaking of America* (Penguin Press, 2022), 348.

75 "AP: Adelson offers to help pay for Jerusalem embassy," *Politico*, February 23, 2018, <https://www.politico.com/story/2018/02/23/sheldon-adelson-pay-jerusalem-embassy-422732>; Lisa Mascaro and Josef Federman, "Congress questions sale of US residence in Israel to Adelson," *Washington Post*, September 9 2020, https://www.washingtonpost.com/politics/congress-questions-sale-of-us-residence-in-israel-to-adelson/2020/09/09/a1c5a414-f2f6-11ea-8025-5d3489768ac8_story.html.

76 "Trump: Adelson 'tirelessly advocated' for embassy move to Jerusalem," *The Times of Israel*, January 12, 2021, https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/trump-adelson-tirelessly-advocated-for-embassy-move-to-jerusalem/.

77 Shibley Telhami, "Why is Trump undoing decades of U.S. policy on Jerusalem?," <https://www.brookings.edu/>, December 5, 2017, <https://www.brookings.edu/articles/why-is-trump-about-to-declare-jerusalem-the-capital-of-israel/>.

vocating for an outside-in solution for the Palestinians. In this context, in November 2017, bin Salman summoned Palestinian President Mahmoud Abbas to Riyadh. According to leaked U.S. plans, the Saudis were pressuring Abbas to designate the East Jerusalem suburb of Abu Dis as the capital of a future Palestinian state.⁷⁸ With the gradual consolidation of this external alliance under Kushner's leadership, a foundation was laid for the Jerusalem decision. The Russian investigation also acted as a catalyst. The lack of vocal opposition following the decision indicated that it had been negotiated among the involved parties beforehand, with pressure on Abbas regarding Abu Dis serving as a clear signal of this agreement. In summary, this move marked the beginning of a new geopolitical strategy that the administration had envisioned from the outset.

Following the decision, the belief that Trump resembles Cyrus the Great gained traction among Christian Zionist circles. Christian Zionist leader Paula White noted that Evangelicals were ecstatic about Trump's decision regarding Jerusalem. Hagee stated that this decision fulfilled biblical promises and suggested that it strengthened democracy, which in turn allowed them to receive God's blessings.⁷⁹ However, a poll conducted by the University of Maryland between November 1 and 6, prior to the decision, indicated that 63% of Americans and 44% of Republicans opposed it. Support among the general Evangelical population was only 53%, with 40% against the decision.⁸⁰ Despite this, the Jerusalem decision created a new environment that continued to evolve.

Withdrawal from the Iran Nuclear Deal

On May 8, 2018, President Trump announced the U.S. withdrawal from the nuclear deal with Iran, citing Iran's support for terrorism, its potential to develop nuclear weapons, and its threat to regional allies. The move also signaled a further strengthening of Israel-Gulf relations.⁸¹ Trump's goal was to isolate Iran in line with his negotiating strategy, and to hurt Iran through sanctions, and pressure until he got Iran to the negotiating table. In Trumpian thinking, this meant rewarding friends and punishing enemies who oppose U.S. hegemony, as in the case of the Palestinian issue. As a result, sanctions on Iran grew increasingly stringent starting in November 2018.⁸²

⁷⁸ Black, "Donald Trump and the Middle East," 24.

⁷⁹ Spector, "This Year in Jerusalem," 1, 14-16. Durbin, "From King Cyrus to Queen Esther: Christian Zionists' discursive construction of Donald Trump as God's instrument," 14-15.

⁸⁰ Telhami, "Why is Trump undoing"

⁸¹ Mehmet Akif Okur and Onur Mert Özçelik, "Trump Yönetimi Döneminde ABD'nin İsrail ve İran Politikası: Köktenci Evanjeliklerin Etkisi," *Akademik İncelemeler Dergisi* 16, no 2 (October 15, 2021): 12-13.

⁸² Trump, *Yeniden Büyük Amerika*, 57.

Iran was central to the Christian Zionists' Israel policy, and they were behind the administration. With the withdrawal from the nuclear deal, and the assassination of Qassem Soleimani – an Iranian commander perceived as a threat to Israel – Trump came to be seen by some Christian Zionists as a modern-day Queen Esther, the biblical figure credited with saving the Jews from destruction in ancient Persia (modern-day Iran).⁸³ CUFI stated that the U.S., Israel, and the world were safer now that the flawed Iran Deal had been abandoned. CUFI founder Hagee expressed his support for Trump's hardline stance, saying he looked forward to the administration's confrontation with Iran.⁸⁴ Despite the marginal role Christian Zionists played in shaping Trump's decision to withdraw from the Iran Deal, Secretary of State Mike Pompeo subsequently legitimized the move using rhetoric tailored to Evangelical sensibilities. Pompeo adopted rhetoric that resonated with this audience, stating that Iran sought to undermine Western civilization and destroy the democratic, biblically inspired state of Israel, even referring to Iran as a "cancer" in the Middle East.⁸⁵

The Gulf countries also expressed satisfaction with Trump's decision. Arab support for Israel in its stance against Iran was also significant for Christian Zionists. These groups aimed to strengthen their influence in international politics by aligning with the administration's policies. Historically, Christian Zionists viewed all Muslims as adversaries; however, the shifting political landscape led them to recognize that supporting Arab countries against Iran could enhance their global standing. In 2018, Christian Zionists, led by Joel Rosenberg, visited the United Arab Emirates (UAE) to hold various meetings aimed at securing Arab backing for Israel. Their discussions focused on the Israeli-Palestinian issue, the Iranian threat, and religious freedom. The following October, Crown Prince Mohammed bin Zayed gained special attention from Christian Zionists when he expressed a willingness to pursue peace with Israel. Consequently, Christian Zionist organizations presented the UAE to the media as a beacon of religious freedom. This was a strategy for image rehabilitation, similar to what they had done with Trump. In their pursuit of international legitimacy, they sought to enhance the religious image of their adversaries while obtaining the global recognition that Trump had given them domestically.⁸⁶

83 Durbin, "From King Cyrus to Queen Esther," 15.

84 Okur and Özçelik, "Trump Yönetimi Döneminde," 13. Mimi Kirk, "American Evangelicals, the Gulf States, and Israel: A Cynical Covenant," <https://arabcenterdc.org/>, August 24, 2022, <https://arabcenterdc.org/resource/american-evangelicals-the-gulf-states-and-israel-a-cynical-covenant/>.

85 Okur and Özçelik, "Trump Yönetimi Döneminde," 13. Murat Ülgül, "Faith abroad: how religion shapes Trump administration's foreign policy," *International Relations* 35, no. 4 (March 2021): 10-12. Durbin, "From King Cyrus to Queen Esther," 15.

86 Okur and Özçelik, "Trump Yönetimi Döneminde," 17.

On September 11, 2019, a similar delegation engaged in discussions with bin Salman in Jeddah, Saudi Arabia. The group, comprised of Christian Zionists, sought to shape international political dynamics through interfaith dialogue and to bolster Arab support for Israel in its opposition to Iran. The timing of these talks, occurring in the context of heightened international scrutiny following the assassination of journalist Jamal Khashoggi, underscores the efforts of Christian Zionists to enhance their political influence. Prior to these meetings, representatives of the Christian Zionist movement had articulated criticisms of Saudi Arabia, particularly concerning issues of religious intolerance and human rights violations. However, in the aftermath of the discussions, such critiques largely diminished. Instead, the narrative promoted by Christian Zionists began to frame Saudi Arabia in a more favorable light, suggesting a misperception of the kingdom within the U.S.⁸⁷

After December 19, 2019, secret trilateral meetings were held between the US, Israel, and the UAE to coordinate efforts against the Iranian threat. This growing threat served to align their interests and strengthen cooperation. The next phase of this collaboration was the “Deal of the Century,” which shifted focus away from Palestine and towards regional integration, and countering Iran’s influence in the region.⁸⁸

Deal of the Century

The Trump administration’s Deal of the Century, designed to address the Israeli-Palestinian conflict, was central to its approach to the region. The team, led by Kushner and Jason Greenblatt, played a key role in shaping and executing Trump’s Middle East policy.⁸⁹

In March 2019, Greenblatt briefed Christian Zionists on the peace plan at the White House, attempting to reassure them. However, their concerns persisted both before and after the U.S. recognition of Jerusalem as Israel’s capital. In 2018, Christian Zionist leader Robert Stearns had already emphasized that they would not support a peace plan that compromised Jerusalem. The unrest among Christian Zionist leaders stemmed from the interpretation of

87 Aya Batrawy, “US Christian evangelical delegation meets Saudi crown prince,” AP News, September 11, 2019, <https://apnews.com/article/e7f10269e60b46dabe31c455fa04017e>. Okur and Özçelik, “Trump Yönetimi Döneminde,” 17-18. Johnnie Moore and Joel C. Rosenberg, “We visited Saudi Arabia on the eve of 9/11. The Kingdom is changing for good,” *Al Arabiya*, September 19, 2019, <https://english.alarabiya.net/views/news/middle-east/2019/09/19/We-visited-Saudi-Arabia-on-the-eve-of-9-11-the-Kingdom-is-changing-for-good>.

88 Özçelik and Okur, “The evangelical effect,” 18.

89 Colum Lynch, “What’s Next for Christian Zionists?,” *Foreign Policy*, July 19, 2021, <https://foreignpolicy.com/2021/07/19/christian-zionists-israel-trump-netanyahu-evangelicals/>.

Luke 21:24, which held that any transfer of Jerusalem to non-Jews would reverse biblical prophecy. At the meeting, Christian Zionists expressed their concerns about the prospect of giving Palestinians a capital in part of East Jerusalem. They were provided with few details about the peace plan, as the administration was more focused on hearing their concerns and red lines. However, it remains uncertain how much attention was given to these concerns. The fear of reversing biblical prophecy loomed large. Greenblatt reassured them, stating that the peace plan would be fair and mutually beneficial, though both sides would need to make concessions. Rosenberg, addressing the other religious leaders, pointed out that despite the administration's efforts, the Palestinians were unlikely to agree to a deal. He advised them not to worry too much about Jerusalem being compromised, urging them to allow President Trump the freedom to move forward with the peace plan.⁹⁰ As these words suggest, these groups had no choice but to comply with the existing plan, rather than to shape it.

As a component of his negotiating strategy, President Trump implemented a reduction in US assistance to the UN in 2017, a program that had been established in 1950, prior to the introduction of his peace plan. His objective was to place Palestine in a precarious position and to isolate it by severing financial support. Additionally, he closed the Palestine Liberation Organization (PLO) office in Washington, citing a lack of meaningful progress in the peace process as well as the organization's diplomatic activities perceived as antagonistic towards Israel.⁹¹ By abandoning a stance of neutrality, Trump exerted increased pressure on the Palestinians, accusing them of failing to make necessary concessions. Concurrently, he sought support from Arab states to compel their leaders to actively participate in negotiations.⁹² When these coercive tactics did not yield the desired results, the administration modified its approach, anticipating that the Palestinians would be willing to negotiate in exchange for financial incentives. This blend of pressure tactics and economic inducements to achieve foreign policy objectives became a defining characteristic of Trump's diplomatic strategy.⁹³ In this context, in June 2019, Kushner presented the economic component of the peace plan at

90 Barak Ravid, "White House working to reassure Evangelicals on Middle East peace plan." *Axios*, June 29, 2020, <https://www.axios.com/2019/03/09/trump-kushner-middle-east-peace-plan-evangelicals>. Spector, "This Year in Jerusalem," 11.

91 Ceren Gürseler, "Filistin-İsrail Sorununda Trump'ın Fait Accompli Girişimi: 'Yüzyılın Planı,'" *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* 9, no. 2 (July 31, 2021): 381-83.

92 Karel Valansi, "İsrail – Filistin Çatışmasına Bir Bakış: Barış Planlarının Rolü ve Geleceği," *İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü*, November 16, 2020, 1-3.

93 "Peace to Prosperity," *The White House*, January, 2020; 4, 19-20, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/01/Peace-to-Prosperity-0120.pdf>.

a conference in Bahrain. The plan, titled “Peace for Prosperity,” promised a prosperous future for the Palestinian people.⁹⁴

On January 28, 2020, Trump announced what he referred to as the Deal of the Century, officially titled “Peace for Prosperity: A Vision for Improving the Lives of the Palestinian and Israeli Peoples.”⁹⁵ The plan established basic guidelines for future negotiations but departed significantly from the principles underlying previous peace efforts, such as Camp David, Oslo, and Annapolis. It also diverged from core UN peace principles, including Resolutions 242 and 338, which called for Israel to return to the 1967 borders.⁹⁶ Although the plan emphasized that it was based on a two-state solution, it aimed to establish a Palestinian state while prioritizing Israel’s security. The plan limited Palestinian sovereignty to ensure that the state would not pose a threat to Israel. It also outlined specific conditions for the establishment of a Palestinian state, including the recognition of Israel as a Jewish state, “the rejection of terrorism,” and the fulfillment of Israel’s security needs, as well as those of the broader region.⁹⁷ In terms of borders, the Palestinians were not granted their pre-1967 borders. Israel would retain its settlements within its territory, and Jerusalem would remain undivided. Trump reinforced this stance on December 6, 2017, when he declared Jerusalem the undivided capital of Israel. Palestine was allocated the Abu Dis neighborhood, located outside the security barrier, as its designated part of East Jerusalem.⁹⁸

Regarding the status of Jerusalem, Kushner emphasized during a CNN interview that the city would remain unified under Israeli sovereignty, underscoring its designation as the “ancient Jewish capital.” He further noted that both Prime Minister Netanyahu and General Benny Gantz endorsed his vision and expressed a shared commitment to achieving peace.⁹⁹ Nonetheless, the proposed plan was markedly unilateral, having been formulated in close collaboration with Israeli officials. The composition of the drafting team – entirely Jewish and closely aligned with Israeli policy positions – reinforced the perception that the initiative was developed within a narrowly defined circle, with minimal engagement from external stakeholders. According to a senior White House official, the plan, which remained secret

94 Ward, “Trump’s top Middle East peace envoy is quitting. There’s still no Israel-Palestine deal.”

95 “Peace to Prosperity.”

96 Valansi, “İsrail – Filistin Çatışmasına,” 1-3; Gürseler, “Filistin-İsrail Sorununda” 394-96.

97 “Peace to Prosperity,” 4-10, 33-35.

98 “Peace to Prosperity,” 11-13, 14-17.

99 Jared Kushner “Jared Kushner: A pivotal moment in the Middle East” CNN, January 29, 2020, <https://edition.cnn.com/2020/01/29/opinions/jared-kushner-pivotal-moment-middle-east-peace-plan/index.html>.

until its public reveal, was accessed from start to finish by just four people – the two main figures, U.S. Ambassador to Israel David Friedman, and Kushner's aide, Avi Berkowitz. Even Trump was not fully briefed on the details. Although Secretary of State Pompeo, Vice President Pence, and National Security Advisor John Bolton were initially apprised of the initiative, they did not participate in its formulation, effectively delegating authority to Kushner and his immediate team.¹⁰⁰ Both Christian Zionist groups and Palestinian representatives were largely excluded from the planning process. While Christian Zionists were occasionally afforded opportunities to express their perspectives and receive limited information, their involvement remained peripheral.

Despite earlier claims that the group was on the verge of distancing itself from Trump, Rosenberg's statement – expressing their trust in Trump on Israel and that he is not an enemy of Israel like Obama – suggested that they were ultimately leaving all decision-making to Kushner's team.¹⁰¹ The group, which believes that no land should be compromised, welcomed the peace plan due to their trust in Trump, even though the plan proposed making a portion of East Jerusalem the Palestinian capital, potentially contradicting prophecy. Hagee, who views a peaceful resolution of the Israeli-Palestinian conflict before the second coming of Jesus as a challenge to God's plan, called it the best peace proposal ever put forward by any U.S. administration. They viewed the plan as a step closer to realizing the biblical map of Israel. Some argued that Trump's actions were in line with biblical recognition, asserting that the plan was not a true two-state solution, because it already assigned security responsibilities to Israel. Christian Zionists legitimized the situation by referencing the biblical example of Abraham dividing his property after a dispute with Lot. One of the defining traits of Christian Zionists, which contributed to the perception that they influenced Israel policy, was their ability to justify any decision through religious reasoning, even when it was independent of their direct involvement.¹⁰²

In unveiling the plan, Trump underscored the U.S. withdrawal from the nuclear deal, the assassination of Soleimani, and Arab-Israeli cooperation, suggesting that the Palestinian issue had taken a backseat.¹⁰³ The signifi-

100 Steve Holland, "In leaky White House, Trump team keeps Middle East peace plan secret," *Reuters*, April 11, 2019, <https://www.reuters.com/article/world/in-leaky-white-house-trump-team-keeps-middle-east-peace-plan-secret-idUSKCN1RM2GX/>.

101 Yonat Shimron, "Evangelicals embrace Trump's peace plan, saying it recognizes the Bible 'as legal'," <https://religionnews.com/>, January 29, 2020, <https://religionnews.com/2020/01/29/evangelicals-embrace-trumps-peace-plan-sayingit-recognizes-the-bible-as-legal/>.

102 Shimron, "Evangelicals Embrace Trump's". Aldrovandi, "Theo-Politics in the Holy," 118.

103 Valansi, "İsrail – Filistin Çatışmasına," 1-2.

cance of the plan lay in its emphasis on US-led regional cooperation and an alliance against Iran, which it framed as “dramatic changes.” The administration aimed to separate the Israeli-Palestinian conflict from Israeli-Arab and Israeli-Muslim relations, facilitating integration between the two sides. The conflict was seen as benefiting Iran, and establishing close relations between Israel and the Gulf states was deemed essential to counter that influence as quickly as possible.¹⁰⁴

The Abraham Accords

Diplomatic efforts to cooperate against Iran continued with meetings between the U.S., Israel, and the UAE in February and December 2019. With the treaty, the Palestinian issue was taken off the table, removing a major obstacle to forming an alliance between the Arab states and Israel.¹⁰⁵ On August 13, 2020, President Trump publicly announced the agreement establishing official relations between the UAE and Israel, marking the culmination of years of diplomatic efforts between Israel and the Gulf states. Shortly afterward, Bahrain also agreed to normalize relations with Israel. On September 15, 2020, the Abraham Accords Peace Agreement was signed at the White House by Bahrain, the UAE, and Israel.¹⁰⁶

The agreement emphasized the promotion of interfaith dialogue, economic and cultural cooperation, and the advancement of diplomatic relations. Although Iran was not explicitly mentioned, the perceived Iranian threat played a significant role in the lead-up to the agreement. The threat Iran posed to the national security and territorial integrity of these countries necessitated a unified response. The parties aimed to coordinate their efforts with those of the U.S. The stated goal was to establish a “stable, peaceful, and prosperous Middle East” that would extend across the region. This framing also served to further marginalize and isolate both Palestine and Iran, while facilitating Israel’s integration into the regional order.¹⁰⁷

Kushner stated that regional leaders had become increasingly impatient with the Palestinian issue and were now prepared to accept the reality of Is-

104 “Peace to Prosperity,” 2-4, 36-37.

105 Okur and Özçelik, “Trump Yönetimi Döneminde,” 14-16; Gürseler, “Filistin-İsrail Sorununda,” 403-5. Polen Bayrak, “Abraham Accords: Palestine issue should be addressed for a peaceful Middle East,” *Cappadocia Journal of Area Studies* 3, no. 1 (June 2021): 107-9.

106 “Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between The United Arab Emirates and The State of Israel,” United States Department of State, September 15, 2020, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/UAE_Israel-treaty-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf.

107 “The Abraham Accords Declaration,” 1-3; Kirk, “American Evangelicals, the Gulf.”

rael's presence. He described the agreements as a strategic effort to reshape the region and enhance U.S. national security. The most influential figure was Jared Kushner, who was so confident in his vision that he established a think tank – *the Abraham Accords Institute for Peace* – alongside his close aide Avi Berkowitz, to further his efforts and promote increased normalization between Israel and the Arab states.¹⁰⁸

As for Christian Zionists, CUFI welcomed the Abraham Accords, stating that Iran poses a threat to all nations in the region.¹⁰⁹ Rosenberg contended that the Abraham Accords were a much more strategic initiative than annexation, and emphasized that they exerted pressure on the administration to maintain this direction. Yet, this was typical of their approach, as they were skilled at taking credit for successes.¹¹⁰

Conclusion

In discussions about U.S.-Israel relations, the influence of Evangelical groups is often portrayed as a primary driver behind U.S.'s strong support for Israel. This narrative, particularly prominent during the Trump era, has significantly shaped perceptions. However, it increasingly diverges from reality, as several factors contribute to this widespread misconception.

Firstly, Christian Zionists typically present Evangelicalism as a cohesive and unified bloc. Much of the research in this area fails to capture the nuanced distinctions within this religious ideology, often relying on definitions provided by Christian Zionists themselves. Therefore, the notion persists that those who adhere to Christian Zionism constitute a substantial segment of the U.S. population. This mischaracterization further contributes to the erroneous belief that all Evangelicals are aligned in their support for Israel.

Moreover, Christian Zionists assert that any decisions regarding Israel – which occur independently of their influence – are ultimately shaped by their pressure. Their ability to frame political actions within a religious context creates the illusion of significant influence over Israel policy. The intricate relationship between religion and politics in the U.S. amplifies this perception. Occasionally, officials employ rhetoric that resonates with Christian Zionism to legitimize their choices and mobilize public support. However, it is crucial to recognize that this rhetorical emphasis often stems

108 Bess Levin, "Jared Kushner, Foreign Policy Genius in His Own Mind, Is Founding an 'Institute for Peace'," *Vanity Fair*, May 5, 2021, https://www.vanityfair.com/news/2021/05/jared-kushner-peace-institute?srltid=AfmBOoq0o_X5MCBjI3oFh_jV8W50EwG-CjQNgvKfn83RHNFB-Chhc3Yx0.

109 Kirk, "American Evangelicals, the Gulf."

110 Levin, "Jared Kushner, Foreign," Okur and Özçelik, "Trump Yönetimi Döneminde," 16.

from deeper identity values. While such rhetoric may be utilized by political leaders, it is strategically embraced by Christian Zionists to advance their agenda.

Additionally, the consensus between U.S. administrations and Christian Zionists regarding support for Israel obscures the varying motivations involved. American administrations typically advocate for Israel based on shared values and strategic interests, whereas Christian Zionists are motivated by a vision rooted in biblical prophecy. In essence, a clearer understanding of these dynamics reveals the complexities of U.S.-Israel relations, encouraging a more nuanced dialogue that goes beyond simplistic narratives.

The perception of Christian Zionists as a powerful force is misleading; in reality, the group is relatively weak. The reasons for their ineffectiveness can be divided into internal and external factors. The primary internal factor is that Evangelicalism does not constitute a monolithic faith but rather represents an umbrella term that encompasses a diverse array of fragmented beliefs. While a substantial number of individuals identify with this broad category, the theological differences among them hinder their ability to unite around common political objectives or to function as a cohesive advocacy group. Even within White Conservative Evangelicalism, different factions are centered around various charismatic leaders, and their differing ideas often lead to internal strife and factionalism. This power struggle, coupled with the leaders' mutual disaffection, weakens the overall structure.

A second intrinsic reason for the ineffectiveness of Christian Zionists is that, although they outnumber Jews, they are markedly disadvantaged in terms of education and income. This disparity diminishes their potential to exert influence over the American political landscape. For instance, during the Trump administration, individuals with close ties to the Israel Lobby occupied significant roles in the cabinet and played crucial roles in shaping U.S. policy toward Israel. In contrast, Christian Zionists remain an external influence, lacking the same degree of direct impact on policymaking.

The third internal factor is the decreasing size and influence of this group. White Evangelicals have become increasingly fragmented, both within the U.S. in general and the Republican Party in particular. The number of marginal Christian Zionists is steadily declining, and support for Israel among younger generations is waning. Instead of viewing Evangelicals as a formidable political force, it is more accurate to interpret their political engagement and alignment with authority as a means of 'survival.' Furthermore,

their ability to bolster their position through collaboration with other groups is undermined by rhetoric that is often perceived as threatening and contains elements of significant racism. Consequently, their influence remains confined to a very narrow scope.

When examining the external factors, the only place where Christian Zionists can exert influence is the Republican Party. Even if these groups' concerns are understood within the party, particularly by the presidents, the presidents are not part of them. While administrations offer rhetorical support to these groups, they do so primarily to address a broader conservative base.

Another factor is that foreign policy decision-making in the U.S. occurs at a level where these groups are not directly involved, and the pluralist system prevents any single group from capturing the apparatus of power. Since power is divided and distributed at the constitutional level, structures aiming to seize power must succeed on multiple fronts. In American political culture, religious groups have the opportunity to assert themselves in the political arena, but they cannot achieve absolute supremacy on their own.¹¹¹

When we view Christian Zionism as a subset of White Conservative Evangelicalism, rather than focusing solely on Israel, and consider what they have achieved in domestic politics, the limits of their power become clearer. It would be highly misguided to claim that a group with no tangible success, or influence in domestic politics can exert significant influence in international politics.

Citation/Atıf / الاقتباس

Mandacı, Yasin. "Christian Zionism and Its Influence on Trump's Israel Policy." *Ortadoğu Etütleri* 16, no. 2 (2025): 231–264.

<https://doi.org/10.47932/ortetut.1696777>.

111 Robert B. Fowler, Alan D. Hertzke, and Laura L. Olson, "Amerika'da Din ve Siyasal Kültür," trans. Talip Küçükcan, *Avrasya Dosyası* 6, no. 2 (2000): 185–86.

Bibliography

- Abadan, Nermin. "Devlet İdaresinde Menfaat Gruplarının Rolü." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 14, no.1 (1959): 233-248.
- United States Department of State. "Abraham Accords Peace Agreement : Treaty Of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between The United Arab Emirates and The State of Israel." September 15, 2020. https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/UAE_Israel-treaty-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf.
- Aderet, Ofer. "Sheldon Adelson Laid to Rest on Jerusalem's Mount of Olives." *Haaretz*, January 15, 2021. <https://www.haaretz.com/israel-news/2021-01-15/ty-article/.premium/sheldon-adelson-laid-to-rest-on-jerusalems-mount-of-olives/0000017f-e4d7-d804-ad7f-f5ff61a10000>
- Albayrak, H Şule. "ABD'de Hıristiyan Siyonizmi: Kökeni, İnanç Esasları ve Günümüz Amerikan Siyasetine Etkisi." *Darülfünun İlahiyat* 30, no. 1 (2019): 141-69.
- Aldrovandi, Carlo. "Theo-Politics in the Holy Land Christian Zionism and Jewish Religious Zionism." *Religion Compass* 5, no.4 (2011): 114-128
- Aliyev, Tural. "The Evaluation of the Nuclear Weapon Agreement with Iran in the Perspective of the Difference between Obama and Trump's Administration." *R&S - Research Studies Anatolia Journal* 4, no. 1 (2021): 30-40.
- Armstrong, Karen. *Tanrı Adına Savaş*. Translated by Murat Erdem. Alfa, 2017.
- Ataman, Muhittin. "Değerler ve Çıkarlar: ABD'nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar ve İlkeler," in *Ortadoğu Yılığ*, edited by Kemal İnat, Muhittin Ataman Nobel Yayın, 2008.
- Batrawy, Aya. "US Christian evangelical delegation meets Saudi crown prince." *AP News*, September 11, Eylül 2019. <https://apnews.com/article/e7f10269e60b46da-be31c455fa04017e>.
- Bayrak, Polen. "Abraham Accords: Palestine issue should be addressed for a peaceful Middle East." *Cappadocia Journal of Area Studies* 3, no. 1 (June 2021).
- Bedir, Şener Faruk. "Reformasyon'dan Günümüze Evanjelik Hristiyanlık." *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 3, no. 2 (2013): 73-98.
- Belin, Célia. "Trump's Jerusalem decision is a victory for Evangelical politics." *The Brookings Institution*, December 15, 2017. <https://www.brookings.edu/articles/trumps-jerusalem-decision-is-a-victory-for-evangelical-politics/>.
- Ben Barka, Mokhtar. "The New Christian Right's Relations with Israel and with the American Jews: The Mid-1970s Onward." *E-Rea*, no. 10.1 (December 20, 2012).
- Black, Ian. "Donald Trump and the Middle East." *Political Studies Association* 9, no. 1 (February 28, 2018).
- Buhari, Ömer Kemal. "(Dost) Düşmanlar: Hıristiyan Siyonizmde Antisemitizm ve Anti-İslamizm." *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23, no. 3 (2019): 1315-30.
- Colvin, Jill. "Evangelical leaders rally around Kushner amid Russia probe." *AP News*, July 25, 2017. <https://apnews.com/article/b9b57fb0a2bc43a8bc85538532e28bb0>.

- Cortellessa, Eric. "Trump signs waiver, won't move US embassy to Jerusalem." *Times of Israel*, June 1, 2017. <https://www.timesofisrael.com/trump-signs-waiver-to-keep-us-embassy-in-tel-aviv/>.
- Çoban, Filiz. "Amerikan Kimliği ve Dış Politikasında Evanjelizmin İzleri: Sosyal-İnşacı Perspektiften ABD-İsrail İlişkileri." *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6, no. 3 (2017): 2019-2037.
- Çobanoğlu, Ali. "Din Unsurunun Dış Politika Etkileri." *Filistin Araştırmaları Dergisi*, no. 11 (2022): 70-103.
- Dart, Ron, ve Colter Louwerse. "Donald Trump and the Christian Zionist Lobby: Letter from Canada." *Journal of Holy Land and Palestine Studies* 16, no. 2 (November 2017): 237-43.
- Day, Chad. "Key events in Michael Flynn's interactions with Russia." *AP News*, December 2, 2017. <https://apnews.com/9e1bab6d398c42b7a35d133588b369cd>.
- Durbin, Sean. "From King Cyrus to Queen Esther: Christian Zionists' discursive construction of Donald Trump as God's instrument." *Critical Research on Religion* 8, no. 2 (2020): 115-37.
- Fowler, Robert B., Alan D. Hertzke, and Laura L. Olson. "Amerika'da Din ve Siyasal Kültür." Translated by Talip Küçükcan. *Avrasya Dosyası* 6, no.2 (2000): 154-186.
- Fox, Ben. "Tillerson says Kushner conducted foreign policy without him." *AP News*, June 28, 2019. <https://apnews.com/article/7fa3d3e354014e0a864601fc8f6f24ff>.
- Gray, Rosie. "What Does the Billionaire Family Backing Donald Trump Really Want?" *The Atlantic*, January 27, 2017. <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/01/no-one-knows-what-the-powerful-merciers-really-want/514529/>.
- Güleç, Cansu. "Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri." *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 3, no. 1 (2018): 79-102.
- Gündüz, Şinasi. "Evanjelizm: Hristiyan Fanatizmi," *Hikav*, September 20, 2018. <https://hikav.org/makaleler/evanjelizm-hiristiyan-fanatizmi/>.
- Güngör, Ali İ. *Evanjellikler. İlgi Kültür Sanat Yayınları*, 2016.
- Güngör, Ali İ. "Hristiyanlıkta Püriten Anlayış ve Etkileri." *Dini Araştırmalar* 7, no.21 (2005): 7-26.
- Gürseler, Ceren. "Filistin-İsrail Sorununda Trump'ın Fait Accompli Girişimi: 'Yüzyılın Planı.'" *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* 9, no. 2 (2021): 378-415.
- Haberman, Maggie. *Confidence Man: The Making of Donald Trump and the Breaking of America*. Penguin Press, 2022.
- Hadden, Jeffrey K. "Religious Broadcasting and the Mobilization of the New Christian Right." *Journal for the Scientific Study of Religion* 26, no. 1 (1987): 1-24.
- Halsell, Grace. *Tanrıyı Kıyamete Zorlamak*. Translated by Mustafa Acar. Serbest Kitaplar, 2021.

- Hartmann, Margaret and Nick Tabor. "Everything We've Learned From Robert Mueller's Investigation." <https://nymag.com/>, April 17, 2019. <https://nymag.com/intelligencer/article/robert-mueller-investigation-what-we-know.html>.
- Holland, Steve. "In leaky White House, Trump team keeps Middle East peace plan secret." *Reuters*, April 11, 2019. <https://www.reuters.com/article/world/in-leaky-white-house-trump-team-keeps-middle-east-peace-plan-secret-idUSKCN1RM2GX/>.
- The White House, "Peace to Prosperity," January, 2020, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/01/Peace-to-Prosperity-0120.pdf>.
- İncil. Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2020.
- Karlsson, Ingmar. Din, Terör ve Hoşgörü. Translated by Turhan Kayaoğlu. Homer Yayınları, 2005.
- Kauppi, Mark V. and Paul R. Viotti. *International Relations Theory*. 6th Edition. Lanham: Rowman & Littlefield, 2020.
- Kirk, Mimi. "American Evangelicals, the Gulf States, and Israel: A Cynical Covenant." *Arab Center*, August 24, 2022. <https://arabcenterdc.org/resource/american-evangelicals-the-gulf-states-and-israel-a-cynical-covenant/>.
- Kirk, Mimi. "Countering Christian Zionism in the Age of Trump." <https://merip.org/Middle-East-Report-Online>, August 8, 2019. <https://merip.org/2019/08/countering-christian-zionism-in-the-age-of-trump/>.
- Koehler, Walter J. "A look at the positive side of neo-evangelicalism." *Consensus* 13, no. 1 (1987): 81-88.
- Kushner, Jared. "Jared Kushner: A pivotal moment in the Middle East." *CNN*, January 29, 2020. <https://edition.cnn.com/2020/01/29/opinions/jared-kushner-pivotal-moment-middle-east-peace-plan/index.html>.
- Levin, Bess. "Jared Kushner, Foreign Policy Genius in His Own Mind, Is Founding an 'Institute for Peace.'" *Vanity Fair*, May 5, 2021. https://www.vanityfair.com/news/2021/05/jared-kushner-peace-institute?srsId=AfmBOoq0o_X5MCBjI3oFh_jV8W50EwG-CjQNgvKfn83RHNFbChhc3Yx0.
- Lynch, Colum. "What's Next for Christian Zionists?" *Foreign Policy*, July 19, 2021. <https://foreignpolicy.com/2021/07/19/christian-zionists-israel-trump-netanyahu-evangelicals/>.
- Mascaro, Lisa and Federman, Josef. "Congress questions sale of US residence in Israel to Adelson." *Washington Post*, September 9, 2020. https://www.washingtonpost.com/politics/congress-questions-sale-of-us-residence-in-israel-to-adelson/2020/09/09/a1c5a414-f2f6-11ea-8025-5d3489768ac8_story.html.
- McFadden, Robert D. "Sheldon Adelson, Billionaire Donor to G.O.P. and Israel, Is Dead at 87." *The New York Times*, January 12, 2021. <https://www.nytimes.com/2021/01/12/business/sheldon-adelson-dead.html#:~:text=12%2C%202021-,Sheldon%20G.,He%20was%2087.>
- Miller, Emily McFarlan. "All the president's clergymen: A close look at Trump's 'unprecedented' ties with evangelicals." *Religion News*, September 5, 2017. <https://religionnews.com/2017/09/05/all-the-presidents-clergymen-a-close-look-at-trumps-unprecedented-ties-with-evangelicals/>.

- Moore, Johnnie, and Joel C. Rosenberg. "We visited Saudi Arabia on the eve of 9/11. The Kingdom is changing for good." *Al Arabiya*, September 19, 2019. <https://english.alarabiya.net/views/news/middle-east/2019/09/19/We-visited-Saudi-Arabia-on-the-eve-of-9-11-the-Kingdom-is-changing-for-good>.
- Okur, Mehmet Akif, and Onur Mert Özçelik. "Trump Yönetimi Döneminde ABD'nin İsrail ve İran Politikası: Köktenci Evanjeliklerin Etkisi." *Akademik İncelemeler Dergisi* 16, no. 2 (2021): 1-25.
- Okur, Mehmet Akif, and Onur Mert Özçelik. "The evangelical effect over Donald Trump's policies toward Israel and Iran." *Yıldız Social Sciences Institute Journal* 5, no. 1 (2021): 12-25.
- "Opening Ceremony of the US Embassy in Jerusalem," Posted May 14, 2018, by Guardian News, Youtube, 1 hour., 35 min., 21 sec., <https://www.youtube.com/watch?v=p-9jXnQBObxw>.
- Özkan, Ali R. "Amerikan Fundamentalizminin Dünyü Bugünü." *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, no. 18 (2002): 33-47
- Öztürk, Mehmet. "Trump'ın Kudüs Kararının Bir Analizi." *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 8, no. 4 (2019): 2876-2905.
- Pazzanese, Christina. "Tillerson's exit interview." *The Harvard Gazette*, September 18, 2019. <https://news.harvard.edu/gazette/story/2019/09/rex-tillerson-details-his-frustrations-on-iran-israel-russia-and-his-revamp-of-the-state-department/>.
- Pence, Mike. "Remarks by the Vice President at the Christians United for Israel Washington Summit," July 17, 2017. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-vice-president-the-christians-united-for-israel-washington-summit>.
- Politico. "AP: Adelson offers to help pay for Jerusalem embassy." February 23, 2018. <https://www.politico.com/story/2018/02/23/sheldon-adelson-pay-jerusalem-embassy-422732>.
- Ravid, Barak. "White House working to reassure Evangelicals on Middle East peace plan." *Axios*, June 29, 2020. <https://www.axios.com/2019/03/09/trump-kushner-middle-east-peace-plan-evangelicals>.
- Relman, Eliza. "Jared Kushner's 28-year-old protégé is his right-hand man in the White House." *Business Insider*, April 5, 2017. <https://www.businessinsider.com/jared-kushner-avi-berkowitz-trump-2017-3>.
- Robertson, Pat. "Why Evangelical Christians Support Israel." Accessed March 5, 2025, <https://www.patrobertson.com/Speeches/IsraelLauder.asp>.
- Scott, Donald M. "The Religious Origins of Manifest Destiny." Accessed February 2, 2025, *National Humanities Center*, <https://nationalhumanitiescenter.org/tserve/nineteen/nkeyinfo/mandestiny.htm>.
- Sebastian, Michael. "A Close Look at Donald Trump's Cabinet." *Marie Claire*. July 28, 2017. <https://www.marieclaire.com/politics/a23922/donald-trump-cabinet-appointments/>.
- Shimron, Yonat. "Evangelicals embrace Trump's peace plan, saying it recognizes the Bible 'as legal'." *Religion News*. January 29, 2020. <https://religionnews.com/2020/01/29/evangelicals-embrace-trumps-peace-plan-saying-it-recognizes-the-bible-as-legal/>.

- Smith, Samuel. "Jared Kushner Is a 'Great Gift,' 'Key Liaison' to the Evangelical Community, Christian Leaders Say." *The Christian Post*, July 25, 2017. <https://www.christianpost.com/news/jared-kushner-great-gift-key-liaison-evangelical-community-christian-leaders.html>.
- Spector, Stephen. *Evangelicals and Israel: The Story of American Christian Zionism*. Oxford University Press, 2009.
- Spector, Stephen. "This Year in Jerusalem: Prophecy, Politics, and the U.S. Embassy in Israel". *Journal of Church and State* 61, no. 4 (2019): 551-71.
- Stasson, Anneke. "The Politicization of Family Life: How Headship Became Essential to Evangelical Identity in the Late Twentieth Century." *Religion and American Culture: A Journal of Interpretation* 24, no. 1 (2014): 100-138.
- Swartz, David R. "The Evangelical Left and the Politicization of Evangelicalism" In *American Evangelicalism: George Marsden and the State of American Evangelicalism*, ed. Darren Dochuk, Thomas S. Kidd, and Kurt W. Peterson, (University of Notre Dame Press, 2014), 446-49.
- Telhami, Shibley. "Why is Trump undoing decades of U.S. policy on Jerusalem?" <https://www.brookings.edu/>, December 5, 2017. <https://www.brookings.edu/articles/why-is-trump-about-to-declare-jerusalem-the-capital-of-israel/>.
- The Times of Israel. "Trump: Adelson 'tirelessly advocated' for embassy move to Jerusalem," January 12, 2021. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/trump-adelson-tirelessly-advocated-for-embassy-move-to-jerusalem/.
- Trump, Donald J. *Yeniden Büyük Amerika*. Translated by İrem Sağlam. Pegasus Yayınları, 2017.
- Ülgül, Murat. "Faith abroad: how religion shapes Trump administration's foreign policy." *International Relations* 35, no. 4 (2021): 551-573.
- Ürek, Markus and Nejat Doğan. *Lobicilik ve Baskı Grupları : Devlet Sivil Toplum ve Demokrasi*. 2011. İnkılap, 2011.
- Valansi, Karel. "İsrail – Filistin Çatışmasına Bir Bakış: Barış Planlarının Rolü ve Geleceği." *İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü*, November 16, 2020.
- Wagner, Donald. "Reagan and Begin, Bibi and Jerry: The Theopolitical Alliance of the Likud Party with the American Christian Right." *Arab Studies Quarterly* 20, no. 4 (1998): 33-51.
- Ward, Alex. "Trump's top Middle East peace envoy is quitting. There's still no Israel-Palestine deal.," <https://www.vox.com>, September 6, 2019. <https://www.vox.com/2019/9/5/20851230/jason-greenblatt-israel-palestine-middle-east-trump>.
- Wolff, Michael. *Ateş ve Öfke*. Translated by Cesi Mizrahi. Doğan Kitap, 2018.

**KİTAP
DEĞERLENDİRMESİ**

BOOK REVIEWS

مراجعات
الكتب

**The Politics of Algeria: Domestic
Issues and International
Relations**

Salih Kaya

**The Foreign Policy of Smaller
Gulf States: Size, Power, and
Regime Stability in the Middle
East**

Ali Utaybi

The Politics of Algeria: Domestic Issues and International Relations

Yahia H. Zoubir,

Routledge, 1st Edition, 2019, ISBN: 978-113-833-100-6, p. 314.

Reviewer: Salih Kaya*

Received: 20.10.2024 | Accepted: 20.06.2025

Cezayir Siyaseti: İç Dinamikler ve Uluslararası İlişkiler**

Yahia H. Zoubir,

Routledge, 1. Baskı, 2019, ISBN: 978-113-833-100-6, s. 314.

Değerlendirmeyi Yapan: Salih Kaya***

Geliş Tarihi: 20.10.2024 | Kabul Tarihi: 20.06.2025

السياسة الجزائرية: الديناميات الداخلية والعلاقات الدولية

يحيى ح. زبير

دار روتليدج للنشر، الطبعة الأولى، 2019، ISBN: 978-113-833-100-6، 314 صفحة.

المراجع: صالح قاي****

تاريخ الاستلام: 20.10.2024 | تاريخ القبول: 20.06.2025

Giriş

Yahia H. Zoubir'in derlediği *The Politics of Algeria: Domestic Issues and International Relations* adlı eser, Cezayir'in iç ve dış politikasına kapsamlı bir bakış sunmaktadır. Eser; Cezayir'in iç meselelerini, yönetim yapısını, ekonomik gelişme modellerini, dil ve kimlik sorunlarını ele almakta ayrıca Akdeniz ve Sahel bölgelerinin yanı sıra Çin ve Fransa gibi ülkelerle olan ilişkilerini incelemektedir. Sosyoloji, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve ekonomi alanlarından uzmanların katkılarıyla oluşturulan çok yönlü yaklaşımıyla eser, Cezayir'in siyasi yapısının karmaşıklığını derinlemesine analiz etmeyi mümkün kılmaktadır. Eser yalnızca Cezayir'deki değil, diasporadaki Cezayirli akademisyenlerin de bakış açılarına yer vererek bölge üzerine yapılan çalışmalara özgün bir katkı sunmayı başarmaktadır. Temelde iki kısma ay-

* Galatasaray University, TR, E-mail: kaya.salih@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8872-1691

** Bu eser, Ortadoğu Yayınları tarafından Musab Yılmaz tercümesiyle 2024 yılında Türkçe literatüre kazandırılmıştır.

rılmış olup ilk kısımda Cezayir iç siyasetine ilişkin on bir bölüm yer almak-
tayken ikinci kısımda yedi bölümle Cezayir dış politikası irdelenmektedir.

Özet ve Analiz

İlk kısımda Cezayir iç siyaseti ve özellikle rant ekonomisi modeli incelen-
mektedir. Nadji Safir'in "2000'li Yıllarda Cezayir: Krizdeki Rant Sistemi"
başlıklı bölümü, ülkenin hidrokarbona olan bağımlılığının doğurduğu is-
tikrarsızlığı analiz etmektedir. Safir, petrol fiyatlarındaki düşüşlerin, devle-
tin petrol gelirlerini toplumsal barış için yeniden dağıtma kapasitesini cid-
di şekilde zayıflattığını ve bunun da Cezayir'in sosyo-ekonomik istikrarını
tehdit ettiğini savunmaktadır. Safir'in analizi, Cezayir'in petrol gelirlerine
dayanan ekonomik yapısının sürdürülemez olduğunu vurgulamakta, sür-
dürülebilir ekonomik kalkınma için yapısal reformlara ihtiyacı olduğunu
ortaya konmaktadır. Mohammed Akacem'in "Ekonomik Kalkınmada Petrol
Zenginliği ve Kurumlar" başlıklı çalışması ise Cezayir'in petrol zenginliği-
ne rağmen güçlü kurumlar yaratmadaki başarısızlığını ele almaktadır. Aka-
cem, doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınmaya dönüştürülememesinin,
Cezayir'in zayıf kurumsal yapısı ve yaygın yolsuzlukla doğrudan bağlantılı
olduğunu öne sürmektedir. Siyasal iktisat teorilerine dayanan bu çalışma,
kalkınmanın yalnızca sağlam kurumsal yapılarla mümkün olabileceğini
göstermektedir. Yazar, Cezayir'in rant ekonomisine dayalı devlet yapısının
yetersizliklerini ve kalkınmayı teşvik eden bir ekonomik modele geçileme-
miş olmasını eleştirmektedir.

Dil ve kimlik sorunları da Cezayir iç siyasetinin anlaşılmasında önemli
bir yere sahiptir. Mohand Tilmatine, "Cezayir'de Dil ve Kimlik: Birlik Mit-
ni Yıkma" başlıklı bölümünde, devletin Arap-İslam kimliği dayatmasının
Berberi toplulukları nasıl marjinalleştirdiğini incelemektedir. Tilmatine,
bu dışlanmanın toplumsal huzursuzlukları körüklediğini ve Berberi Baharı
gibi hareketlerin ortaya çıkmasına neden olduğunu savunmaktadır. Yazara
göre dilsel çeşitliliğin devlet tarafından tek tip bir ulusal kimlik oluşturma
çabalarıyla bastırılması, ülkedeki toplumsal ayrışmayı derinleştirmiştir. Bu
analiz, Cezayir'in kimlik politikalarının ülkedeki sosyal ve politik dengeler
üzerindeki etkisini anlamak açısından önemli katkılar sunmaktadır. Aissa
Kadri'nin "Cezayir'in Elitleri ve Aydınları" başlıklı bölümü, ülkenin ente-
lektüel ve elit sınıflarının gelişimini ele almaktadır. Kadri, bağımsızlıktan
bu yana eğitim sisteminin gerçek aydınlar ve elitler yetiştiremediğini ve bu
kesimin siyasi güçten uzak tutulduğunu savunmaktadır. Ayrıca Fransızca
ve Arapça konuşan elitler arasındaki derin bölünmelerin, kültürel ve siyasi
entegrasyonun önünde ciddi engeller oluşturduğunu belirtmektedir. Kadri

hem kolonyal hem de postkolonyal dönemde entelektüellerin iktidardan dışlandığını ve bunun Cezayir'in kültürel bütünlüğünü zayıflattığını vurgulamaktadır.

Kitabın iç meseleler kısmındaki bir diğer önemli husus da kadın haklarıdır. Fatma Oussedik'in "Cezayirli Kadınlar için Cinsiyet Eşitliği" başlıklı çalışması, yasal düzenlemelerdeki ilerlemelere rağmen ataerkil normların, kadınların haklarına erişimlerini nasıl engellediğini ele almaktadır. Oussedik, devlet politikalarının toplumsal muhafazakârlık ile karmaşık bir ilişki içerisinde olduğunu, bu nedenle kadın hakları söyleminin rejim tarafından bir meşruiyet aracı olarak kullanıldığını savunmaktadır. Yazar, Cezayir'deki yasal reformların gerçek anlamda toplumsal bir değişime yol açmadığını iddia etmektedir. Bu bağlamda kadın hakları hareketlerinin gerçek değişim yaratabilmesi için toplumsal normların da dönüştürülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Chérif Dris'in "Cezayir'de İktidar, Medya ve İnsan Hakları" başlıklı bölümü, medya ve siyasi iktidar arasındaki sorunlu ilişkiyi ve bunun insan haklarına etkisini ele almaktadır. Dris, 1988 sonrası reformlarla medya özgürlüğü sağlanmış gibi görünse de iktidarın medya üzerindeki dolaylı kontrolünü çeşitli yollarla sürdürdüğünü savunmaktadır. Hukuki kısıtlamalar, ekonomik baskılar ve gazetecilere yönelik cezai yaptırımlar, basın baskı altında kalmasına neden olmuştur. Yazar ayrıca Cezayir'de gazetecilerin siyasi yolsuzlukları ve skandalları haberleştirirken karşılaştıkları zorlukları ve tehditleri detaylandırmaktadır. Özellikle Mohamed Tamalt gibi davalar, basın özgürlüğü konusundaki ciddi eksiklikleri gözler önüne sermektedir.

Kitabın ikinci kısmı, Cezayir'in dış ilişkilerini ve bu ilişkilerin tarihsel olarak tarafsızlık ilkesi ile bölgesel bir güç olma çabalarını nasıl şekillendirdiğini incelemektedir. Aomar Baghzouz'un "Cezayir-Fransa İlişkileri: Sürekli Normalleşme Hâli" başlıklı bölümü, Cezayir ile eski sömürgeci güç Fransa arasındaki karmaşık ve çelişkili ilişkiyi detaylandırmaktadır. Baghzouz, iki ülke arasındaki ekonomik bağların güçlü kalmasına rağmen sömürgecilik mirası ve Cezayir Bağımsızlık Savaşı gibi tarihi meselelerin siyasi ilişkileri sürekli zorlaştırdığını belirtmektedir. Fransa'nın Cezayir'deki en büyük yatırımcılarından biri olmasına rağmen bu iki ülke arasındaki politik ilişkilerde kalıcı bir normalleşme sağlanamamıştır. Uluslararası politikada günden güne önemi artan Sahel bölgesi de eserde değerlendirilmiş olup Abdelkader Abderrahmane'nin "Cezayir'in Sahel'deki Dış Politikasını Anlamak" başlıklı bölümü, Cezayir'in bu bölgedeki dikkatli ama proaktif angajmanını ve özellikle terörle mücadele çabalarını analiz etmektedir. Abderrahmane, Cezayir'in müdahaleci olmayan dış politika anlayışının diğer ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesine dayandığını vurgulamaktadır. Buna rağmen Cezayir'in

yir'in Afrika Birliği gibi bölgesel güvenlik yapılarına diplomasi ve istihbarat paylaşımı yoluyla önemli katkılarda bulunduğu belirtilmektedir. Cezayir'in Sahel bölgesindeki bu rolü, ülkenin bölgesel güvenlik stratejisinin önemli bir parçası olarak ortaya konmaktadır.

Kitabın dikkat çeken bölümlerinden biri de Yahia H. Zoubir ve Youcef Hamitouche'un "Çin'in Cezayir ile İlişkileri: Stratejik Ortaklık mı?" başlıklı ortak çalışmasıdır. Yazarlar, Cezayir ile Çin arasındaki ilişkilerin gelişimini Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi bağlamında değerlendirmektedir. Bu gelişim, iki ülkenin karşılıklı stratejik çıkarları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Cezayir, ekonomik ortaklıklarını Fransa ve Batı dışına genişletmeyi hedeflerken Çin ise Cezayir'i Afrika pazarlarına açılan bir kapı ve Kuzey Afrika'da istikrarlı bir ortak olarak görmektedir. Zoubir ve Hamitouche, bu ilişkiyi Cezayir'in gelecekteki dış politika yönelimlerinin bir göstergesi olarak değerlendirmektedir. Saïd Belguidoum'un "Cezayir'de Uluslararası Ticaret ve Yeni Girişimci Modelleri" başlıklı bölümü, yeni nesil girişimcilerin ve küresel ticaret dinamiklerinin gelişimini incelemektedir. Belguidoum, Cezayir'in doğusundaki el-Eulma ve Çin'deki Yiwu gibi yerlerin, küresel tedarik zincirlerinin önemli merkezleri hâline geldiğini vurgulamaktadır. Beiguidoum, yeni nesil girişimcilerin devletin kontrolünün zayıfladığı ve serbest piyasa ekonomisinin geliştiği 1990'ların sonlarından itibaren geleneksel ticaret yollarını kırarak yeni uluslararası ticaret rotaları oluşturduğunu iddia etmektedir. Yazar, bu ekonomik faaliyetlerin küreselleşmeden faydalanarak yerel ekonomilere nasıl katkı sağladığını ve ticaretin nasıl yeniden yapılandığını derinlemesine analiz etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

The Politics of Algeria: Domestic Issues and International Relations eseri Cezayir'in iç ve dış politika zorluklarına dair çok yönlü ve kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Ancak kitabın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Kitabın en büyük gücü, sunduğu derinlemesine ampirik analizlerdir. Bununla birlikte bu analizlerin birleşik bir teorik çerçeveye desteklenmemiş olması, kitabın tutarlılığını sınırlandırmaktadır. Bölümler bağımsız vaka çalışmaları olarak değerli bilgiler sunsa da bu analizlerin Cezayir'in siyasi geleceği üzerine daha bütünlüklü bir anlatıya bağlanması, kitabın literatüre katkısını daha çok artırabilirdi. Bir diğer sınırlılık ise elitist siyasete olan yoğun vurgudur. Yazarlar; siyasi elitlerin, iş insanlarının ve askerî figürlerin rolünü detaylı bir şekilde ele almaktadır. Ancak sivil toplumun ve tabandan gelen hareketlerin Cezayir'in geleceğini şekillendirmedeki etkisi yeterince ele alınmamaktadır. Özellikle 2019'dan bu yana büyük bir toplumsal hareket olan

Hirak'ın etkisi, kitapta daha derinlemesine analiz edilmesi gereken büyük bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca iç siyaset ile dış politika arasındaki ilişki yeterince incelenmemiştir. Cezayir'in iç siyasi istikrarsızlığının dış politika kararları üzerindeki etkilerinin daha fazla irdelenmesi, kitabın okurlar ve akademisyenler nezdinde etkisini artırabilirdi. Nitekim kitapta bu iki alan arasındaki karmaşık etkileşimin daha kapsamlı bir şekilde ele alınarak daha güçlü bir analitik çerçevenin inşa edilmesi, kitabın akademik ve bilgilendirici yanını oldukça güçlendirebilirdi.

Sonuç olarak eser, Kuzey Afrika siyaseti üzerine yapılmış önemli bir akademik çalışmadır. Cezayir'in hem iç hem de dış politika alanlarındaki zorluklarını ele almakta ve bu önemli ülkenin karmaşıklıklarını anlamak için çok değerli bir kaynak sunmaktadır. Ayrıca çok disiplinli yaklaşımı ve Cezayirli akademisyenlerin katkıları dikkat çekmektedir. Ancak iç ve dış siyaseti daha entegre bir yaklaşımla ele alan bir çerçeve sunabilseydi, daha güçlü bir katkı sağlayabileceği söylenebilirdi. Yine de devam eden Hirak hareketi ve Cezayir'in olası yeni siyasi düzeni bağlamında bu eser, akademisyenler ve politika yapıcılar için önemli bir referans kaynağı olarak değerlendirilebilir niteliktedir.

The Foreign Policy of Smaller Gulf States: Size, Power, and Regime Stability in the Middle East

Máté Szalai,

Routledge, 1st Edition, 2023, ISBN: 978-036-774-525-7, p. 250.

Reviewer: Ali Utaybi*

Received: 23.10.2024 | Accepted: 20.06.2025

Körfez'in Küçük Devletlerinin Dış Politikası: Ortadoğu'da Büyüklük, Güç ve Rejim İstikrarı

Máté Szalai,

Routledge, 1. Baskı, 2019, ISBN: 978-113-833-100-6, s. 314.

Değerlendirmeyi Yapan: Ali Utaybi**

Geliş Tarihi: 23.10.2024 | Kabul Tarihi: 20.06.2025

السياسة الخارجية لدول الخليج الصغيرة: الحجم والقوة واستقرار الأنظمة في الشرق الأوسط

ماتي زالاي

دار روتليدج للنشر، الطبعة الأولى، 2023، ISBN: 978-036-774-525-7، 250 صفحة.

المراجع: صالح قايا***

تاريخ الاستلام: 20.10.2024 | تاريخ القبول: 20.06.2025

Introduction

The Foreign Policy of Smaller Gulf States: Size, Power and Regime Stability in the Middle East by Máté Szalai, explores how smaller Gulf states, such as Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, and the United Arab Emirates (UAE), have enhanced their influence in the Middle East by leveraging their small size as a foreign policy asset. The book introduces a theoretical framework called the “complex model of size,” which examines how smallness’s material and perceptual aspects impact power, identity, regime stability, and international leverage. Despite being considered secondary to larger powers, such as Saudi Arabia and Iran, these smaller states have played significant roles

* Nottingham Trent University-UK, E-mail: alimalotaibi@hotmail.com ORCID: 0009-0005-3569-4975

in regional politics, particularly during the Gulf wars, the Arab Spring, the Gulf rift, and the Abraham Accords.

Summary and Analysis

Consisting of six chapters plus a conclusion, this 228-page book covers topics such as the foreign policy of small states, small state theory and the Middle East and North Africa (MENA) region, relative, normative, absolute, and perpetual size of smaller Gulf states, as well as their foreign and security policy history, and the age of regional uncertainty (2011-2021). In providing an overview of the essential components of this book, Chapter 1 begins by presenting a quadrant model to categorize the four dimensions of the Complex Model of Size (CMS), encompassing material, ideational, individual, and structural aspects of state size. One area that Szalai particularly emphasizes is the internal level of analysis. Then the author provides more detail about two of these dimensions (absolute and perpetual) in Chapter 4. This creates a sense of cohesion throughout the chapters. Among Szalai's key contributions is the notion of 'perceptual size,' which is featured in the ideational-individual quadrant and explores how a state formulates its self-identity. In addition, the author discusses 'absolute size' in the material-individual quadrant, which is the second key aspect of the CMS. Absolute size assesses how material capabilities contribute to the actual power of smaller states. Szalai examines territorial, demographic, economic, and military resource availability and distribution among the smaller Gulf Cooperation Council (GCC) states. The book then systematically explores land area, climate conditions, hydrocarbon reserves, and labor market characteristics. Finally, to investigate intra-Gulf differences, Szalai conducts a discourse analysis of 1,175 United Nations Security Council speeches, uncovering varying tendencies among Gulf officials in articulating their states' sizes. This analysis serves as the foundation for the remainder of the book and enriches the broader discussion on the concept of size.

In Chapter 2, Szalai argues that, contrary to common belief, several factors enable small states in the MENA to wield greater influence than their size would imply. The region functions as a distinct security complex within the broader global political and economic system, and understanding the evolving regional balance of power – alongside specific state models and conflict norms in MENA – reveals how these factors benefit smaller states. Traditional armed conflicts are discouraged due to prevailing regime structures, Arab solidarity, power diffusion, and the involvement of external and non-state actors. Moreover, resource-scarce states can adopt low-cost strategies

similar to those used by larger states, such as leveraging non-state actors, capitalizing on Arab or Islamic solidarity, and intervening frequently in each other's domestic affairs. These current power dynamics not only enhance the leverage of smaller states but also contribute to a reduced sense of security – driven more by regime political dynamics and their unique characteristics than by state size itself.

While Chapter 3 provides a basic overview of the calculation of relative size, it is in Chapter 4 that Szalai delves into significantly more detail, specifically regarding absolute and perpetual size. The focus then shifts to Chapter 5, which covers the period from 1968 to 2011, with Szalai concentrating on the “relative” size dimension. The other three components of the CMS receive less emphasis in the second half of the book. During the 1970s and 1980s, the smaller GCC states maintained consistent defensive policies, aligning themselves with the U.S. in the 1990s. However, following the U.S.-led invasion of Iraq in 2003, their approaches began to diverge.

Finally, the last chapter, Chapter 6 examines the period from 2011 to 2021, focusing on how smaller GCC states navigated threats and opportunities through “compensatory policies.” The chapter argues that, in response to the Arab Spring protests, Bahrain sought military support from the GCC – particularly from Saudi Arabia – to mitigate its vulnerabilities. Oman leveraged its normative smallness to facilitate dialogue between the U.S. and Iran, as well as between Saudi Arabia and the Houthis. Meanwhile, Qatar and the UAE pursued forms of normative “enlargement”: Qatar supported regional Islamist networks, while the UAE actively opposed them. The key takeaway is that states with similar positions in the international system can adopt markedly different foreign policy strategies.

Conclusion and Critique

The CMS model that Szalai presents is useful; however, concerns can be raised about the tendency to generalize the Gulf states in the way he does. By connecting the CMS exclusively to the Gulf region, Szalai gains a sense of analytical control, as similar cultures and scenarios prevail within this area. Yet, the way the CMS is framed suggests that the “smallness” of the Gulf states is a uniquely regional phenomenon, despite the existence of comparable regional systems elsewhere – particularly in Europe. Additionally, there is a tendency in Szalai's analysis to overgeneralize the Gulf states. While theoretical models can offer valuable insights, they have limits in predicting future developments. Szalai often focuses only on discussions that align

with his narrative, which limits a more comprehensive account of the foreign policy variations across different Gulf states.

Secondly, Szalai displays considerable bias in his concluding remarks. Specifically, in the book's conclusion, Qatar is labelled a "failure," with the assertion that "the moment of Qatar has arguably passed" (p. 225). Given Qatar's foreign policy decisions and its active role during the Arab Spring, this conclusion is debatable, and a strong counterargument could be made against Szalai's interpretation. This links back to Szalai's choice of discourse analysis methods. While the sample size is appropriate, discourse analysis does not provide scientific answers to questions, and it is inherently subjective. Moreover, when thinking about the texts that Szalai would have used, it is very likely that bias also appeared in the primary literature used during the data collection and analysis process. Discourse analysis is not a flawed method; rather, the book could have been strengthened through further discussions of the limitations of the approach, rather than proclaiming definitive findings.

Despite these limitations, the book follows a clear and logical structure. It reads like a significantly expanded journal article, guiding the reader through the background, followed by the methodology for calculating relative size, and then presenting findings and a conclusion in the later chapters. This logical progression is also reflected in the accessible language, with vocabulary that suits a broad audience, making the book useful for a wide range of readers, including both specialists in the field and newcomers alike.

**YAZIM
KURALLARI**
**WRITING
GUIDELINES**
قواعد الكتابة

Yazım Kuralları

ORTADOĞU ETÜTLERİ ATIF VE KAYNAKÇA YÖNETİMİ

Yazılarda Üslup

Ortadoğu Etütlerinde yayımlanan yazıların hedef kitlesi, genel eğitimli okuyuculardır. Bu nedenle yazılarda teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren konular ele alınsa bile genel eğitimli okuyucu kitlesi dikkate alınmalı ve yazının dili ile üslubu buna göre belirlenmelidir. Bu nedenle:

- Yazıların argümanı, yazılış sebebi ve önemi ile literatüre katkısı, net bir biçimde ifade edilmelidir.
- Argümanın temellendirilmesi için gerekli olan bilgi ve düşünceler, söz konusu okuyucu kitlesi gözetilerek yazılarda açık bir şekilde ortaya konmalıdır.
- Yazılarda istifade edilen kavram setleri, teoriler ve yöntemler kısa ancak genel okuyucu kitlesi bakımından yeterli düzeyde izah edilerek ele alınan örnek olayı açıklayıcı nitelikleri açıkça belirtilmelidir. Genel okuyucu kitlesinin tüm bunları bildiği varsayılmamalı veya başka kaynaklardan öğrenmesi beklenmemelidir.
- Yazıların dili, günümüz akademik yazım kuralları ile üslubuna uygun olmalı, yararlanılan kaynakların dili ve üslubu yazıya hakim olmamalıdır. Bu konuda farklı kaynakların dil ve üsluplarındaki çeşitliliklerin yazılarda bir tutarsızlık oluşturmamasına özellikle dikkat edilmelidir.

Metin ve Özet

Ortadoğu Etütlerine gönderilen kitap değerlendirmeleri haricindeki tüm yazılar, dipnotlar dahil en az **5.000**, en fazla **10.000 kelime** olmalıdır. Kitap değerlendirmeleri ise en az **1.000**, en fazla **2.000 kelime** olmalıdır.

Türkçe ve İngilizce yazılarda her iki dilde de makale başlığının yanı sıra maksimum **250 kelimelik** bir özet ve **5 anahtar kelime** bulunmalıdır. Arapça yazılarda ise bu bilgilerin en az bir farklı dilde daha (yazarın tercihi göre Türkçe veya İngilizce) olması gerekmektedir. Türkçe ve İngilizce

makalelerin Arapça başlık, özet ve anahtar kelimeleri, Ortadoğu Etütleri tarafından yapılacak çevirinin ardından eklenecektir.

Yazı Tipi, Başlıklar, Boyut ve Kenar Boşlukları

Yazılar; **Microsoft Word**'de (doc veya docx formatında), **Times New Roman** karakteri ve **tek satır aralığı** ile **iki kenara yasla** biçiminde, **paragraf sonrası boşluklar 12 nk** olacak şekilde hazırlanmalıdır.

Yazının **ana başlığı 14 punto** boyutunda, **ilk harfler büyük olarak** ve **kalın** yazılmalıdır. İlk seviye alt başlıklarda bundan farklı olarak **12 punto** tercih edilmelidir. İkinci seviye alt başlıklarsa yine **12 punto**, ancak italik şekilde yazılmalıdır. Başlıklarda aralarındaki hiyerarşiyi belli edecek herhangi bir **numaralandırma veya harflendirme yapılmamalıdır**.

Yazının ana metninde **12 punto** boyutunda ince harfler ve karakterler kullanılmalıdır.

Baskı kalitesi açısından metin içerisinde kullanılan fotoğraf, grafik, tablo vb. görsellerin metin dosyası haricinde ve etiketlenmiş olarak (fotoğraf/tablo/grafik no, sayfa no, vs.) **ayrı bir dosyada** gönderilmesi tavsiye edilir.

Sayfa kenar boşlukları **tüm yönlerde 2,5 cm** olmalıdır.

Ortadoğu Etütlerinde yayımlanacak yazıların **The Chicago Manuel of Style**'ın dipnot atıf sistemini kullanması gerekmektedir. Dipnotlar 10 punto boyutunda ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır. Yararlanılan kaynaklar, yazının sonunda **“Kaynakça”** başlığı ile verilmelidir (İngilizce yazılarda **“Bibliography”** kullanılmalıdır).

Türkçe Yazım Kuralları

Genel hatlarıyla Türkçe'nin kullanımında Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından yayımlanan Yazım Kılavuzu, Noktalama İşaretleri ve Büyük Türkçe Sözlük esas alınmaktadır.

Atıf, Atıf Tekrarı ve Kaynakça Yazımı

Atıf yönetiminde ve **“Kaynakça”** yazımında **The Chicago Manuel of Style**'ın en güncel versiyonu olan 18. edisyonu esas alınmaktadır.

Writing Guidelines

CITATION AND BIBLIOGRAPHY MANAGEMENT FOR JOURNAL OF MIDDLE EASTERN STUDIES

Writing Style

The target audience of *Journal of Middle Eastern Studies* comprises generally educated readers. Therefore, even when dealing with subjects that require technical knowledge or expertise, authors should take into account this broader readership and adjust the language and tone of the text accordingly. In this respect:

- The argument of the article, its purpose and significance, as well as its contribution to the literature, should be clearly stated.
- The information and ideas necessary to support the argument should be presented clearly, keeping in mind the intended audience.
- The set of concepts, theories, and methods used in the article should be concisely explained, but sufficiently detailed to make the case study understandable for the general reader. It should not be assumed that the audience is already familiar with these elements, nor should it be expected that they will consult other sources to understand them.
- The language of the article must conform to contemporary academic writing standards and should not be dominated by the language and tone of the sources referenced. Special care should be taken to ensure that variations in language and tone across different sources do not result in stylistic inconsistencies within the text.

Text and Abstract

All submissions to *Journal of Middle Eastern Studies*, except for book reviews, must be between **5,000** and **10,000** words, including footnotes. Book reviews should be between **1,000** and **2,000** words.

Both Turkish and English articles must include an abstract of no more than **250 words** and **five keywords** in both languages, along with the title of the

article in both languages. For articles in Arabic, this information must be provided in at least one other language (Turkish or English, depending on the author's preference). Arabic titles, abstracts, and keywords for Turkish and English articles will be added by Journal of Middle Eastern Studies following translation.

Font, Headings, Size, and Margins

Submissions must be prepared in **Microsoft Word (in .doc or .docx format)**, using **Times New Roman font, single line spacing, and justified alignment**. Paragraph spacing should be set to **12 pt** after each paragraph. The main title should be in **14-point font**, bold, and capitalized appropriately. First-level subheadings should be in **12-point font**, regular. Second-level subheadings should also be in **12-point font** but italicized. Headings should not be numbered or lettered to indicate hierarchy.

The main body of the text should use **12-point regular font**.

For optimal print quality, any photographs, charts, tables, or other visual materials used in the text should be submitted **in a separate, clearly labeled file** (including figure/table/chart number, page number, etc.) in addition to being included in the text.

Page margins should be set to 2.5 cm on all sides.

Submissions must use the **Chicago Manual of Style's** footnote citation system. Footnotes should be in 10-point font with single line spacing. All references must be listed at the end of the article under the heading "**Kaynakça**" (or "**Bibliography**" for English-language submissions).

Turkish Language Rules

In general, the usage of Turkish must comply with the guidelines of the Turkish Language Association (TDK), including its Spelling Guide, Punctuation Marks, and Comprehensive Turkish Dictionary.

Citation, Repeated Citations, and Bibliography Format

The most recent edition (18th edition) of the **Chicago Manual of Style** is used as the basis for citation management and **bibliography** formatting.

قواعد الكتابة

إدارة الاقتباسات والمراجع في دراسات الشرق الأوسط

الأسلوب في المقالات

الجمهور المستهدف للمقالات المنشورة في مجلة دراسات الشرق الأوسط هو القارئ المتعلم بشكل عام. ولذلك، يجب مراعاة هذا الجمهور وتحديد اللغة والأسلوب المناسب للمقال بناء على ذلك، حتى لو تناولت المقالات مواضيع تتطلب معرفة فنية وخبرة. ولذلك:

- يجب توضيح الحجج المقدمة في المقالات، وسبب كتابتها وأهميتها ومساهمتها في الأدبيات.
- يجب عرض المعلومات والأفكار الضرورية لإثبات الحجج بشكل واضح في المقالات، مع الأخذ بالاعتبار طبيعة الجمهور المستهدف.
- يجب شرح المفاهيم والنظريات والأساليب المستخدمة في المقالات بشكل موجز، ووافي للجمهور العام في نفس الوقت، مع توضيح الخصائص التوضيحية لدراسة الحالة التي يتم مناقشتها في المقالات. ويجب عدم الافتراض بأن الجمهور العام على دراية بكل هذه المعلومات أو التوقع أن يعرفها من مصادر أخرى.
- يجب أن تتوافق لغة المقالات مع قواعد وأساليب الكتابة الأكاديمية المعاصرة، وينبغي ألا تطغى لغة المصادر المستخدمة وأسلوبها على المقال نفسه. وفي هذا السياق، يجب إيلاء اهتمام خاص لضمان ألا يؤدي تنوع لغة وأسلوب المصادر المختلفة إلى تضارب في المقالات.

النص والملخص

يجب ألا يقل عدد كلمات جميع المقالات المرسلة إلى مجلة دراسات الشرق الأوسط باستثناء تقييمات الكتب، عن 5000 كلمة وألا يزيد عن 10000 كلمة، شاملة الحواشي. أما تقييمات الكتب فيجب ألا يقل عدد الكلمات عن 5000 كلمة، وألا يزيد عن 1000 كلمة.

يجب ألا يتجاوز عدد كلمات الملخص في المقالات باللغتين التركية والانجليزية 052 كلمة، وأن يكون عدد الكلمات المفتاحية 5 كلمات، وذلك إضافة إلى عنوان المقال. أما في المقالات باللغة العربية، فيجب أن تكون هذه المعلومات مقدمة بلغة أخرى على الأقل (التركية أو

الإنجليزية، حسب رغبة الكاتب). وسيتم إضافة العناوين والملخصات والكلمات المفتاحية باللغة العربية للمقالات التركية والإنجليزية بعد ترجمتها من قبل دراسات الشرق الأوسط.

نوع الخط والعناوين والأبعاد والهوامش

يجب إعداد المقالات باستخدام برنامج مايكروسوفت وورد (بتنسيق doc أو docx)، وباستخدام خط (Times New Roman)، وتباعده سطر واحد، ومحاذاة الجانبين، مع ترك مسافة 12 نقطة بين الفقرات.

يجب كتابة العنوان الرئيسي للمقال بأحرف غامقة وبخط 14 نقطة، وكتابة الأحرف الأولى بأحرف كبيرة. ويجب استخدام حجم 12 نقطة للعناوين الفرعية من المستوى الأول. كما يجب كتابة العناوين الفرعية من المستوى الثاني بحجم 12 نقطة أيضاً، لكن بخط مائل. ويجب عدم استخدام أي ترقيم أو كتابة أحرف في العناوين التي تظهر التسلسل الهرمي بينها.

يجب استخدام أحرف ورموز رفيعة بحجم خط 12 نقطة في النص الرئيسي للمقال.

ومن أجل ضمان جودة الطباعة، ينصح بإرسال العناصر المرئية مثل الصور والرسومات والجداول وغيره المستخدمة في النص في ملف منفصل خارج ملف النص، مع مراعاة وضع علامات توضيحية (رقم الصورة/الجدول/الرسم، رقم الصفحة، وغيره).

يجب أن تكون هوامش الصفحات 2.5 سم في جميع الاتجاهات.

يجب أن تستخدم المقالات المنشورة في مجلة دراسات الشرق الأوسط نظام التوثيق في الحواشي السفلية وفق دليل أسلوب شيكاغو (Chicago Manual of Style The). ويجب كتابة الحواشي السفلية بخط 10 نقاط وتباعده سطر واحد. كما يجب ذكر المصادر المستخدمة في نهاية المقال تحت عنوان "المراجع" (يرجى استخدام كلمة "Bibliography" في المقالات الإنجليزية).

قواعد الكتابة باللغة التركية

يعتمد استخدام اللغة التركية بشكل عام على دليل الإملاء وعلامات الترقيم والقاموس التركي الكبير الصادر عن مجمع اللغة التركية (TDK).

الاقتباس، وتكرار الاقتباس، وكتابة المراجع

يتم استخدام الإصدار الثامن عشر من دليل أسلوب شيكاغو الذي يعتبر الإصدار الأحدث، كأساس لإدارة الاقتباسات وكتابة "المراجع".